

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת ויחי | גיליון 248 | סבת תשפ"ג

עינינו גל

מאמרי עין לא ראתה

למה אי אפשר "גם וגם"??? | "האספו והקבצו ושמעו | לישועתך קיותי ה' | מה ההיתר של אברך לקבל תמיכה...?"

עומק הפשט

דיוני הלכה אקטואליים

עניני בשר וחלב - פת פרוה שיצא מחזקתו

אמונה בין בתרי הפרשה

הרה"ג מרדכי נויגרשל שליט"א

השתשחות על קברי צדיקים ובראשם קבר רחל

וכל מאמינים

מבית 'בני אמונים'

ברזמו של עולם

בית ועד לחכמים בעניני תפילה

ברכת עושר ישראל בתפארה

ואהבת

העמקה במצוות שבין אדם לחבירו

ללמד זכות על ישראל

תורה דיליה

קווים לדמותו ופרקי תורה ודעת

של פאר עולם הישיבות בליטא

תלמיד מובהק ל'ברכת שמואל' ומעתיק שמועתו

מנחיל התורה על אדמת אמריקה

הגאון הגדול רבי אליהו חזן זצלה"ה

ראשי ישיבת תורה ודעת

מחבר ספרי דברי אליהו

נלב"ע י"ב טבת התשס"ב

ממגד גרש ירחים

פנינים משלחנו של רבינו הגדול

מרן רשכבה"ג הרה"ג אדלשטיין שליט"א

מאמר וזאת הברכה -

ביאור נפלא במהות ברכות יעקב ומשה

חשבתי דרכי

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצוק"ל

פרשה זו סתומה - זהו האופן שבו יתגלה הקץ

עומק דעת

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

מתוך שלא לשמה בא לשמה

דברים שנאמרו

בעקבות הקמת הממשלה החדשה

שיעור חומש

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

הבן יקיר לי אפרים

אם ילד שעשועים - ע"ש התורה

ועד ליל שבת

הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

כל העיתים שוים לחיוב ת"ת

שיעורי בינה • מגיד דבריו ליעקב • נחל אליהו • לדעת • פניני הלכה • מחשבה קצרה על הדף • מענה יחזקאל • יסודות אמונה בין בתרי הפרשה • אז נדברו • תוספת שבת • ומים זכים • הפרשה המחכימה • עם הספר

לעילוי נשמת ר' שמואל מרדכי ב"ר צבי הערש קנול ז"ל א' סבת תשנ"ה

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת ויחי

ר"ת	יציאה	כניסה	
18:08	17:30	16:15	ירושלים
18:09	17:31	16:29	בני ברק
18:07	17:29	16:20	חיפה
18:08	17:30	16:23	מודיעין עילית
18:08	17:31	16:14	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

י"ג בעבת חש"ג

תוספת שבת	פלג המנחה
4:05	ירושלים 3:47
4:19	בני ברק 3:48
4:04	בית שמש 3:48
4:13	מודיעין עילית 3:47
4:12	אלעד 3:47
4:30	אשדוד 3:49
4:05	כרית 3:47
4:20	קרית גת 3:49
4:11	אודוסנד 3:48
4:06	טבריה 3:44
4:10	חיפה 3:46

אם ברצונכם להיות שותפים עם
מזהירי השבת ניתן להירשם:
0722-722-730 (תקן שודרג)

מכון גיליונות

אימתי תגיע שבת המלכה

"הנה הצדיק רבי זיידל והרבנית",
אמר האב לבנו הקט כשהוא מצביע
לעברם.

היה זה מחזה מרטיט שחזר על עצמו
מדי שבוע.

רבי זיידל אפשריין זצ"ל, המשגיח
של ישיבת "תורה אור", מעולם לא
נראה יושב עם הרבנית במרפסת
אשר בחזית ביתו סתם כך כדי
לשאוף אוויר צח, ורק בזמן אחד זכו
השכנים לחזות בהם...

בערבי שבתות, כשעה לפני שבת, היה
רגיל לשבת עם הרבנית במרפסת,
כשהם עוטים את מחלצות השבת,
ומיחלים ומצפים.

("לעבדו בלב שלם")

אשתי שתחי נפקה לעבור חיקי שנה ניתוח רפואי חשוב.
והגבר היסב לכובדו סבל רב, קיבלנו על עצמנו להתחלק
בהדלקת נרות בשעה חוקצית, ופתח הרופאים אחרו
כשר אין צורך בניתוח
[ר' ח.ח. וילנ, ספורה עילית]

"ויברך אלקים את יום השביעי" (בראשית ב, ג), 'את' לרבות את התוספת שישראל מוסיפים
על השבת, שהקב"ה מסכים עמו.

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות
בעמדות "נדירים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"

וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר"
בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778
ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46
על כל תרומה לאוסף גיליונות
(למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

תרומה טלפונית בנדירים פלוס: 03-7630543 מס' 1335
תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של 'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

לדעת | 46

מבחנים במשנה ברורה

לדעת | 47

מבחן בחפץ חיים

מחשבה קצרה על הדף | 48

תפיסות עומק על סדר הדף היומי
הרה"ג יחזקאל הרטמן שליט"א

מענה יחזקאל | 51

הרה"ג יחזקאל הרטמן שליט"א

ברומו של עולם | 55

בית ועד לחכמים העוסקים בעניני תפילה

שיעורי דעה | 59

מתוך שיעורי הג"ר גרשון מלצר שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 61

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

אז נדברו | 63

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 69

מעלת השבת וקדושתה

וכל מאמינים | 73

גליון שבועי מבית 'בני אמונים'

אבני חן | 77

ביאורים והערות בפרשת השבוע

מים זכים | 79

משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים

בירור הלכה | 81

בירורי הלכה אקטואליים מתוך הסוגיות והפוסקים

הפרשה המחכימה | 84

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע
הגאון הצדיק רבי משה טיקוצ'ינסקי זצוק"ל

בנתיבות העיון | 89

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שוורצר שליט"א

בין אדם לחבירו למעשה | 91

גיליון להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו

תורה דיליה | 79

קווים לדמותו ופרקי תורה ודעת
של פאר עולם הישיבות בליטא
תלמיד מובהק ל'ברכת שמואל' ומעתיק שמועתו
מנחיל התורה על אדמת אמריקה

הגאון הגדול רבי אליהו חזן זצלה"ה

ראש ישיבת תורה ודעת

מחבר ספרי דברי אליהו

נלב"ע י"ב שבת התשמ"ב

ממגד גרש ירחים | 7

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

חשבתי דרכי | 9

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

עומק דעת | 11

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת יד אהרן

שיעור חומש | 13

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 15

שיעורים ע"ס המצוות

מאת הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ועד ליל שבת | 17

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מפי הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 19

"מאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת כף החיים"

נחל אליהו | 21

משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

עטרת השבת | 25

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי פסיק רישא

משא ומתן | 27

הגאון רבי חיים קאהן שליט"א
פסקי דינים ונידונים שונים בעניני חו"מ

יעלת חן | 29

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א

עינינו גל | 31

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 35

דיוני הלכה אקטואליים
אב"ד חיפה

פניני הלכה | 39

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

לדעת | 45

מבחן בדף היומי

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

בית הכנסת "אהבת תורה" קרית צאנז
בית הכנסת "שארית יוסף" סורוצקין
"גל פז" רח' מלכי ישראל

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עשרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

ישיבת כנסת חזקיהו גבע א
ביהכ"נ בית יצחק גבעה ב
ביהכ"נ אהל מלכה גבעה ג'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

טלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
ישיבת "בית שמואל"
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין
בית הכנסת "חניכי ישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
בית הכנסת "משכן אסתר" סנהדריה
בית הכנסת "פאג"י אשכנז" סנהדריה
בית הכנסת "אוהל לאה" שיכון אוריאל
בית הכנסת "בנות עזרת ציון" פאג"י
בית הכנסת "מאור חיים" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "עזרת תורה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "כנסת יהודה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "המרכזי" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "ברסלב" גוש 80
בית הכנסת "אוהל משה" גוש 80
בית הכנסת "בית ישראל" עזרת תורה

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיויית"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A
בית הכנסת "בני הישיבות" גבעה B

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון אי"ש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

פיקודי ה' ישרים מזמורי לב' – אומתי הן
ישרים כשיוצאין מפי ישר

(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל בנלקוט
תהלים)

פרשת ויחי שנת תשפ"ג לפ"ק (שנה ד') * גליון 124 * עיה"ק ירושת"ו * כתיבי תלמידים

זוהת אשר דבר לכם אביהם'

מאמר וזאת הברכה - ביאור נפלא במהות ברכות יעקב ומשה

יש גם פרקים על תקופות שכבר היו כגון תפילה למשה, אבל יש הרבה פסוקים על תקופות ימות המשיח.

וכגון ששת הפרקים האחרונים (קמה-קנ) שאנו אומרים בפסוקי דומרה, יש בהם הרבה פסוקים על ימות המשיח, ולמשל בסוף אשרי "ואת כל הרשעים ישמיד", היינו בעולם הזה, וכהמשך לתחילת הפסוק "שומר ה' את כל אוהביו" שהכוונה בו לעולם הזה, שיש שמירה רוחנית על הצדיקים, שמירת הנפש, שאם יש בהם איזה חטא ופגם מיד הקב"ה מענישים בעולם הזה, וכמאמרם (יבמות קכ"א, ב) שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה, והיא שמירה מיוחדת שיש לאוהביו, שהקב"ה משיגה עליהם בעולם הזה לנקותם מכל חטא, וכמו כן גם סוף הפסוק "ואת כל הרשעים ישמיד" מדבר בעולם הזה, ואימתי יתקיים דבר זה, שהקב"ה ישמיד את "כלל הרשעים, ולא יהיה שום רשע בעולם, בימות המשיח!"

וכן הפסוק שלאחריו "תהילת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד", מתי זה יהיה שיברך כל בשר שם קדשו, הרי בודאי המכוון הוא לעתיד לבוא, כפי שאנו אומרים בעל כן נקווה לך וכו' לראות מהרה בתפארת עווןך וכל בני בשר" יקראו בשמך וכו', והיינו בימות המשיח, שאז כל העולם יהיו עבדי ה'.

ולהלן שם "מלך ה' לעולם אלקיך ציון לדור ודור" היינו לעתיד לבוא בימות המשיח, וכן "אירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו", הרמת קרן ישראל תהיה בימות המשיח, וכפי שאנו מזכירים בשמונה עשרה "את צמח דוד וכו' מצמיח קרן ישועה", ואחר כך "שירו לה' שיר חדש" ידוע מחז"ל שכל מקום שנאמר שיר לשון זכר היינו לעתיד לבוא (מכילתא בשלח מובא ע"פ רש"י ערכין כ"ג ובתוס' פסחים קט"ז), וכן כל ההמשך יעלו חסידיו בכבוד ירננו על משכבותם, רוממות א-ל בגרונום וחבר פיפיות בידם, היינו כפשוטו שתהיה חרב ביד הצדיקים לעשות נקמה בגויים, וזה יהיה בימות המשיח.

וכן הפרק האחרון "הללו א-ל בקדשו וגו' כל הנשמה תהלל י-ה", היינו בימות המשיח, שאז "כלל הנשמה תהלל להקב"ה, וכיוצא בזה יש עוד הרבה פסוקים בספר תהלים על ימות המשיח.

וזהו שאמר משה, עתיד אדם אחר לומר תהילות, וכאן כבר לא אמר ברכות אלא תהילות, כי מדברים על ימות המשיח, שאז כל הברכות שמים ולא רק כלל ישראל, תהילות על הברכות שנתקיימו, שזכו לתיקון העולם, וכל יושבי תבל יכירו ויידעו כי השם אחד ושמו אחד.

וכאמור, הדרך וההכנה לתיקון העולם היא על ידי תורה, שאחרי שזוכים לתורה שייך להגיע לשלמות כזו. שכל העולם יקבלו עול מלכות שמים ולא רק כלל ישראל, וכולם יהיו עבדי ה', וזהו ההמשך של תורה, שעל ידי תורה זוכים להתפשטות הקדושה ולהשפעה על כל העולם, כמו שמפורש בפסוקים בתחילת ישעיה (פ"ב) והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' וגו' ונהרו אליו כל הגוים וגו' כי מציון תצא תורה וגו'. וכל תהילות דוד על ימות המשיח הם המשך לברכות משה, שעל ידי תורת משה יזכו לתיקון העולם בימות המשיח, כך הוא הסדר.

ביאור ענין תיבות 'זאת' ו'אשריך'

יש להוסיף עוד בזה, שרמזו את כל הענין בתיבות "זאת" ו"אשריך", כי זאת הוא לשון מיעוט כדאיאת בזבחים (פד, א), זאת היא העולה הרי אלו ג' מיעוטים, ונאמר "זאת התורה" לשון מיעוט, ללמד שרק התורה היא הקובעת לאדם בכל שטחי החיים, מה לעשות ומה לא לעשות, מה לדבר ומה לא לדבר, מה לחשוב ומה לא לחשוב, ועל ידי זה זוכים לזאת הברכה ול'אשריך ישראל מי כמוך', שהוא האושר שיש לעמלי התורה וההולכים בדרכה, והאושר יהיה מושלם בימות המשיח, כי אז יגיעו לשלמות בזה - להתנהג בכל המעשים רק על פי התורה.

הענין בזה, מפני שמדרגות האבות עברו בירושה, וכל אחד ירש את מעלות אבותיו והוסיף על זה שלמות מעצמו, ותחילה היה אברהם אבינו, שהגיע מעצמו לדרגה גבוהה מאד בעבודת השם, אבל עדיין זו לא השלמות, ושייך עוד יותר שלמות, כמו שמצינו לגבי ענווה שאמר חז"ל (חולין פט, א) כי משה רבינו היה עניו יותר מאברהם, מה, ומאחר שהיה אברהם בנו של תרח, אף שאין לשער השכר של צדיק בן רשע, מכל מקום עדיין אין זו דרגה מושלמת כמו יצחק שהיה צדיק בן צדיק.

ועל יצחק אמרו חז"ל (בראשית רבה סד, ג) שהוא עולה למימנו, ולכן נאמר לו גור בארץ הזאת, שאסור לצאת לחוץ לארץ, והיא מדרגת קדושה ושלמות מיוחדת שהייתה ביצחק, מאחר שכבר עלה לגבי המצבה, ונתקדש בקדושת עולה, ויצחק קיבל בירושה את כל המעלות של אברהם והוסיף על זה עוד שלמות מעצמו, וכמו כן יעקב קיבל בירושה את כל המעלות של אברהם ושל יצחק, והוסיף עליהן עוד שלמות מעצמו, [וראה בהקדמת מרן הח"ח לספרו נדחי ישראל בהג"ה שיבאר גם כן ענין זה].

נמצא כי דרגת האבות נשלמה ביעקב אבינו, וזוהי השלמות הגדולה ביותר של כלל ישראל לפני מתן תורה, וזו הייתה לקבלת התורה, שרק אחרי זה שייך תורה, ובלי זה לא היו ראויים לתורה, ואמנם היו צריכים גם לעבור את גלות מצרים בשביל עוד תיקונים שיש בזה, אבל את עיקר השלמות וההכנה ירשו מהאבות, ולאחר שהגיעו האבות לשלמות דרגתם, עברו המדרגה בירושה לכלל ישראל, שתולדותיהן כיוצא בהן, ושלמות האבות קיימת בכלל ישראל, שגם אנו כלל ישראל יש לנו את הכוחות והדרגה של האבות, ועל ידי זה אנו ראויים לתורה.

ברכות יעקב ומשה - ב' דרגות של שלמות

ובזה יתבאר דברי המדרש, שאמר יעקב אבינו עתיד אדם אחר לברך אתכם וממקום שאני פוסק הוא מתחיל, והיינו כי יעקב ברכם על דרגת האבות לפני מתן תורה, שיזכו לשלמות מדרגת האבות ועל ידי זה יזכו למתן תורה, ואחר כך יבוא משה ויברכם על הדרגה של אחר מתן תורה, שיזכו להוסיף שלמות על ידי התורה כדי להגיע לימות המשיח, שהתורה מוסיפה קדושה ושלמות יותר ממה שהיה שייך בימי האבות, ועל ידי זה יזכו לימות המשיח.

והנה יש להתבונן, שהרי אברהם אבינו לא קיבל תורה, כיון שהיה לפני קבלת התורה, וכן שאר האבות הקדושים, ואם כן מה תהיה מדרגתם בתחיית המתים, וכי לא תהיה להם דרגת וקדושת ישראל שלאחר מתן תורה? אמנם ודאי שאין הדבר כן, והטעם מפני שהתורה ניתנה לנשמות של כלל ישראל, וידוע שכל ישראל הם נשמה אחת, והוא ענין "כלל נשמת ישראל", וגם נשמת האבות הקדושים כלולה בזה, וממילא גם נשמתם של האבות קיבלה את התורה בהר סיני, ורק בימי חייהם קודם מתן תורה עדיין לא היה להם תורה.

וזהו שאמר יעקב עתיד אדם אחר לברך אתכם וכו', כי ברכות יעקב הם על הדרגה שהייתה שייכת קודם מתן תורה, ולאחר שיזכו לשלמות במדרגה הזו, יקבלו תורה על ידי משה, שזוהי מדרגה נוספת, ומשה יברכם ממקום שפסק יעקב, היינו כפי תוספת מדרגתם שזכו להתרומם בקבלת התורה, שהתורה נותנת עוד הצלחה, עלייה ושלמות.

תהילות דוד - עיקרן על ימות המשיח

ואחרי השלמות שהתורה נותנת, יגיע העולם לתיקונו השלם בימות המשיח, שאז יהיה "ה' אחד ושמו אחד" והוא התיקון השלם ותכלית הבריאה שאין יותר מזה, ועל זה אמר משה עתיד אדם אחר לומר תהילות וממקום שאני פוסק הוא מתחיל, והיינו דוד המלך שחיבר את ספר תהלים, ושם יש הרבה תהילות על ימות המשיח, ואמנם

ממקום שפסקתי משם הוא מתחיל

בעל הטורים כתב: "סיים בוזאת וכו' בלשון פתח משה וברכס וזאת הברכה", והוא מדברי המדרש (בב"ר ק"ב) "וזאת אשר דיבר להם אביהם וכו' עתיד אדם אחר כיוצא בי לברך אתכם וממקום שפסקתי הוא מתחיל שנאמר וזאת אשר דיבר, כיון שעמד משה פתח בוזאת שנאמר (דברים לג, א) וזאת הברכה, ע"כ."

והנה המילה "וזאת" אינה מדברי יעקב אבינו בעצמו, והוא לא אמר זאת, אלא זה סיכום של התורה לברכת יעקב אבינו שזאת היא ברכתו, וכן משה רבינו לא אמר וזאת הברכה, אלא התחיל ה' מסיני בא', והוא רק הקדמה של התורה לברכת משה - וזאת הברכה אשר ברך משה, אולם מכל מקום נרמז בזה ממקום שפסק יעקב אבינו, התחילו ברכותיו של משה רבינו, והיינו שברכות יעקב יש להם גבול עד מתי שיתקיימו, ולאחר שיתקיימו ברכות יעקב צריכים עוד ברכות, ומשה רבינו יבוא וימשיך את הברכות ממקום שפסק יעקב.

וצריך ביאור בטעם הדבר, למה צריכים שיבוא אדם אחר ויגמור לברכם, ומדוע לא ברכם יעקב אבינו בעצמו את כל הברכה. ועוד צ"ב, שהרי ברכותיו של יעקב הם על כל הדורות עד ימות המשיח, כמו שאמר (בראשית מט, ט) "עד כי יבוא שילה", ומה חסר בברכת יעקב שהשלימו משה רבינו.

ועוד איתא במדרש שם "ובמה חתם משה? אשריך ישראל" (דברים לג, ט), ואף דוד כשבא לומר תהלה ממקום שפסק משה משם התחיל (תהלים א, א) 'אשרי האיש', ע"כ. היינו שגם ברכותיו של משה יש להם המשך בתהילותיו של דוד המלך, וז"ב חסר בברכות משה רבינו ומהו ההמשך לזה בתהילותיו של דוד.

עוד יל"ע האם יש ענין מיוחד בתיבות "וזאת" ו"אשריך" שבהם נרמז ענין זה.

ג' תקופות בעם ישראל - כל אחת הכנה לחברתה

ונראה בזה, כי הנה ידוע שיש בעם ישראל שלוש תקופות, התקופה הראשונה היא תקופת האבות, שאז כבר יצאו מכלל בני נח ונקראו ישראל כמו שכתב המדרש בסוף פרשת אמור, ואז עדיין לא קיבלו תורה. ואמנם האבות קיימו את התורה קודם שניתנה (יומא כח, ב), אבל לא היו מחויבים ומצווים בזה, רק עשו על פי השגתם מה שהבינו שהוא רצון השם, שעל ידי זה יהי יפעלו את התיקונים בעולמות העליונים, אבל אין זו התורה כמו לאחר מתן תורה, ולכן נשא יעקב אבינו שתי אחיות, כי עדיין לא קיבלו תורה [והאר"ך בזה הנפה"ח בשער א' פכ"א, ובפרקים פ"ז].

ותקופת האבות הייתה הכנה למתן תורה, כי היו צריכים לקבל את מדרגת השלמות של האבות הקדושים, ובה נעשו ראויים לתורה, ואחר כך ממתן תורה ואילך התחילה תקופה שניה, שזכו למדרגה גבוהה יותר, לאחר שקיבלו את התורה, והתקופה השלישית היא לעתיד לבוא בימות המשיח, וכל התקופה האמצעית שאנו נמצאים בה ממתן תורה ואילך זה הכנה לימות המשיח, שאז יגיע העולם לתיקונו השלם, שזוהי תכלית מתן תורה ותכלית כל הבריאה, כפי שאנו אומרים בתפילה עלינו לשבח על כן נקוה לך כו' לתקן עולם במלכות כו'.

יעקב אבינו - השלמת מעלת האבות

והנה האחרון משלושת האבות הוא יעקב אבינו, ועליו אמרו חז"ל (בראשית רבה ע"א) שהוא בחיר שבאבות, וצורתו חקוקה בכיסא הכבוד (שם פב, א), וזכה בזה יותר מאברהם ומיצחק, שאברהם היה בנו של תרח, והתחיל מעצמו את כל השלמות, ואף שהיה בדרגה עצומה שאין לשער, אבל עדיין היה לו בן ישמעאל, וכן ליצחק היה בן עשו, ואילו יעקב כבר היה מיטתו שלמה, וזכה להעמיד י"ב שבטים שבטי קה.

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן שליט"א דרכי הלימוד - ההתקשרות לתורה לפי טבעו (מאמר שלישי)

"אמרו חז"ל במגילה (ו,ב) "יגעת ומצאתי תאמין", היינו שעל ידי יגיעה זוכים להצלחה בתורה. מה היא היגיעה? יש כאלה שחושבים שצריכים להתאמץ מאד וללמוד מתוך מתח, אבל באמת ידוע שמי שמתאמץ יותר מכוחותיו אינו מצליח, כל גדולי הדור יגיעים בתורה לפי כוחותיהם, ושרויים תמיד בשמחה ובמצב רוח טוב בלי שום דאגות, ולא רק עכשיו, אלא כבר מצעירותם היו תמיד עם הנהגה כזאת בלי שום שינוי, ישנים בזמן ואוכלים בזמן ונחים בזמן..."

אם כן מה נקרא "יגיעה"? יגיעה היינו התמדה בתורה לפי כוחו של כל אחד ואחד, וניצול הזמן בשלמות ובלי בטלה, ודבר זה הוא נגד הטבע מפני שיש יצר הרע שמפריע, והאדם בטבעו רוצה לנוח ולטייל ולדבר דברים בטלים, וקשה מאד להתגבר כנגד הטבע, ומי שמצליח להתגבר על כל הדברים האלו מתוך שלווה הנפש, ולהיות דבוק בתורה עם כל ריכוז המחשבה בדברי תורה, לא מתוך מתח אלא מפני שהתורה מעניינת ומושכת אותו, זה נקרא יגיעה בתורה!..."

וביתר ביאור, עמל התורה תחילתו היא המלחמה בעצלות וכבודות החומר ובשאר מפרעי הלימוד, לניצול הזמן וריכוז המחשבה, שתהיה שקיעות ודבקות בתורה, ואחר זה בא העמל בעצם השגת התורה כל אחד כפי כוחו וטבעו, היינו עמל ומאמץ כזה של התעניינות ועיון שהוא ראוי לו מצד טבע שכלו ונפשו, שאז הוא נמשך אחר עסק התורה להתייגע בהשגתה ובעיונה עוד ועוד, כשכל כוחו ונפשו מסורים לה בשלמות.

ובתוספת ביאור: "כי עמל התורה אין הכוונה להתאמץ יותר מהכוחות, אלא כמו 'התעמלות' שהיא לפי הכוחות, וכמו בהתעמלות הגוף שמתאמצים לפי הכוחות עד שמתעייפים ונחים מעט, כך גם בעמלה של תורה צריכים ללמוד בהתמדה כפי הכוחות, עם ריכוז מלא וניצול הזמן בשלמות ללא בטלה... ועל ידי ההתעמלות במשך הזמן מוסיפים ומקבלים עוד כוחות... כך מקיימים 'בתורה אתה עמל'..."

ואחר שבין כל זאת, הלא זהו שנקרא עמל התורה - 'שימית עצמו עליה', שהרי העמל בה ממת את כל הגשמיות, ואת כל חומריה הגוף וכוחותיו הוא מוסר לתורה, אך כל זאת מרצון לדבוק בנפשו ומותו בתורה הקי, ולא חלילה מחמת צער וחסרון חשק...

ופעם אף התבטא מרן בחריפות: "מה שאמרו 'יגיעת ומצאתי תאמין' היינו יגיעה לפי טבעו של אדם, ואז - 'מצאתי', אבל יגיעה בתורה שלא לפי טבעו אינה בגדר 'יגיעה' כלל..."

וביאר מרן מה שהובא בהקדמת הגר"ח מוואלווין לביאור הגר"א לספרא דצניעותא: "...שכתב על רבו הגר"א שלפעמים היה צריך לעמול ביגיעה על הבנת איזה דבר מן התורה עד כי חשך משחור תארו, פשוט שלא היה עושה כן מתוך מתח, אלא מרוב אהבת וחשק התורה."

וכמו שאם חסר לאדם דבר שהוא מאד אוהב הרי חסרונו מצער אותו מאד, וכאשר מצינו באברהם אבינו ע"ה שנצטער מאד על חוסר האפשרות לעשות חסד, כך היה הגר"א מצטער על הבנת דברי התורה, מתוך שאיפתו להבין את הדברים האהובים עליו, לא מתוך מתח..."

ואם יעמול אדם בתורה בצורה כזו שישגי דיבוק וריתוק לדבריה, אז יבוא לידי מעלה זו שלא יכול להתנתק ממנה, בפרט כאשר יחסר לו בה דבר ידיעה או הבנה, ולפעמים אדם מרותק לתורה ונמשך לזה עד שקשה לו להפסיק... וכבר סיפרתי מעשה שהיה באחד שקיבל דרך לימוד שמושכת ומעניינת, והיה לומד וחוזר הרבה, ומרוב שנמשך לזה לא היה יכול להפסיק, והתאמץ יותר מדי עד שהגיע לאפיסת הכוחות, והיה צריך לנסוע למנוחה כמה שבועות כדי לחזור לכוחותיו... אמנם זה לא הזיק לו לבריאות הנפש רק כוחות הגוף נחלשו, [אבל לכתחילה צריכים להיזהר שלא להגיע לדיכוי כן]..."

וכך סיפר מרן יבלחט"א על מרן הגרמ"י ליפקוביץ' זצ"ל: "שמעתי כי פעם אחת התעוררה אצלו קושיא בפשט דברי התוספות, והתייגע הרבה, והיה שקוע בזה משך שלושה ימים רצופים, וכל אותם הימים לא הסיח דעתו מהמחשבה כיצד לתרץ את הקושיא, ואחרי שעלה בידו לתרץ את הקושיא, פתח את ספרו מנחת יהודה ומצא שכבר כתב כל זה בספרו לפני שנים רבות... אף על פי כן לא הצטער שהייתה יגיעתו לריק, אלא שמח מאד."

מפני שיגיעת התורה של שלושה ימים שווה הרבה, ולא רק אחרי היגיעה היה שמח אלא גם בשעת היגיעה עצמה, מפני שיש הרגשה נעימה מאד ביגיעה שאינה מתוך לחץ ומתח אלא בשמחה, וכידוע שזריות נותנת שמחה, ויגיעה של תורה בפרט..."

[מפני אריכות הדברים נמשך בס"ד בשבוע הבא].

הנה נתברר לנו במאמרים הקודמים כי לימוד התורה צריך שיעשה מתוך מתיקות וחיבור, ויש שיקשה בעיניהם, אי"כ מהו ענין עמלה של תורה - שמשמעו קושי ומאמץ, והרי ענין לימוד התורה הוא להיפך, דוקא בהנאה ומתיקות.

ואמנם קושיא מעיקרא ליתא, שהרי לא יתכן דבר מתוק באמת, שישגי האדם בלא מאמץ והשקעה, וזהו סודו של העמל האמיתי, שבסופו מביא הוא למתיקות ודבקות בתורה, אלא שבהיות וזכה גופא יטעו הטועים, מהו המאמץ והיכן היא ההשקעה הנצרכת בכדי להשיג את מתיקותה של תורה, לכך מעמיד לנו מרן את דרך 'עמל התורה' באופן נכון.

אך כהקדמה ובסיס לזה נברר תחילה מהו בכלל העניין של 'עמל התורה', מה מטרתו ומה גודל מעלתו, וזו לשונו של מרן שליט"א:

"בילקוט סוף מלאכי איתא "אם חפצת בתורה סופך שתיקרא על שמך, אמר רבי יודן 'בתורת ה' אין כתוב כאן אלא 'בתורת' הגה - שתהא נקראת על שמו", והוא ע"פ הכתוב בתחילת תהלים "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה", שבתחילה התורה נקראת 'תורת השם', אבל לאחר שזהו 'חפצו', זה כבר נקרא 'תורתו' של הלומד, ונעשה 'תורה דליה' על ידי מה שהוא אחר ורוצה בתורה."

אמנם הרי כולנו חפצים בתורה, וכי יש מי שאינו רוצה ללמוד תורה, אלא ממשך הילקוט שם "כגון משנתו של רבי חייא ושל בר קפרא ושל רב אושעיא וכיוצא בהם, למה? שיגעו בהם", והיינו כי כל הש"ס מלא בברייתות של רבי חייא ורבי אושעיא, ונקראו הברייתות על שמם מפני שנתייגעו בהם."

מבואר שלא מספיק החפץ והרצון בתורה לבד, אלא צריך גם עמל ויגיעה, שהיגיעה באה מתוך החפץ והרצון, וכפי חפצו ורצונו של האדם בדבר מסוים כך יגיעתו בו עצומה יותר, וכמו שאם אדם רוצה להרוויח כסף הרי הוא מתאמץ עבור זה, כך גם מי שבתורת ה' חפצו, ממילא הוא מתאמץ ויגע בתורה, ועל ידי זה וזכה שנעשה תורה דלילה... והענין בזה, כי מי שנשפס מסורה לתורה, הנפש היא נפש של תורה, ומהות הנפש היא אחרת"

עוד הורה מרן בענין זה מדברי מו"ר הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל בספרו מכתב מאליהו (ח"ג עמ' 02) שביאר מה היא יגיעת התורה, מהו שכר היגיעה, ומה המעלה של יגיעה, וז"ל המכתב מאליהו שם:

"אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו (פסחים נא), - לא בשכלו אלא בידו; פירושו: מה שקנה בהשתדלותו בעמל. מכאן שלעולם הבא אין תורתו של אדם נדונה לפי כישורו שכלו, אלא לפי עמלו בתורה. וכן מפורש בכתוב (משלי טז,כו) "נפש עמל עמלה לו" - רק מה שעמל בו שלו הוא כי נעשה קניין בנפשו."

נמצא, שחכם מהיר השכל, חזק הזיכרון ובעל הרבה ידיעות, אבל יגיעתו בתורה הייתה מעטה - יהיה עם הארץ לעולם הבא! ואילו אחר ששכלו גס, וזכרונו חלש וידיעותיו מעטות, אבל עמל ויגע הרבה בתורה - ישיג הרבה בעולם הבא, מפני שמה שרכש על ידי עמלו הוא כולו שלו. והיינו בחינת עולם הפוך ראייתי - עליונים למטה ותחתונים למעלה (פסחים שם).

נמצאנו למדים, כי מהיר השכל אשר לא יזדור ויעמול ללמוד, יהיה חלש ההשגה לעולם הבא; אבל הזורז בעמלו, הוא אשר יהיה מהיר בהשגתו בעולם הבא, זהו שכרו חלף וזיוותו, עכ"ד."

ממשיך מרן שליט"א ומרחיב את הדברים: "יש בעלי כישרונות, בעלי הבנה, ובעלי זיכרון מיוחד במינו, שמבנים וזוכרים בלא שום יגיעה, ועל ידי זה יש להם הרבה ידיעות, והם גדולי תורה ממש, אבל השיגו את כל זה בקלות ללא מאמץ, ואם היו מתאמצים יותר היו יכולים להשיג יותר הבנה וידיעות בתורה, ולעומתם יש אדם אחר שהוא חלש בהבנה וביזכרון, והוא יגע בכל כוחו להבין ולזכור, אך מפני שהוא חלש לא השיג הרבה ידיעות."

על זה כתב הרב דסלר כי בעולם הבא יהיה יותר גדול בתורה מי שהתייגע והתאמץ, ויזכה לשבת במתיבתא דרקינא במקום גבוה יותר ממי שהשיג הרבה ידיעות שלא מתוך יגיעה, שאם חסר יגיעה, זה מראה על עצלות הקיימת בו, שאינו רוצה להתאמץ ומבקש את המנוחה והנאות העולם הזה, לכן בעולם הבא תהא דרגתו בתורה קטנה יותר מאשר אם יש יגיעה בתורה..."

ואמנם כפי שנתבאר כבר, אין הכוונה שיעמול התורה באופן שהוא מעבר ליכולותיו הגופניות או הנפשיות, ובודאי שלא כאשר יש חשש פגיעה בבריאותו, לא לזה עמל התורה יקרא, מהו אי"כ עמל התורה?

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMAGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת ויחי תשפ"ג

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי ע"ה

פרשה זו סתומה – זה האופן שבו יתגלה הקץ

למה פרשה זו סתומה – צריך לבאר כוונת רש"י

"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" לשון רש"י "למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם וליבם של ישראל מצרת השיעבוד. דבר אחר שביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכניה. ב"ר". בכל התורה ישנם פרשות סתומות ופתוחות כפי המסורת, וכדאיתא ברמב"ם, שפרשה פתוחה מתחילה בתחילת שיטה ופרשה סתומה מתחילה באמצע שיטה, אבל לעולם כל פרשה מתחילה אחרי הפסק כל שהוא, והפסק זה הוא כשיעור כתיבת תשע אותיות, חייב להיות ריוח בין פרשה לפרשה. אכן פרשה זו סתומה שלא כדרך ואין בה שום ריוח, הפרשה הקודמת נמשכת כאילו זו פרשה אחת. זו סתומה שאין כמוה בכל התורה. המסורת היא שפרשת ויחי היא פרשה בפני עצמה, וכך היא נקראת בפרשה בפני עצמה, אך לפי הכתוב בספר זה נראה כהמשך לפרשה הקודמת בלי שום הפסק, וכשני פסוקים בפרשה אחת, שהפסק היחיד שיש ביניהם הוא ההפסק שבין מילה למילה, הפסק כל דהוא. זאת הקושי שמקשה רש"י, למה פרשה זו סתומה עד כדי שהיא אינה יכולה להיקרא פרשה, מה זה בא ללמדנו. על כך מתרץ רש"י שהדבר בא ללמדנו "שכיון שמת יעקב אבינו נסתמו עיניהם וליבם של ישראל מצרת השיעבוד" זו הסיבה שהתורה כתבה את הפרשה הזו באופן שהיא נראית כהמשך לפרשה הקודמת - פרשת יגיש, אכן לכאורה היתרון אינו מובן, מה העניין בזה, מה הנקודה שמתכוונים בזה שנסתמו עיניהם ולבם של ישראל, ובאופן שאין דומה לו בכל התורה כולה, בפרשה שהיא אכן פרשה בפני עצמה אולם אין הפסק לפניה. עלינו להבין גם את עניינו של הדבר הנוסף שכותב רש"י, שבקש לגלות את הקץ ונסתם הימנו, מה מלמדים אותנו פה.

סתימת הפרשה מצד מעשה אבות סימן לבנים

מקובל בידינו, והדבר כתוב בכמה אופנים בחז"ל, "שמעשה אבות סימן לבנים". ספר בראשית כידוע נקרא "ספר האבות" בספר זה מתבארים כל שורשי הדברים בבריא, היינו שורשי המציאות עצמה, וכל שורשי ההנהגה. המציאות עצמה היינו עצם קיומם של הדברים, כל הדברים הנמצאים בעולם "השמים ושמי הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם", כל מה שנקרא עולם שורשי כתובים בספר בראשית, וגם שורשי ההנהגה, אשר ניתן לקרוא להם שורשי הזמן, גם הם כתובים שם. כל אופני ההנהגה, כולם נמשכים מהנהגת האבות. כל מעשה אבות הם כולם סימן לבנים. זהו הפירוש "אבות", שכל המשך הוא תולדותיהם של האבות. האבות, הם אבות בכל ענייניהם, ולכן כל שורשי ההנהגה עם כלל ישראל, כל מה שקרה לנו, וכל מה שקרה לנו, הכל שורשי במעשה אבות, כל מה שקרה לאבות, זה כל מה שעתיד לקרות לבנים. מי שמבין את ספר בראשית אבות, וכאן נשלמים כל דרכה של תורה, כפי שחז"ל למדו את התורה, ידע את כל ההיסטוריה כולה, את כל מה שקרה לקהל כלל ישראל, עם כל הפרטים. ומי שידקדק יותר, ידע אף את שורשי הדברים שקרו בכל פרט ופרט, הכל כתוב במעשה אבות. מעתה, מובן שכאשר נגמרים מעשה האבות, כשיעקב אבינו עובר מהעולם, כאן נגמרים כל הרמזים. כלומר, כאן נגמרים מעשה אבות וכל שורשי הדברים, עד הסוף, עד היום האחרון. כאן הוא סוף מעשה אבות, וכאן נשלמים כל הסימנים לבנים. פרשה זו, פרשת ויחי, היא הפרשה של גמר מעשה אבות, סיום ספר מעשה אבות כולו, ובה כלול סיום של כל שורשי ההנהגה כולה, הכל נקבע שם, הכל שורשי שם. אם אנו רוצים לראות תראה האחרית, כאן עלינו ללמוד זאת.

נמצא, כי באים ללמדנו כאן, שפרשה זו חייבת להיות סתומה משום שכך צריך להיות המצב באחרית, כך זה במעשה אבות, הפרשה ניתנה כפרשה סתומה, כלומר, היא פרשה בפני עצמה, אבל היא לא נתפסת כך ואינה נראית כך. העיניים והלב סתומים, ואיננו קולטים את החידוש שיש בפרשה זו אלא היא נראית כהמשך טבעי של מה שכתוב בפרשות הקודמות. היינו הפרשה שמסיימת מעשה אבות, מסתיימת כך, שהחידוש הגדול שיש בה אינו נראה, אלא היא נראית כהמשך רגיל של הפרשות הקודמות.

הגאולה תגיע רק אחר "כי יראה כי אזלת יד"

הגמרא בפרק חלק (סנהדרין צ"ז ע"א) דורשת על הפסוק "כי ידן ה' עמו ועל עבדיו יתנחם, כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב", כי ידן ה' עמו היינו כפי שמפרש רש"י שם "להביא להם גאולה", "כי יראה אזלת יד", היינו ידדים שאינן יודעות לתפקד, הגמרא לומדת מכך ארבעה דברים. "אין בן דוד בא עד שירבו המסורות", וברש"י מפרש "כי יראה כי אזלת יד", שתלך ותחזק ידן של מסורות ומצליחין במלשינותן", מסורות, לא מוסרים. בדרך כלל, מוסר נקרא המוסר ממון וישראל ביד נכרי. כאשר מוכס או כל נכרי בולש אחר ממונו של יהודי ורוצה לשים ידו עליו ויאותו מוסר מסייע בידו ומגלה לו היכן הוא נמצא וכיצד יגיע אליו, יש כדבר זה משהו נורא ואיום. מי שעושה כך מוציא עצמו מהכלל ומאבד את חלקו לעולם הבא ופעמים רבות אף את חלקו בעולם הזה, כי דינו ש"לא מעלים", אם רואים אותו נופל לבור אסור הצילו. פעמים אף "מורידים", אך רואי לא מעלים, אסור להצילו.

הנהגה, בפשטות נראה לנו שמסורות זה פגיעה רק בממון, אך אנו מתפללים "למינים ולמלשינים אל תתי תקוה", אנו שמים את המינים והמלשינים יחד, כל מי שמחפש ובוולש אחר המטמוניות שלנו, ומוסר אותם ביד נכרים. להיות מוסר את הנסתר שלנו ביד נכרים אין זה חייב להיות ממון, אלא זה כל מה ששייך לכלל ישראל. כל אותם רשעי עולם, וברוך כלל אלו המומרים, הטווחים לספק לנכרים את אותם הדברים שהם אינם מבינים שבגללם

הם יוכלו להעליל עלינו, והם משתמשים בהם לרעתנו, והדברים ידועים. מי שלוקח את הדברים האלו ומוסרם לידי נכרים, זהו מעשה הרבה יותר גרוע מאשר למסור ממון ישראל. למסור ממון זה נקרא שהוא מזיק, כאדם השורף את ביתו של חברו ופוגע בממון, אך מי מוסר את הדברים הפנימיים של כלל ישראל, מוציאם החוצה, ומוסרם ביד כאלו שאינם מסוגלים להבין אותם, והסיכוי היחיד הוא שהם ישתמשו בהם לרעה ויעשו מהם את המטעמים כאשר אהבו, הם הנקראים "מסורות", עליהם אנו מתפללים של פנעמים ביום שלא תהא תקוה ומהרה יאבדו, ומבקשים מבורא העולם בלשון מאד חריפה "תעקר ותשבר ותמגר ותכניע", וללא שהות אלא "כרגע יאבדו... מהרה תעקר...". כאשר אנשים אלו מתבררים והולכים ומצליחים במלשינותם, ואנחנו נשארים מוכים ומושפלים על דברים שאיננו מסוגלים לבאר, שאף אחר לא יבין ואין מי שיוכל לבארם, זוהי "אזלת יד", ומתקיים "כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב".

הויכוח הגדול שלנו בגלות המרה שבה אנו נמצאים עד עצם היום הזה, וכלשון הרמב"ן בתחילת פרשתנו "גלותנו היום ביד החיה הרביעית", החיה הרביעית זו החיה המטילה אימה יותר מכל יתר החיות, יש בה מהאימה של כל החיות כולם, וכך כל הגלויות הקודמות כלולים בגלות שאנו נמצאים בתוכה היום, ובגלות זו אנו נמצאים בידה של מלכות שקיבלה עליה דת, שהיא דת שנלקחה מאיתנו. הדת הזו היא כולה זיוף ועיוות, אבל כמו שידוע את הכל הם לקחו מאתנו, לקחו את אותו האיש עצמו מבית המדרש שלנו, והעתיקו כמה דברים. והם טוענים שהם מקבלי התורה באמת, רחמנא יצילנו. וכל אלו שמסייעים בידם, אלו הם המסורות שעליהם הגמרא מדברת. אלו הם המינים והמלשינים. כאשר אנו מזכירים את המלשינים עם המינים שלא תהא להם תקוה, אין אנו כוללים את המינים הכופרים יחד עם מזיקי ממון, אלא כוונתנו לאותם המלשינים.

הגמרא בברכות (י"ב ע"א) דורשת "אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זו זנות" וכתב רש"י שם "אחרי לבבכם זו מינות, אלו אותם ההופכים טעמי תורה למדרש טעות ואילול". המילה אילול זאת הקטנת המושג של השם א-ל, וכמו שעצין זו הקטנה של עץ, עץ קטן, ואביב זה אב קטן, [חודש אב הוא מלשון "אבי הנחל", דברים שכבר בשלו וגמרו לצמוח, ואביב זו ההתחלה שלו, כשאותם אביב עדיין קטנים], ההכפלה הזאת היא תמיד הכפלה של הקטנה. אילול, זה לקחת, רחמנא יצילנו, את הקל הגדול הגיבור והנורא, את כל מה שהוא גילה לנו, ולהפוך זאת למדרשי אילול, "טעות ואילול", להקטין לכוון ולהוריד את כל זה, לעשות מא-ל אילול. וכמו שעץ זה דבר שנטוע בחוק אבל עצין הוא דבר מיטלטל, [ואפילו עצין נקוב הנקרא מחובר לקרקע הוא דבר המיטלטל], דבר זה נקרא "אזלת יד", אזלת יד זה לראות את כל הגדולה התפארת והגדולה, את כל מה שהיה נשגב וגדול מאוד, כאשר הכל מתקטן יורד ומתכווץ. הכל נעשה בר תפיסה והשגה. כל דבר גדול שבעולם מתקטן ויוצא לאור במהירות כיוס. כשרש"י אומר שמינוח זה נקרא אלה ההופכים את טעמי תורה למדרשי אילול. הכוונה לאותם המסורות הנכנסים לתוך הטעמים שלנו, מעוותים ומשנים אותם, והופכים אותם למדרשי אילול. זה נקרא "אזלת יד" היד שהייתה אוחזת, מוצאת שהיא מחזיקה דבר שאפשר לשים אותו בחופן. דבר שאין בו כלום.

המשך הגמרא "ד"א שיתמטטו התלמידים" ופירש"י "שמחזיקים ידי ישראל להחזירם למוטב". יתמטטו התלמידים, הכוונה בזה שאנשים אינם לומדים שום דבר. תלמידים הם אלו שתמיד ממשכים לקרות, ללמוד, תמיד הם במצב למידה, תמיד הם לומדים ולומדים. יתמעטו התלמידים, והיינו כמובן תלמידים שממשיכים ללמוד, פירוש הדבר, יתרבו הלמדנים ויתרבו היודעים, אבל הלומדים יתמעטו. זוהי אזלת יד, כי מי שלומד נתון יד לעוד מישהו, מי שלומד מחפש חברותא, אולם מי שכבר יודע אינו מחפש חברותא ואינו מושיט יד לאף אחד. "ד"א עד שתכלה פרוטה בן הכיס". וברש"י "והיינו אזלת יד, שיהיו בידיים ריקניות" הכוונה בזה, כי אלו שיש מהם תקווה, החיים בתוך מסגרת אמיתית באמת וצמודים בחזקה לאמת, הם יהיו חסרי כל. אין הכוונה ב"תכלה הפרוטה מן הכיס" שלא יהא כיס בעולם שיהיו בו פרוטות, אלא שמאותו כיס שצריך לפרנס את אלו שיגלו ויירכבו, ויעשו את מה שצריך, ממנו תכלה הפרוטה, האמצעים שברשותם יהיו דלים ועלובים, זוהי אזלת יד כאשר האמצעים יהיו דלים. "דבר אחר עד שיתיאשו מן הגאולה שנאמר ואפס עצור ועזוב כביכול אין סומך ועוזר לישראל", ומפרש רש"י "שהיה שפלים למאד ואומר אין עוזר וסומך שהיה מתייאשין מן הגאולה", המצב נראה לאחור יאוש, כך היא ההנהגה באופן שמה שנראה הוא שכל אלה שמצרים לנו, כל המפריעים מכל הצדדים, בכל הפרטים כולם, הם מצליחים יותר מאיתנו, שמצליחים יותר ויותר להפריע לקלקל ולאיים, והמצב הולך ונעשה יותר ויותר גרוע. כך הם דברי הברייתא שמביאה הגמרא, הלומדת זאת מפסוק, שאלו הם היסודות המובהקים, כאשר "יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב", אין מי שיעצור בעם ישראל, ואין מי שיקיים "עזוב העזוב עמו". "ואפס עצור ועזוב", זהו המצב.

מלמדים אותנו כאן, שהמצב הזה הוא מצב הכרחי בתהליך של היציאה למצב חדש. אנו צריכים לדעת זאת בבירור, כי הרי בכפי עסקינן, דברו הזה אנתנו פסוקים, [וליתר דיוק, צריכים להיות עסוקים] כל הזמן. זה הנושא העיקרי והיחיד. אנו חיים במצב של עולם שחייב להשתנות. הדברים הולכים ומדרדרים ומגיעים למצב בלתי אפשרי. אלו הם כל הסימנים שחז"ל נתנו, אולם אנו מחפשים פתרונות, מפה, משם. נדמה לנו שיכול להיות פתרון, שאיש זה או מצב זה יצילנו, אלא שמהר מאד אנו רואים שכל הדבר הזה הוא הכל גמור ואין לנו על מי להישען, ואנו נכנסים יותר למצב צר ולחוקי ובלתי אפשרי שלא יתכן.

‘וה’ עזרני’ מתגלה אחר ‘דחה דחיתני לנפול’

כאשר דוד המלך אומר “כל גוים סבכוני” ההמשך הוא “בשם ה’ כי אמילם”, והיינו אני אכריעם ואתגבר עליהם. כאשר “סכוני גם סבכוני”, הם מקיפים אותי, עדיין “בשם ה’ כי אמילם”, ואף “סכוני כדבורים”, אך קוצים זאת את המפתח שבתמונת המהירות נוצר אפשוורת להינצל, “דעכו כדבורים”, אך קוצים זאת את המפתח שבתמונת המהירות נוצר אפשוורת להינצל, “בשם ה’ כי אמילם”, עדיין אפשר להתגבר. אך יש מצב נוסף, “דחה דחיתני לנפול”, כאן אומר דוד המלך, מפילים אותי ואני כבר נופל, וכידוע שכאשר מפילים מישהו מראש הגג הוא כבר נחשב שבור כאילו הוא כבר נפל ונשבר. “דחה דחיתני לנפול”, יש גם מצב כזה. בכל המצבים של “כל גוים סבכוני”, של “סכוני גם סבכוני”, ואף “גב סכוני כדבורים”, דעכו כאש קוצים”, עדיין “בשם ה’ כי אמילם”, [ואנחנו גם את זה לא עושים], אבל עתה זה מתקרב למצב של “דחה דחיתני לנפול”, ואם מגיע חלילה מצב של “דחה דחיתני לנפול” הרי שאז רק “וה’ עזרני”, אני כבר לא יכול לעשות שום דבר, נשתתקו כל טענותי, ואפילו להתפלל אני יכול, אפילו לומר בשם ה’ אני יכול, זה המצב.

כתוב בגמרא שבמצב כזה, תגיע הגאולה. זה נקרא “יתיאשו מן הגאולה”. זה נראה אבוד. זה לא סותר את הציפייה הגדולה לישועה, אך איננו רואים שזה הולך לקרות. אנו מאד מצפים, מצפים רק לזה, אך לאט לאט זה הופך להיות חלום. אכן, להתייאש מן הגאולה ולצפות לגאולה זה נראה כסותר, אך באמת אין זה סותר. אנו מצפים למה שנקרא “וה’ עזרני” ומתגלה אחרי “דחה דחיתני לנפול”, זאת עזרת שמים שהיא תהיה הגאולה השלמה. אנו חייבים להבין עניין זה כי זהו המצב שבו אנו נמצאים, הדברים הם מאד רציניים ואנו חייבים להיות ערים לזה, חייבים לזכור ולדעת זאת, המצב הזה שאנו חיים בו היום יגמר ולא ימשך, כי אין לו המשך. ההמשך הוא שינוי, אבל שינוי מוחלט מהקצה אל הקצה בכל פרט ופרט. כשמדברים על הגאולה, לא מדברים על איוה שהוא פתרון לאיוה שהם בעיות, חלילה. הגאולה זאת מהפיקה אמיתית, לא מציאות אחרת ושונה. זאת מציאות שאם נחיה בה נרגיש שכל החיים שאנו חיים עכשיו, כל מה שעברנו, הכל יתגלה לנו כחלום, כדבר לא ריאלי, חיינו במין מצב שכאשר נתפקח ממנו נגלה ש”היינו כחולמים”. אלו מעשים בכל יום, שכאדם חולם חלום ומתעורר, בחוץ החלום הוא הבין הרבה דברים שהיו נראים לו פשוטים מאד, אך שהוא מתעורר הוא תופס שהדברים אלו הם חסרי הגיון לחלוטין, דברים בלתי אפשריים ונראים כאפשריים, כך אנו נראה כשהגאולה תבוא.

בורא העולם הולך ובונה עולם חדש והוא יקום על חורבותיו של העולם הקיים. לא יישאר מהעולם הקיים שום שריד ופליט. אנו מאד מקוים מתפללים ומאמינים באמונה שלמה, שהדבר הזה יגיע ברחמים, “ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים”, כל זה יגיע, אבל זה לא על ידי חורבות חלילה, אלא יגיע ברחמים בעזרת ה’. אך עם כל הרחמים, הרי כאשר זה יקרה במהרה בימינו, המציאות הישנה, היינו המציאות שבה בו אנו חיים היום, הנראית לנו מציאות שכולה אמת לאמיתה, מציאות אינה אמיתית וברורה מאד, תתברר כחלום. בעולם שיתגלה הכל יתא ברור, נחיה במציאות אחרת לחלוטין, שבה הדברים יהיו לגמרי ברורים. כל מה שמתגלה היום כבורר יתגלה כחלום יעוף, וכל מה שנראה לנו היום כדבר רחוק ולא מסתבר, כלא עיקר, יתגלה כמציאות הריאלית ביותר, שמה מציאות אמיתית.

אנחנו הרי מאמינים, אנו אומרים פעמים ביום קריאת שמו, כשאנו אומרים “שמע ישראל ה’ אלוהינו ה’ אחד” אנו מתכוונים להגיד כפי שמפרש רש”י “ה’ שהוא עתה אלקינו ולא אלקי כל העמים כולם עתיד להיות ה’ אחד על כל באי עולם, שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לתקרא כולם בשם ה’ ולעובדו שכם אחד”, דבר זה נראה לנו בלתי אפשרי, שכל העולם כולו יתקרא ויכיר בשם ה’ ויעבדו אותו שכם אחד. דבר זה הוא עכשיו חלקנו שלנו, והדבר הזה עתיד להתפשט על כל העולם כולו. האם זה נראה לנו אפשרי שייך דבר כזה שכל העולם יתהפך, וזה דבר שיקרה בזמן קצר. צריך לזכור, וראוי להתבונן בזה. לזה אנו מחכים, זה הדבר שהובטח לנו שיגיע, ומי שיתבונן היטב יראה שלא יתכן אחרת. מי שמתבונן להיכן הולך כל מה שקורה היום בעולם, לאן זה הולך, רואה שזה הולך לשום מקום, בלתי אפשרי. ככל שנבין זאת יותר מהר ויותר ברור, כך הדבר יגיע יותר מהר.

גילוי הקץ יגיע דווקא מתוך הסתיימה

עוד כותב רש”י, למה פרשה זו סתומה “שקבש לגלות את הקץ לבני ונסתם ממנו”, כוונת יעקב אבינו ויהיה לגלות את הקץ, משום שבאותו זמן היה מצב שישקבש והשכטו נמצאים יחד, ולמעשה זה היה הפעם היחידה שהיה כאן כלל ישראל שלם, שלמות במצב כזה זה המצב שנצרך כדי להיות במצב של עולם מתוקן. כשנסתלקה ונתעלמה ממנו שכניה אמר שמה ח”ו יש פסול בזויע (ע”י פסחים נ”ו ע”א), זו התשובה היחידה למה נסתלקה שכניה, “פסול בזויע” זה דבר שמעכב ומנוע את ההתגלות של הגאולה העתידה. “אמר לו, וכשם שאין בלבך אלא אחד” אך אין בלבנו אלא אחד” והדברים התיישבו על לבו של יעקב אבינו, ופתח ואמר “ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד”.

לכאורה אין התיישבה הקושיה מדוע נסתלקה ממנו שכניה. פירוש הדבר, יעקב אבינו הבין שהגאולה לא תגיע אל מתוך מצב שהכל סתום. הגאולה אינה יכולה להגיע מתוך מצב ברור, ההמשך למצב שבו כבר התחלנו להבין וכעת אנו רק מבינים קצת יותר, אלא היא תהיה היפוך גמור, מהפך גמור, הכל צריך להתהפך ממצב שבו אנו מוחלטים לצד אחד למצב שהוא כהחלט הפוך. “כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה’ ולעובדו שכם אחד”. הגאולה צריכה להגיע על ידי היפוך, וכדי שהדבר יתהפך היטב הוא חייב להיות היטב בצד הנגדי, הוא חייב להיות לגמרי סתום ולגמרי לא לגמרי בלתי אפשרי, וכל זה צריך פשוט להתהפך, חייב להפוך מלגמרי לא לגמרי כן. כל ההיפוכים הכתובים בתורה הם מוחלטים מוחלטים לשיא הברכה. ממצב של לגמרי אבל ומספד זה מהתהפך להיות מחול ושמחה, “הפכת מספדת למחול לי”, הדברים מתהפכים מקצה אל קצה, מהיפך להיפך. אם צריך להתגלות גילוי כזה שהוא “כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה” הוא אינו יכול להתגלות ביום אופן אלא רק לאחר שהצד הזה יגיע עד לקצה, ואז כשהוא מתהפך הוא מגיע לקצה שכנגד. זה חייב להיות כך. זאת הוצרה וכך הדברים נקבעו. כך גזרה חכמתו “כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה’ ולעובדו שכם אחד”.

פרשה זו, שהיא הפרשה האחרונה והיא סוף מעשה אבות, אינה נראית כפרשה בפני עצמה אלא כפרשה שאין בה שום דבר חדש וכהמשך אחד לפרשה הקודמת. “מעשה אבות סימן לבנים”, התהליך הוא כזה, בסוף מעשה אבות הכל נתכסה ונסתם לאלו ישראל משתעשעים בהבל ממש כששמים גמורים. באופן טבעי היינו עושים מעבר לכך והכל של בני אדם. כאשר משתנה מצבו של אדם מהיפך להיפך בצורה חריפה מאד, דרסטיה, הוא לא יכול לעמוד בזה, זה בלתי אפשרי לקבל כזה זעזוע, אנחנו חייבים להתרגל, אנו חייבים לדעת זאת שזה מה שעתידי לקרות. מי שלא מחכה לזה, מי שלא יודע, מי שלא יבין את זה, הסיכוי הגדול הוא שהוא לא יוכל לעמוד בזה. ה’ יעזרנו שכל זה יקרה לנו בארצנו.

לנפול”, ההנהגה הגלויה תהא דחיתני לנפול, אכן “וה’ עזרני” אין הכוונה לבטל את הדחיתני לנפול אלא פשוט להפוך את זה. אותה דחיתני לנפול מתגלה באופן שדבר זה עצמו הוא שיעמיד אותי על הרגלים, שיקים אותי. כתוב בנבואת מיכה (ו’ ח’) “אל תשמחי אויבתי לי כי נפלת קמתי כי אשב בחושך ה’ אור לי”, ובנו יונה בשערי תשובה שער ב’ מביא על כך את מדרש חז”ל “אלמלא נפלת לא קמתי, אלמלא לא ישבתי בחושך לא היה ה’ אור לי”, יש כאן היפוך של הנפילה לקימה. ה’ נפלתה” זה קימה, כי אם לא הייתי נופל לא הייתי משוכך כמו קודם, אבל זה לא נקרא לקום, לקום זה נקרא להפוך מצב נפילה לקימה. לקום אי אפשר לקום מתוך עמידה, קמים רק מתוך נפילה. אז הנפילה הזו בעצמה תתגלה כפעולת הקמה. זה נקרא היפוך. זה נקרא “אהפוך אל עמים שפה ברורה”.

פרשה זו סתומה משום שזה התהליך, המצב חייב להיות כזה, הוא חייב להיות סתום, בלתי אפשרי. חייב להגיע עד שיתיאשו מן הגאולה, היינו שמינו יכולים לראות את ההיפוך אלא רק את המצב הקיים, את ה’ דחה דחיתני לנפול”. אלו שני התיאורים שכותב רש”י מדוע פרשה זו סתומה, כך צריך להיראות סוף מעשה אבות שהוא סוף הסימן לבנים, נסתמו עיניהם של ישראל מצרת השיעבוד ונסתם גילוי הקץ.

יעקב אבינו לא מת – כך הוא גם בסימן לבנים

נוסף להתבונן בפרשה האחרונה בפרשתנו, זה הסוף ממש, הקץ האחרון. זו היא פרשת הלוייה הגדולה של יעקב אבינו, הקבורה, והעסק הגדול סביבם, “אבל כבר הוא למצרים”. הרמב”ן כותב בתחילת פרשתנו (ברדוסיס הקודמים זה נמחק על ידי הצנזורה – אותם המסורות) “כבר הזכרתי כי ירדתי יעקב למצרים הוא ולגלותו היום ביד התייה הרביעית רומי הרשעה”, המעשה אבות שהוא הסימן לבנים, זה הירידה של יעקב למצרים. כל הצרות והגלויות הקודמות נרמזים בצרות שיעקב עבר. יעקב אבינו הוא כלל ישראל, אנו נקראים על שמו. כל שמותיו של יעקב אבינו הם שמותיו שלנו. אנו נקראים יעקב, נקראים ישראל, ונקראים ישורון. אלה הם שמותיו של יעקב, וכל מה שקורה ליעקב קורה לכלל ישראל. סוף חייו של יעקב זה סוף התהליך של כלל ישראל, זה המצב שבו אנו נמצאים היום, הנקרא “אחרית הימים”, “עקבתא דמשחא”. הרמב”ן מבאר כאן (עיי”ש בדבריו) שהגלות הרביעית היא באשמתנו, אנחנו גרמנו והסיבנו זאת, אנחנו היינו הסיבה לגלות הזו, יכולנו להיות כבר גאולים כאשר נגאלנו מיוון, והכל היה יכול להיות טוב, אך אנחנו שייכנו והבאנו על עצמנו את הגלות הרביעית. הרמב”ן קצת מבאר זאת, וכותב שאנו הבאנו את גלות מצרים אחר שהשכטים שהם היו כלל ישראל מכרו את יוסף למצרים, וכך התגלגלו הדברים שהכל קרה בסיבותינו שלנו, כלל ישראל עצמו עשה הכל לעצמו, אנחנו עצמנו עשינו הכל וזה באשמתנו שלנו. לכן זה נעלם כל כך, וזה ארוך וקשה כל כך. המשך דברי הרמב”ן “והגלות ארך עלינו מאד לא נודע קיצו כשאר הגלויות. ואנחנו בו כמתים אומרים יבשו עצמותינו נגזרנו לנו”, המצב היום של כלל ישראל בעצם הוא כגוף מת.

הנה, חז”ל דורשים (תענית ה’ ע”ב) “יעקב אבינו לא מת” חנטו אותו, הספידו אותו, קברו אותו, אך מי שמתבונן עמוק וחזק יותר בעומק הדברים, יודע שיעקב אבינו בעצם לא מת, כל הדברים האלו הם הצורה החיצונית של הדברים, אך באמת יעקב אבינו חי וקיים, יעקב אבינו חי וקיים בכל אחד מבני ישראל, כל אחד מאתנו שחי ונשא מעקב אבינו, ופירוש הדבר שיעקב אבינו חי. עתה נבין, כי הנה, סוף מעשה אבות זו ההסתלקות של יעקב, ולכאורה בפשטות של בזה קושי כי אחי שהוא כבר נפטר ועבר מהעולם, אז מה שקורה אחרי מותו זה כבר לא הוא, זה דבר שייך לבנים, הוא כבר לא עושה שום דבר.

אכן, זה מה שהתורה מגלה לנו, אין זה כך. יעקב אבינו לא מת. כל הפעולות שנעשו אתו לאחר מיתו, בעומק הדברים הם נעשו עם מישוהו חי. זה סימן לבנים. אנו היינו נאעים גוף מת חסר תקווה, עם כל מיני פרכוסים ועוויתות, דבר שלא נקרא חיים, אך אם התבונן יותר בעומק, כשם שחז”ל התבוננו על יעקב אבינו ולימדו אותנו שהוא לא מת, וכלשון הגמרא “מקרא אני דורש”, הרי שעל פניו זה אכן לא נראה כך אך כשמתבוננים בעומק הדברים זה בדיוק כך, מי שיתבונן עליו היום יראה את אותו הדבר. על פניו זה אבוד, אין מהיכן לשאוב איוו שהיא תקווה, אין על מה לסמוך, אפס עצור ועזוב. אזלת יד. זה מה שנראה על פני השטח. אכן הגילוי האמיתי של הסוף הוא אותו גילוי של יעקב אבינו, למרות שהוא נחטט נספד ונקבר הוא לא מת, וכך גם אנחנו, כך הדברים יתגלו. אבל כדי שיתגלה אותו “לא מת” שלנו צריך באמת התבוננות גדולה ועומק גדול. כך תראה הגאולה. למרות שלכל הנסיבות החיצוניות הפירוש היחיד שלהם הוא שמדובר כאן על גוף מת, כאן יהיה הגילוי הגדול, היקיצה מהמצב הזה של המוות, זו תהיה יקיצה אמיתית, יקיצה לקראת יקיצה אחרת, לקראת תפיסה אחרת. כנגד היינו כחולמים. זה היה אופן גמור, והיפך ממש. אך מה שחז”ל איתנו היום יתהפך ויראה הפוך ממש. אנו לא רואים בדיוק אין נראה ההיפך, אנו יודעים להפוך ספר, אך איננו יודעים אין להפוך קללה ולעשות אותה ברכה. אין להפוך מספד למחול ואבל לשמחה. אז לחיות את המת אלא להפוך מוות לחיים. להפוך את הטמטום והבלבול, את המצב של היום שהוא באמת בלבול שאין כמותו, למצב של “אהפוך אל עמים שפה ברורה” אין לנו מושג אין יכול לקרות דבר כזה, להפוך בלבול כה מוחלט להיות “שפה ברורה”.

אם רוצים להבין את התהליכים האמיתיים של הגאולה, צריך להתעמק ולנסות להבין את המושג היפך. היפך, זה אותו דבר אך כשאנו הופך אותו, הוא עצמו מתהפך מלומר באופן זה לאופן של לומר את הדבר הפוך. במקום גלגולות את המצב הזה הוא מגלה את המצב הפוך. “אהפוך אל עמים שפה ברורה”, הדברים יתהפכו, וכשהם מתהפכים לא צריך תהליך ארוך, זה אותו דבר עצמו רק הופכים אותו. לשון הפסוק במשלי (י”ב ז) “הפוך רשעים ואינים”, הכוונה בזה, “רשע” לעולם לא יתהפך להיות טוב. אם רצונך להפכו הרי שההיפוך הוא רק מלהיות ללא להיות, וזהו “הפוך רשעים ואינים”, אבל כל יתר הדברים מתהפכים, מלקלה לברכה, מאבל ליום טוב, מנפילה לקימה, מבלבול נהיה שפה ברורה. זה סוד כמוס שהיום איננו משיגים לא מבינים אותו, אנו יכולים לומר זאת במילים אך אין לנו תפיסה אין הדברים האלו נראים בפועל, אך אלו הדברים שהובטחו. זה הטעם שפרשה זו חייבת להיות סתומה לגמרי, כדי שמה שיצא ממנה זה הגילוי הגמור. יעקב אבינו ראה שהוא הולך לעבור מן העולם ורצה לעשות זאת בעצמו ולהפוך את הסתיימה, ובקש גלגול את הקץ, ואז נסתלקה ממנו שכניה. זה חייב להיות כך. זאת הוצרה וכך הדברים נקבעו. כך גזרה חכמתו “כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה’ ולעובדו שכם אחד”.

פרשה זו, שהיא הפרשה האחרונה והיא סוף מעשה אבות, אינה נראית כפרשה בפני עצמה אלא כפרשה שאין בה שום דבר חדש וכהמשך אחד לפרשה הקודמת. “מעשה אבות סימן לבנים”, התהליך הוא כזה, בסוף מעשה אבות הכל נתכסה ונסתם לאלו ישראל משתעשעים בהבל ממש כששמים גמורים. באופן טבעי היינו עושים מעבר לכך והכל של בני אדם. כאשר משתנה מצבו של אדם מהיפך להיפך בצורה חריפה מאד, דרסטיה, הוא לא יכול לעמוד בזה, זה בלתי אפשרי לקבל כזה זעזוע, אנחנו חייבים להתרגל, אנו חייבים לדעת זאת שזה מה שעתידי לקרות. מי שלא מחכה לזה, מי שלא יודע, מי שלא יבין את זה, הסיכוי הגדול הוא שהוא לא יוכל לעמוד בזה. ה’ יעזרנו שכל זה יקרה לנו בארצנו.

פרשת ויחי

מתוך שלא לשמה בא לשמה

ביקש מר' ישראל שיבוא ויחזה בלימוד שם, נענה ר' ישראל לבקשתו והגיע לכולל וישב שם סדר אחד, וכששאלו ר' איצלה מה הוא ראה, ענה לו שאמנם אני רואה הרבה מאוד 'לשמה', אבל אני רואה מאוד קצת 'תורה'... וזאת היתה כוונתו, שכשאין דחף גשמי חיצוני שמדרבן ללמוד, באמת לומדים פחות.

אבל צריך לדעת שהעניין של לימוד שלא לשמה כדי להגיע בסוף ללימוד 'לשמה', זה לא רק עניין של 'דיעבד' ואילו היה אפשר באופן אחר ללמוד בלי זה היה יותר טוב, וכך כתב האגלי טל בהקדמה שיש שאומרים ש'תורה לשמה' ז"א ללמוד בלי שום הנאה, ואי"ז נכון כי אדרבה כך צריך להיות הצורה של לימודה"ת, שלומדים ונהנים מהלימוד, ומביא שם מהזוה"ק שעניין תורה לשמה זה לימודה"ת עם כל היצרים יצה"ט ויצה"ר.

וכך מבואר בנפש החיים שמש"כ 'לעולם יעסוק אדם בתוה"ק שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה' זה דווקא שיהיה שלא לשמה 'בכל לבבך בשני יצרך'.

ואומרים בשם הגר"ח מוולאז'ין שבתחילה הגרי"ס למד תורה לשמה, אך הפסיק בזה, מאחר שהרגיש צמצום בכך שהוא לומד רק מכח יצה"ט ולא עם יצה"ר, ע"כ התחיל ללמוד תורה שלא לשמה, ומזה המשיך אח"כ לתורה לשמה.

ותורה שלא לשמה היינו שיהיה לו איזה דחף ללמוד, והעניין הוא שכ"א ואחד ממה שהוא נהנה לזה הוא מתחבר.

עוד מביא שם האגלי טל שכתוב בספרים שכמה שאדם שמח מדבר מצוה היצה"ט שלו גדל, ואם עושה עבירה בחשק אז באותו הרגע היצה"ר שעד עכשיו היה קטן - גדל. [ולפי"ז ביאר את דברי הגמרא בסוכה (נ"ב).] 'דרש רבי יהודה לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה' דהיינו שגם הרשעים לפני שחטאו היה להם יצה"ר קטן, אבל ככל שאדם נהנה מהעבירה כך היצר שלו גודל].

אבל זה היסוד שצריך ליצור הנאה מן הלימוד ובין אם ההנאה הזאת זה דחף של כבוד, או שיש לו רצון להיות מרביץ תורה, ואם זה כי סתם רוצה כבוד שרוצה להיחשב בחור חשוב, גם שמירת סדרים זה נותן דחף לתורה, וכמובן שמסירת הערות וחבורות, הכל חשוב כדי ליצור דחף ללימוד ומתוך כך אדם יגיע לתו' לשמה.

וכך ע"י שיוצרים כל מיני דחפים ודרבונים אפשר להמשיך ולהתעלות עוד ועוד, עם פחות נפילות ועצירות, וכך כל או"א יכול להצליח לנצל את כל ימיו והתעלות מעלה מעלה, ולתקן את כל ימיו.

שנזכה ללמוד בהנאה וסיפוק, כאו"א בדרכו שלו וע"י כך נגיע ללמוד את התורה"ק לשמה.

"ויהיו ימי יעקב ימי חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה, ויקרבו ימי ישראל למות" וגו'

יעוין בדברי האור החיים הקדוש שהתקשה על לשון הפסוק "ויקרבו ימי ישראל למות", שלכאורה מה שייך בימים לשון קירבה, וכתב בזה"ל, 'אכן כוונת הכתוב הוא על פי מה שכתב איש אלוקים קדוש ה"ה הר"י לוריא זצוק"ל ומצאת כי תדרשנו בס' קהלת יעקב וז"ל ואמנם ידעת מהתחלקות הנשמות לכמה ניצוצות ובכל גלגול וגלגול באים קצת מהם וכפי מספר הניצוצות של הצלם כך מספר ימי חייו, והימים שעושה בהם המצות נתקן ניצוץ אחד של הצלם ההוא כנגד היום ההוא, והיום שאין עושה בו מצוה נשאר פגום ניצוץ ההוא של הצלם ההוא כנגד היום ההוא וכן על זה הדרך וכו" ע"כ.

דברי האוה"ח כאן גבוהים מאוד, אבל עכ"פ נראה מכאן יסוד גדול שלכל יום יש את התיקון המיוחד לאותו יום, ויש ניצוץ המיוחד ליום זה, ואם יום זה אינו מתוקן, נשאר יום זה לנצח מחוסר תיקון, וכדי שלא יהיו ימים מחוסרים מנשמותינו, וניצוצות שלא באו לתיקונם, צריך כל יום ויום לעבוד ולהמשיך להתקדם, כדי שלא יופסד הניצוץ שאמור להיתקן באותו היום.

אבל דבר זה הוא קשה מאוד, כיון שלא תמיד יש את החשק להמשיך ולעבוד, ופעמים שהמרץ יורד ואז מאוד קשה להשקיע, ולהמשיך להתקדם, אבל דבר זה הוא גרוע מאוד, כיון שכל יום שלא ממשיכים להתקדם ולעבוד, אותו היום נשאר לא מתוקן, ויש צורך איפה, למצוא הדרך כיצד למזער ככל האפשר את אותם ימים חלשים.

והאמת היא שאם רוצים להיכנס למצב שבו כל הזמן ממשיכים להתקדם בלי לעצור וליפול, מוכרחים דחף ודרבון של לימוד 'שלא לשמה', שהרי מה שגורם לכך שכ"כ קשה להתמיד, בדרך העלייה היא, מפני שהאדם הוא חומרי, והחומר מושך את האדם לגשמיות ומעכב בעדו מלהתעלות ולהידבק ברוחניות, אבל כל זה הוא רק כשמנסה להידבק ברוחניות, שאז החומר מפריע לו, אבל אם מצרפים להתעלות הרוחנית כל מיני מניעים שהם אינם רוחניים, אז ההתנגדות החומרית נחלשת, ואחרי שהאדם מצליח יותר ויותר להימשך לתורה ע"י אותם המניעים הגשמיים, דמתוך שלא לשמה בא לשמה.

וסיבה זו היא שדחפה את מרן הגרי"ס זצ"ל לייסד את העניין של מסירת חבורות, כדי לגרום דרבון שיהיה גם 'לימוד שלא לשמה' שילמדו לשם כבוד ואז יצליחו להתעלות בלימוד ביתר שאת וביתר עוז.

ואכן מסופר על תלמידו הגאון רי"צ בלאזר זצ"ל שסיפר לו שברצונו לפתוח כולל 'תורה לשמה', וכששמע זאת ר' ישראל החמיץ לו פנים, אולם אעפ"כ פתח ר' איצלה את הכולל, ולאחר זמן מה

דברים שאמר רבינו שליט"א בעקבות הקמת הממשלה החדשה

בפרשה אנו קוראים על ירידת בני ישראל למצרים - ירידה זו הייתה תחילת הגלות, ונבוא כעת לבאר מהי 'גלות', ומהי 'גאולה'.

המהר"ל בנצח ישראל (פ"א) מבאר שישנם שלושה חלקים של 'גלות' בתוך גלויות ישראל: החלק הראשון הוא גלות ממקום גידולם הטבעי, דהיינו שגלו מעל אדמת ארץ ישראל. החלק השני הוא עצם הפירוד שנוצר בתוך העם, שכל איש מישראל נפוץ למקום אחר והורחק ממכריו ומעמו, והחלק שלישי הוא מה שישראל משועבדים תחת רשות אומה אחרת ואינם במלכות וממשלה משלהם. וכמו שבגלות ישנם ג' חלקים אלו כך גם הגאולה מורכבת מאותם ג' חלקים - שעמ"י ישובו על אדמתם, שיהיה ביניהם אחדות ולא פירוד, ושהממשלה והמלכות תהיה בידי ישראל.

והנה גלות יוון התאפיינה בכך שלא היו ישראל תחת שליטה משלהם אלא היו בשליטת מלכות יוון, שהרי בגלות זו היו ישראל יושבים בארץ והיה בה רק את החלק שהיו בשליטה של אומה אחרת. וכך מדויק מלשון הרמב"ם (ה' חנוכה פ"ג ה"א) וז"ל, 'בבית שני כשמלכו יוון גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם וכו' והושיעה ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנה עד החורבן השני, ע"כ. ומהוספה זו של הרמב"ם שכתב שחזרה מלכות לישראל אנו לומדים שבזה היתה גלותם שהיו תחת מלכות ממשלה אחרת.

והנה כל חלק וחלק שבגלות מגיע לישראל בעבור סיבה מסויימת, וחלק זה שבגלות הוא מחמת מה שישראל בדרגתם לא הגיעו למעלת אבותיהם (כמבואר ברמב"ן בע"ז) ובכך גרמו לחילול כבוד שמיים, ומכיוון וכל השפעת בית המקדש בעולם היא בלהרבות כבוד שמיים, מעתה שישראל קלקלו בזה נחשב הדבר כאילו כבר חרב בית המקדש, ולכן הגיע החורבן.

נמצא א"כ שבכדי לתקן חלק זה שבגלות ולהביא את הגאולה יש להרבות בכבוד שמיים ע"י ההחזקה במעלת האבות הקדושים.

כידוע ישנם ארבע גלויות, והגלות האחרונה היא גלות אדום, ומבאר המהר"ל שגלות זו כוללת בתוכה את כל שלושת הגלויות הקודמות, והתקופה האחרונה של גלות אדום היא החלק של גלות יון, שבה יהיו ישראל יושבים על אדמתם אך לא יהיו במלכות משלהם אלא תחת ממשלה אחרת.

ועלינו לדעת שדור זה שבו אנו נמצאים הוא סוף גלות אדום והוא החלק של גלות יוון, שאמנם אנו נמצאים בארץ ישראל אך אין הממשלה תחת ידינו.

והנה, השבוע קמה ממשלה חדשה במדינה המורכבת מאנשי הימין ומהחרדים, ומקווים בע"ה שמעתה יבטלו את כל הגזירות שהיו בתקופה האחרונה, והמצב ישתפר. ולאור זאת הדבר גורם בלבול ולא מבינים את המשמעות של הדבר, וקשה להבחין היכן עניין זה של גלות יוון מתקיים בדורינו.

וצריך לדעת שכל ההיתר להיכנס לכזו ממשלה הגיע בזמנו ממין הרב שך שהתיר ללכת עם הימין ולא עם השמאל מכיוון והימין יותר מחובר למסורת אבותיהם וליהדות, לעומת השמאל שביטלו את כל המושג של יהודי ומושג של זרע אברהם יצחק ויעקב.

ואמנם היום הקימו ממשלת ימין, אך אסור להרגיש שיש כאן איזו גאולה כל שהיא מפני שאנו עדיין בגלות יוון ולא תיקנו את חילול כבוד שמיים ע"י עלייה לדרגת האבות הקדושים, ואין אנו שייכים לממשלה זו מפני שאינה מתנהלת ע"פ התורה, וממשלה כזו הרי היא כממשלת המתיוונים ששלטו בעמ"י

ועצם הרגשת השייכות לממשלה הזו פוגמת מאוד בבן אדם וגם בחלק הלימוד שלו, מפני שהרגשה כזו משפיעה מאוד. עלינו לדעת שכל עוד שלא הגענו למעלת אבותינו הקדושים, לא תיקנו את כבוד שמיים והבאת מלכות שמיים.

ויה"ר שנזכה בקרוב לגאולה השלימה.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת ויחי תשפ"ג

יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים, וכתב רש"י יגדל ממנו, שעתידי יהושע לצאת ממנו, שינחיל את הארץ, וילמד תורה לישראל.

ונראה לבאר הדברים דהנה כתב רש"י בפסוק א' כתב שאפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד.

ואילו אצל מנשה איתא בתרגום יונתן בפרשת מקץ (מ"ג, ט"ז. מ"ד, א'. מ"ד, ד') וכן הוא במדרש שמנשה הוא היה האפטרופוס על ביתו של יוסף ואותו קורא הכתוב האיש על הבית.

דהנה בפרשת וישב כתוב שיעקב אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו, ובתרגום פירש בן זקונים דבר חכים הוא, וכתב רש"י שמסר לו כל מה שלמד משם ועבר. ומבואר דאהבתו המיוחדת של יוסף היה משום שלו מסר את התורה.

מעתה יש לומר דכיון דאפרים הוא הרגיל בתלמוד אצל יעקב, הרי הוא כמו יוסף שלשניהם מסר יעקב את התורה, ובשניהם מתקיים הענין שמוסר להם את התורה, ולאפרים יש את כח התורה כמו שהיה ליוסף, וגם לאפרים יש את האהבה המיוחדת יותר מכולן כמו שהיה אצל יוסף. ובמדרש (מד"ר ויקרא ב') איתא דיעקב אבינו אמר על אפרים שהוא ראש השבטים וראש הישיבה והוא יפה ומעולה שבבני.

ולפי זה יש לומר דלכן הניח ימינו על ראש אפרים, שכיון שלו נמסרה התורה הרי הוא הראשון במעלה ואהוב אצל יעקב יותר מאחרים ולכן הוא קודם למנשה.

ויש לומר בזה עוד, דזהו בכלל דברי רש"י שכתב דאפרים יגדל ממנו שעתידי יהושע לצאת ממנו שילמד תורה לישראל, שנאמר בזה שאפרים ממנו יהיה המשך מסירת התורה לישראל, ונכלל בזה שכחו של יהושע להיות מוסר התורה הוא מאותו כח שיש לאפרים שלו נמסרה התורה.

מטרה בני עלית כרע רבין באריה וכו'. (מ"ט, ט'). כתב רש"י ממה שחשדתיך במטרה יוסף היה רעה אכלתהו, עלית, סלקת את עצמך ואמרת מה בצע וכו' לפיכך כרע רבין באריה וכו'.

יש לבאר מה שהקדים לברכה ענין זה שחשדו בהריגת יוסף, על פי דברי הגמ' בברכות דף ל"א ע"ב אמר רבי אלעזר מכאן לחושד בחבירו בדבר שאין בו שצריך לברכו שנאמר ואלוקי ישראל יתן את שלתך, וזהו שהקדים יעקב לומר שכיון שחשדו ליהודה על כן צריך הוא לברכו.

נפתלי אילה שלווחה הנותן אמרי שפר. (מ"ט, כ"א). וכתב רש"י, דעל מלחמת סיסרא נתנבא, שכתוב שם דהמלחמה הייתה עם עשרת אלפים איש מבני נפתלי, והלכו שם בזריוות, והנותן אמרי שפר, היינו דעל ידם שרו דבורה וברק שירה.

וצריך ביאור, דהשירה היא הרי תוצאה מהנצחון במלחמה, דכיון

אל נא תקברני במצרים ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם. (מ"ז. כ"ט-ל'). סדר הכתובים צריך ביאור דבתחילה אמר יעקב 'אל נא תקברני במצרים, ורק אח"כ אמר וקברתני בקבורתם, ולכאורה כל האיסור דאל תקברני במצרים, הוא בשביל שרצה שיקברנו עם אבותיו, והוסיף אזהרה על ענין זה, וא"כ מפי היה נכון לומר בתחילה ושכבתי עם אבותי, ורק אח"כ להוסיף ע"ז איסור דאל נא תקברני במצרים.

ונראה בזה, שהיה כאן שתי עניינים, ענין אחד שיקבר עם אבותיו, ועוד היה ענין מיוחד שלא ליקבר במצרים, בלא שייכות לכך שיקבר עם אבותיו.

וביאור הדברים הוא, דהנה רש"י כתב ג' טעמים למה שלא יקברנו במצרים, טעם אחד, משום דסופה להיות עפרה כינים, טעם שני, דאין מתי הו"ל חיים, אלא בצער גלגול מחילות, וטעם נוסף, שלא יעשוהו מצרים עבודה זרה. ואמנם טעמא דגלגול מחילות שייכא בכל מקום בחו"ל, אבל טעמא דכינים, שייך דווקא במצרים, וכן הטעם שלא יעשוהו עבודה זרה, נראה שהוא דווקא במצרים, שהשפיע להם ברכה שכלה הרעב, ומימי נילוס מתברכין. ולפי הנך טעמים הרי מבואר היטב שהיה בזה ענין מסויים שלא יקבר במצרים, מלבד הענין ליקבר עם אבותיו.

ולפי זה מבואר היטב, שהיו כאן שתי שבועות נפרדות, שבועה אחת שלא יקברנו במצרים, שזה ענין בפני עצמו כמו שנתבאר, ועוד השביעו שבועה נפרדת על הענין שיקברנו עם אבותיו, ושתי שבועות נפרדות על שתי עניינים נפרדים הם.

והנה בפסוקים מפורש השבועה ב' פעמים, דבפסוק כ"ט אמר תחילה שים נא ידך תחת ירכי, ופירש רש"י והשבע. ולהלן בפסוק ל"א אחר שאמר יוסף אנכי אעשה כדברך, כתוב ויאמר השבעה לי וישבע לו. ובפשוטו י"ל בזה, דבתחילה ביקש יעקב מיוסף שם נא ידך תחת ירכי והשבע, ויוסף השיב אנכי אעשה כדברך, ואיני צריך לישבע, ויעקב חזר ואמר לו השבעה לי, שאעפ"כ ישבע לו. ולפי"ז פירוש המקראות הוא שיוסף אמר אנכי אעשה ואין צריך שבועה, ויעקב א"ל שמו"מ ישבע.

אכן להמבואר דהיו כאן שתי שבועות על שתי עניינים, יש לומר דלכן השביעו שתי פעמים, דהשבועה האמורה בפסוק כ"ט, זהו השבועה דאל נא תקברני במצרים, והשבועה האמורה בפסוק ל"א, זהו השבועה שיקברוהו עם אבותיו.

וישלה ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים וכו'. (מ"ח, י"ד). והמעם ששם את ימינו על ראש אפרים כתוב להלן 'ואולם אחיו הקטון

שנצחו אמרו שירה, וא"כ היה ראוי להזכיר בכרכה את עצם הניצחון שזוהו העיקר, ולא את אמירת השירה, שהיא רק פועל יוצא מהניצחון, והרי הניצחון במלחמת סיסרא היה נס גדול מאד, וכמו שכתוב בנביא בשופטים, 'מן השמים נלחמו הכוכבים ממסלותם', ובגמ' בסוף פרק ערבי פסחים הפליגו חז"ל בגודל הנס, וא"כ מדוע מזכיר השבחה של נפתלי שעל ידו שרו שירה, ולא את עצם הנס שעל ידו נצחו. ומבואר מכאן שעיקר השבחה הוא דוקא השירה שנאמרה אחר הניצחון, ונמצינו למדים מכאן שאין העיקר הניצחון, ואגב אורחא ראוי לומר על כך שירה, אלא להיפך התכלית היא אמירת השירה לקוב"ה, והניצחון אינו אלא אמצעי והיכי תימצי לכא לתכלית נפלאה ונשגבה זו, ועל כן שבחם של בני נפתלי אינו בנצחונם, כי אם בשירה שנאמרה. ובאמת דהרי סיסרא לא בא אליהם למלחמה כלל, אלא הקב"ה משך אותו למלחמה וכמש"כ בשופטים, 'זמשכתי אלך אל נחל קישון את סיסרא שר צבא יבין ואת רכבו ואת המונו' וגו', הרי דהקב"ה משך אליו את כל הגוים למלחמה, והיינו כמבואר שלא הניצחון הוא התכלית, ואמירת השירה היא התוצאה דממילא, אלא אדרבה כל המלחמה אינה אלא היכי תימצי שיוכלו לומר שירה, וכיון שצריך לומר שירה, ממילא הקב"ה מושך את הגוים למלחמה.

לישועתך קיויתי ה' (מ"ט, י"ח). יש לבאר למה הזכיר כאן שיקוה לישועת ה', דהנה כל הכתובים כאן מדברים מגבורתו של שמשון כמבואר ברש"י, והנה איתא במדרש (צ"ח, י"ד) על הכתוב 'ויפול רוכבו אחור', יחזרו הדברים לאחוריהם, לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסבור בו שהוא מלך המשיח, כיון שראה אותו שמת, אמר אף זה מת. ומבואר דבתחילה סבר יעקב אבינו שישיראל יגאלו ע"י שמשון, וא"כ יש בטחון בגאולה ע"י שמשון, אמנם כשראה שמת ואין שמשון גואלם, שוב חזר שצריך לצפות לישועה, וזהו שסיים

הכתוב לישועתך קיויתי ה', דכיון שנפל רוכבו אחור, ולא יגאלו ע"י שמשון א"כ חזר לצפות לישועה.

בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל. (מ"ט, כ"ז). ובת"א בנימין בארעה תשרי שכנתא ובאחסנתיה יתבני מקדשא בצפרא ובפניא יהון מקרבין כהניא קורבניא ובעדן רמשא יהון מפלגין מותר חולקהון משאר קדישא.

ומבואר דמפרש דזאב יטרף הוא על הקרבת הקרבנות. וכן מצינו ענין זה שהמזבח נמשל לזאב בגמ' בסוכה דף נ"ו שמרים בת בילגה קראה למזבח לוקום, וכתב שם רש"י דלוקום הוא לשון זאב ביווני.

וצריך ביאור למה נמשל המזבח לטריפה של זאב.

והנה טריפה עניינה חטיפה, וכמש"כ רש"י כאן, וכן ביומא ר"פ טרף בקלפי, וחטיפה היינו שנוטל גם דברים שאינם שייכים לו וראויים לו, וכן מבואר ברש"י שפירש הכתוב על מעשה דפלגש בגבעה שחטפו את בנות ישראל. וצריך ביאור איזה ענין של חטיפה יש במזבח.

והנה המזבח מקדש את הפסולין ואם עלו לא ירדו, והיינו דמקדש גם דברים שאינם כשרים להקרבה מצד עצמם, מ"מ ע"י שעלו חל עליהם דין הקרבה והמזבח אוכלן. וי"ל דלכן נקרא אכילת המזבח טריפה, כיון שהוא הומף לאכול גם דברים שאינם ראויים לו מצד עצמם.

אל תראו כי התחת אלקים אני ואתם חשבתם עלי רעה וגו'. (נ', י"ט כ'). יעויין מה שכתב רש"י פירוש מה שאמר להם כי התחת אלקים אני. ויש לפרש עוד בזה, דאמר להם דכיון דכפועל יצא טובה ממכירתו, א"כ אין חטאם אלא במחשבה ולא במעשה, ועל מחשבה רק הקב"ה דן, אבל הוא אינו יכול לדון על מחשבה, וזהו שאמר להם כי התחת אלקים אני, ר"ל וכיון דאין במעשיהם אלא מחשבה, על כן אינו יכול לדונם כלל.

מערכי תפלה

הבן יקר לי אפרים אם ילד שעשועים. הנה מבואר דישראל נקראים ילד שעשועים, וביאור הדבר שנקראים שעשועים של הקב"ה, יש לומר דזה על שם התורה, דהתורה נקראת שעשוע כמו שכתוב במשלי (ח, ל') 'זאהיה אצלו שעשועים יום יום' ולחלן שם עוד 'ושעשועי את בני אדם' ובחז"ל (אדר"נ פל"א) פירשו דמדבר על התורה שהיא שעשועים אצל הקב"ה, וכן כתוב בתהלים 'לולי תורתך שעשועי', הרי דהתורה היא נקראת שעשוע, ועל שם עסק התורה נקראים ישראל שעשועים אל הקב"ה.

והנה מבואר בכתוב דהענין שישיראל הם ילד שעשועים שייך הוא למה שישיראל נקראים 'אפרים'. ויש לבאר הדבר על פי דברי המדרש (מד"ר ויקרא ב') דיעקב אבינו אמר על אפרים שהוא ראש הישיבה. וברש"י (מ"ה, א') כתב דאפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד. ועל הפסוק דאפרים יגדל ממנשה כתב רש"י שגדולתו היא במה שעתידי יהושע לצאת ממנו שילמד תורה לישראל, והיינו שאפרים ממנו יהיה המשך מסירת התורה לישראל. הרי מבואר דאפרים הוא זה שיש לו את כח התורה, ולכן בכלל הענין שנקראים ישראל על שם אפרים, שייך גם מה שנקראים ילד שעשועים על שם התורה, דזה הוא כוח המיוחד של אפרים.

פרנסת לומדי התורה אינה משורש ומקור גשמי

מתוך דברים שנאמרו בישיבת 'אהבת אהרון' ב"ב - כסלו תשפ"ג

בברכה לזבולין על חלקו בארץ כתוב לחוף ימים ישכון והוא לחוף אניות, ומפרש רש"י שיהיה מצוי תדיר על חוף אניות במקום הנמל שאניות מביאות פרקמטיא. ומבואר דברכתו שיהיה לו פרקמטיא הבאה מן הים. ונמצא דברכתו אינה באה לו מהקרקע שקיבל בחלקו, אלא ברכתו באה לו מן הים. ויש לבאר הענין בזה שהרי שבחו שעוסק בפרקמטיא הוא משום שעל ידי זה הוא ממציא מזון ופרנסה ליששכר שיהא עוסק בתורה, ונמצא דהצלחתו היא במה שמרויח ממנו כדי לפרנס ולזון את עוסקי התורה. ופרנסת עמלי התורה אינה באה מן הארץ עצמה, מפני שאינה פרנסה גשמית, ואינה תלויה במקום מסויים או בדבר מסויים, אלא היא פרנסה הבאה מן השמים, פרנסה הבאה מצנצנת המן, ולכן אין פרנסה זו באה ממקום מסויים, אלא היא באה מן הים, שמשמעות הענין הוא שהיא באה ממקום בלתי מסויים ובלתי ידוע, אלא מאיזה מקום שהוא נמצא ובא הפרנסה. וכן מצינו אצל רבי עקיבא שאחד מן הדברים שהעשיר רבי עקיבא היה מארגז מלא אבנים טובות ודינרי זהב שנפלט מהים. והביאור הוא שפרנסתו של רבי עקיבא באה ממקום בלתי ידוע ובלתי מסויים, מפני שפרנסת התורה אינה תלויה בשום מקור גשמי אלא היא פרנסה הבאה מן השמים, ואין לה מקור או שורש מהמציאות הגשמית.

מצוה קפה

לאבד ע"ז וכל משמשיה

שנאמר אבד תאבדון

את כל המקומות

שרפה אסור ליהנות בגחלתה ואפרה", הרי דהאפר בא מן הע"ז וזהו האיסור. (ב) מדכתיב "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג יח) - וכן פירש רש"י (ביצה לט.) דמינה ילפ"י לאסור גחלת של ע"ז.

ובפשטות הא דבעי' קרא לאסור אפר ע"ז בהנאה, דבלאו קרא הו"א דהאפר מותר מפני שנעשית מצותו. אולם כבר יסד הגר"ח הלוי (פ"א מהל' חמץ ומצה) דדין האפר של איסורי הנאה תלוי בצורת האיבוד של האיסור, דהנשרפין אפרן מותר לפי שנעשית מצוה בשריפתו, אבל הנקברין וכן חמץ דהשבתו בכל דבר אין מצוה בשריפתו אלא המצוה היא ההשבתה ולפיכך אפרן אסור. וה"נ י"ל באפר עבודה זרה, לדעת ר"ת דסבר שדין עבודה זרה בשריפה בעינן קרא לאסור את אפרה אחר שנעשית מצותה, אבל לדעת הרמב"ם דמצוה לאבד ע"ז בכל דבר ממילא יהיה האפר אסור כע"ז עצמה שמחויבת באיבוד גמור, ואמאי בעינן קרא לאסור את האפר.

ביעור ע"ז בארץ ישראל וכו"ל

המצוה לאבד את הע"ז מחייבת לרדוף ולחפש אחר הע"ז, ובספרי (פר' ראה סא ג) ממעט דחייב לרדוף רק בארץ ישראל ולא בחו"ל וז"ל "יכול אף מצוה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ, תלמוד לומר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, בארץ ישראל אתה מצווה לרדוף אחריהם, ואין אתה מצווה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ". וכן הביא הריטב"א (קידושין לה.) מהרמב"ן דמשמעות הכתוב לחייב לאבד ע"ז רק בארץ ישראל ולא בחו"ל, דכתיב בהאי קרא "אבד תאבדון... אשר אתם יורשים אותם את אלוהיהם".

אולם בביאור הגר"א (יו"ד קמו סק"כ) הביא את הספרי ומדקדק את לשון הספרי דאמר דאיכא מצוה לרדוף אחר הע"ז בארץ, ומפרש את החילוק בין ארץ ישראל לחו"ל דבאר"י מחויב לרדוף אחר הע"ז גם במקומות שלא נכבשו עדיין וכו"ל אין חיוב אלא במקומות שתחת יד ישראל, ועוד פירש דבאר"י מחויב לחפש ולרדוף אחר הע"ז ולבער אותה מכל המקום ושלא להניח שתהיה כלל, ואילו בחו"ל אינו מחויב אלא לבער את הע"ז כשמוצא אותה ואין צריך לרדוף אחריה. וכן נפסק ברמב"ם להדיא, וז"ל "ובארץ ישראל מצוה לרדוף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו, אבל בחוץ לארץ אין אנו מצווין לרדוף אחריה אלא כל מקום שנכבשו אותו נאבד כל עבודת כוכבים שבו" (פ"ז מהל' ע"ז ה"א).

נינוי שם גנאי לע"ז בחו"ל

הלכה נוספת נאמרה במצוה זו, דבכלל האיבוד לכנות לע"ז שם גנאי כדילפי' בגמ' (שם מו.) מדכתיב "ואבדתם את שמם", דאם היו

החובה לאבד עבודה זרה ולמהר בהשחתתה

כתב הרמב"ם בסה"מ, שצונו לאבד ע"ז ובתיה כולם בכל מיני האיבוד וההשחתה בשבירה ושריפה והריסה וחיתוך, כל מין במה שיאות לו... והוא אמרו יתעלה אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם וכו' ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלוהיהם תגדעון ואיבדתם את שמם מן המקום ההוא" (דברים יב ב-ג).

עוד הוסיף הרמב"ם דצריך שיהיה יותר מפליג ויותר ממנהר בהשחתת הע"ז בהקדם ככל האפשר. וכן מוכח מרש"י שיש חיוב למהר ולאבד ע"ז ומי שאינו ממהר לאבד עובר בעשה ד'אבד תאבדון', דאמרי' בגמ' (ע"ז סד.) דעבודת כוכבים אסורה גם ברשות גוי, היכא דישאל רוצה בקיומה. וכגון ישראל הנושה בעובד כוכבים מנה, ואמר לו העכו"ם "המתן לי עד שאמכור עבודת כוכבים ומביא לך" אסור, כיון שהוא רוצה בקיומה של העבודת כוכבים. ומפורש ברש"י שם דאסור להיות רוצה בקיומן, דישאל מצווה לבטל עבודת כוכבים ותשמישיה, וא"כ על כל שהות של קיום הע"ז עובר בעשה ואינו יכול להמתין ולקיים את המצוה בזמן אחר. ולא נתפרש בכתוב מקור החיוב למהר ולאבד, דלא נאמר אלא חיוב איבוד והשחתה ומנא לן לחייב למהר ולאבד תיכף ומיד.

פלוגת ר"ת והרמב"ם אם ע"ז חייבת בשריפה

התוס' (חולין פח:) הביאו את שיטת ר"ת דס"ל דאיבוד ע"ז רק בשריפה דומיא דעגל שנשרף ע"י משה רבינו, ופליג בזה על הרמב"ם המפרט להדיא את כל אופני הביעור והאיבוד - כיצד מאבד עבודת כוכבים ושאר דברים האסורים בגללה, כגון משמשיה ותקרובת שלה, שוחק וזורה לרוח או שורף ומטיל לים המלח" (פ"ח מהל' ע"ז ה"ו), וכמו ששינונו בעבודה זרה (מג): "רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים". ולשיטת ר"ת יש לפרש דמתני' איירי לאחר הביעור בשריפה.

אם אפר ע"ז נאסר בהנאה ומחויב באיבוד

נפסק בשו"ע (יו"ד קמב א) דעבודה זרה המחויבת בביעור ואיבוד אסורה בהנאה, ואף אפרה אסור. והביא הגר"א ב' מקורות לאיסור אפר ע"ז - א) מהא דאמרי' בגמ' (שם נד:) "והיית חרם כמוהו - כל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו", דאף האפר הבא מן הע"ז אסור. וכן משמע מלשון השו"ע שכתב "כשם שהעבודות כוכבים אסורים בהנאה, כך כל הנאות הבאות ממנה אסורות, אפילו אם

המצוה לאבד זכר ע"ז מן המקום ולא בחפצא של ע"ז

וכיון שהקפידה התורה וציותה שלא תהיה ע"ז בעולם כלל, פשוט דהמצוה מחייבת למחותה בהקדם, דאין דין רק לאבד את החפצא של הע"ז, ואין זה רק מצד זריזין מקדימין למצוות, אלא החיוב לפנות את המקום שלא תהיה בו ע"ז, וככל שהע"ז קיימת יש חיוב למהר ולאבד אותה. בכל רגע שהע"ז אינה מתבערת קיימת מציאות דל איסור בעולם והמצוה מתבטלת בעצם היות הע"ז קיימת בעולם, ולא מהני מה שיבער מחר לחיסרון שיש בקיומה היום.

הנפק"מ בין ארץ ישראל לחו"ל

ולפי זה נראה לפרש את הנפק"מ שכתב הרמב"ן בין אר"י לחו"ל, דבאר"י צריך לרדוף אחרי הע"ז ולבערה ובחו"ל אין צריך לרדוף אחריה. דבאמת אין אנו מצווים אלא על נקינה וטהרתה של ארץ ישראל ולעקור עבודה זרה מארצנו, ורק בה יש חיוב לרדוף אחר הע"ז ולבערה מכל המקומות. אבל בחו"ל אין דין זה

וה"נ לענין איבוד שמה של ע"ז שמחייב לקרותה בשם גנאי, א"ש מה דפסק בש"ך דאין החיוב אלא באר"י בה אנו מצווים על עקירת מציאותה של ע"ז מן הארץ, אבל בחו"ל איננו מופקדים על עקירת הע"ז ממנה וממילא אין גם חיוב לכנות לה שם גנאי.

ביאור דברי הגרי"ז הלוי לפטור מחיוב איבוד את הע"ז שנתבטלה ברוב

ומעתה אפשר להבין את טענת הגרי"ז לענין ע"ז שאינה בטלה ברוב ומ"מ אין מחויבים לאבדה. דאם היתה החפצא של הע"ז טעונה שריפה, כל שלא נתבטלה ברוב לא בטל הימנה דין שריפה וביעור. אכן, אחר שנתבאר דהמצוה היא לבער את זכר הע"ז מן המקום, אחר שנתבטלה ברוב ומדאורייתא מהני ככל ביטול, ורק מדרבנן אמרו שאינה בטלה ברוב, היכא דאפה פת בעצי ע"ז ונתערבה באחרות, אין הלחם שנאפה בעצי ע"ז נושא את שם ע"ז בקרבו, אלא נתבטל זכר ע"ז לגמרי ואבד ואין בפת דין איבוד, רק חל איסור מדרבנן שלא לאכלו.

וכיון שהחובה לאבד מכוונת רק לשם ע"ז שחל על החפצא ולא עצם החפצא נאסרה, הו"א דכשנתבערה חשיב 'נעשית מצותה' גם לדעת הרמב"ם שאין חיוב שריפה. דלא דמיא ע"ז לאיסורי הנאה הנקברין שחל עליהם שם איסור לעולם, אלא הע"ז משמשת לזכרון הע"ז בעולם וכשאבד זכרה נעשית מצותה.

נמצא - יש חיוב לאבד זכר עבודה זרה מן הארץ, ואין זו מצוה על החפצא של הע"ז אלא החיוב לפנות ולטהר את הארץ מכל זכר לעבודה זרה, ולפיכך מחויבים לבערה ולכנות לע"ז שם גנאי, וכן להרוג את שבעה עממים שהיו בארץ בהיותם עיקר ע"ז ויסודה.

לדעת הרמב"ן המצוה רק באר"י ולא בחו"ל דאיננו מצווים על טהרתה, ואילו הגר"א כתב ע"פ הספרי דבאר"י מחויבים לרדוף אחר הע"ז ולאבדה ובחו"ל אין חיוב זה ומ"מ כשמוצא צריך לבער.

קורין אותה בית גליא קורין אותה בית כריא, עין כל - עין קוץ, וכך נפסקה ההלכה בשו"ע (שם טו). וכתב הש"ך בשם הפרישה דאף הלכה זו נאמרה רק באר"י ולא בחו"ל. והט"ז חולק וכתב שהוא ט"ס, דאין חילוק בין אר"י לחו"ל לענין כינוי שם גנאי. ובשלמא לשיטת הרמב"ן דס"ל דבחו"ל אין חיוב לאבד ע"ז כלל, א"ש דה"נ אין חיוב לכנות שם גנאי, דהכל בכלל המצוה של איבוד ע"ז. אבל לפי מה שחילק בביאור הגר"א ולשיטת הרמב"ם הוא תימה, דכיון דאיכא דין איבוד גם לע"ז שבחו"ל, מאי שנא דין זה של קריאת שם גנאי לע"ז בחו"ל מאר"י ומדוע אין מחויבים באר"י לכנות שם גנאי לע"ז.

דין ביטול ברוב בע"ז

דין עבודה זרה שנתערבה בדברים אחרים אינה בטלה, כדתנן בע"ז (ע"ד). דהיא מן הדברים שאסורים ואוסרין בכל שהוא ואפילו באלף לא בטיל. ובשם הגרי"ז (ח"י הגרי"ז זכחים ע"ב): כתבו לדייק מהרמב"ם דהגם שע"ז שנתערבה אינה בטלה מ"מ אין בה דין איבוד, דנפסק ברמב"ם (שם ה"ג) על הפת שנאפתה בעצים של ע"ז ונתערבה הפת באחרות, יוליך דמי הפת לים המלח כדי שלא יהנה בה ושאר הכיכרות מותרין. ומדלא הזכיר כאן כלל דין שוחק וזורה לרוח וכו' נראה דאין בפת שנתערבה דין איבוד כלל. ומבאר הגרי"ז את החילוק, דאיסור הנאה שבה אינו מתבטל שהוא דבר חשוב כשאר איסורים, אמנם שם ע"ז מתבטל ממנו ע"י שנתערב ברוב, ודין שוחק וזורה לרוח אינו אלא בע"ז. והדברים קשים, דכיצד ניתן להפריד בין הדינים, דהלא דין האיבוד ודין האיסור שבה הם מחמת האיסור ע"ז, ואם החפצא חשובה עדיין איסור הנאה, ממילא גם חייבת באיבוד, ואם בטלה - לגמרי בטלה.

המצוה לאבד שבעה עממין - למחות ולאבד את עיקר ע"ז

החינוך (מצוה תכה) מפרש את מצות מצות הריגת שבעה עממין שנאמר בהם "לא תחיה כל נשמה" (דברים כ טז) וז"ל "משרשי המצוה, לפי שאלו השבעה עממים הם שהחלו לעשות כל מיני עבודה זרה וכל תועבות ה' אשר שנא, ועל כן בהיותם עיקר עבודה זרה ויסודה הראשון, נצטוינו עליהם למחותם ולאבדם מתחת השמים, לא יזכרו ולא יפקדו בארץ החיים". ומבואר בדבריו שמצות איבוד ע"ז אינה מצוה בחפצא של הע"ז שטעונה שריפה, אלא המצוה היא לכלות את שמה וזכרה של העבודה זרה של העולם כלשון הכתוב "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא". ומצד זה מחויבים לכלות ולאבד את הע"ז ולקרות לה שם גנאי, ולהרוג ולמחות את עובדי ע"ז בעולם שהם עיקר ע"ז ויסודה, דכל זה בכלל המצוה למחות את שם ע"ז מן העולם. וכעין שפירש רש"י לענין מחית זכר עמלק "תמחה את זכר עמלק - מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שוה. שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה".

הודפס לע"נ ר' קלמן ב"ר משה הכהן ז"ל ומרת פרומה ב"ר דב בער ע"ה

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר ב"ש"ה"ק

כל העיתים שוים לחיוב ת"ת

כעס ולא קוצר רוח ותחושה קשה, ואם בכל זאת לומדים זאת מאיתו כיצד שייך לפרש כדברינו בפשט המשנה.

אולם ביאור הענין הוא בהקדם יסוד מוסד, שלכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים, וכפי שמבואר בספר קהלת (פרק ג') שיש כ"ח עיתים שונים שמשנתים מזמן לזמן, עת ללדת ועת למות, עת לבכות ועת לשחוק, עת לאהוב ועת לשנוא וכו', והיינו שבכונה תחילה ברא הקב"ה בצורה כזו שהמצבים יהיו מחולקים לפי זמנים, ובכל שעה יהיה צורך להתנהג באופן אחר, שמתאים לאותה שעה.

אילו היינו נמצאים כבר בעולם הבא במושגים של נצח, יתכן שלא היה שייך לחלק בין התקופות ולומר שלכל רגע יש תפקיד אחר, שהרי המצב הוא אחד ויחיד - לחסות תחת צל כנפיו ית', ומדוע שישתנה הרגע זה מהרגע הבא, אבל אנו נמצאים בעולם הזה המוגבל והגשמי, שהכל בו מתוחם לפי מסגרות מסוימות שנקבעו על ידי הבורא, ואחת מאותן צורות היא - שיהיו זמנים מחולקים, זמן כזה וזמן אחר, וכל זמן יהיה בנוי בצורה שונה.

הוא אומר, שמה שלפעמים האדם מרגיש שמחה ולפעמים עצב, לפעמים שחוק ולפעמים בכיה, אין זה רק מסיבות נפשיות גרידא שמוכילות אותו לתגובות מסוימות, אלא מחמת שזו היא העת. יש 'עת' קבועה שקבע הקב"ה מלכתחילה, שהיא תהיה מיועדת לבכיה, ו'עת' אחרת שמיועדת לשחוק, בלי שתהיה יכולת לשנות את העיתים ולהחליף את הזמנים, וזהו התפקיד המיוחד לאדם להתאים את עצמו אל הזמן ולדעת שזוהי צורת העולם.

אם לשם משל יש לאדם כאב של פטירת אדם קרוב רח"ל, אין זו הרגשה בעלמא שכעת הוא מרגיש צער, אלא 'עת' מיוחדת משמים שנסלחה אליו - כעת יש זמן שמרגישים בו כאב. אמנם מלפני כן היית במצב אחר, אבל כעת הזמן מחייב אחרת, והכאב אינו רק הרגשה אלא מילתא שהזמן גרמא. וכן הוא בכל מיני דברים המתרחשים ובאים לעולם, כולם נשלחים מאיתו ית', שקצב מראש כיצד תראה כל דקה ונתן תפקיד שונה לכל זמן ועידן.

אמנם בדרך כלל האדם רגיל לחשוב שכל העולם כולו הוא יחידה אחת מראשית ועד אחרית שבה עולם כמנהגו נוהג, ואם הנתונים שווים בשני הזמנים מדוע לחשוב שהמצב הוא אחר ואין שעה זו דומה לחברתה, אך על כך מפרש הפסוק בקהלת את כ"ח העיתים ללמדך שגם הזמן הוא מציאות בפני עצמה, ואין לך שעה שאין לה מקום ומצב מסויים.

ומשום כך אף כלפי הבורא ית' שייכת מציאות של זמנים מיוחדים שבהם ההנהגה אינה שווה לזמנים אחרים, ועד כמה שהשעה היא שעת אבילות או חרון אף וכדו' - אין זו שעה שמתאימה להתנהגות אחרת, כי הזמן עצמו הוא המחייב את ההנהגה בו, וכאמור, אין זה רק מפני תחושת הלב, שהיא אינה קיימת אלא בבשר ודם, אלא מחמת עצם המצב שנוצר, שהוא אשר נקבע לאותו הזמן.

לא הרי זה כהרי זה:

פעמים רבות אדם קם בבוקרו של יום עם הרגשה שונה מאשר אתמול, והוא מרגיש נחות דרגא. יש שמכנים זאת 'לקום על צד שמאל'... אולם לדברינו אין מושג שכוה - לקום על צד שמאל, אלא כעת השמואלה אומרת לך שהיא הימין... לאותו אדם נקבע שכן תהיה צורת היום, ועליו לשנות את המצב של אתמול ולהתחיל מחדש את היום הבא.

ישנה איזו רגילות שכזו אצל כותבי דברי העיתים, לצייר את חייהם של גדולי הדורות באור גדול כאילו היו כל ימיהם שווים לטובה, וניתן לראות לשונות כמו: 'מיום עומדו על דעתו עד זיבולא בתרייתא' התנהלו החיים באותו מסלול בלי להסיח דעת רגע כמימרא, ומאז ועד עולם ישב אותו פלוני על התורה ועל העבודה באותה צורה במדויק, ערב ובוקר בכל יום תמיד, וכן כל כיו"ב...

אולם אין ספק שבעולם שהכל הכל שקר גמור, הבל הבלים ורעות רוח, ומששת ימי בראשית לא נברא אדם שהיו כל ימיו שווים אותו הדבר. מציאות כזו תתכן רק אצל בהמה. צא נא וראה את הפרה באבוסה, היא אכן מרגישה כל יום אותו הדבר, וקמה כל בוקר עם אותו חשק של אתמול... אך זהו ההבדל בין אדם לבהמה: אדם הוא בעל מציאות משתנה, שהבורא נתן לו את המושג שנקרא 'זמנים', שכל זמן הוא תפקיד בפני עצמו שיש לו מציאות בפני עצמה.

גם לגדולי עולם וענקי רוח, היו זמנים מתחלפים, רגשות משתנים, מצבים אישיים שונים ומשונים, ובכל פעם הם התנהלו לפי מה שחייב אותם הזמן. כל ההבדל בינם לבין האנשים הקטנים היה, שהם ידעו כיצד להתמודד גם עם המצבים החלשים ולעשות בהם את המירב היחסי לפי אותו זמן, למרות שלא דמו בזה לעצמם במצבים אחרים, מה שאין כן אותם שליידים, שהם היו במושגים נמוכים מלכתחילה, וכאשר הגיעו למצבים נמוכים עוד יותר - התנמכו עוד יותר...

"רבי שמעון בן אלעזר אומר אל תרצה את חכירך בשעת כעסו, ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו, ואל תשאל לו בשעת נדרו, ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו" (ד', י"ח).

לכל זמן ועת תחת השמים:

כאשר מתבוננים על דברי המשנה לפום ריהטא, נראה לכא' שרבי שמעון בן אלעזר לא בא אלא ליתן לנו עצות מעשיות בנבכי נפש האדם, כיצד להתנהג במצבים שונים בצורה שתתאים לרגשותיו ולא תסתור את אשר אומר לו ליבו.

ואכן ברבינו יונה פירש את המשנה כפשוטה דבר דבור על אופניו, הדבר הראשון הוא 'אל תרצה את חברך בשעת כעסו' - שכאשר הכעס משתלט על האדם והוא מלא רוגז, שכלו בל עמו ואין שום דרך למצוא מסילות ללבבו, ואדרבה, אם האדם ינסה לרצות אותו באותה שעה - כעסו רק יילך ויגבר עוד יותר, כי הכעס מחזיק אותו בכולו ואין לו שום מחשבה אחרת מלבד האף והחימה, ולפיכך מוטב להניחו כך עד שישקוט חרונו ורק אז לנסות לרצותו.

הדבר השני הוא 'אל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו' - וזאת כי בשעה שהאדם טרוד באבלו והכאב עדיין חד וחדש, שיעור העצב גדול כל כך עד שאין לו לב לקבל תנחומים, ורק לאחר מכן ככל שיחלוף הזמן יילך הכאב ויחלש עד שיהיה שייך לדבר על ליבו ולהפיג את צערו.

ובאמת בפוסקים הביאו את דין המשנה אליבא דעובדא לענין ניהום אבלים, שכאשר האדם עדיין אונן אין מנחמים אותו מאבלו, ורק לאחר הקבורה כשליבו קצת נרגע מן הצער אז אפשר להתחיל ולנחם.

והדבר השלישי במשנה הוא - 'אל תשאל לו בשעת נדרו', מפני שבשעה שהאדם נודר, הרי זה משום שליבו חם לאותו דבר ויש לו באותו זמן חשיבות גדולה לענין, ואם האדם ינסה להניא אותו עם כל מיני שאלות על הנדר - הוא יתלהט עוד יותר ויאמר שאדרבה ואדרבה, הוא נודר גם אדעתא דהכי וכו', ושוב לא יוכל להפר את הנדר גם בדברים שאינו יכול לעמוד בהם. לפיכך יש להניח אותו באותה שעה עם מחשבת ליבו, ולבסוף כשתנוח דעתו יוכל להבין את מה שעשה ולהשאל על נדרו.

והדבר הרביעי - 'ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו', שכאשר האדם נופל בנפילות שונות, מוטב לקרוביו ולמכריו להתרחק ממנו ולא להראות לו שהם תפסו אותו על הקלקלה, שהרי אחר כך כשכבר ינחם על מעשהו עדיין תהיה לו בושה מאיתם ולא יוכל להתנהג עמם כמימים ימימה.

עד כאן ארבעת הדברים המנויים במשנה, שנראה כי הם דברים הנוהגים אל הנפש, שהאדם מתבוסס לפעמים בתוך רגשות מסויימים שתופסים את כולו, ובמצבים אלו יש לנהוג עמו בצורה שלא תסתור את רגשותיו.

אולם לכא' בדברי חז"ל מתבאר דלאו הכי, שכן לגבי רוב הדברים שמנה התנא אמרו רבותינו שמצינו כמותם כלפי הקב"ה, ואם אכן דברי המשנה נוגעים לרגשות בעלמא שתופסים את האדם - מה שייך כן לדמות זאת למה שמצינו אצל מלך מלכי המלכים אשר אין לו גוף ולא דמות הגוף ולא נערוך אליו קדושתו.

ואלו הם המקורות שמצינו בחז"ל לארבעת דברי המשנה (א.ה. ונמנו בקצרה בפ"י הרע"ב): על הדבר הראשון אמרו בגמ' בפ"ק דברכות (ז', א') 'אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, מנין שאין מוציין לו לאדם בשעת כעסו, דכתיב (שמות ל"ג, י"ד) פני ילכו והנחתי לך, אמרו לו הקב"ה למשה המתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך'.

ולגבי הדבר השני דרשו במדרש (ילקוט פרשת שלח רמז תשמ"ג): "ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו - כשגלו ישראל לבבל כתיב ויקרא ה' וגו' לבכי ולמספד (ישעי' כ"ב, י"ב), בקשו מלאכים לנחמו, אמרו להם אל תאיצו לנחמני (שם ד'), אמר להם אין אלו נחומין נאוצין הן לפני, המתין, כיון שעשה בהם מדת הדין וראה שאין אדם מנחם אותו, התחיל אומר נחמו נחמו עמי'".

וכן דרשו שם לענין הדבר השלישי - 'אל תשאל לו בשעת נדרו', שלאחר המעשה של מי מריבה נשבע הקב"ה שמשא לא יכנס לארץ, אך משה במקום להתפלל המתין ואמר 'שעה של שבועה היא, איני צריך לדבר עכשיו', ורק לאחר ארבעים שנה התחיל להתפלל את כל התקט"ו תפילות, כמנין 'ואתחנן'.

ושם הובא מקור גם לדבר הרביעי שאמרה המשנה: "ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו מנין אתה למד, מאדם שאכל מן העץ ונתקלקל, באותה שעה לא נגלה עליהם אלא 'ויתפרו עלה תאנה' (בראשית ג', ז'), ואחר כך וישמעו את קול ה' אלוקים'".

ונהג בשלמא לגבי הדבר הרביעי מובן כיצד למדים אותו מאדם וחוה, שכשם ששם לא נגלה עליהם הקב"ה בשעת קלקלתם כדי שלא יתביישו - כך יש לכל אדם לא לראות את חברו בקלקלתו, אך על כל שלושת הדברים האחרים צ"ב, הלא אצל הקב"ה לא שייך ח"ו הרגשים נפשיים שעוברים לאחר זמן, לא טעות שבאה מכלל

ואכן בסופו של דבר, כאשר מדדו את הגדולים לעומת הקטנים בצורה יחסית, נמצא שאף הדרגה הפחותה של הגדולים אינה משתווה לדרגה העליונה של הקטנים, אך ודאי שגם לגדולים היו דרגות גבוהות ודרגות פחותות, הכל לפי מדרגתם הם.

ואם כי על שרה אמנו אמרו חז"ל (יש פרשת חיי שרה) שהיו כל ימיה שווים לטובה, בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז', מכל מקום אין הכוונה שכל ימיה נראו אותו הדבר והיא התנהגה בהם באותה צורה - חלילה לחשוב כן, אלא כל ימיה היא ידעה איך לכלכל את צעדיה בצורה שתמיד תשאיר בדרגה בסיסית קבועה ולא תרד ממנה.

ואמנם ודאי שגם לשרה אמנו ע"ה היו עליות גבוהות יותר וגבוהות פחות, והא גופא רמז לנו הפסוק - שהיו זמנים שבהם היא היתה 'כתב ק', פעמים ש'כתב כ', ופעמים ש'כתב ז', ולא דמו זה אל זה, ואף על פי כן היא לא ירדה מהדרגה שהגיעה אליה...

והמשכיל בין שאדברה היא הנותנת. כאשר האדם מבין מלכתחילה שלא כל העיתים שווים, יש זמן יותר ויש זמן פחות, הוא יודע היאך להתנהג בגדלות ולנצל את הזמנים הנחותים כפי הצורה המתאמת להם. אם הוא יחשוב שגם בזמנים כאלו עליו להתנהג בצורה שווה - סופו שינחל מפח נפש, ויאבד אף את מה שיש בידו.

אלא מה, האדם מתוך הנחה מוטעית תובע מעצמו להיות כמו שהיה. הרי אני לא השתנית בין אתמול להיום, ומדוע שהיום אתנהג אחרת? מדוע שלא אלמד באותה איכות ובאותה רוממות שהיתה לי אתמול? אך אותו אדם אינו מבין שכעת ניתן לו זמן אחר. אם ינסה בכח להלך בגדולות ובנפלאות הימנו, ימצא על כורחו שאין מה לעשות, אין לו את אותו 'אור' שהקיף אותו מקודם. מה שכן עליו לעשות הוא, לעשות את הכל, אבל הכל לפי הכלים שיש לו עתה.

הלא אין לך אדם שאין לו קשיים שאורבים לו על כל צעד ושעל. לפעמים הוא הראש, לפעמים קר ולפעמים חם, לפעמים הריכוז אינו כמו אמש, לפעמים החברותא לא נמצא, לפעמים ישנו איזו עיסוק או טרדה שלא סובלת דיחוי, וכן כיצא בזה ללא כל הפסקה. אם האדם יתנהג תמיד בצורה שווה, וינסה להתעקש בכל זאת ללמוד עם הראש של אתמול - לא יעלה בידו את מבוקשו, לא מזה ולא מזה, ואם מאיך הוא יתייאש ויפול לגמרי - הוא ינחל מפלה גדולה שבעתים, כי הרי אין לך שעה שאין לה את המצב שלה, וכל החכמה היא לדעת איך להיות מודע אל השעה ולפעול לפי האפשרויות שקיימות אצלה.

וכאמור, חיי האדם אינם רצופים ממקשה אחת אלא מורכבים מאין ספור מצבים, חוויות, כוחות, רגשות וזמנים שמשתנים בקצב בלתי פוסק, ואין בעל שכל שיוכל לתבוע מעצמו בזמנים העמוסים כשהוא גודש בחבילי סרדין כמו הזמנים של מנוחת הנפש שהוא יושב שקט ושאנן ואין מחריד, ואם כן זהו הדבר שיש להחזיר אל הלב: כל החיים בנויים בצורה של זמנים מחולקים, ולכל רגע יש תפקיד בפני עצמו. הזמן אינו מתחלף מאליו, אלא בכוונה תחילה ברא ה' "כח עיתים" ועוד כהנה וכהנה, כדי שלכל זמן יהיה את התכנית שלו עם הצורה שאותה היא מחייבת. האדם צריך רק לשים לב שהוא נמצא בתוך המערכת, ולדעת מה לעשות ברגעים שניתנו לו.

בזמנו שמעתי מעשה על יהודי אחד שליט"א, מתלמידי מרן הגרא"מ שך זצ"ל, שבשעתה הקשה של הרבנית ע"ה, כאשר היתה בימיה האחרונים, עלה לדרוש בשלומו של בעלה ראש הישיבה - מרן הגרא"מ. הוא נכנס לבית החולים סמוך אל החדר, ושם נהרד לראות את הגרא"מ ממלמל בינו לבין עצמו את אותיות הא' ב'... אותו תלמיד לא ידע את נפשו: וכי מה קרה לראש הישיבה? אולם למראה תמימתו הסביר לו הגרא"מ: אני עומד כעת בשעה קשה, שהכאב כבד מנשוא, וביודעי ובמכירי קאמינא שאין לי יכולת להתרכז עכשיו בעומקא דשמעתתא, ולפיכך כדי שלא יהיה ביטול תורה - אני אומר לפחות את האותיות הקדושות...

מן הסתם כל אדם אחר שהיה נופל לתוך זמן שאין בו יכולת ללמוד בצורה רגילה, היה פוטר את עצמו בתואנה שבין כך ובין כך אינו יכול, אבל מרן הגרא"מ דרש מעצמו בכל זאת - לעשות את מה שהוא כן יכול, ולדעת מה באמת הוא מסוגל לעשות באותו זמן.

בשם חסידים המליצו לדרוש במאמר חז"ל 'להזהיר גדולים על הקטנים', שאין הכוונה רק לאינשי - שהכתוב הזהיר את הגדולים כדי שיהירו את הקטנים, אלא גם ליומי - שיש ימים גדולים ויש ימים קטנים, ועל האדם מוטל 'להזהיר' - להטיל זוהר - מהימים הגדולים על הימים הקטנים, כדי שגם להם תהיה גדלות שתעלה אותם מכח הימים הגדולים... (ואם כי אין זה הפשט, מ"מ אין הדברים יוצאים מכלל שיחה נאה, וכפי שהתבטא מרן הגר"ח מבריסק על כל כיו"ב: 'א גוטע ז'רגון' - השפה טובה, הרעיון לכשעצמו הוא נכון...).

וכבר כתב מרן בעל הקהילות יעקב בספרו ברכת פרץ (פרשת במדבר), שאדברה, כל הנפילות והזמנים הנחותים ניתנו לאדם כדי שיתרומם על ידם. אלמלא היו לו נפילות - היה נותר אותו דבר מיום עומדו על דעתו ועד נשימתו האחרונה, בלי שישתנה מאומה. רק לאחר שיש לו נפילות וקומות, זמנים טובים וזמנים גרועים, הוא מתנער, מרוכז את עצמו, ואז משתנה ומתקדם ומגיע למדרגות גבוהות עוד יותר, עד רום המעלה.

כל אשר המצא לעשות בכוחך עשה:

כמה טעות היא להחליט שהמצב הטבעי אמור להיות דוקא בצורה מסויימת, זאת ולא אחרת, וכל אימת שהמצב משתנה והנתונים כבר לא טובים כל כך - להתייאש ולהרים ידיים, הרי אין לי את הנתונים של אתמול שאותם רציתי... (וכפי שהתבטא

מרן הגר"ש ז"א אורבך זצ"ל, שלבני הישיבות יש 'מקום פטור' הקרוי 'משבר'...). הרי בדיק להפך, משמים לא רוצים ממך את המצב של אתמול אלא דוקא את המצב של היום, לראות כיצד אתה עומד בכל המצבים וכיצד אתה מתנהג גם במקרים שלא הכל סוגה בשושנים, והא גופא התפקיד המוטל עליך, הוא ולא אחר.

ידועים בזה דברי רבינו תם בספר הישר, שהאריך לבאר את ענין 'מי האהבה' ו'ימי השנאה', להורות וללמד שלכל יום יש את היחוד שלו, יש ימים מוארים שבהם האדם נמצא בגבהי מרומים, ויש ימים אחרים שבהם תכבד העבודה על האנשים, אבל אין זה נובע מנפילות או כשלונות חלילה אלא כחלק מהתפקיד שהטיל הבורא על האדם - לעבוד אותו בכל לבב, בין אם כך ובין אם כך, ולא הרי זה כהרי זה.

נצייר לעצמנו חולה מסוכן ששוכב על ערש דווי, והנה מגיעה שעתו האחרונה, כשניכר עליו שלא נותר לו זמן רב עלי אדמות. בני המשפחה מסתובבים מסביב, כולם בוכיים, המצב הולך ומחמיר, ולפתע כאשר הציבור מתחיל להפרד מגיע יהודי ומסמך לחתה זו: נו, ביטול תורה... אל תשים לב למה שמסביבך, תלמד משהו, גם כעת אתה מחוייב ללמוד... הלא אין ספק שאותו אדם ירזק החוצה ברגע כמימריה...

אבל עם זאת, בא הרמב"ם ומלמדנו (פ"א מהל' ת"ת ה"י): "עד אימתי חייב ללמוד תורה, עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך" וכו', והא כיצד? על כרחך כוונת הרמב"ם היא, שכל עוד האדם מסוגל - עליו לעשות את מה שהוא מסוגל לפי אותה יכולת. אמנם ודאי שאין חיוב בשעת מיתה לנסות ליישב את קשיית הגרע"א, אבל אם יש בידו יכולת לעשות משהו לפי אותה שעה - יידע נא שגם לאותה שעה יש את התפקיד שלה.

ושייב מל זה אה אכניס בכוונת דברי הרמב"ם קודם לכן (הל' ח'): "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כוחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה".

ולכא' דברי הרמב"ם מצריכים התבוננות, מדוע דוקא כאן גבי מצות תלמוד תורה בא וביאר ש'כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר' וכו', הלא כן הוא בכל המצוות, שכל ישראל מחוייבים ברמ"ח עשה ושס"ה לא תעשה, ואין לך חלילה שום מצב של פטור, לא של עשירות ולא של עניות וכל כיו"ב, ואם כן מה ראה הרמב"ם על ככה לבאר כן דוקא לענין תלמוד תורה.

ונראה דזוהי גופא כוונת הרמב"ם, שבכל מצוה ומצוה פשיטא שכל אחד מחוייב, בין אם יהיה שלם בגופו ובין בעל יסורים, וכן פשוט אף לגבי תלמוד תורה, וכל מאי דקמ"ל הוא דוקא לענין צורת הלימוד - שעצם הלימוד משתנה אצל כל אדם ואדם לפי מצבו. יש מצבים שאדם נדרש ללמוד ברמה של 'עשיר', פעמים ברמה של 'עני', ובמקרים אחרים הוא צריך ללמוד רק כפי ש'תשוש בכוחו' צריך ללמוד, אבל אף פעם אין לו את המידה להשוות את כזו לעת הקודמת - כי עצם המצוה נקבעת לפי יכולתו באותה שעה, ועליו לעשות את מה שהוא כן יכול עכשיו, בלי קשר לזמנים האחרים.

ובאותו ענין הוה עובדא בדידי עם מרן הגרא"מ זצ"ל, שבשנות בחרותי המאוחרות בישיבת פוניבז' כבר נישאו מרבית חברי, וכשהבחין בי הגרא"מ קרא לי אליו וקבע עובדה - שעלי להיות נתון למחייב, לבוא אליו כל סדר עם שאלה בלימוד. ואף שבאותה עת למדו בישיבה מסכת נדרים, הודיע לי מרן הגרא"מ (שאלות ימים עוד למד סדר ב' בהיכל הישיבה) שהוא לומד בסדר שני נזיר... אי לכך, הוצרכתי ללמוד את שתי המסכתות, ולבוא מדי פעם בפעם עם שאלה טובה בלימוד...

בשנה השניה לסדר הנזכר הגיע כבר סוף זמן חורף, ואני זכיתי בשעטו"מ לבוא בברית אירוסין, כשהאירוסין התעתדו להיות לביל ר"ח ניסן - לאחר סיום הזמן בישיבה. באותו יום של ערב ב"ח, ההיכל כבר כמעט היה ריק מאדם, ואני הותרתי לעצמי לפנות גם כן לדרכי - הלא אין ספק שאין כאן דחוייה אלא התרה ובהכי לא גזרו רבנן... אך בעת יציאתי החוצה, פגש בי הגרא"מ ושאל: מה עם השאלה? לא הגעת היום...

אני לתומי לא הבנתי מה מתרחש כאן, וניסיתי להזכיר לרה"י שהיום לכאורה אני אמור לחגוג את שמחת התנאים, ולא של משהו אחר אלא שלי... אבל הוא השמיע באוזני את דברי הרמב"ם והאמורים: "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה... ואפילו בעל אשה ובנים", ואמר מרן הגרא"מ: נראה לכאורה שהרמב"ם עולה בסדר ה'אפילו', בתחילה 'עני', אחר כך 'בעל יסורין' וכו', עד שהוא ממשיך לרום החידוש - 'אפילו בעל אשה ובנים'... אם כן אפוא מבואר שלבעל אשה ובנים קשה יותר ללמוד מכולם, ואתה דעיין בחור ולא נכנסת לדרגת 'אפילו בעל אשה ובנים' וכבר אתה רוצה לסגור את הגמ'...

בלית ברירה, פניתי אל החדר וחילצתי מתוכו את החברותא, שהיה תוך כדי אריות חפציו, ופנינו אל בית המדרש המרוקן להכין את השאלה... לאחר שעה של לימוד הסוגיא עלה בידי שאלה קשה כברזל, ופניתי אל מקומו של הגרא"מ - 'יש לי שאלה... אך כשראה אותי רה"י פטר אותי מיד, לך לחיים ולשלום...

ואף לאחר מכן, באחד מימי בין הזמנים הגעתי לתפילת מנחה בהיכל הישיבה, ומכיון שהיו שתי דלתות משני צדדי בית המדרש - מצאתי את עצמי נכנס אל מול פני הגרא"מ. ברגע בו ראה אותי סימן לי, מה עם קושיא?... את התפילה כבר לא הספקתי, ונאלצתי להתפלל במקום אחר, אבל את הלימוד למדתי: אף פעם אין זמן של פטור, ובכל זמן מחוייבים לפי אותו הזמן. תמיד יש מה לעשות, ותמיד אפשר לעשות את מה שיש לעשות...

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות
בולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
שנאמרו במקלות על ידי
הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת "בף החיים"

פרשת ויחי

ביקש יעקב לגלות את הקץ

בעזרת ה' יתברך נראה לעיני ולהתבונן בפרשת השבוע, פרשת ויחי. הפסוק אומר (פרק מט פ"א): ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים.

עכשיו, שכבר כל האחים הקדושים נמצאים יחד, מכנס יעקב את כולם ואומר להם 'האספו ואגידה לכם. הוזהר הקדוש, בכל פעם שכתוב לשון הגדה במקרא, "אגידה", 'ויגד', או 'ויגד', דורש שיש בו רזא דמלתא (זהו לך לך דף פו: ויחי רלד: רמט. ועוד הרבה, הובא בספר נפש החיים ש"א פ"ג). בכל מקום שיש הגדה, יש סוד בדבר, דבר שכתוב בין השיטין, וצריך לב שומע אוזן כרויה ולב מבין כדי להבין את הדברים.

ואגידה לכם - סוד יש כאן - את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. וכבר הביא רש"י בשם רבותינו שביקש יעקב לגלות את הקץ, אבל נסתלקה ממנו שכינה. ומבארים המפרשים [כמו שהובא בשפתי חכמים], שדבר זה מדויק בפסוק, שהרי כתוב כאן 'האספו ואגידה לכם, ולאחר מכן כתוב 'הקבצו ושמעו בני יעקב, וכיוון שכבר אמר לשון האספות, שיתאספו כולם ויבאו אצלו, לשם מה אמר שוב בלשון אחר גם 'הקבצו? אלא שבלשון 'הקבצו יש רמז לקץ האחרון, כמו שכתוב בפסוק (ישעיה י"א, יב) 'נפוצות יהודה יקבץ, וכתוב (צפניה ג' יט) 'הנדחה יקבץ, וזהו רמז לגלות האחרון שרעה יעקב לגלות לבניו את קץ הגלות.

המעניין יראה בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל, שגם הוא מפרש כאן בדומה לרש"י, איך שמפרש: וקרא יעקב לבניו יעקב קורא לבנים שלו, ואמר להם אדכו מסאבותא ואומר להם ומצווה עליהם תהירו, אם משהו נטמא בשרץ או בטומאה אחרת ילך ויטהר, ואחוויו לכוון רזא סתימיא לפי שאני הולך לגלות לכם דברים נוראים וסודות נעלמים וחתומים, קיצייא גניזייא ומתן אגרוהו דצדיקיא ופורענותהו דרשיעיא וטלניתא דעדן מה היא את הקץ הגנוז, מתן שכתן של צדיקים לעתיד לבוא ופורענות ועונש הרשעים, וטל תחיה וכל השכר שיש בן עדן. כחדא מתכשין תריסר שבטי ישראל מיד התאספו תרי עשר שבטי ישראל כאיש אחד, מקפין דרגשא דדהבא דרביע עלה הקיפו האחים את המיטה העשויה מזהב שבה היה יעקב מוטל, מן דאתגלי יקר שכינתא דה קיצא דעתיד מלכא משיחא למייתא איתכסי מיניה אבל כשבא יעקב לגלות מתי יבוא הקץ, מתי יבוא מלך המשיח, 'אתכסי מיניה, נעלם ממנו ולא יכל לגלות. ובכן אמר, כיוון שראה את זה יעקב אבינו, אמר - טוב, לא מרשים לי לגלות את הקץ, אבל איתו ואתני לכוון מה דיארע יתכון בסוף יומיא, בואו ואומר לכם מה יהיה אתכם בסוף הימים. אם אין לנו רשות לגלות את הקץ, מכל מקום מה יהיה אתכם באחרית הימים זאת כן אוכל לספר לכם.

ייתי ולא אחמיניה

ובכן, מה יהיה באחרית הימים? - בגמרא כתוב (סנהדרין צח:) שאמר עולא 'ייתי ולא אחמיניה. כלומר, ודאי שרצוני שיבוא כבר מלך המשיח, אבל איני רוצה להיות באותו הזמן שיבוא. מדוע? - מפני הצרות הגדולות שיהיו באותו הזמן, חבלי משיח.

אלו צרות? - הן צרות רוחניות והן צרות גשמיות. ואין ספק בדבר שתקופה זו של אחרית הימים היא הדור שלנו. אפילו חרש שומע ועיוור רואה שאנחנו נמצאים בערב הגאולה העתידה. ולכן כמו שאנחנו רואים, אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, והצרות הולכות ומתגברות, גם בחלק הרוחני, כמו חילולי השבת בריש כל גלי, ומה שקמים על ה' ועל משיחו לבטל את התורה הקדושה, ושאר הנסיונות הרוחניים של הדור, ועל זה צריך להיות עיקר הבכיה והצער, על הצרות הרוחניות שאנחנו מוקפים בהם לדאבונו הרב.

וגם הצרות הגשמיות התרבו למעלה ראש. זה תימה על אדישות לבבנו שאנחנו חיים בתוך מגפה, ולא מתעוררים. הרי מי שבקי בקורות הימים רואה, איך בימים

עברו היתה לפעמים פורצת מגפה ומכלה בבת אחת אלפים ורבבות אנשים. בשנת תקל"ג פרץ הדבר בארץ בבל, ונפטרו כל חכמי בבל ולא נשארה שם לקהילה המפוארת הזו שלא פסק בה קול התורה מזמן חורבן בית ראשון, אף חכם. עד ששאריית הפליטה, אלו שנשארו שם בקהילה, שלחו אגרות לחכמי חלב היא ארם צובה שישלחו אליהם רבנים שיכונו את הקהילה. וכך היה מעת לעת, שהיתה פורצת מגפה שכזו ומכלה הרבה, עד שנעשו המגפות סימן היכר למאורעות אחרים. למשל, אפשר למצוא שכתוב בדברי הימים על פלוני שנוגד שנתים קודם מגפת החולירע, או אלמוני שהתחתן חמש שנים לאחר הדבר, וכן כיוצא בזה.

היום ברוך ה' אין את המגפות האלו, אבל אם אין אותם במכה אחת, יש אותם בתשלומין. למשל, הענין הזה של התאונות דרכים. משהו שם לב על הדבר הזה? - כל כך הלב נהיה אטום ביחס לזה, שהאדם כבר מתרגל. שומעים שביום זה זה היתה תאונה ב"ציר הדמים", נהרגו שלשה ונפצעו חמישה. ועושים לנו ביאור, שנים מהפצועים הם במצב בינוני. מה זה בינוני? - אחד שיכול להיות שכבר כל חייו לא יוכל עוד ללכת, ויצטרך כסא גלגלים או קביים. ואנחנו חיים בתוך המכה הזו המהלכת בינינו ואין איש שם על לב!

זה 'אחרית הימים'. על ימים אלו ביקשו האמוראים 'ייתי ולא אחמיניה'.

אבל מכל מקום, הרי קודשא בריך הוא רחמן, מלא ברחמים על עם ישראל, ובדאי שהוא לא רוצה בדבר הזה. אם כן למה זה קורה? הרי זה לא קורה מעצמו, אי אפשר להאשים ולתלות את זה בסיבות "טבעיות". כל מאורע וכל מקרה מגיע בהשגחה פרטית מהבורא יתברך. ואם זה כן קורה, הרי שזה מחייב אותנו. צריכים לעשות בדק הבית מן היסוד, ולראות מה ה' מצפה מאתנו שנעשה בימים אלו.

מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח

אומרת הגמרא בסנהדרין (שם), שאלו תלמידיו את רבי אליעזר הגדול, מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח. רבותינו חכמי ישראל שצפו באספקלריא המאירה, וראו באותו האור הגנוז בתורה מקצה העולם ועד סופו, ראו את הדור שלנו, את דור אחרית הימים בו יש את חבלי המשיח הקשים הללו, ושאלו את רבי אליעזר, מה יעשה אדם וינצל.

מה זה הלשון 'חבלי משיח'? - ביאר הגר"א, כי חבלי משיח זה כמו חבלי לידה. כמו שבחבלי לידה כשמוגיע פרקה של האשה ללדת, מגיעים מקודם לכן הצירים ויסורי הלידה הנוראים, וככל שהלידה מתקרבת כך היסורים מתחזקים יותר ויותר וגם נעשים תכופים זה לזה עד הזמן שהתינוק יוצא לאור העולם ואז ברגע שיצא ונוגד פוסק הכל, כך, אמר הגר"א, תהיה מציאות הגאולה.

ככל שהגאולה תתקרב, כך יתחזקו ויתרבו הצירים והצרות לאין מספר. והו שאמרו רבותינו (סנהדרין צח.), אם ראית דור שהצרות מושכות בו כנהר - צפה לו. אם אתה רואה דור שהצרות באות בו יום אחר יום, בלי הפסק, דע שזהו סימן מובהק לביאת הגואל הממשמשת ובאה. זה הדור שלנו, שאנחנו רואים בחוש את הצרות המושכות כנהר, ואנחנו צריכים לצפות בצפי גמור לביאת הגואל, ובו ברעג שיבוא בן דוד, ייפסקו כל הצרות והייסורים.

מכל מקום שאלו תלמידיו של רבי אליעזר, מה יעשה אדם וינצל מהצרות המרובות האלו, שאי אפשר לעמוד בהם. והנה, לא מצא התנא האלהי רבי אליעזר הגדול אלא עצה אחת. יעסוק בתורה ובגמילות חסדים. אם אנחנו מחפשים עצה ביום זעם, להסתדר במחסה מפני הרעה, אין לנו עצה אלא זו. לא יעזור להכנס למקלט, ושאר עצות, אלא רק מי שיתקע עצמו באהלי תורה ובגמילות חסדים, הוא מובטח לו שינצל.

ויש תורה שהיא עצמה חסד, כמו שכתוב "תורת חסד על לשונך", ושואלת הגמרא (סוכה מט:), וכי יש תורה של חסד ותורה שאינה של חסד? אלא, מתרצת

שיחות אלו נדפסו בקונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" בשנת תשע"ט, משיעורי רבינו שליט"א משנת תשמ"ה. ניתן להשיג בשולחנות ההפצה של י. בלוי קונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" של שיחות אחרות משנת תשמ"ו ואילך

הגמרא, תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, תורה שלא ללמדה זו תורה שאינה של חסד.

יש בחינות בחינות בתורה. יש שאדם לומד לעצמו, זה גם כן יקר מפז ומפנינים, וכל חפצים לא ישוו בה. אבל יש תורה שנותן לאחרים ומלמד את חבריו, זו היא 'תורת חסד' הוא עושה חסד עם חבריו בלימוד התורה. זה הוא החסד היותר גדול שיכול לעשות עם חבריו, שאינו עושה עמו רק חסד בגופו אלא חסד בגשמתו, שפותח לו שערי בינה ושערי תשובה ומקרב אותו לבוראו. אשריו ואשרי חלקו של מי שזוכה לכך.

יש גם חסד כפשוטו, העזרה לזולת, בכל מכל כל. בעצה טובה, בממון, בהתחשבות ובאכפתיות מהשני. זהו העצה היחידה שנתן רבי אליעזר והדבר היחיד שיכול לעזור לנו בדור שלנו מרובה הצרות והיסורין, תורה וגמילות חסדים.

כל הצרות הבאות על ישראל אינם אלא מפני פשעה של תורה

במדרש תנא דבי אליהו זוטא (פרק א'), מספר אליהו הנביא זכור לטוב: פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום, ומצאני כשדור אחד. מצא אותי ממונה אחד, שר או קצין. נתן לי שלום ולא היה מכירני, לא ידע מי אני. אמר לי רבי מאיזה מקום אתה. למרות שלא הכיר את אליהו, אבל הרגיש שהוא רבי, שהוא תלמיד חכם. לפי שתלמיד חכם חזונו נכרת עליו. על מי שלומד תורה יש חן, כמו שאומרת הגמרא (כתובות ע"ז), והמצאיות של התורה מוכרות על לומדיה.

הכשדור שאל את אליהו הנביא מהיכן הוא, ואליהו משיב: אמרתי לו מיבנה גדולה אני, מעיר חכמים ורבנים. אני מגיע ממקום של תורה. אמר לי, רבי, בוא ושב במקום שאני מראה אותך תעזוב את העיר שלך ותבוא לגור על ידי, היכן שאני גר. אראה לך איזה פלאות יש בעיר שלנו, איזה נוף יש שם. והוא מוסיף ואומר לאליהו, לא די שרק אראה לך את כל הפלאות האלו וכל היופי הזה, אלא בוא ואני נותן לך חטים ושעורים ופולין ועדשים וכל מיני קטניות. יש הכל, רק תבוא לגור אצלנו. אמרתי לו בני אפילו אם אתה נותן לי אלף אלפי אלפים דינרי זהב, אין אני מניח מקום תורה ואין אני דר במקום שאין בו תורה. אומר לו אליהו, אל תדבר איתי על חטין ושעורין ופולין ועדשין, כל זה תלך ותבשר לסוסים ולחמורים כלשון הגמרא בפסחים (דף ג'), אותי כל זה לא מושך ולא מעניין אותי, ואין לזה שום ערך בשבילי. רק מקום תורה, אגור בו.

ואמר לי, רבי מפני מה? מאי כולי האי? אמרתי לו, בני, לא חרב העולם אלא מפני פשעה של תורה, ולא חרבה ארץ ישראל אלא מפני פשעה של תורה, וכל הצרות הבאות על ישראל אינם אלא מפני פשעה של תורה.

זה הסוד שמגלה לו אליהו הנביא, לאותו הכשדור. אתה שואל אותי למה אני לא רוצה לבוא אליכם ולשבת אתכם, בעיר עם פרדסים וגינות, ואוכל ושובע בלי גבול. ובכן, דע! שכל החורבן וכל הצרות שבאות על ישראל הם מפני הפשעה של תורה. לכן לכל מה שאתה מציע, אין שום ערך ביחס למקום של תורה, שבו אני גר כעת, ביבנה, עיר של חכמים וסופרים.

אנחנו נמצאים בדור של צרות. ואם אנחנו רוצים למנוע את הצרות ולסלק אותם, צריך להתנהג כמו רופא טוב.

מה ההבדל בין רופא טוב לרופא גרוע? רופא גרוע יראה חולה, ישמע שכואב לו פה ושם, יתן לו רפואה לסלק את הכאב הזה, והולך לביתו. רופא טוב יחפש בחורין ובסדקין מה שורש החולי, מה הסיבה שבעטיה באו לו הכאבים האלו, ואת השורש ישרש. בהסתלק שורש החולי, יסתלקו גם הפירות, הכאבים והמכאובים.

כאן מגלה לנו אליהו הנביא מה שורש כל הצרות, ומה הסיבה שבאים הצרות 'כל הצרות הבאות על ישראל אינם אלא מפני פשעה של תורה. וכמו שממשיך אליהו הנביא ואומר: גדול ורב הוא לפני הקב"ה פשעה של תורה, מפני שהיא שקולה כנגד כל העבירות שבעולם, שנאמר בפסע יעקב כל זאת ואין זאת אלא תורה שנאמר מי האיש החכם ויבן את זאת, ואומר ויאמר ה' על עזבם את תורת. ואותו כשדור הבין את דבריו של אליהו הנביא, אמר לי רבי, ברוך ה' שבתר בכס משבעים לשונות ונתן לכם את התורה שאתם בוטחים בו בכל מקום.

מי יכול לומר שידין נקיות מהעוון הזה, של פשעה של תורה?!

כידוע, רבותינו אנשי כנסת הגדולה, היו מאה ועשרים חכמים שמהם היו כמה נביאים, שישבו וסדרו לנו את נוסח תפילת העמידה. בספר נתיבי עם (א"ה) סימן נ"ה, ועיין בהערה שם) מביא, שבנוסח התפילה שתקנו אנשי כנסת הגדולה, בתפילת העמידה, יש שש מאות ושלושה עשרה מילים, תר"ג מילים. זה לא הרבה, והראיה לזה, שיש אנשים שגומרים את כל זה בדקה וחצי... או שתי דקות

מקסימום, תלוי כמה חלומות חלמו...

ולכאורה, בשביל מה היו צריכים מאה ועשרים זקנים בשביל זה, ומהם כמה נביאים? – הרי אם נשב אנחנו נוכל גם כן לכתוב נוסח יפה של תפילה ותחנונים, לא פחות מנוסח התפילה. ואם נבחר אנשים בעלי צחות הלשון, אולי נוכל לחבר נוסח אפילו יותר יפה ממה שיש בידינו.

אבל הביאור הוא, כמו שכותב רבינו חיים מוולוז'ין זצ"ל בנפש החיים (שער ב' פ"י ופ"ג), כשאנשי כנסת הגדולה ישבו וחיברו את נוסח התפילה, הם לא גיבבו מילים וחיברו תפילה על פי יופי המליצה. חלילה לחשוב כן. אלא, רבותינו אנשי כנסת הגדולה ומהם כמה נביאים, היו צריכים לחבר נוסח תפילה המתאים לכל אחד ואחד מכלל ישראל מזמנם ועד הדור האחרון, כל אחד ואחד לפי שורש גשמתו, לפי זמנו המתאים וכו'. ולזה היו צריכים גם כן נביאים, שיוכלו לחבר דבר נורא שכזה, לבחור את המילים המתאימות לכל אחד ואחד מבני ישראל.

וזאת מפני, שיוצעים אנו שיש מדרגות מדרגות בכלל ישראל ובגשמות האומה, ולכל אחד ואחד יש את העולם שלו, ואת הנקודה שלו ושם הוא צריך לפעול ולתקן, כל אחד לפי מה שהוא אחוז בעולמות לפי בחינת גשמתו. ולכן לא כל אחד ואחד פועל את אותה פעולה בתפילה, אלא כל אחד פועל פעולה אחרת, לפי מה שצריך. והיו צריכים לסדר נוסח תפילה של מלינו אנשים מזמנם ועד הדור האחרון, שכל אחד בנוסח התפילה הזה יוכל לפעול במקום שצריך לפעול ובמקום שצריך לתקן ומשם יביא את הברכה לעצמו.

מי יכל לעשות כדבר הזה? – רק אנשי כנסת הגדולה, מאה ועשרים חכמים ומהם כמה נביאים.

שאל רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל בספרו תקנת השבין (אות י"ד), בנוסח התפילה יש בקשה אחת מתמיהה לכאורה. 'סלח לנו אבינו'. וצריך להבין, אדם שגמר תפילת מנחה, ומיד בתוך כדי דיבור מתפלל תפילת ערבית, שוב מבקש 'סלח לנו אבינו?! איך ייתכן, שרבותינו אנשי כנסת הגדולה, שכמו שאמרנו כל מילה וכל אות מדוקדקת בנבואה וברוח הקדש, תקנו לנו לבקש 'סלח לנו אבינו' שלש פעמים בכל יום, על מה ולמה כל זה?

ומבאר רבי צדוק, כי עיקר כוונת רבותינו כשתיקנו שיבוא אדם ויבקש מחילה וסליחה לפני הבורא, על איזה עוון התכוונו? – על עוון ביטול תורה. בכל רגע ורגע רובץ על האדם החיוב לעסוק בתורה, ואמנם הקב"ה נתן רשות לאדם לעסוק לפרנסתו, שנאמר 'אספת דגנך' (ברכות לה), אבל במה שלא מחוייב להתעסק לצורך פרנסתו, מיד רובץ עליו החיוב של לימוד תורה.

ומי יכול לומר שנקי בזה? – אדם יראה בעצמו כמה שעות מתבזבזות לו להבל לריק ולבטלה. ולכן רבותינו באו ובקשו 'סלח לנו אבינו', עיקר הבקשה היא על זה, על פשעה של תורה. ואכן על העוון המר והנמר הזה של ביטול תורה ראוי הוא שנבקש סליחה ג' פעמים ביום, לפי שמאד קשה להנצל ממנו.

ובאמת, אדם יודע שצריך ללמוד. התנא רבי יהושע בן לוי במסכת אבות (אבות פ"ז מ"ב) בוכה ואומר 'בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת אוי להן לבריות מעלבונה של תורה. וכשרבותינו אמרו "אוי", בזה מונח כל הצער וכל הצער והיסורין שיכול להיות.

וידוע מה שמובא בספרים הקדושים בשם הבעל שם טוב שיש להקשות, מה הביאור בבת קול זו? וכי משהו שמע את הבת קול הזו? ואם לא שמענו, לשם מה היא יוצאת? ברכה לבטלה היא זו אם איננו שומעים אותה.

ואמר הבעל שם טוב, דע! שבאמת כל אחד ואחד שומע את הבת קול הזו. נכון, לא שומעים קול רעם גדול, אבל בת קול יכולה לבוא גם בלחישתה. כשהאדם שומע לחישה בתוך תוכו, שמישהו אומר לו מבפנים, די מספיק, חבל על הזמן, לך תתקדם, תתחיל ללמוד, תתקשר ותתקרב יותר אל הקב"ה. זו הבת קול שיוצאת מהר חורב. את הלחישות האלו מי אינו שומע? – כל אחד שומע. אלא מאי? – יש אחד שלא מטה אוזן לבת קול הזו. הוא שואל את חבריו, אתה שמעת מה שאני שמעתי? – אה, לא שמעתי? – אז כנראה גם אני לא שמעתי...

זו היא העלבונה של תורה, שאדם לא מטה אוזן לשמוע את הבת קול הזו שמכרות ואומרת לו, מה יהיה אתך, חבל על זמנך שחולף והולך לבטלה.

זו היא פשעה של תורה שאומר אליהו הנביא. זו היא הסיבה והשורש לכל הצרות והיסורין שבאות על ישראל. חולשת עסק התורה והרפיון בה.

בדור ובזמן שלנו דייקא, בערב הגאולה, שהצרות מושכות בו כנור, כמה עלינו להתחזק בריבוי עסק התורה, בעמל וביגיעה, והוא הוא מה שייציל אותנו מחבלי משיח כמו שאמר רבי אליעזר הגדול, ובענין הזה תלויים כל הצרות של ישראל כמו שגילה לנו אליהו הנביא, ובהתחזקות שלנו בעסק התורה יסורו כל המקטרגים ומרעין בישין, ונוכה לגאולה לאלתר, וה' יהיה בעזרונו.

נחל אליהו

להתהלך לפני האלוקים

'ויברך את יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפני אברהם ויצחק' [מח' טו], מה הפי' התהלכו אבותי לפניו, איך זוכים להתהלך לפני הקב"ה, ומצאנו לשו' כמה פעמים בבראשית, **'ויתהלך חנוך את האלהים'** [ה' כב], **'את האלהים התהלך נח'** [ו' ט], **'ותהלך לפני והיה תמים'** [יז' א], **'האלהים אשר התהלכתי לפניו'** [כד' מ], ואיך הולכים לפני הקב"ה.

שיותי ה' לנגדי תמיד

הרמ"א הראשון באו"ח בסי' א' כ' **'שיותי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים'** והגר"א שם מציין את כל המקראות הנ"ל,

מה אנחנו למדים מזה, האבות הם הם המרכבה, הם לא הסיחו דעתם מהקב"ה לרגע, והם חיו כל הזמן את זה שהקב"ה נמצא תמיד כאן ועכשיו בכל מקום, מלא כל הארץ כבודו, ומי שחי בהרגשה זו כל הזמן הוא נקרא מתהלך לפני השי"ת, והוא זוכה להיות מרכבה לשכינה,

במסילת ישרים [פכה' בדרך קנית היראה], מאריך הרבה בהרגשה הזו איך לחיות שיותי ה' לנגדי תמיד, וחובה על כל אחד ללמוד פרק זה היטב, ונביא מעט ממש"כ שם בתו"ד **'התבונן היות שכינתו יתברך נמצאת בכל מקום כו', וכיון שיתברר לו שבכל מקום שהוא, הוא עומד לפני שכינתו יתברך אז מאליה תבוא בו היראה והפחד פן ישל במעשיו שלא יהיו כראוי לפי רוממות כבודו, עיי"ש עוד,** וזה העבודה בחיים לזכור בכל רגע ובכל פעולה בבית ובדרך, שהרבש"ע נמצא כאן ועכשיו, והאבות שחיו כך כל הזמן זכו שבעוה"ז הם היו מרכבה לשכינה, ואנו הלואי שנזכה שכשאנו מתפללים נרגיש עומדים לפני המלך.

זה כל מעלת הצדיקים

והגר"א מסיים ע"ז 'וזהו כל מעלת הצדיקים', ולמדנו שכל פעם שיש נידון מי גדול ממי מגלה לנו הגאון שהמדד לזה הוא לא מופתים ורוח הקודש, והמעלה הקובעת היא מי יותר חי שיותי ה' לנגדי תמיד, **ידוע** שהיה בתל אביב סנדלר קדוש הגר"מ **רימקוב זצ"ל**, שהחזו"א היה אצלו כמה פעמים, וכל גדולי ישראל העריכו אותו, והגר"י אידלשטיין זצ"ל שימשו הרבה, וידוע שהמעלה הגדולה שלו היתה שהוא חי כל הזמן שיותי ה' לנגדי תמיד ולא הסיח דעת מהרבש"ע לרגע, ואם זוהי כל מעלת הצדיקים אנו מחוייבים ללמוד איך זוכים להשיג מעלה זו.

'בחרבי ובקשתי' - 'בצלותי ובבעותי'

ונראה בהקדם לבאר פסוק **בפרשתינו**, כתי' בפר' [מח' כב] **'אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי'** ואונקלוס תרגם **'בצלותי ובבעותי'** ושניהם לשונות של תפילה, צריך להבין מה החילוק בין ב' לשונות אלו, ואיך זה תרגום של חרבי וקשתי.

תפילות סדורות מחז"ל לעומת תפילות בשפת הלב

והאיר עיינו בזה רבינו המשך חכמה בביאור נפלא, שיש ב' מיני תפילות, יש את הסדר הקבוע של יח' ברכות שאי' **במגילה** [יז]: מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תקנו יח' ברכות על הסדר, וכן כל סדר התפילה שיש לנו, שהכל נתקן ברוה"ק וכל תפילה של כל אחד פועלת ובונה בעולמות העליונים כמו שהאריך בנפש החיים, וכמו"כ תהילים שכל כולו נכתב ברוה"ק כש"כ [ש"ב כג' ב'] **'רוח ה' דבר בי ומילתו על לשוני'** וכמו שביאר **במלבי"ם** שם שכל הזמירות נאמרו ברוח ה', גם ענין השיר וגם סדר המילות עיי"ש, וכל תיבה ואות בתהילים פועלים רבות בכל העולמות.

אבל יש עוד סוג של תפילה, **'בקשות פרטיות'** שכל אדם מתפלל בסגנון ובשפת האם שלו, על הצרות והצרכים האישיים שלו.

'לכל תפילה מעלה משלה' - הכח בכל מילה שתיקנו חז"ל

ומה יותר חשוב, הנה לכל אחת מהן יש מעלה לעצמה, התפילות שחז"ל תיקנו יש בהם מעלה שכל מילה מכוונת כנגד עולמות עליונים כמתבאר, ואפי' בלי כונה כלל זה פועל ובונה עולמות, וראי' **לזה דבסנהדרין** [קי:]: אתמר קטן מאימתי בא לעוה"ב כו', תנא משום ר"מ משעה שיאמר אמן שנא' פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומר אמן, והגיל שתינוק אומר אמן זה כשהוא בן שנתיים, ובגיל זה אין לו לא כונות האר"י ולא כונות הרש"ש, והכונה היחידה שיש לו זו **'כונת הבמבה'** שיקבל ממתק אם יענה אמן בקול, ומשעה זו אמר ר"מ דיש לו חלק לעוה"ב, הרי לנו כמה גדול כח כל תיבה שחז"ל תיקנו לנו, וגם בלי שום כונה יש בזה הרבה תועלת, והגר"ח **בריס זצ"ל** היה רגיל לומר שאם אדם אומר לאשה הרי את מקודשת לי בלי שום כונה, הרי היא אשת איש לכל דבריה, שגם למילים בלי כונה יש השפעה גדולה, אלא שככל שיש יותר כונה מעלת התפילה גדולה לאין ערוך.

בקשות פרטיות - ואשפוך נפשי לפני ה'

לעומת זאת - בבקשות הפרטיות אם אומרם בלי כונה אין בזה

תועלת כלל, שאין במילים שום סודות, אבל מאידך בבקשות פרטיות הלב נפתח יותר, ומתקיים 'ואשפוך את נפשי לפני ה' [ש"א א' טו], ואדם יותר מכויץ את ליבו ודעתו, ולכן כל אדם צריך את ב' חלקי התפילה, גם את הנוסח שחז"ל סידרו לנו וגם להוסיף בקשות מעומק דליבא.

חרב - פוגעת בלי תנופה, חץ - רק ע"י תנופה

ומבאר ר' מאיר שמחה, שבזה נמשלה תפילה לחרב וקשת, שחרב זה דבר חד וחותר גם מקרוב ואפילו בלי תנופה, אלא שככל שיש יותר תנופה ועוצמה בחרב כך היא חותכת עוד יותר, אבל חץ וקשת בלי שום תנופה לא יזיק מאומה, וכל הכח שלו להשפיע זה רק כשמותחים אותו לפני כן.

והתפילות הסדורות נמשלו לחרב, כיון שיש להם כח בעצמותם לפעול ואפי' בלי לב, אלא שככל שיש יותר לב כך ההשפעה של התפילות יותר גדולה, והתפילות הפרטיות נמשלו לקשת שכל הכח שלהם לפעול זה רק ע"י הכונה.

וזהו שתרגם אונקלוס ברוה"ק 'בחרבי ובקשתי - בצלותי ובבעותי' שצלותי זה התפילות שחז"ל סידרו לנו וזה נמשל לחרב, וקשתי זה הבקשות בשפת הלב שנמשלו לקשת, וכך אנו אומרים בקדיש, תתקבל 'צלותהון ובעותהון' דכל ישראל, גם התפילות הסדורות וגם בקשות אישיות, וכן כי אתה שומע 'תפילות ותחנונים' שתחנונים זה מה שכ"א מתחנן מעצמו ומבקש בשפה משלו, ואת שניהם הקב"ה שומע לקולו.

הקושי הגדול לחוש ש'מלא כל הארץ כבודו'

וכדי להגיע לשלימות בעבודת הקב"ה, לא מספיק להתפלל התפילות הסדורות, כי קשה מאד להגיע למעלת הצדיקים, לחיות עם הרבש"ע כל הזמן, ובמסילת ישרים הנ"ל בפכ"ה אחרי שמביא פסוקים ומאמרי חז"ל על מציאות השי"ת בכל מקום, כ' 'ואמנם הדבר הזה אינו מצטיר היטב בשכל האדם אלא ע"י התמדת ההתבוננות וההסתכלות הגדול, כי כיון שהדבר רחוק מחושינו, לא יצירהו השכל אלא אחר רב העיון וההשקפה, וגם אחר שיצירהו יסור הציור ממנו בנקל אם לא יתמיד עליו הרבה' שכל דבר שאנחנו לא תופסים בחוש אנחנו לא חיים אותו, וכמו בנגיף הקורונה שכיון שזה דבר בלתי נראה הרבה יותר קשה להאמין בו, ולכן הרבה אנשים מזלזלים בזה כי אין בזה השגה חושית.

ולכן כיון שאין השגה חושית לכך שהרבש"ע מלא כל הארץ כבודו, הדרך היחידה להשיג את זה היא רוב העיון וההשקפה כש"כ במס"י, ולהתבונן ולחזור ולהתבונן שהקב"ה נמצא בכל מקום ובכל זמן.

דברי החזו"א איך יתכן שאנשים ביום אחד פורקים עול תורה ומצות

ואיך זוכים לזה, הזכרנו כמה פעמים מעשה שהיה עם הגר' אלעזר צדוק טורצ'ין זצ"ל, [שכתב ביחד עם מרן הגר"ח את השו"ת הלכות], שבצעירותו למד בשיבת חברון וזכה שכל שבוע היה נוסע להסתופף בצל החזו"א, ופעם אחת נכנס לחזו"א והחזו"א

שאלו איך יתכן שרואים יהודים שנראים יראים ושלמים שמתפללים כל יום ואפילו מדקדקים בהלכה, וביום אחד הכל מתפרק ועוזבים לגמרי עול תורה ומצוות, ור' אלעזר צדוק נבהל שחשב שהחזו"א מתכוין להוכיחו, ונמלט מהחדר באמצע דברו עם החזו"א והסתובב סהרורי ברחובות בני ברק וחשב לעצמו מה החזו"א רואה עלי, ופגש ידיד ושח לו את דברי החזו"א, אמר לו אותו ידיד אל תדאג החזו"א לא רואה עליך כלום הוא רק רוצה ללמד אותך אורחות חיים, תחזור אליו והוא יסביר לך מה כונתו, וכך עשה וחזר לחזו"א שהרגיע אותו ואמר לו ח"ו לא ראיתי עליך כלום ורק באתי ללמדך, ושוב חזר על דבריו איך יתכן יהודי שומר תור"מ כ"כ הרבה זמן, ובבת אחת עוזב את כל היידישקייט, ואמר החזו"א יהודי יכול לחיות כירא וחרד שבעים שמונים שנה ולהתפלל בכל יום שלש תפילות, אבל מעולם לא היה לו קשר עם הבורא עולם, שכל מעשיו היו מתוכנתים בלי לב הכל היה מלומדה, ולא פלא שביום אחד הכל מתפרק.

מצות אנשים מלומדה - לבו רחק ממני והעונש - אבדה חכמת חכמיו

ובאמת זה לא חידוש של החזו"א, המגיד הגה"צ ר' שלום שברדון זצ"ל, היה מביא הפסוק בישעיה [כט' יג], ואין דרך להעביר פסוק זה עם המתיקות והניגון של ר' שולם זצ"ל, 'ויאמר ה' יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה' ומה העונש ע"ז כ' [שם יד] 'לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר' ולמה איבוד החכמים זה עונש על מצות אנשים מלומדה, מידה כנגד מידה - הרב דסלר זצ"ל מסביר מה התועלת של הקב"ה מכל החורבן הגדול, ולמה עשה ה' ככה, ומבאר שלפני החורבן היה הרבה סממנים חיצוניים וזה מה שגורם לאדם לעבוד מלומדה, ומה עושה הקב"ה לוקח את כל הדברים החיצוניים ומשאיר את האדם עם עצמו וכך הוא חייב לבנות את עצמו לבד, [והארכנו כבר שבתקופת הקורונה הקב"ה שאיר כ"א עם עצמו, כדי שיוכל להתנתק מהמלומדה ולעשות דברים עם הלב], ולכן העונש על מצות אנשים מלומדה, הוא - שאבדה חכמת חכמיו כו', שהקב"ה לוקח את החכמים והנבונים, וכך כל אחד חייב לבנות את עצמו לבד.

אפשר לקיים תורה ומצוות כל היום בלי קשר עם הקב"ה

שמעתי מהמשגיח הגה"צ ר' דן סגל שליט"א, שאפשר לשאול בחור האם יש לך קשר עם הרבש"ע? והוא עונה - לא, אין לי זמן אני כל היום עסוק, בבוקר מיד כשאני קם מודה אני, אח"כ ברכות השחר קרבנות ופסוד"ז, וכן יוצר אור וק"ש ושמנו"ע, סדר א' שיעור חזרה כו' כו', ואין לו זמן להיות בקשר עם הרבש"ע, רח"ל, אפשר לקיים מצות השי"ת כל הזמן אבל כשה נעשה בלי לב אין שום חיבור לקב"ה ע"י, וכשאין חיבור אין פלא שהכל מתפרק ביום אחד.

על כל דבר קטן לבקש על כל דבר קטן להודות

הוסיף החזו"א ואמר - דע לך שאין קיצורי דרך, שכדי לחיות שהכל מהקב"ה וכמו שהבאנו מהמס"י שזה דבר שקשה לקנותו, צריך להשקיע בקשר עם הרבש"ע, ואיך בונים את הקשר אמר החזו"א **'על כל דבר קטן לבקש ועל כל דבר קטן להודות'** והביא דוגמא של קניית נעליים, שלפעמים הולכים לחנות ומתעכבים שעה ומודדים חמש עשרה זוגות ובסוף מגיעים עם הנעל הביתה וזה לא נוח, ולפעמים בשתי דקות מוצאים זוג נעליים ומרוצים למשך שנה, ולכן אדם שיוצא לקנות נעליים ישא ביציאתו תפילה קצרה - רבש"ע תעזור לי למצוא נעליים בקלות, ובחזרתו יתן הודאה לשעבר - תודה רבש"ע שמצאתי נעליים טובות, וכך בונים קשר שחיים את זה שאין עוד מלבדו, וזה נקרא שיויתי ה' לנגדי תמיד, וזה כל מעלת הצדיקים.

וזה הפשט בדברי חז"ל בברכות פרק הרואה [ס]. הנכנס לכרך, בכניסתו מהו אומר יה"ר מלפניך ה' אלוקי שתכניסני לכרך זה לשלום, נכנס אומר מודה אני לפניך ה' אלוקי שהכנסתני לכרך זה לשלום, וכן ביציאתו עיי"ש, שהדרך לחיות עם הרבש"ע היא לבקש ולהודות על הכל,

ובפרט ברוחניות, לפעמים יש סדר שקשה ללמוד בו, או תוספות עמום ומורכב, לפנות לרבש"ע שנמצא כאן ועכשיו רבש"ע, ואחרי הלימוד להודות לרבש"ע שהצליח בידו,

וסיפר לי בנו של הגרא"צ זצ"ל שכך אביו חי כל החיים, בכל כניסה לחנות ביקש וביציאתו הודה, כל פעם שמחכים לאוטובוס לבקש שלא יהיו עיכובים [באופן שזה לא תפילת שוא] ולהודות שהולך בקלות, וכך קונים מעלת הצדיקים.

מעשה מרבו של הח"ח - הודאה אל פרט קטן במשך שנים

קדוש ה' ר' נחומק' מהורדנא זיע"א, היה רבו של הח"ח, ובכל בית בליטא היה תלוי תמונתו, והיה גבאי צדקה גדול והיתה לו אפודה עשויה מעור של כבש ובה השתמש כל השנים, וסיפר הח"ח - שכסדר היה שומע אותו מודה לרבש"ע על האפודה שמחממת אותו ביום ובלילה, ושיכול הרבה פעמים להפוך את זה לסל ולהניח בפנים מוצרים לחלקם לעניים, כך חיים צדיקים בכל דבר ובכל זמן הם מרגישים שכל מה שיש להם הוא מהקב"ה.

לדבר עם הקב"ה זה א' ב' של יידישקייט

וכל ענין זה של בקשות פרטיות שכ"א מדבר בשפתו, אנשים נשתבשו בזה בדור האחרון וחושבים שלדבר עם הקב"ה זה שייך לברסלב, וזו טעות גמורה כי לדבר עם הקב"ה זה הא' ב' של יידישקייט, והח"ח כסדר היו שומעים אותו מדבר עם הקב"ה בשפה שלו והיה בוכה בתוך דבריו, וזה לא ענינים אלא זה כל מעלת הצדיקים.

עומד לפני המלך מבקש על תפוחי אדמה?

הרב דסלר זצ"ל שאל פעם את החזו"א, הרי אנחנו זוכים לעמוד

בתפילה לפני המלך ממש, ואנו פונים לקב"ה בלשו' נוכח אתה גיבור אתה חונן וכו', ומתחילה אנו מבקשים חנונו מאיתך דעה בינה והשכל, והשיבנו אבינו לתורתך, סלח לנו וגאלנו וכו', שכשעומדים לפני המלך זה הזמן לבקש על רוחניות, אבל פתאום מתחילים ברך עלינו ומבקשים על פרי האדמה על תפוחי אדמה ועגבניות, וכי בשביל זה נתנו לנו זכות לעמוד לפני המלך, והרב דסלר רצה לומר שאנחנו מבקשים על גשמיות בשביל רוחניות כי אם אין קמח אין תורה.

תפילה אינה כספומט של ישועות, אלא חיבור של אדם לקב"ה

השיבו החזו"א - לדידי קושיא מעיקרא ליתא, אנשים טועים בהבנה מה היא תפילה וסבורים שתפילה זה כספומט של ישועות, ולכן אפשר לשלוח שלוחים על ידי קופות שיעשו את העבודה ארבעים יום ברציפות, והם יביאו ישועות בקלות, אבל האמת היא שתפילה זה לבנות קשר עם הקב"ה ע"י שמבקשים ממנו, **'נפתולי אלוקים נפתלתי'** מביא רש"י ב' פירושים הא' שזה מלשו' חיבור והשני שזה מלשו' תפילה שהרבתי והפצרתי בתפילה, ואמרנו לבאר שלב' הפירושים זה מלשו' חיבור כי איך מתחברים לקב"ה ע"י שמפצרים בתפילה לפניו, שהרי הקב"ה יכול ליתן לנו כל מה שאנחנו רוצים גם בלי שנתפלל לפניו, וכל מה שהקב"ה עשה שיחסר לנו כל כך הרבה זה רק בשביל שנבקש ממנו, ונרגיש ונכיר בזה שהכל ממנו ונהיה במצב של **'לך לבד עיינו תלויות'**.

ויש לזה ראיות בלי סוף מדברי חז"ל **'מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים'** ואדם אין לעבוד את האדמה שלא היה מי שיכיר בטובתן של גשמים, והקב"ה יכול להצמיח גם בלי גשם אבל בשביל שיהיה לנו קשר עמו עשה שלא יצמח בלי גשמים, **'יונתי בחגוי הסלע גו' השמיעני את קולך גו'** וכהנה רבות, וכיון שכך לא מספיק אם נבקש רק על חכמה בינה ודעת, לא מספיק אם נבין שהוא המלמד תורה והגואל, אלא אנחנו צריכים לחיות ולהכיר שכל דבר קטן הוא ממנו, ואנחנו צריכים את הרבש"ע כל בוקר מחדש בשביל ארוחת בוקר ולכל שאר הצרכים, וח"ו אם נאמר לרבש"ע בשביל השיבנו וגאלנו אנחנו זקוקים לך, אבל בשביל ברך עלינו אנחנו מסתדרים לבד, כי התלות הגדולה ברבש"ע היא כשזה בכל הדברים הקטנים, כבן המתחטא לפני אביו להגיד לקב"ה בשביל כל דבר בעולם אני צריך אותך.

תפילת ר' פנחס מקוריץ זיע"א שהמשרתת לא תעזוב

ואנשים נוטים לזלזל בבקשות על דברים קטנים, ולא יודעים שזה המעמיד של כל הקשר לקב"ה, **'ר' פנחס מקוריץ זיע"א'** האריך פעם בבקשות אחר יהיו לרצון, וזקני החסידים הטו אוזן ושמעו אותו מבקש רבש"ע בבקשה ממך שהמשרתת לא תעזוב, והיו בטוחים שיש כאן סודות עצומים ומרמז לשכינה וכיוצ"ב, ואחרי התפילה נגשו אליו ילמדנו רבינו מי היא אותה משרתת, השיבם ר' פנחס שיש לו כבר הרבה שנים משרתת בבית, ואשתו הרבנית מורגלת

נמצא פה בארץ מלא כל הארץ כבודו, ואפשר בכל רגע לפנות אליו ולבקש ממנו.

ומי שמתרגל לחיות כך, ומבקש ומודה על כל דבר קטן, הוא זוכה לחיות שיוטי ה' לנגדי תמיד, והוא זוכה למעלת הצדיקים, ה' יזכינו.

המעלות של תפילה במתינות בישיבה

עוד נושא אחד, חיזוק בתפילה בישיבה, צריך לדעת שכשמגיעים מוקדם לתפילה ומתפללים בישיבה בקביעות מקום, כל התפילה נראית אחרת שלא צריך לדלג כלום ויש נעימות בתפילה מתחילה ועד סוף, אבל מי שמאחר וצריך בחיפזון להתפלל ולדלג אינו טועם את הנעימות של תפילה, ומלבד זה יש בזה עוד ענין של נתינת כבוד לבית ה', שכשמגיעים חמש או עשר דקות לפני התפילה נותנים בזה כבוד לבית ה', והיה יהודי צדיק בחיפה בשם הרב כ"צ"ל, שהיו באים אליו להתברך והיה אומר להגיע לבית ה' כמה דקות לפני התפילה, ואנשים ראו על ידי זה ישועות גדולות,

הליכה לבית ה' - נתינת כבוד לקב"ה

ותפילה בישיבה זה לא בשביל המשגיח, אלא הישיבה היא בית ה' וכל הליכה לבית ה' היא מצוה בעצם, וידוע דברי המהר"ל שיש ג' הליכות שאינם הכשר מצוה אלא הם מצוה בעצם, עליה לרגל, הליכה לכבוד שבת, והליכה לבית ה', כי זה הילוך שבעצמו נותן כבוד לה' והולכים לקראת המלך, וגם אם קשה לכוין בתפילה אם מתאמצים ומגיעים מוקדם זה מראה שיש כבוד לתפילה, והקב"ה רואה שהוא מתאמץ ורוצה ומקבל את תפילתו, אבל אם מזלזל ומגיע מאוחר איך יקבלו תפילתו, ובז לדבר יחבל לו, והרבינו יונה אומר שבשמים מעריכים את פעולות האדם כמו שהוא מעריך אותם, לכן חזקו ואמצו לבוא לתפילה בישיבה בזמן ותעשו בזה טובה לעצמכם,

תנו כבוד לה' אלוקיכם.

בה ואם היא תעזוב לא ימצאו אחרת שמכירה את כל צרכי הבית ויהיה מאד קשה לרבנית, ולכן ביקשתי מהקב"ה שהמשרתת לא תעזוב, אמרו לו תלמידיו רבינו בשביל זה מבזבזים את השמונ"ע, נענה להם ר' פנחס לבזבז? והרי בשביל זה נבראה תפילה - לבקש על כל פרט קטן,

דמו בנפשכם, בן של רה"י גדול שתמיד מבקש מאביו שיקנה לו גמרא ומשניות וספרי קודש, אבל מעולם לא ביקש מאביו שיקנה סוכריה במכולת, הילד הזה הוא 'יתום בחיי האב' כי קשר בריא עם אבא זה רק כשמבקש מאבא את כל הצרכים ללא יוצא מן הכלל.

לבקש מיד בעת המעוקה, - הקב"ה נמצא כאן ועכשיו,

וכל אחד צריך להרגיל את עצמו בזה, לעצור באמצע שטף החיים ולשאת תפילה קצרה, לבקש ולהודות ועל ידי זה קונים שיוטי ה' לנגדי תמיד, ובפרט אם יש לאדם דבר שמעיק עליו ולוחץ על ליבו ונמצא באמצע הדרך ונזכר באותה מעוקה וליבו עגום עליו, עכשיו זה הזמן לא לחכות רגע לא להמתין לשמונה עשרה או לאמירת תהילים, אלא לעצור מיד ולפנות לקב"ה בשפה משלך ולבקש על הנצרך.

מעשה קטן - גדול ממרנא הסטייפלער בזה

שמעתי סיפור על מרן הסטייפלער זצ"ל, סיפור קטן שבעיני הוא סיפור גדול מאד, היה יהודי בבני ברק בשם ר' יוסף לב זצ"ל, שהיה מתלמידי ר' שמעון בגדרודנא ועבר את כל תלאות מלחמת העולם השנייה, [ותמיד היה אצלו תמונה של רבו ר' שמעון, ופעם נאצי תפסו ונטל ממנו את כל חפציו וכשראה את תמונתו של ר' שמעון נבהל ואמר זה איש קדוש, ונמלט על נפשו והחזיר לו את כל מה שלקח ממנו], ואחרי המלחמה עלה לא"י ולמד אצל הסטייפלער בנובהרדוק בגבעת רוקח, וסיפר בנו הגר' מאיר שאביו היה חולה לב ופעם אחת עלה לסטייפלער עם קויטל לבקש שיתפלל על אביו, והסטייפלער גמר לקרוא את הפתק ותכף ומיד נאנח מעומק הלב ואמר - רבש"ע תרחם על ר' יוסף כמה צרות הוא כבר עבר בחיים, ומה הסיפור בזה, אנחנו שומעים על חולה ובמקרה הטוב אנחנו רושמים את השם ומכניסים לסידור להתפלל ברפאינו, או אומרים במוצ"ש אני יהיה בכותל או בקבר רחל ושם אתפלל, אבל הסטייפלער בלי הכנות במקום מתפלל ומבקש מהקב"ה, כי הוא יודע שהקב"ה נמצא כאן ועכשיו, ישנו ביטוי 'לקרוע את השמים בתפילה' למה צריך לקרוע את השמים הרי הקב"ה

עטרת השבת

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

ביסוד דברי הט"ז בדין ספק פסיק רישא לשעבר
* פתיחת מקור כשנדלק אור

ויותר מזה דאף אם ראובן רואה שיש זבובים בתיבה ידיה ואינו יכול לסגור מכח פסיק רישא מ"מ רשאי לקרוא לחבירו שאינו יודע מהזבובים ויכול לומר לו לכתחילה שיסגור ולא יספר לו שיש זבובים, שהרי אומר לחבירו שיעשה מעשה ב'אינו מתכוין' והוא מעשה היתר, ואף זה פשוט.

השאייר נורה דלוקה במקרה לקרוא לחבירו דאינו יודע לפתוח
ומעתה לפ"ז לכאורה נפק"מ בדבר המצוי טובא בשכח לכבות האור המקרה לפני שבת, וא"כ בפתיחתו הרי מדליק הנורה והוי פסיק רישא, אמנם לאדם המסופק אם יש נורה דלוקה הרי לדברי הט"ז לכאורה שרי לפתוח דהוי ספק פסיק רישא לשעבר וכסגירת תיבה כשיש ספק אם יש זבובים, וכ"ש אם פותח המקרה ואינו כלל מסופק שיש נורה דלוקה, דהרי נכלל באינו מתכוין לדעת הט"ז, וא"כ בדין דנתיר לבעל המקרה לקרוא לאחר דאינו יודע מדבר הנורה שיפתח והרי אינו מתכוין לענין הדלקת הנורה והוי מעשה היתר ונמצא דקורא לאדם שיעשה מעשה מלאכה בשבת באינו מתכוין שהוא היתר גמור לדין, וכמדומה לא נהגו היתר בזה, וצ"ע.

פטור אינו מתכוין חלוק מפטור מתעסק

הגרא"ז צ"ל בקובץ שיעורים ח"ב סי' כ"ג האריך להוכיח דדין מתעסק ודין אינו מתכוין ב' דינים חלוקים ואינם תלויים זה בזה, דמתעסק פליגי ר' אליעזר ור' יהושע וטעמא דר"י דפוטור הוא מקרא דבה פרט למתעסק, ובדבר שאינו מתכוין פליגי ר' יהודה ור"ש וטעמא דר"ש דשרי דבר שאינו מתכוין הוא מסברא ולא מקרא יעויין רשב"א פ"ק דיבמות דף ד' ד"ה ואי כתב רחמנא, ובפסחים דף ל"ג ברש"י ד"ה תאמר במעילה, מבואר דפטור מתעסק ליכא אלא בחייבי חטאות דכתיב קרא ד'בה, ולא בחייבי אשמות דליכא קרא, וא"כ כ"ש בחייבי לאוין גרידא ליכא דינא דמתעסק כלל, ואילו בדבר שאינו מתכוין שרי ר"ש בכל חייבי לאוין בכלאים ובנזיר.

פליאה עצומה בדברי הט"ז

והנה יל"ע בדברי הט"ז דהתיר ספק פסיק רישא לשעבר מדין אינו מתכוין מסוגיה מפורשת בשבת, דף ע"ג ע"ב נתכוין להגביה את התלוש והגביה את המחובר, ופרש"י כגון סכין מוטל בערוגת ירק ונתכוין להגביה וחתך את המחובר, פטור. והיינו מדין מתעסק מגזה"כ אי משום בה פרט למתעסק אי משום מלאכת מחשבת.

והנה האופן הנ"ל דמכוין להגביה הסכין ואינו יודע שע"י הגבהת הסכין בזה תולש מהמחובר את העשבים הכרוכים על הסכין זהו בפשוטו בכלל אינו מתכוין דהט"ז דסוגר התיבה ואינו יודע שיש שם זבובים וא"כ הרי נכלל בהתירא דאינו מתכוין ולמאי בעינן

חידוש הט"ז בספק פסיק רישא לשעבר

מפורסם חידוש הט"ז דספק פס"ר לשעבר אינו בכלל דין פסיק רישא אלא בכלל אינו מתכוין ושרי לדין דקי"ל כר"ש דדבר שאינו מתכוין שרי, וז"ל הביאור הלכה סעיף ג' ד"ה ולכן יש ליתרה, 'הנה הט"ז חידש כאן דבר חדש בענין פסיק רישא והוא כשם דהיכא דמספקא לן אם יעשה איסור או לא, אמרינן דבר שאינו מתכוין מותר לר' שמעון, כגון גרירת מטה כסא וספסל דספק הוא אם יעשה חריץ על ידי הגרירה, כמו כן הוא הדין היכא דמספקא לן אם יש איסור בהמעשה שעושה והוא אינו מתכוין לאיסור, נמי מותר לר' שמעון, ולכן מותר בנעילת התיבה, דשמא אין בה עתה זבובים.'

הגרע"א ביו"ד סי' פ"ז ס"ו בגליון שו"ע כתב דמצינו רק בספק להבא שמא במעשה דעושה כעת יעשה איסור כגרירת ספסל בזה נשנה דכל שאינו בודאי שיעשה איסור אינו חשיב פסיק רישא אלא דבר שאינו מתכוין הוא, ואכן בגוונא דהט"ז הספק לשעבר דעד כמה די שזבובים כלפי שמיא הרי בודאי קעביד איסור בזה הוי בכלל פסיק רישא.

הביאור הלכה מצדד לבסוף מדברי הראשונים דאף באופן זה נכלל באינו מתכוין ואף דספק פסיק רישא הוא לשעבר, יעו"ש היטב.

וכבר נתפרסם דיסוד הנדון בזה בעיקר גדר פסיק רישא אי משום 'אנן סהדי דמתכוין' בזה כל דמסופק כבר אין בזה משום אנן סהדי וזהו דעת הט"ז, אכן אי גדר פס"ר משום דנכלל המעשה איסור בעיקר המעשה היתר שעושה, א"כ אף די שיש לו ספק, מ"מ שם מעשה איסור עלה כיון דהמעשה מצד עצמו מכריח המעשה איסור וזהו דעת הגרע"א.

ראובן שיודע שיש זבובים אינו מחויב להפריש חבירו הסוגר את התיבה

והנה לדעת הט"ז הרי כשיש ספק זבובים וראובן עומד מהצד והוא עצמו יודע שיש זבובים בתיבה הרי הוא עצמו אינו יכול לסגור התיבה אכן שמעון שספק לו הרי מותר לסגור התיבה, ואף אין צריך להפריש את שמעון הסוגר את התיבה משום דשמעון קעביד מעשה באינו מתכוין שהוא היתר גמור ואינו צריך להפריש חבירו ממעשה היתר, ופשוט, וכל דברי הגרע"א סי' ט' דבעי להפריש חבירו בשבת זהו ב'מתעסק' דאתינן עלה מגזה"כ, דבכל התורה זה פטור מחטאת ואכן יש בזה מעשה עבירה ובשבת לכל הפחות בכלל איסורא דרבנן ובה הוכיח הגרע"א דבעי להפריש חבירו, אכן מעשה של 'אינו מתכוין' הרי זהו מעשה היתר ולא בעי לאפרושי כמובן.

שכרוך סביב העלים דפס"ר הוא דבהגבהת הסכין ודאי יתלוש י"ל דאיירי באופן דלא ניתן למפלגינהו ובזה מעשה הגבהת הסכין היא היא מעשה תלישה ובזה לא אהני מאי דמסופק משום דמכין למעשה הגבהת הסכין ונכלל במעשה זה מעשה תלישה בעיקרו של מעשה ובזה אף להט"ז פס"ר הוא מצד עצם המעשה, ולכן אין את ההיתר דאינו מתכוין משום דפס"ר הוא כל הפטור רק משום פטורא דמתעסק וזהו דמיא למאי דכתב היאור הלכה סי' שכ"ז ס"ט לאסור רחיצה בסם כשיש ספק אי משיר שער, והמשמעות בזה אף להט"ז והיינו כנ"ל דא"א למלגינהו וכל רחיצה בסם זה, הרי משיר שער ורק הגברא אינו יודע אם זה מאותו המין, בהא אף להט"ז אין היתר בספק, ומיושב היטב שיטת הט"ז בהאי ענינא.

מסקנא דשמעתתא

ומעתה לענין פתיחת דלת המקרר כשידלק עי"ז נורה, באופן דבפתיחת הדלת ידלק האור ולא ניתן למפלגינהו א"כ בזה לא נשנו דברי הט"ז להתיר בספק פסיק רישא ולא דמיא לסגירת תיבה כשספק אם יש שם זבובים משום דבסגירת תיבה ניתן למפלגינהו והיינו להבריה הזבובים ואח"כ לסגור התיבה ורק בלמעשה לא קעביד כן, מ"מ זהו בחינה דלא נכלל בסגירת התיבה שם 'מעשה צידה' ורק אתינן עלה משום אנן סהדי דמתכוין, ובזה במקום ספק דהגברא תו ליכא אנן סהדי, אכן בנורה במקרר דע"כ בפתיחתו ידלק האור ולא שייך למפלגינהו בזה חל שם מעשה הבערה בעיקר מעשה פתיחת דלת המקרר, ובפס"ר כי האי, אף בלא אנן סהדי דמתכוין פס"ר הוא, ולא אהני הספק לשעבר, והרי זה דמי להגבהת הסכין דמוכרח התלישה דפס"ר הוא ולא אתינן עלה מדין אינו מתכוין, ורק אתינן עלה לפטור מדין מתעסק, ובזה כבר הוכיח הגרע"א דחשיב מעשה איסור ובעי לאפרושי.

באופן דאף דפשוט לדעת הט"ז דראובן הרוצה לסגור תיבה ויש בה זבובים דרשאי לקרוא לחבירו שאינו יודע מענין הזבובים לסגור התיבה משום דשמעון קעביד מעשה של 'אינו מתכוין', מ"מ לענין דלת של מקרר שיש בה נורה, הרי בזה אינו בכלל התירא דהט"ז דזהו גדר אחר דפסיק רישא והט"ז מודה לסברת הגרע"א בזה, וזהו דלא נהגו העולם להקל בכהאי גוונא, וכמש"נ.

למיעוטא מגזה"כ דמתעסק, ומשמע דליכא להיתרא דאינו מתכוין באופן הנ"ל, וביאר בקוב"ש שם דשריותא דאינו מתכוין ליכא אלא היכא שהספק ב'להבא' ולא ב'לעבר' דהא אם יש צבי בבית הוא פסיק רישא ובספק אם הצבי בבית הוא ספיקא דאורייתא, וא"כ ניחא דבכל מתעסק השגגה היא בלעבר ולא בלהבא כגון בסבר רוק הוא ובלעו או סבר שתלוש הוא ונמצא מחובר, דבשעה שעושה המעשה א"א להשתנות עוד, ומשו"ה בכל מתעסק אין לפוטרו משום אינו מתכוין דהוי פסיק רישא.^א

והנה כל זה עולה לדעת הגרע"א דספק פס"ר לשעבר הרי הוא בכלל פס"ר, ולזה בנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר אתינן עלה מדין מתעסק מגזה"כ ולית להפטור דאינו מתכוין, אכן לדעת הט"ז דאף בספק פס"ר לשעבר הרי נכלל בהיתרא דאינו מתכוין, וכ"ש באין לו ספק ואין לו צד דכרוך בזה עלים דבהגבהת הסכין יתלוש, הרי זה בכלל 'אינו מתכוין' להט"ז, והרי מפורש בש"ס לדעת רש"י דבאופן זה בעינן להפטור דמתעסק, ודעת הט"ז צע"ג.

ב' דיני פסיק רישא

אשר יראה בישוב שיטת הט"ז עפ"ד בגליון הקודם בשם הראב"ה דב' גוויי פס"ר המה א. באופן דשייך למפלגינהו המעשה היתר ממעשה האיסור ורק עתה קעביד באופן דלא חילק המעשים בזה אתינן עלה רק מדין 'אנן סהדי דמתכוין'. ב. באופן דא"א למפלגינהו בזה חל שם מעשה האיסור בגוף המעשה ולא בעי לאתויי עלה ע מדין אנן סהדי דמתכוין, כי אם דמתכוין למעשה ההיתר ורק נכלל בעיקרו דמעשה אף שם המעשה איסור וכדברי רש"י בזבחים צ"א ענין זילוף היין כיון דאפשר בטיפין דקות אע"פ דעתה זילף בטיפין עבות, תו לא חשיב 'מעשה הזילוף' כ'מעשה כיבוי' כמו שהארכנו בגליון. ונפק"מ לענין היתר אמירה לעכו"ם בפס"ר דמתירים רק בסוג הא' ולא בסוג פס"ר השני, יעו"ש.

ישוב שיטת הט"ז

ונתבאר עוד דכל דברי הט"ז נשנו רק בפס"ר מסוג א' דבעצם שייך להבריה הזבובים וא"כ לא חל שם מעשה צידה בעצם סגירת התיבה ורק אתינן עלה מדין אנן סהדי דמתכוין, בזה כל דמסופק אם יש זבובים כבר אין בזה משום אנן סהדי דמתכוין, אכן לענין סכין

א) ולהיפוך, באינו מתכוין ליכא למיפטריה משום מתעסק דבאינו מתכוין יודע הוא את הספק ובמתעסק אינו מסתפק כלל, כגון בגורר בשבת יודע שאפשר שיעשה חריץ בגרירתו אלא שאינו יודע ודאי אבל אם בשעת גרירתו לא יסתפק כלל ואצלו ודאי שלא יעשה חריץ כה"ג באמת יש לפוטרו משום מתעסק.

לע"נ ר' צבי יצחק בן ר' משה אהרון זצ"ל

להערות והארות ניתן לפנות לכתובת המייל - shiurimbehalacha@gmail.com

משא ומתן

גליון שבועי | יחיד - תשפ"ג

י"ל ע"י בית הוראה עץ חיים - מכון לחושן משפט | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א ראש בית הדין עץ חיים ניו-יורק

פסקי דינים

דיני חזקת ממון (ד) // הרב חיים קאהן שליט"א

נקודה למעשה:

נקודה למעשה: בעל חוב גובה ממה שביד הלוח - אף אם מוטען שאינו שלו

בגליון הקודם התבאר שהחזקה ש'כל מה שתחת יד האדם שלו הוא' אינה מבררת שהנכס שלו היא, אלא שמפני 'המוציא מחבירו עליו הראיה' אין מוציאים מידו.

מוחזק שטוען שהנכס שבחזקתו אינו שלו
למרות זה כתבו הפוסקים שמפני החזקה ש'כל מה שתחת יד האדם שלו הוא' אף המחזיק עצמו אינו נאמן לומר שהנכס אינו שלו כשחב בזה לאחרים, כגון בעל חוב שבא לגבות חובו מנכסי הלוח, והלוח טוען שהנכס או המעות שבידו הם פיקדון או עיסקא, אעפ"כ גובה המלוה מפני החזקה שמה שתחת ידו של הלוח או המתעסק שלו הוא¹. הגם ש'כל מה שתחת יד האדם שלו הוא' אינה מבררת שהנכס שלו היא ועל כן טענת הלוח שהמעות האלה שבידו אינם שלו אינה סותרת את החזקה, מ"מ שעבוד המלוה על כל נכסים שנמצאים בחזקת הלוח כולל גם את הנכס שהלוח טוען שאינו שלו להיות בכלל חזקת המלוה, ואינו כמוציא מחבירו².

רוב בממון נגד המוחזק

בכל התורה הולכים אחר הרוב³ מלבד בממון שקיי"ל שאין הולכים בממון אחר הרוב⁴. כלל זה שאין להוציא ממון מהמוחזק על ידי הרוב, נאמר למרות ש'רובא וחזקה רובא עדיף'⁵.

להוציא מהמוכר על ידי רוב לאחר ששילם הלוקח

דוגמא בגמרא שאין הולכים בממון אחר הרוב להוציא ממון מהמוחזק הוא הקונה שור כשהרוב קונים שור לחרישה ונמצא שרק ראוי לשחיטה - כגון שהשור נגחן שאסור לקיימו חי מפני שהוא מזיק -, וכבר שילם בעד המקח, לא יכול הלוקח לטעון שהוא מרוב הלוקחים לחרישה להוציא מהמוכר שמוחזק במעות, שכאמור המוחזק עדיף מהרוב⁶. בטעם הדבר שאין הולכים בממון אחר הרוב להוציא ממון מהמוחזק, כתבו

מעשה שהיה

אשר יוציאים //

"חמישים שקלים הוצאה והכנסה פעם שלישית, זכה לו" הכריז ר' זבולון, הגבאי של בית הכנסת 'תפלת ישראל', כשהוא מסמך בידו לר' ראובן פיין, שזכה בכיבוד זה. לפתע, בקצהו השני של בית הכנסת, התנער ממחשבותיו ר' חיים האס, ונזכר כי אשתו, העומדת לפני לידה בשעה טובה ומוצלחת, ביקשה ממנו לקנות 'הוצאה', כסגולה ללידה קלה בעז"ה. והנה עתה ראה, כי ההזדמנות לרכוש את ה'הוצאה' חלפה עברה לה. ר' חיים ניגש בזריזות לר' זבולון הגבאי, ולחש לו כי חשוב לו מאוד לקבל את ה'הוצאה'. אך ר' זבולון ענה לו, כי לצערו כיבוד זה שייך כבר לר' ראובן פיין, והוא אינו יכול ליטול ממנו את מה ששייך לו.

"בבקשה, אני מוכן לשלם אפילו מאה וחמישים שקלים, פי שלוש ממה שר' ראובן ישלם" התחנן ר' חיים. "ר' חיים, בשמחה הייתי נותן לכם את הכיבוד הזה" אמר ר' זבולון "אבל לאחר שהכיבוד נמכר לר' ראובן הוא שייך לו, ואני לא יכול לעשות שום דבר בנוגע לזה"

"אבל הרי כל הסיבה שמוכרים את הכיבודים היא בשביל שההכנסות יגיעו לבית הכנסת" טען ר' חיים "ואני הרי מוכן לשלם פי שלוש מר' ראובן, אז אולי יש זכות לבית הכנסת לבטל את מכירת ה'הוצאה' לר' ראובן בכדי להרוויח יותר?" "זה באמת מעניין מה שאתה טוען" אמר ר' זבולון "אבל אני צריך לשאול רב האם אתה צודק, ואין לנו זמן לברר עכשיו את העניין, אני צריך להמשיך למכור את העליות. אז אולי תפנה אתה לר' ראובן, ותראה אם הוא מוכן לוותר לך על הכיבוד" לאחר קריאת התורה, ניגש ר' זבולון לר' חיים ושאל: "אני מבין שבסוף ר' ראובן הסכים לוותר לך על ה'הוצאה' אז אתה משלם עליה?"

"לא" ענה ר' חיים "ר' ראובן לא ויתר לי על העליה, אלא מכר לי אותה, במאה וחמישים שקלים. אז הוא צריך לשלם את חמישים השקלים שהוא התחייב"

"אה! הופתע ר' זלמן "אז במקרה כזה אני חושב שעדיין יש לנו מה לברר אצל רב"

"מה צריך לברר?" שאל ר' חיים

"הרי אתה בעצמך טענת שיתכן שה'הוצאה' לא שייכת לר' ראובן, אלא למי שמוכן לשלם הכי הרבה לבית הכנסת" אמר ר' זלמן "ואם כן, אולי אין לר' ראובן זכות למכור את העליה שלו למישהו אחר, ולהרוויח בעצמו מכך. ולפי זה אולי אתה צריך לשלם לבית הכנסת את אותם מאה וחמישים השקלים"

האחרונים דנו לגבי מכירת כיבודים בבית הכנסת, האם זו אכן מכירה גמורה, כלומר שהכיבוד שייך לקונה, ואם כן - באיזה קנין הוא קונה אותו.

יש אחרונים שהסתפקו שמא אין במכירת הכיבודים קנין גמור, אלא שה'קונה' נודב סכום מסויים לבית הכנסת בתנאי שהוא יקבל כיבוד מסויים (שלישי גבורים ע"ז ד. מדפי הרי"ף, ים של שלמה ביצה פ"ה סי' ח). לפי הבנה זו, הכיבוד לא שייך לקונה, ואם מחמת איוו סיבה הוא לא קיבל בסופו של דבר את הכיבוד, הוא כלל לא חייב לשלם לבית הכנסת שהרי הוא נדב לבית הכנסת רק בתנאי שהוא אכן יהנה מהכיבוד.

לעומת זאת, רבים מהאחרונים הכריעו שקניית הכיבודים היא קנין גמור, והקונה יכול להוריש כיבוד זה ליורשיו, או למכור אותו לאחר ולהרוויח (שו"ת מהרי" ברוגא סי' עד, ש"ך י"ד סי' רנו סק"ב, בשם שו"ת מבי"ט ח"ג סי' ס, שיערי נכסת הגדולה א"ח סי' קמו הגה"ט סק"ג, וכן הסכים הא"ר שם סק"ב, דלא כעולת תמיד סי' קמד סק"ו, וכן ביארו המחצית השקל והלבושי שרד בדעת המג"א סי' שס"ז). לפי

(המשך בעמוד ב)

ראשונים שסומכים את המיעוט לחזקת ממון נגד הרוב שלא להוציא ממון ע"י הרוב⁷. יש שפירשו דבריהם שזה מפני הכלל ש'המוציא מחבירו עליו הראיה', והרוב אינו ראייה כנגד המוחזק בצירוף המיעוט⁸, או עכ"פ כוח המוחזק בפנינו בצירוף המיעוט עדיף מהרוב⁹ ויש שכתב שלמדים מהפסוק 'על פי שנים עדים יקום דבר' שאין להוציא ממון בלי עדים, ורוב אינו בירור כעדים¹⁰. לטעמים האמורים יש נפק"מ לדינא. דהיינו האם המוחזק עדיף רק מרוב שאינו לפנינו (רובא דליתא קמו) או אפילו מרוב שלפנינו (רובא דאיתא קמו), והאם המוחזק עדיף מרוב רק כשמוחזק לפנינו או אפילו אם הוא מוחזק במרא קמא¹¹, כפי שיבואר להלן בע"ה.

להוציא מהלוקח על ידי רוב לאחר הקנין

האחרונים דנו האם הכלל שאין להוציא עם רוב מהמוחזק, נאמר אף על מי שמוחזק בקיום המקח אבל לא מוחזק במעות, כגון שנמכר המקח בקנין (ובזה נעשה המוכר מוחזק בקיום המקח¹²) אבל הלוקח לא שילם עדיין ומוחזק במעות, ורוצה לבטל המקח בטענת מקח טעות כאשר הרוב מסייע את המוכר שלא היה מקח טעות.

הדיון הוא בלוקח שור שנמצא ראוי רק לשחיטה וכן קונים הרוב, אבל הלוקח שלא שילם עדיין אומר שקנהו לחרישה ורוצה לבטל המקח, שיש פוסקים¹³ שגם בזה הלוקח יכול לבטל את המקח מפני שמוחזק במעות ואע"פ שהרוב קונים לשחיטה מסייע לחזקת המקח של המוכר, המוחזק במעות עדיף ממנו¹⁴, כלומר, הלוקח שמוחזק לפנינו במעות עדיף בצירוף המיעוט מהמוכר שרק מוחזק בקיום המקח הגם שהרוב מסייע¹⁵ אבל יש שכתבו¹⁶ שאין לבטל את המקח שכבר נקנה בקנין גמור ע"פ הרוב או אפילו רב ע"פ מחצה, כלומר, על המבטל את קיום המקח שנעשה בקנין ברור נאמר המוציא מחבירו עליו הראיה, ומה שהלוקח מוחזק במעות אינו ראייה לבטל את הקנין המקח¹⁷.

[1] עיין רמ"א סי' צ"ט סעיף א' וש"ך סי' ו', ועיין בערך השולחן סעיף ו' שסיכס פרטי הדינים בזה. [2] שו"ת חת"ס אה"ע ח"א סי' פ'. [3] חולין "א א' רובא דאיתא קמו מסנהדרין דאחרי רבים להטות, ועיין רש"י "ב א' ד"ה פסח, ורא"ש שם סי' ט"ז דאף רובא דליתא קמו אפשר ללמוד מסנהדרין, או שזה הל"מ. [4] ב"ב צ"ב ב' כשמאול, וב"ק כ"ז ב', והיינו ברובא דליתא קמו, כגון רוב קונין לחרישה, וגם ברובא דאיתא קמו מסקנת הפוסקים כן, כגון מי שהפיקדו אצל חבירו טבעות

(המשך בעמוד ב)

עבודה כעורך דין

שאלה:

לפי מה שנתבאר בשבוע שעבר, על איסור הליכה לערכאות, שאסור אף להעיד לטובת מי שתובע את חבריו בערכאות - תמהתי, אם כן איזה היתר יש לשמש כעורך דין עבור יהודי התובע את חבריו בערכאות?

תשובה:

אכן, כפי שנתבאר בשבוע שעבר, יש כאן איסור מצד 'לפני עור', או לכל הפחות מצד 'מסייע בידי עוברי עבירה' (אם יכול הלה לתבוע ע"י עורך דין אחר, שאז זה נחשב 'חד עברא דנהרא'. ראה י"ד סי' קנא סעי' א. ונתבאר בשבוע שעבר, שהכרעת האחרונים היא שיש איסור 'מסייע', אף כשהעובר עושה כן במזיד). וכבר כתב הרמ"א (ח"מ כו סעי' א), ש'מחרימין המחזיק ביד ההולך לפני עכו"ם'.

אמנם, בנידון דידן, לפעמים ישנו איסור חמור יותר, והיינו שהעורך דין עצמו נחשב ההולך לפני הערכאות, וכמו שכתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תשצה), 'קשה לי להשיב על שאלה זו, הואיל שלא שמעו ולא ישמעו לי, אבל האמת יורה דרכו שיש בזה אזהרה כפולה ומכופלת, שעורך דין המביא יהודי לדון בערכאות אין לך עון כמוהו, כמבואר ברמב"ם (פכ"ו מסנהדרין ה"ז) שכל הדין בערכאות שלהם הר"ז רשע וכאילו חירף וגידיף והרים יד בתורת משה רבינו'.

והנה, אם התובע עצמו היה מגיש את תביעותיו בפני הערכאות, והעורך דין היה רק מייצעו היאך לטעון, היה בזה רק איסור לפני עור או מסייע לידי עוברי עבירה, אך כיון שבדרך כלל העורך דין הוא זה שמגיש את התביעה בשליחות התובע - הרי העורך דין עובר בכל בעצמו על איסור הליכה לערכאות, משום שאין שליח לדבר עבירה (ויש שכתבו, שכיון שעיקר העבירה של הליכה לערכאות הוא ההופעה לפניהם ועריכת הטענות, אזי גם בהופעת העו"ד בפני ערכאות, אף בלא הגשת התביעה, הוא עובר על גוף האיסור. ראה קובץ אורייתא

חלק יז עמ' רטז בשם הגר"ש טנא, ושו"ת אורח משפט [אנאליקן סי' כו]. ולכן, עורך דין שמתבקש לייצג בבית הדין המשפט לקוח יהודי התובע ממון מחבירו, חייב להמנע מכך, ואדרבה חייב לשדלו בדברים שסיכים לתבוע בבית דין, ורק אם הולך לערכאות ברשות בית דין מותר לייצגו, להציל עשוק מיד עושקו [אלא שהתובע והעו"ד צריכים לברר אצל רב מה מותר לתבוע ומה אסור, כדי שלא להיכשל בעוון גזל וריבית].

והנה, אם עו"ד הגיש תביעה בערכאות בשם לקוחו, והנתבע ניזוק מכך שלא כדין, הרי מעיקר הדין הנתבע יכול לתבוע את העו"ד בדין תורה, לשלם לו מה שניזוק מחמתו. ואף שעשה כן בשליחות התובע, מכל מקום הלא אין שליח לדבר עבירה, והשליח חייב (כמבואר בב"מ י:).

ומכל מקום נראה שהנתבע יכול לתבוע גם את התובע על נזקו, שהרי לדעת הרבה פוסקים, השולח לדבר עבירה שליח שהוחזק לעבור עבירה זו, אף המשלח חייב, שהיה לו לדעת שאכן יעשה השליח את העבירה (סי' שפח סעי' טו בהגה, ועיי"ש ש"ך סי' ס"ק, ושו"ת דברי חיים ח"ב ח"מ סי' מו [שכתב שאם נחוש בזה לדברי הש"ך, הרי בטלו ח"ו כל דני ממונות, וד"ל, ולכן בודאי עלינו לפסוק כהרמ"א ז"ל]). ועוד, שאם הערכאות הוציאו ממון מהנתבע לתובע, הרי נהנה הלה מחסרונו של זה, וחייב לשלם לו (כמבואר בסי' שסג סעי' ז). ובפרט לפי הנהוג כיום, שגם התובע צריך לחתום על התביעה, אם כן הרי הוא עצמו עבר על האיסור, והזיקו על ידי הערכאות.

המשך ההערות מפקסי דינים

זהב ועירבין עם שלו ונאבדה אחת מהן, יכול הנפקד לומר שלך נאבד גם אם הרוב היה משלו וכמבואר בתה"ד סי' ש"ד ורמ"א סי' רצ"ב סעיף י', ועיין הערה 8, ועוד ביאר בע"ה. [5] קדושין פ' א', וראה תוס' חולין "א א' ד"ה מנא, ומהרש"א שם. המדובר בחוקה דמעיקרא, וראה להלן הערה 6 [6] ב"ב צ"ב א' מחלוקת רב ושמואל, והלכתא כשמואל בדיני שאין הולכים בממון אחר הרוב. [7] תוס' ב"ק כ"ז ב' ד"ה קמ"ל. [8] שו"ת רע"א קמא סי' ק"ו ותניינא סי' ק"ג אות ה' ע"פ התרומת הדשן ס"ח שמי"ט, אבל כתב דזה רק ביאר שמוחזק עדיף מרובא דליתא קמון. [9] שב שמעתתא ד' פרק כ"ד ובקצות ר"פ ס"ק ב' שרוב שלפנינו עדיף מחוקה דמעיקרא, אבל המוחזק כעת בחוקה דהשתא' שלפנינו עדיף בצירוף המיעוט מהרוב שלפנינו, וזה הסבר אף לעדיפות המוחזק על רובא דאיתא קמון, אבל כתב דלפי זה הרוב עדיף ממרא קמא. [10] שב שמעתתא שם פרק ח', ולפי הסבר זה עדיפות המוחזק הוא הן במוחזק בפנינו או רק המוחזק במרא קמא להיות עדיף הן מרובא דאיתא קמון או מרובא דליתא קמון. [11] ראה הערות 8, 9, 10. [12] עיין ערוך השולחן סי' רל"ב סעיף ל"ו. [13] נתיבות רל"ב ס"ק י"ב, ועיין בפתחי תשובה ס"ק י' מספר דגול מרובה. [14] לפי הנתיבות מפני שמוחזק עדיף, אבל הדגמ"ר כתב הטעם דרובא לרדיא אינו רוב כמו שאר רוב. [15] ע"פ הערה [7], [8] וזה עולה יפה לפרש את הנתיבות אבל לא את הדגמ"ר. [16] פרישה רל"ב סעיף י"ח וסעיף כ"א כפי הדיקו בדברי הרמ"ה שהביא הטור שם, וכ"כ הב"ח שם סעיף י"ח. [17] ע"פ השמעתתא ד' הובא בהערה [10]

מעשה שהיה

הבנה זו, אכן יש לר' ראובן את הזכות למכור את ה'הוצאה' לר' חיים במחיר הנראה בעיניו, והריחוק שייך לו.

אמנם יש לברר מהו ה'קנין' במכירת עליות, שהרי בפשטות אין כאן מעשה קנין, אלא דיבור בעלמא. וכמו כן צריך להבין את מה קונים בקנין זה, שהרי קנין אינו חל על דבר שאין בו ממש (ח"מ סי' רג סעי' א, סי' ריב סעי' א).

כמה אחרונים כתבו שהקנין במכירת כיבודים הוא 'סיטומתא', כלומר פעולה מסויימת שנהוג להחשיבה ל'קנין', ולאחריה אין המוכר והקונה יכולים לחזור בהם (למשל תקיעת קף), הרי אף מצד ההלכה פעולה זו נחשבת לקנין, והקונה זכה במקומו (פרטי הדין מבוארים בח"מ סי' רא). וכיון שכך נהגו בכל ישראל שהכרזת הגבאי קובעת שהכיבוד שייך לפלוני, הרי זה קנין סיטומתא (בתוס' חולין פז. ד"ה וחייבו, וכן ברא"ש שם פ"ו סי' ח כתבו שגם אחרי שהגבאי קורא לפלוני אין הכיבוד שייך לו. וכתב הים של שלמה ב"ק פ"ח סי' ס, שדבריהם הם רק בכיבוד ב'חיים', אך במקום שנהגו לקנות את הכיבודים, הכיבוד נקנה לקונה מכה סיטומתא. אך הש"ך ח"מ סי' שפב סק"ד כתב 'ואין דבריו מוכרחים'. וע"ע אמת ליעקב [אלגאזין תורת העולין לס'ת סי' לה, שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' כה, ושו"ת ארץ צבי סי' לט-מ. ובכל זה יש לעיין לשיטת הסוברים שקנין סיטומתא הוא דוקא על ידי פעולה, אך לא על ידי אמירה בעלמא, ע"י שו"ת הרא"ש כלל יב סי' ב, רדב"ז ח"א סי' רעה, וכהנ"ל ח"מ סי' רא הגב"י אות קא, ויש הסוברים שעליות וכיבודים בביהכ"ס מוגדרים כ'דברי הקהל', הנקנים באמירה בעלמא, כמבואר בסי' פא סעי' א, ובסי' קסג סעי' ו. ע"י מקור חיים [לבעל חות יארן] סי' קמד אות ד, ושכ"ל דוד אור"ח סי' שו).

ועדיין יש עלינו לברר מה נקנה בקניית הכיבוד, שהרי כאמור אי אפשר לקנות דבר שאין בו ממש, ואף בקנין סיטומתא נחלקו בזה הפוסקים (שו"ת הרא"ש כלל יב סי' ב, הגהות מרדכי שבת רמז תעג, שו"ת מהרש"ל סי' לו, קצה"ח ונתה"מ סי' רא). וכתב בשו"ת ארץ צבי (שם, ע"פ שו"ת דברי חיים צאנז ח"ב סי' כו) שהקונה מקבל זכות שימוש בספר התורה לגבי הכיבוד שקנה, והרי זה כקונה 'דקל לפירותיו' (סי' רט סעי' ד). לאור כל האמור, נראה שבית הנכנסת אינו יכול להוציא מר' חיים את הסכום הגבוה שהסיכס לשלם עבור ה'הוצאה', שהרי לרוב האחרונים כיבוד זה כבר היה שייך לר' ראובן, ולא לביהכ"ס. ומאידך, ר' חיים חייב לשלם לר' ראובן את מה שסיכס עמו (אף אם נאמר שהכיבוד לא היה שייך לר' ראובן, מכל מקום ר' חיים חייב לשלם לר' ראובן כפי שסיכס עמו על עצם הסכמתו לוותר על הכיבוד).

יצא לאור ספרו החשוב
של סדרת הרב **חיים קאהן** שליט"א
אב"ד ברצ"ע עץ חיים הדין קהל עיר שידון

ספר דיני משפט

בו נקבעו עיקרי דיני ופסקי דין ופסקי דין שוטפים ערוכים ומסודרים בספר ברורה לפי סדר שטאים, המופיעים כפסקי הלכה למעשה בדיני משפטות וכן עיני סקירות הדין.

הספר עוסק בנושאים ודיון הנוגעים לכל אדם החופץ ללמוד על סגולות ולתגור על פי דין ודעה בסגולות אלו.

סקירות הלכה הנבואים בספר היום כפי עמ' לכל ענין ודעה ודריאה, והדפוסות לחוד על עיקרי הסוגיות בסדר טיקון אליאב דהליטא.

- דבר שלא בא קדולם
- חוקת מסין - דריגא ודלכותא
- ארם המזרחי ומסין המזרחי
- חובל - נגיפת ומלחה
- פסקי פתוחת בנימין
- בעלת חוקין - אבירה - פסקי
- הדסת גבול - חרישה - פסקים
- סקח ומסכח - סכח - פסקים
- אונאה ומכירת ומסקלות
- אונאת דברים

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות | זיל ע"י גוף הוצאה לאור | הפצה: קולומביה 072-2644.670

כל הזכויות שמורות לזחמ מכון לחושן משפט ובית הוראה עץ חיים

לקבלת הגיליון במייל:

mm@businessshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט או לכל ענין הקשור לגיליון אפשר להתקשר:

BHI | 1937 Ocean Avenue | Brooklyn, NY 11230 | 877-845-8455
| ask@businessshalacha.com | www.businessshalacha.com

- הקלדה
- עריכה
- הגהה
- עימוד
- הדפסה
- הפצה

יעלת הן

יחי תשפ"ג

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

בענין שאלת יעקב מי אלה ותשובת יוסף

שגונב ואוכל תרטימר בשר ושותה חצי לוג יין, וזה יביא אותו לבסוף שילסטם את הבריות אז נידון על שם סופו, אבל אם עכשיו הוא מתנהג בדרך ישרה, וזרעו ימיתו את בני ישראל בזה לא אומרים נידון על שם סופו, ואף שישמעאל כתוב בפסוק (בראשית כ"א ט') שהיה מצחק ופרש"י וז"ל, לשון עבודת אלילים וכו' ד"א לשון גילוי עריות וכו' ד"א לשון רציחה וכו' עכ"ל, נראה שזה היה בצורה דקה, ששרה הבחינה בזה, אבל אברהם אבינו כתוב, וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו, והקב"ה אמר לו. כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. ולכן בזה לא אמרין נידון על שם סופו, אלא הקב"ה דן אותו כפי מעשיו של אותה שעה.

ד- יעקב כתב שם הקודש על ציץ זהב, ומיכאל הביא את אסנת לבית פוטיפר

והנה בספר זרע שמשון (אות י') כתב וז"ל, והיינו שכשראה יעקב שנסתלקה ממנו שכינה כשבא לברך את הבנים כמו שפרש"י, חשב בדעתו של שמה יש איזה פגם באלו הבנים שלא יהיו ראויים לברכה, או שאשתו של יוסף אינה הגונה לו ואז אף הבנים אינם הגונים, כדאמרין בגמרא דקידושין (דף ע"ג א), וכו' ולכן שאל מי אלה שאינם ראויים לברכה. והשיב לו יוסף בני הם אשר נתן לי אלקים בזה, וקשה מהו בזה, ומלבד מה שפרש"י הראה לו שטר כתובה וכו'. עוד יש לומר דאיתא בילקוט (פרשת וישלח רמז קל"ד) על פסוק (בראשית ל"ד כ"ד) וישמענו אל חמור וכו', שדינה נתעברה משכם וילדה בת, ובני יעקב היו רוצים להורגה, כדי שלא יאמרו העולם שיש בת זונות בני יעקב, מה עשה יעקב כתב שם הקודש על ציץ של זהב ותלאו בצוארה ושלחה מביתו, ומיד בא מיכאל והביאה למצרים לבית של פוטיפר לפי שהיתה ראויה ליוסף, והיא אסנת, ואשתו של פוטיפר גדלתה כבת. עכ"ל, ומעתה שפיר קאמר אשר נתן לי אלקים בזה, דזה מורה באצבע, והיינו שהוציא לו אותו השם שהיה כתביו של יעקב, כדי להראות לו שהאשה שלקח היתה הגונה לו ומוכנת היתה להיות זוגתו. עכ"ל.

ה- לצורך הברכה יעקב אבינו נשק אותם וחיבק אותם ולפ"ז אפשר לומר כיון שיעקב אבינו חשש שמא יש איזה פגם באלו הבנים שלא יהיו ראויים לברכה. ואם יש פגם, בזה אמרין נידון על על שם סופו שיצאו מהם ירבעם ויהוא, לכן לא רצה לברכם. והנה כתוב בפסוק (י') ויגש אותם אליו וישק להם ויחבק להם. ונראה שזה לא היה חיבוק ונישוק, כדרך שסבא מחבק את נכדיו, שהתורה לא היתה צריכה לכתוב את זה. וכן רש"י מביא את הפסוק (בהושע י"א) ואנכי תירגלתי לאפרים קחם על זרעותיו, ופרש"י תירגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים עד שלקחן על זרעותיו עכ"ל, רואים שלצורך הברכה היה צריך יעקב אבינו לקחת את מנשה ואפרים על זרעותיו, ולחבק ולנשק אותם כדי להגדיל האהבה אל מנשה ואפרים.

ו- וכענין זה כתב האור החיים הקדוש (פסוק ח) וז"ל, וירא ישראל וגו', קשה והלא י"ז שנה היו יושבים לפניו ללמוד תורה ואיך שואל עליהם, וכו'. עוד אפשר שנתכוון יעקב לעורר אהבת האב על הבן קודם שיברכם, כדי שתהיה הברכה בתגבורת האהבה והחיבה, ולזה שאל מי אלה, כדי שישמע מפי בנו החביב אצלו לומר בני הם. ויהמו מעיו להם והוא סוד מידי דברי בו וגו' רחם ארחמנו וגו'. עכ"ל. ואפשר לפרש גם את וישק להם ויחבק להם, כדי להגביר את האהבה, וגם קחם על זרעותיו כדי להגביר את האהבה.

ז- על ידי האהבה אפשר לקרב רחוקים ולעשותם בעלי תשובה, וכן לעלות אותם להיותם צדיקים

והנה האור החיים הקדוש מבאר כדי שהברכה תהיה בתגבורת האהבה. אולם לפי מה שכתב הזרע שמשון שחשש שמא יש פגם באלו הבנים, אפשר לבאר שעל ידי גודל האהבה שיהיה אותם בזה אפשר לקרב אותם שיהיו יותר צדיקים וקדושים ויתקנו כל הפגמים. וראיתי שמובא שסיפר הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זיע"א, על ת"ח

"וירא ישראל את בני יוסף" (מ"ח ח'). ופרש"י, בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו לפי שעתידי ירבעם ואחאב לצאת מאפרים ויהוא ובניו ממנשה. ויאמר מי אלה, מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה. (ובפסוק ט') ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלקים בזה, ופרש"י, בזה, הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה ובקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקודש. ויאמר קחם נא אלי ואברכם" ופרש"י, זהו שאמר הכתוב (הושע י"א) ואנכי תירגלתי לאפרים קחם על זרעותיו, תירגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים עד שלקחן על זרעותיו. עכ"ל.

א- וכתב בספר זרע שמשון (אות ט') וז"ל, יש לדקדק מהו שאמר לו יעקב מי אלה, וכי עדיין לא היה מכירם, והלא כבר כתיב (שם ה') ועתה שני בניך וכו' כראובן ושמעון יהיו לי, ואי תימא ששאל זה בשביל שנסתלקה ממנו שכינה בשביל ירבעם ויהוא, אם ידע זה מה מקום לשאלתו, גם בתשובת יוסף שהראה לו שטר אירוסין וכתובה מה תירוץ הוא זה, הלא השכינה לא נסתלקה אלא בשביל ירבעם וכו'. ואיך בתשובה זו מתורץ זה שאחר כך בירך אותם, ואף המפרשים הרגישו בזה.

ב- חילוק בין בני ישראל לבן נח האם נדון על שם סופו, וז"ל שכתב הפרשת דרכים (דרוש ד' דף י"ב) שה' הפליא חסדו על ישראל, שכשרואה שעתידין להרע ולהטיב, מטיב עמהם בשביל מה שעתידין להטיב, ואינו נמנע בשביל מה שעתידין להרע, וזהו מה שאמר בלעם (במדבר כ"ג כא - כב) לא הביט און ביעקב, שהקב"ה אינו דן את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה ואף על פי שעתידי להרע וכו' אבל במצות מסתכל במה שעתידין לעשות ומטיב להם מעכשיו. וזהו שסיים הכתוב ה' אלקיו עמו, ומטיב להם במה שעתידין לעשות, וכן עשה בצאתם ממצרים שהטיב עמהם בשביל שהיו עתידין לקבל התורה, ולא נמנע בשביל שעתידין לחטוא בעגל וכו'. ע"ש שהאר"ק. ובוזה נבוא לבאר דברי רש"י, דיעקב אבינו היה מסתפק אם יצאו האבות מכלל בני נח ויש להם דין ישראל גמור או לא יצאו וכו'. ולפי דעת יעקב שלא היה יודע בבירור אלא היה מסתפק אם יצאו מכלל בני נח או לאו, א"כ מן הספק אינם ראויים לברכה לפי שעתידין ירבעם ויהוא לצאת מהם שסופם לחטוא. אבל אי אמרין דודאי יצאו מכלל בני נח אם כן הם ישראלים גמורים וכו'. ומנשה ואפרים ראויים הם לברכה לפי שהם צדיקים, ולא איכפת אם עתידים לצאת מהם ירבעם ויהוא, ומכל שכן שגם הם מתחילתם היו צדיקים וראויים לברכה, ולכן יוסף הראה לו לאביו שטר אירוסין וכתובה שזה אינו נוהג אלא בישראל וכו', וא"כ ראויים הם לברכה, וזהו, אשר נתן לי אלקים בזה וכו', ולפי דעת זה שרתה עליו השכינה והתחיל לברכם, עכ"ל.

ג- חילוק בין צדיק לבין רשע האם נידון על שם סופו עוד נראה דגם בישראל מצינו שאם הוא עכשיו מתנהג בדרך לא ישרה אז נידון על שם סופו, בבן סורר ומורה כמו שפרש"י (דברים פרק כ"א פסוק יח) וז"ל, סורר, סר מן הדרך, ומורה, מסרב בדברי אביו, לשון ממרים. ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו, הגיע תורה לבסוף דעתו סוף שמכלה ממון אביו, ומבקש לימודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב, עכ"ל.

וז"ב דמצינו בישמעאל (בראשית כ"א, י"ז) כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם. ופרש"י ז"ל, וז"ל, (ר"ה ט"ז), לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נידון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, רבש"ע מי שעתידי זרעו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר, והוא משיבה עכשיו מה הוא צדיק או רשע, אמרו לו צדיק, אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דנו, וזהו באשר הוא שם וכו' עכ"ל. ונראה דאף בישראל אם עכשיו יש בו מעשים שהולך בדרך לא ישרה

עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמם של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
ויחי

מתחבר לראשונים ולאחרונים וכותב שטיקל תורה, ומה יזיק אם בסוף שבוע אלך לשחק בכל מיני מקומות.....??

אבל זה טעות, כי בימי השבוע כשהוא שקוע בסוגיות הוא נמצא באור תורה, שהיא חיים ורפואה לעולם, ונותן לנשמתו את מזונה הראוי לה, אבל בסוף שבוע הוא נותן לה כמה מכות חשמל על הראש והיא גוססת ומפרפרת בין חיים למוות, עד ששוב פעם מתחיל שבוע חדש וחוזר לחיי תורה, ואז מתחיל לשקם את עצמו עד סוף השבוע.

משל למה הדבר דומה, לסיפור מזעזע שארע עם הגרמנים שרצו להתעלל באכזריות ברב אחד שפעל במחתרת נגדם, וכשתפסו אותו העלו אותו על עמוד התליה בנוכחות רופא, שהצליח לקבוע מתי להורידו רגע קודם מותו... ויום יומיים חיזק אותו בתרופות, עד ששוב פעם העלו אותו לעמוד התליה, ושוב פעם הורידו רגע לפני מותו... וחיזקו כמה ימים בתרופות ושיקויים, וכך עשו לו חמש פעמים, בהתעללות מרושעת, ה' יקום דמו. וכך בחרו ישיבה שמנסה לטעום קצת מהנחש הקדמוני שהוא עמוד התליה של נשמתו, ומצליח לרדת משם רגע לפני... ובמשך השבוע מנסה לשקם את עצמו מהמוות, עד ששוב פעם עולה בסוף שבוע לעמוד התליה... רח"ל.

שנית, מצד ההפסד הגדול שגם אם נניח שעושה כן מדי פעם ושורד ומשתקם מ"עמוד התליה" של השטן והנחש הקדמוני, הרי מפסיד את העליה האמיתית שלו, כי הרי עליה בלימוד הוא באופן של טיפוס גורדי שחקים שאם עלה לקומה האחרונה מגלה נופים מבהילים שלא רואים מהקומות התחתונות, וזה שבכל שבוע יורד שוב לרחוב, נמצא שהוא עולה ויורד כל הזמן בקומות נמוכות ואינו מצליח להעפיל אל הקומות הגבוהות, כי יש בלימוד אינסוף דרגות ועמקויות, וזוכה לזה רק מי שמתנזר מכל מיני משחיתים המונעים ומעכבים את ההצלחה בלימוד.

ושלישית, מצד האיסור, ואולי זה הדבר הראשון שהיו צריכים לומר לבחור הזה, תשמע טוב, אתה נמצא כאן רק למטרה אחת לעבוד את ה', ואם החויות המפוקפקות של סוף שבוע אינם לרצון ה', אז זה עצמו מרידה עצומה, ובוודאי שאין סיכוי להצליח כשמדי פעם עושים נגד רצון ה', כי אין מושג דבר פרווה, ובכל דבר צריך לבחון היטב, שאו שהוא משרת לקדושה ואז הוא חלק מהקדושה, או שח"ו הוא משרת לטומאה, ואז כולו רע ויש לברוח ממנו. ואשרי המתחזק ללכת רק אחרי ה' יתברך, שאפס זולתו.

למה אי אפשר "גם וגם"...? (1)

א. החל ממוצ"ש פר' ויחי מתחילים ימי השובבי"ם, ובמסגרתם אולי טוב לברר ענין שבדורינו התעוות ביותר, והוא המחשבה כאילו אפשר לחיות בעולם של "גם וגם", גם רוחניות ולימוד תורה, וגם התעניינות בהבלי העוה"ז. ותחילתו של עיוות עלול להתחיל בתוככי הישיבות, כאשר בחורים, ביניהם מוכשרים ומוצלחים, שחושבים שכעת בימי הבחורות, מותר להם "לטעום" על קצת המזלג ממה שיש לעוה"ז העליז והצבעוני להציע כיום, ואדרבה יחשב בעיניהם כפספוס, אולי, אם לא "ינצלו" בימי בחרותם, את ההזדמנות שכעת אין להם את העול של משפחה ועול אשה, לעשות ככל העולה על רוחם.

והנה ברוב המקרים, הדברים לא נובעים מרוע חלילה, או מצב הפקרות והליכה אחרי שרירות הלב חס ושלום, אלא מחוסר הסברה, בורות, והעדר ידיעות פשוטות, שאין מתבוננים להבין נכון את גודל משימתם ושליחותם עלי אדמות, או מטעותם שאכן אפשר לשלב "גם וגם", עד שמישתרשים בחטא, ונופלים הרבה מדרגתם, רח"ל.

ב. **במאמר** זה נחלק את הדברים לשלשה חלקים, מצד המתרחש במציאות, מצד ההפסד הגדול, ומצד האיסור. ראשית, מצד החלק של המציאות, צריך לדעת, שבזמן שאדם לומד הוא נמצא בתוך גבולות הקדושה, ובזמן שאדם הולך למקומות האסורים, הוא נמצא בתוך גבולי הסטרא אחרא, והמציאות של סטרא אחרא הוא אבדן! שהרי חז"ל מעידים הוא היצה"ר, הוא השטן, והוא מלאך המות...! שבתחילה מציע ממנעמי עוה"ז והכל נראה ורוד ונחמד ומתוק, ואח"כ הוא עולה ומקטרג על הכשלוך, ואז הוא מקבל רשות להכות את החוטא ומכניסו לבית חולים ומייסרו שם, א"כ מדובר כאן במהלך אכזרי ושפל ביותר.

והגר"א אומר יסוד נוראי, שכאשר אדם מטמא את עצמו, הוא מתפתה לנחש הקדמוני, ועי"ז העור שלו נהפך לעור של נחש, והרי נחש עפר לחמו, א"כ העור שלו הופך לעפר ממש, ונפשו ורוחו ונשמתו קבורים בתוך העור שלו, וזהו רשעים בחייהם קרויים מתים, כי באמת העור שלו הוא עפר ממש, ורח"ל הוא ממש קבר מהלך...

אמנם הבחור חושב להתחכם, וחושב לעצמו במשך השבוע אני עושה שטייגען ונהנה מהלימוד עד הגג, וגם

ורש"ר הירש בסגנונו המיוחד כתב מעין זה, וכך לשונו הנעימה: **הקבצו ושמעו!** על שתי מלים אלה של אבינו הנוטה למות, עומדת כל ההיסטוריה היהודית עד לאחרית הימים. מבחינה חומרית הרי אתם בני יעקב, מיעוט חסר אונים. אך דוקא מפני שאתם מיעוט חסר אונים - "הקבצו", היו מאוחדים, התגבשו לעם אחד, אל תתפוררו, כוחכם באחדות, ב"קיבוץ". ועוד, שמעו בני יעקב רק כך יוכלו גם המעטים החלשים לנחול ניצחון על הרבים הגיבורים. רק בכוח הרוח וה"שמיעה", בכוח ההתמסרות לערכי הרוח, כעומק הוראת מלה זו, "שמע", הוא ה"צמא" הרוחני - שאבו, שתו ברצון ממעייני הרוח! הנה זו צוואת יעקב אבינו - "אחדות ורוח", באלה הוא רואה את כוח בניו וחיייהם. ועוד: משיתעורר בכם הצמאון לערכי הרוח, אל תהיו צמאים אלא למסורת ישראל אביכם: "ושמעו אל ישראל אביכם!" השתיה ממעייני הרוח היהודית ורגש האחדות והליכוד, אלה הם דברי הצוואה של יעקב, וכך תזהירו עוד הנבואה האחרונה: "והאמת והשלום אהבו" (זכריה ה, יט). עכ"ל.

ג. **אולי דורינו - הדור האחרון -** שאליזו צפה יעקב באותה שעה, יכול להבין עוד יותר, את העיצה הנפלאה של יעקב אבינו באותה שעה - **האספו והקבצו ושמעו**, כי צריך את שתי הכוחות הללו, מחד להיות כולם מרוכזים במטרה אחת, כי אם כל אחד עסוק בשיפוץ ביתו, ובצרכי משפחתו המצומצמת, אי אפשר לבנות כך קהילה שיש בה מוסדות וסיפוק צרכים קהילתיים רוחניים, וכך רואים בכל שכונה שיש בה יהודים יקרים שנושאים במשא של הקמה וייסוד מוסדי התורה, שהמקום פורח ומשגשג. אבל אם כל אחד חי את החיים שלו ומתעלם מהצרכים, אז ח"ו תופסים בגבאות אנשים רקים, והרוחניות דועכת.

אמנם מלבד הקיבוץ הקהילתי היקר, צריך גם אחדות, כי גם אם יש אנשים חרוצים וצדיקים שטורחים להעמיד ולדאוג לכל ענייני הרוחניים של הקהילה, אבל יש תככים ומריבות פנימיות בין הציבור, ואין תמימות דעים על מה שנעשה, פורצת מחלוקת עכורה, ואז בטל כוח ה"אספו" שהוא התכלית של הקיבוץ כמו שאמר המלבי"ם, ויעקב חשב שכבר יש ביניהם קיבוץ ורק חסרים אסיפה, ואז ראה שצריך להתחיל קודם מהקיבוץ, וכך תמיד צריכים שני כוחות אלו להיות ביחד - "קיבוץ" יחד עם "אחדות". **ובפרט** עתה כשהיהדות החרדית, פורצת לערי השדה והפריפריה ומקימים קהילות משגשגות, כמה שימת לב ועירנות צריך לבל תפסד האחדות, והשמן מחפש לזרוע מריבות כי בזה תלוי הגאולה, ויה"ר שכבר נזכה לקריאת **"האספו והקבצו ושמעו"** (גי' תשפ"ג), ויבא משיח במהרה.

א. **בפרשה** מובא שביקש יעקב לגלות לבניו את הקץ, שנאמר "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" ורש"י פי' שבעת שביקש לגלות את הקץ נסתלקה ממנו שכינה, ומקורו במדרש, אבל בתרגום יונתן פירש להיפך, שכתב: "מן דאתגליא יקר שכינתא דה' קיצא דעתיד מלכא משיחא למיתי אתכסי מיניה" ופירש בכתר יונתן: משנתגלה כבוד שכינתו של ה', קץ של עתיד מלך המשיח לבוא כוסה ממנו... זאת אומרת שדוקא בגלל שנתגלה כבוד שכינתו של ה', כוסה ממנו ידיעת הקץ, וצריך להבין עומק כוונתו. **ויתכן** שהמציאות של הקץ שייכת רק בתוך עולם שיש בו מציאות של הסתר פנים, שאז נראה כאילו יש צרות ויסורים, שכולם ממתנינים לסופם והסתלקותם היא הקץ, אבל כשיש גילוי שכינה, אז נמצאים בתוך בהירות עצומה שבה מובן הכל, ותופסים את המהלך של הקב"ה ורואים באור יקרות את כל פני המציאות, ובמצב כזה לא רואים שום הבדל בין עוה"ז לימות המשיח, אלא הכל רצף אחד של גילוי כבוד שמים, ושוב לא ניכר קץ וסוף לעוה"ז מול ימות המשיח, אלא הכל רצף אחד מופלא של גילויים.

ב. **ונראה** גם לפי הפשטות שנסתלקה ממנו שכינה ולא הצליח לגלות את הקץ, הנה הוא המשיך תיכף ואמר "הקבצו ושמעו בני יעקב, ושמעו אל ישראל אביכם", ועמד על כך במלבי"ם מדוע שינה בהוראתו, שבתחילה אמר "האספו" ואח"כ אמר "הקבצו", וביאר זאת כך: "...שהקיבוץ מורה קיבוץ הנפזרות, והאסיפה תהיה אחר הקבוץ, ומזה דרשו חז"ל שבקש לגלות הקץ ונסתלקה הימנו שכינה, ובמדרש שציוה אותם על המחלוקת, אמר להם תהיו כלכם אסיפה אחת, ואז התקינו את עצמכם לגאולה כמו"ש "ואתה בן אדם קח לך עץ אחד" וכו'. כי חורבן הבית היה בעון שנאת חנם וכל שכן שאי אפשר שתהיה הגאולה עד שיתקבצו והיו לגוי אחד. ולכן כשאמר "האספו" שהוא אחר הקבוץ, שבזה יצויר שאגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, וכשראה שנסתלקה הימנו שכינה כי עתיד להיות ביניהם מחלוקת, ואז אי אפשר לגלות קץ הימים אמר **הקבצו...** **זאת** אומרת, כשראה יעקב שנסתלקה שכינה, הבין שיש ביניהם את אותו פגם עצום ונורא של שנאת חנם, שעוון זה גרם לחורבן בין המקדש, ולכן הציע להם עיצה עצומה לתקן את הדבר ע"י "הקבצו", שלא יהיו מפוזרים כל אחד בפנינתו, אלא יהיה ביניהם קיבוץ צדיקים לשם שמים, שבכוח הקיבוץ הזה יזכו להשראת שכינה, ועי"ז יזכו להמתיק את כל הגלות, ולא יסבלו את צרות הגלות.

א. המציאות של חולי רחמנא ליצלן ניתן לאדם בשביל לעוררו לשוב אל ה', כי החולי מביא אותו להבין שאף אחד לא נשאר כאן לנצח נצחים, ובעוד שהאדם ברי הוא מרגיש שלעולם הוא ישאר כאן בעולם, וכמו שהיה רגיל המושגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל להביא את דברי הזוה"ק דאזיל אינש בהאי עלמא ואמר האי עלמא דידי לעד ולנצח נצחים, אבל כשהוא נופל לחולי ומרגיש חצי מת, אז כבר מתעורר בליבו ההרגשה שמא יבא לשערי מות רח"ל, ועי"ז מתעורר לשוב בתשובה שלימה להי"ת.

ובפרקי דרבי אליעזר (פנ"א): שבעה מופתים נעשו בעולם שלא נראו כמותן... המופת הרביעי מיום שנברא העולם לא היה אדם חולה, אלא בכל מקום שהיה אדם אם בדרך אם בשוק ועמש, היתה נפשו יוצאה מנחיריו ומת, עד שבא יעקב אבינו ובקש רחמים על זאת ואמר לפני הקב"ה רבש"ע אל תקח את נפשי ממני עד אשר אני מצוה את בני ובני ביתי ונעתר לו, שנא: ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה, ושמעו כל מלכי הארץ ותמהו שלא היה כמהו מיום שנבראו שמים וארץ, לפיכך חייב אדם לומר לחבירו בשעת עטישותיו חיים שנהפך מות העולם לאור, שנא: "עטישותיו תהל אור..."

ב. מבואר כאן שכל המושג בתי רפואה חולים ורופאים ותרופות בכלל לא היה קיים בעולם, כי באמת זה מנוגד למציאות של החיים, שחולה הוא בעצם חצי מת, א"כ יש כאן מצב של תלוי בין שמים וארץ, כלומר שהוא החל למות ובכל זאת הוא נשאר חי, ולכן בפעם הראשונה שראו את זה תמהו כל מלכי הארץ, עד כדי כך שזה מוגדר כאחד משבעת פלאי עולם. והצורך בזה, א. לצוות את בני ביתו ולהכניס אל מיתתו, ב. בשביל שיוכל להתפלל על חייו אולי ישמע ה' את תפלתו וינצל, כמו שמסיים פרקי דר"א שלכן תיכף כשמתעטש צריך להתפלל אל הקב"ה.

ובמשנ"ב (סי' רל) כתב: "מי שנתעטש וחבירו אומר לו אסותא יאמר לו ברוך תהיה, ואח"כ יאמר לישועתך קיויתי ה'". והוא מדברי היש"ש (ב"ק ח,סד) שכתב שצריך להתפלל ולומר לישועתך, ובפשטות הוא תפלה שיזכה להמשיך לחיות. (ואמנם בשל"ה שער האותיות ערך הלל אחר שהביא את הפדר"א כתב: ושמעתי, כמה שאומרים בעיטושם לישועתך קויתי ה', ויפה הוא. והכוונה בזה ההילול לה', כשם שהושעתני עתה כן אני מקוה לישועתך, כעין ברכת הגומל, שאומרים 'מי שגמלך טוב הוא יגמלך כל טוב סלה', עכ"ל. אבל עכ"פ מבואר שיש כאן ענין של ישועה שמצריך הודאה, ואף שכף החיים כ' שהאידינא לא נהוג לאומרו בהזכרת שם, כי חיישינן שמא

יזכיר שם שמים והוא עסוק בעיטושו, ובמנהגי חת"ס כתב שחיישינן שמא יתרגל לומר כן ויאמרנו גם בביהכ"ס ובמבואות המטונפות, אבל עכ"פ בליבו צריך להרגיש הודאה לה', או תפילה ויחול שתמשיך בריאותו וחיותו).
ג. ויש וורט נפלא מהנועם אלימלך (בליקוטי שושנה) שכתב להשיב כהלכה לאותן שאינם יודעים האיך נענה אדם בתפלה בהתפללו על חולה והוא נתרפא, הרי הוא כמו השתנות חלילה אצל הבורא מתוכניתו הראשונה. אך הענין הוא באמת מפי עליון לא תצא הרעות, רק האדם הוא מקושר בכל העולמות ומחמת חטא הוא נפסק מהקשר עליון ונופל בענין חולי רע רח"ל, ואחר שבא הצדיק ומתפלל הוא מקשר את האדם הזה בשרשו כבתחילה ולכן נקראת תפלה, כי תפילה הוא מלשון התקשרות כמו (בראשית לח) נפתולי כו' (שהוא מלשון תפילה וחבור, עיי"ש ברש"י), ונמצא ממילא מתרפא.

ולפעמים אין מועילו תפלה חלילה, כי יש עליו קטרוג חלילה ואז צריך לקשרו בעולם הגדול הנקרא תהלה, כי תהלה הוא מלשון ועטישותיו תהל אור כו' (איוב מא,י), כי שם הוא רק אור גדול ואין כח בדין לקטרג שם והוא רחמים גמורים ושם נמתק הכל, ולכן נקראים שירי דוד מלכנו תהלים, שיכולין לפעול על ידם הכל ואין שטן ואין פגע רע, וזהו "שירו לה' כו' תהלתו בקהל חסידים" פירוש ענין התהלה ביד החסידים המתחסדים עם קונם, עכ"ל.

ולהנ"ל הם ב' הפירושים בפרקי דר"א, דליש"ש אומר לישועתך קויתי ה' מדין תפילה, ולהשל"ה אומר כן מדין תהילה, ובאמת מונח בפס' הזה הרעיון הנ"ל, דהנה כתב הרמח"ל שקויתי הוא מלשון קו ישיר לבורא עולם, שהוא גדר של "התקשרות" אל הי"ת, וממילא לעומת מציאות החולי שנוצרת מהתנתקות מה', שעקב עבירותיו מתנתק האדם משורשו למעלה, צריך לחזור ולהתקשר למעלה.

ובאמת שגם מקור תפלה זו מפרשתינו שאמר כן יעקב לישועתך קויתי ה', "ובשערי תשובה" (סי' קיה) מביא את סגולת מהר"י צמח מגורי האריז"ל ז"ל: "ובאומרו לישועתך קוינו למה ששואלים אותו צפית לישועה, ולכן תכוין שאתה מן המקוים לישועתו, וכתב מהר"י צמח ז"ל וגם אני מכווין לצפות לישועת ה' שעושה עמנו להצילנו מכמה פגעים רעים בכל יום ובכל רגע ומצאתי תועלת גדול כמה פעמים לעתות בצרה בזה עכ"ל. א"כ גם מי שלא אומר כן בעת העיטוש, יכול לכוין בשמו"ע בכל מיני ישועות שצריך בחולי ובעניות רח"ל שלא נדע. ואכן על מרן הגרי"ז זי"ע מסופר שהרבה היה רגיל על לשונו לומר "לישועתך קויתי ה'", שזה פסו' שלם שמונח בו עולם ומלואו כאמור, ויה"ר שזוכה במהרה לישועת ה'.

מה ההיתר של אנרן לקבל תמיכה...?

א. בברכת יששכר אומר לו יעקב "וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד", וכל רואה תמה שבפשוטו אין לזה הבנה, שאם הוא רואה שמנוחה זה דבר טוב, אז למה שיקח על שכמו סבל ומס.

אבל בתרגום יונתן האיר את עינינו, שפירש את הפס' כך: "וחמא נייחא דעלמא דאתי ארום טב, וחולקא דארעא דישראל ארום בסימא הוא, בגין כן ארכין כתפיה למלעי באורייתא והוו ליה אחוי מסקי דורונין". וכתב פירושו ב"כתר יונתן": "ויראה מנוחה של עולם הבא כי טוב, וחלקו של ארץ של ישראל כי מבושם הוא, בעבור כן יטה כתפיו לעמול בתורה, ויהיו לו אחיו מעלי דורונים". זאת אומרת, דוקא בגלל שהוא ראה שבעוה"ז אין מנוחה, הבין שהמנוחה האמיתית בעוה"ב, ובכדי לזכות לה צריך לעמול בתורה, לכן הכניס את עצמו בעמל התורה, וידע יששכר שגם את חלקו בארץ ישראל שהוא חלק מבושם, לא יפסיד כשיטה כתפיו לעמל תורה, כי יתנו לו דורונות. ולמדנו מדבריו, שיששכר אינו מפסיד את חלק עוה"ז, כיון שניתן רשות ליששכר לקבל דורונות, וגם היום תודה לה' יש לאברכים כל טוב לפי המקובל, בתים מאובזרים ובמקום המרוחקים אם צריך יש גם מכונית, ומה שישונאי האברכים אוהבים לנפנף בפסק הרמב"ם שכביכול סובר שאסור להנות מכתרה של תורה, הנה ראשית מפורש כאן בתרגום יונתן, הוכחה מהתורה שבמהלך של יששכר אין בכך שום חסרון, שזהו ויהי למס עובד, שנותנים לו.

אבל באמת כמה טפשי לחשוב שהרמב"ם היה נוקט היום שאין ללכת לכולל אלא לעבוד. ובפרט שבאגרות הרמב"ם מובא שהוא עצמו קיבל צרכו וסיפוק משפחתו מאחיו, אך גם אי נימא שכך שיי הרמב"ם מנין שההלכה כמותו, ויש באגרות משה (יו"ד בקטז) דברים ברורים, וז"ל: הנה בדבר ת"ח הרוצים להתעסק בתורה ולהחכים בה בידיעת התורה ובכמותה, ואיכותה, ונהנים לפרנסתם ממה שנוטלים פרס בכוללים וכן הרבנים הנוטלים פרס, והמלמדים עם תלמידים וראשי ישיבות הנוטלים פרס לפרנסתם אם שפיר עבדי או שיש מה להרהר אחר זה, ויהיה מידת חסידות שלא להתפרנס מזה אלא ממעשה ידיו. הנה ודאי שפיר עבדי, דכן איפסק ברמ"א (יו"ד רמז), שאפי' בריא מותר, ומותר לחכם ותלמידיו לקבל הספקה מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה, שעיי"ז יכולים לעסוק בתורה בריוח, והש"ך סק"כ הביא אף מהכס"מ שפסק כן, אפילו אם נימא שאין כן דעת הרמב"ם, משום שכל חכמי ישראל קודם זמן רבינו ואחריו נוהגים ליטול שכרם מהציבור, ולכן אף אם לדינא הלכה כהרמב"ם,

הסכימו כן חכמי הדורות משום עת לעשות לה' הפרו תורתך שאילו לא היתה פרנסת הלומדים והמלמדים מצויה לא היו יכולין לטרוח בתורה כראוי, והיתה התורה משתכחת מישראל ובהיותה מצויה יוכלו לעסוק ויגדיל תורה ויאדיר, והוא לשון הכס"מ (הל' ת"ת ג,י) בסופו. וכן הביא מהמהרש"ל שכ"ז: ואמת שאל"כ כבר היתה במילה תורה מישראל כי א"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה וגם להתפרנס ממעשי ידיו. ומסיק יותר, דעוון הוא בידו אם לא יקבל מאחרים אפילו יודע חכמה ומלאכה שיוכל ליגע בה ולהרויח כדי לפרנס את ביתו, בוז יבוזו לו באהבת התורה ולומדיה כי א"א שייבטל מלימודו, עיי"ש.

ולכן הוא דין פשוט וברור שנתקבל בכל הדורות, אם מדינא, אם מתקנה, דעת לעשות לה' הפרו תורתך שמוותר לעסוק בתורה ולהתפרנס מקבלת פרס, או ממה שהוא מלמד תורה לאחרים, או שהוא רב ומורה הוראה, ואין להמנע מזה אפילו ממידת חסידות. ואני אומר כי אלו המתחסדים מצד שיטת הרמב"ם, הוא בעצת היצה"ר כדי שיפסיק מללמוד ויעסוק במלאכה ובמסחר וכדומה עד שלבסוף הם שוכחים אף המקצת שכבר למדו ואינו מניחם אף לקבוע זמן קצר לתלמוד תורה, כי אם דורות ראשונים כמלאכים אמרו שא"א לעסוק בתורה ולהחכים בה אם יעשה מלאכה להתפרנס ממעשה ידיו, כ"ש בדורינו דור יתמא דיתמי, וגם אין לנו הנשים צדקניות שירצו לסבול עוני ודחקות כדורותם, שודאי א"א לשום אדם להתגאות ולומר שהוא יכול לעשות מלאכה ולהחכים בתורה. לכן לא יעלה על מחשבתך עצת היצה"ר שיש בקבלת פרס דלומדים בכוללים ופרס דרבנים ומלמדים וראשי ישיבות איזה חטא וחסרון מידת חסידות, שהוא רק להסית ולפרוש מן התורה, ומי יתן נמצאים אנשים מתנדבים לפרנס הרבה ת"ח היו מתרבים בני תורה גדולי ישראל ובעלי הוראה כרצון הי"ת שאין לו בעולמו אלא ד"א של הלכה. ידידו מברכו בכוח"ט, משה פיינשטיין.

וכעיי"ז פי' ברבינו בחיי: "וירא מנוחה כי טוב" מאס דרך מלחמה והחיילות, וראה מנוחת התורה כי טוב, זהו הגיון התורה שצריכה מנוחת הגוף ויגיעת הנפש, בהפך מעסקי העולם שצריכים יגיעת הגוף ומנוחת הנפש... וכן בכלי יקר: "וירא מנוחה כי טוב, כי אין קנין התורה תלוי בתנועה כמו קנין המזון שעל הרוב ממרחק יביא לחמו, אבל קנין התורה תלוי בעמל הנפש ומנוחת הגוף, כי מטעם זה ניתנה התורה כשבת יום מנוחה... ויט שכמו לסבול, עול תורה" עכ"ל. וזהו דאי' בזה"ק שת"ח בחינת שבת, שכמו שבשבת נאסרת עשיית מלאכה, רק "וינח ביום השביעי" כך לת"ח אין לעשות שום מלאכה, כי לימוד צריך מנוחה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון מס' 381

בס"ד, יום ג' פרשת ויחי, י' טבת תשפ"ג

דבר העורך

מדריך הלכתי למטבח כהלכה

תקציר הגיליונות: הנושאים בסדרת 'מטבח כהלכה', הגיליון הראשון (מספר 379), עסק בנושא 'סימון היכר בסופגניות', הובא מקור תקנת חז"ל לאסור אפיית פת חלבית או בשרית, ונפק"מ לגבי סימון בסופגניות חלביות או בשריות, לפני ואחרי האפיה.

הגיליון השני (מספר 380) עסק בנושא 'היכר במאפה חלבי' בדבר חובת הסימון במאפים השונים שנאפו עם בשר או חלב, בורקסים בלינצ'עס עוגות וכדומה, בצל חלבי על לחם פרוה, והאם מועיל הצמדת פתק 'חלבי' למאפים.

הגיליון הנוכחי השלישי בסדרה (מספר 381), בנושא פת פרוה בחזקת בשרי/חלבי, בדין פת פרוה שהוחזקה לבשרי/חלבי, הינו המשך ישיר לגיליונות הקודמים, ולמראי מקומות שצינו שם.

האם הנחת פת על השולחן בשעת אכילת בשרי/חלבי אוסרו באכילה, האם הנחת פת פרוה על סיר בשרי/חלבי אוסרו באכילה, ואם נאסר באכילה האם מועיל היכר חיצוני לאחר האפיה להתירו באכילה, ואם לא נאסר באכילה האם חל כעת חובת סימון, ומה הדין כאשר עולים אדים ישירות מסיר הבשר על החלה?

הרוצה לצאת מכל הספיקות ולחמם לחם באופן שיהיה מותר באכילה עם חלבי, יחמם אותו על סיר מים חמים פרוה, וכך הלחם מותר עם חלב, וצריך לזכור שהסיר נעשה חמץ ואסור בפסח. וישגיח שלא יגיעו אדים מסיר בשרי הסמוכים אל הלחם.

עצה נוספת, להניח נייר כסף או שקית ניילון מתחת החלה, ובאופן כזה אפילו שהוא בולע טעם כדי קליפה, היא לא עוברת לנייר כסף, כי זה דבר יבש, וממילא החלה אינה בולעת טעם כלל.

מקוצר הגיליון, לא עסקנו בנושא כאשר המכסה עצמו מלוכלך בשיירי טצ'ולנט, וכן לגבי הנפק"מ לגבי איסור אכילת דגים ובשר ביחד.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

חלה על גבי סיר בשרי

לחם בארוחה חלבית

נושא הגיליון

'פת פרוה שיצא מחזקתו'

זהירות בין בשרי לחלבי

שיורי פת: מבואר בירושלמי (פסחים פרק ו הלכה ד), ההין דאוכל חובץ ובדעתיה מיכול קופד צריך מבער פיסת. פירוש, מי שאכל חלבי ורוצה לאכול בשרי, צריך לסלק את הפירורים של הלחם מהשולחן. מדברי הירושלמי נפסק בשו"ע שני דינים.

הדין הראשון: נפסק בטור ובשו"ע (יו"ד סימן פט סעיף ד), מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, צריך לבער מעל השולחן שיורי פת שאכלו עם הגבינה. מקור הדין ציין בבית יוסף (סימן פט) ובביאור הגר"א (ס"ק יח) שהוא מהירושלמי. טעם הדבר מבאר הלבוש (שם), שמה נדבק בלחם פירורים של גבינה או שומן מלחלוחית הגבינה, ועלול לאוכלם עם הבשר.

הדין השני: דין נוסף נפסק בטור ובשו"ע (יו"ד סימן צא סעיף ג), צריך להיזהר שהבשר לא יגע בלחם, ואם נגע אסור לאכלו עם גבינה. וכן יזהר שלא יגע הלחם בגבינה, ואם נגע אסור לאכלו עם בשר. מקור הדין כתב הטור שם שהוא מדברי הירושלמי.

1. אימתי הפת נאסרת?

ההבדל בין שני הדינים, בדין הראשון התחדש שפת שהיתה בסעודה חלבית אסור לאכלה עם בשר. והדין השני הוסיף שיש דין ליזהר להשאיר את הפת פרוה, ולא לנגוע בו במאכלי חלב.

כמה תירוצים: מלשון השו"ע בשני המקומות מוכח שהאיסור הוא רק לאכול לחם שנגע בבשר עם חלב, או לחם שנגע בחלב עם בשר, אבל לא נאסר לגמרי הלחם, לאכלו עם פרוה או עם המין כמותו. וקשה, מדוע שלא יאסר הלחם לגמרי, מכח הדין של פת שנילושה בחלב (המבואר בשו"ע סימן צז סעיף א)? ויש על זה ארבעה תירוצים, חלקם מתוך הספר הלכות בשר בחלב (פרק יד הערה יג, פרק ג הערה לז) וכדלהלן:

א. לפי הבנתו בדברי היד יהודה (הקצר סימן צא ס"ק ט) יוצא, שהשו"ע כאן דיבר באופן של כמות מועטת ולכן הלחם לא נאסר כאשר מייחד אותה למינו, ורק אסור לאכלו עם המין ההפכי, ויש דין זהירות שלא לבוא לידי כך אפילו בפת מועטת. אבל בכמות גדולה הפת נאסרת אפילו בפני עצמו וכמבואר בסימן צז.

ב. כתב בדרכי תשובה (סימן צא ס"ק יב) בשם ערוגות הבושם (תחילת סימן צא) שכאן הבליעות של הבשר הוא רק בשיעור כדי קליפה והוא כמות מועטת, ולכן מותר באכילה כאשר מייחדו לאכלו רק במינו, ורק באופן שנבלע הבשר כולו הלחם נאסר. וראה בדת תורה (עמוד תמט), ובשו"ת מהרש"ם (חלק ד סימן לא) שהסתפק בזה האם הבליעות כדי קליפה נחשב כמות מועטת.

פת בסעודה

אין מנהג לאסור את הלחם. ומסתבר שיועיל לסמן ולחלק לכמה בני אדם, ויזהירם שלא לאכול עם המין שכנגדו.

3. חלה על האש

בליעות איסור: לגבי השאלה השנייה, מה הדין בחלה שהניחו על גבי סיר בשרי, כתב הרמ"א (סימן קה סעיף ז) כלי שהדפנות שלו בלעו דבר אסור, אפילו דבר שאין בו שומן, אם נוגע בו דבר היתר, יוצא האיסור מהכלי ואוסר את המאכל המותר. ומבואר בש"ך (סימן קה ס"ק כג) שאם האיסור הבלוע בכלי יש בו שומן, הוא אוסר את כל המאכל המותר. ולדעת הפרי מגדים (אשל אברהם ס"ק כג) והפרי חדש (ס"ק כח) רק כדי קליפה מהמאכל המותר נאסר. והשיטות הובאו במשנה ברורה (סימן תנא ס"ק קיא) ובשער הציון (ס"ק קלו). ואף אם המאכל יבש מבואר בפוסקים שהמאכל נאסר.

נ"ט בר נ"ט: מבואר בשו"ע (יו"ד סימן צה סעיף א), לגבי דגים שעלו בקערה נקיה בלי שום שומן, מותר לאכול את הדגים עם כותח שהוא חלבי, כי נ"ט בר נ"ט דהתירא מותר עם המין שכנגדו. כלומר שהבשר נותן טעם ראשון בקערה, והקערה נותן טעם שני בדגים = נותן טעם בר נותן טעם, ודינו כטעם היתר, שהרי אין איסור לאכול דגים עם טעם בשר. וכתב הפרי חדש (ס"ק א) שדוקא אם כבר אירע מותר, אבל אסור לכתחילה לעשות נ"ט בר נ"ט כדי לאכול עם המין שכנגדו.

נחלקו הפוסקים לגבי נ"ט בר נ"ט בשעת הבישול, לדעת החוות דעת (סימן צה ביאורים ס"ק א, סימן צז ביאורים א), וכן הרבה פוסקים החמירו כדבריו, דבר שקיבל טעם והעביר את הטעם לדבר אחר בזמן הבישול, דינו כטעם ראשון ולא כנ"ט בר נ"ט. מאידך לדעת הפתחי תשובה (סימן צה ס"ק א) בשם הבית אפרים (יו"ד סימן לז) ועוד פוסקים, גם טעם שעבר בזמן הבישול, דינו כנ"ט בר נ"ט.

היוצא מכך: בחלה שהניחו להתחמם על גבי הסיר, הבליעות בחלה הוא נ"ט בר נ"ט, כאשר הבשר שהוא טעם של היתר נתן טעם בסיר, והסיר בחלה, נמצא שכדי קליפה נהפך לבשרי, ולדעת הש"ך כיון שלא יודעים אם המאכל שמן או לאו מחמירים תמיד כדין מאכל שמן, וממילא כל החלה נהפכה לבשרי. ולדעת החולקים נהפך לבשרי רק כדי קליפה.

כיון שהבליעות נקלטו בשעת הבישול, תלוי במחלוקת החוות דעת והבית אפרים האם בשעת בישול דינו כטעם ראשון ונעשה בשרי, או שדינו כטעם שני והרי הוא נ"ט בר נ"ט דהתירא, ומותר לאכול את החלה עם חלבי.

ואם נניח שהפת נעשית בשרית, דינו כפת שנעשה בשרי לאחר האפיה שהובאו בזה כל הדעות לעיל, האם נאסר לאחר האפיה.

כמה נאסר: במידה והפת נאסרת, התחבטו הפוסקים האם כולה נאסרת או רק כדי קליפה, לדעת היד יהודה (סימן צז ארוך ס"ק יז), וכן כתב הדרכי תשובה (סימן צז ס"ק ל) בשם שו"ת יד יוסף, וכן נוקט ההפלאה (סימן צז ס"ק א), אפילו שהפת נהייתה בשרית רק כדי קליפה, כולה נאסרה באכילה שמא ישכח לקלוף, ומוכיח היד יהודה מהשו"ע (סימן צז סעיף ב) לגבי תנור שטחו באליה, שאסור לאפות בו פת עד שיסיק אותו מבפנים שיתלבן, ולמרות שרק כדי קליפה נאסרת, מכל מקום אסור לאכול את כל הפת, שמא ישכח לקלוף את מה שנאסר. ולדעת המהרש"ם הפת לא נאסרת כולה.

4. פת עם בליעות בשרי

לדעת הג"ר חיים קנייבסקי זצ"ל (דולה ומשקה עמוד 297), והג"ר צבי ובר שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), הפת אינה נאסרת ומותר לאוכלה עם בשר, שכן האיסור הוא רק כאשר עשה חלבי או בשרי בשעת האפיה ולא לאחר האפיה, ואכן הפת בשרית אפילו שלא נאסרה באכילה, ואסור לאוכלה עם חלב, אלא אם כן הוריד את הקליפה התחתונה של הלחם - כדי קליפה.

ולדעת הג"ר ניסים קרליץ זצ"ל (עדות מפי נכדו) בהוראה לאדם שפתח סיר והחזיק חלה מעל הסיר, והתיר לאוכלה רק אם היא כמות מועטת.

ולדעת הג"ר פינחס סאמעט שליט"א (במכתב למערכת

ג. על פי דברי המנחת יעקב (כלל ס"ק ג) יש ליישב, שהאיסור של לחם בשרי וחלבי, הוא רק באופן שהלחם נאסר בוודאות, אך כאן כיון שהלחם רק ספק בשרי ואינו ודאי, לא נאסר הלחם.

ד. כידוע נחלקו הפוסקים בלחם שהיה פרווה כשנאפה, האם יכול להיאסר לאחר האפיה. לדעת הצמח צדק (הקדמון סימן פ) והחווה דעת (סימן צז ביאורים ס"ק ו) יכול להיאסר גם אחרי האפיה. ואילו לדעת הפוסקים המקילים, כאן כיון שהלחם היה מותר בשעת האפיה, הוא לא נאסר אחרי האפיה, ורק יש דין זהירות שלא לבוא לידי כך.

ויש נפק"מ למעשה בין התירוצים, לפי תירוץ א' ב' באופן שיהיה בליעות איסור בכמות מרובה הפת כן נאסרת. לפי תירוץ ג' באופן שהפת ודאי בשרית הפת נאסרת. לפי תירוץ ד' בכל אופן הפת לא נאסרת לאחר האפיה.

2. שיירי לחם מארוחה בשרית

פת נאסרת: לפי הבנת הדרכי תשובה (סימן צא ס"ק יב) בדברי הפתחי תשובה (סימן צא ס"ק ד) בשם הפרי מגדים (שפתי דעת סימן צא ס"ק ד), וכן יש שפירשו בדברי היד יהודה (הקצר סימן צא ס"ק ט), בפת מרובה אין תקנה ללחם ואסור לאכול אפילו במינו.

ובספר בדי השולחן (סימן צא ס"ק יז) תמה על מה שמכו העולם לאכול את שיירי הפת שנשארו מסעודת בשר, הרי לכאורה צריך ליאסר לאוכלו בסעודה אחרת אפילו בפרוה או בבשרי, כדין פת שנילושה בחלב, שאסורה באכילה אפילו במינו, שמא יבוא לידי תקלה. ועוד שהרי משאירו ליום אחר, ובאופן כזה מבואר שם (ס"ק ט) שאין את ההיתר של 'דבר מועט'. וגם ההיתר של סימן לא מועיל, כמבואר שם (ס"ק יח) שאחרי האפיה לא מועיל לעשות סימן. והיה צריך להיות הדין שהלחם יהיה טעון הדחה או לגרד ממנו את השכבה שנגעה בבשר בכדי קליפה. והניח בצ"ע.

פת מותרת: מאידך, יש שפירשו כפשטות לשון הפרי מגדים (כפי המובא לפנינו) שאסור להדיח את הלחם, אך אינו אסור לגמרי באכילה. וכן יש שפירשו בדברי היד יהודה (הקצר ס"ק ט), שהדין שכתוב בשו"ע בסימן צא הוא רק הקפדה שלא יגע בשר בלחם, ואינו אוסר באכילה את הלחם שנשארו מהסעודה.

לדעת הג"ר צבי ובר שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), לגבי לחם שהיה בסעודה בשרית/חלבית לא נאסר, כדין פת שנעשה בשרי/חלבי אחר האפיה שאינו נאסר, ויש דין לעשות בו היכר, כדי שלא יבוא לאכול עם המין שכנגדו. ואף שלדעת החוות דעת (סימן צז ביאורים ס"ק ו), הלחם נאסר גם אחרי האפיה, רוב האחרונים חולקים עליו. ואין להוכיח מהצמח צדק (סימן פ) שאסור לערבב חלב עם יין, למרות שמלאכת עשיית היין כבר נגמרה, כי שם מדובר שכך צורת ההכנה של היין, ונחשב שלא נגמרה מלאכתו.

פת גדולה: לדעת הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה יו"ד חלק א סימן לח), יש לדייק מלשון הירושלמי 'מבער פתיתין', שיש הבדל בין פירורים קטנים ללחם גדול. בשאריות פרוסת הלחם שחתך ואכל בו גבינה יש חיוב ביעור מעל השולחן ואסור לאוכלו עם בשר, כי אדם לא נזהר בפרוסה שלא יגע בגבינה, וגם אינו נאמן לומר שהלחם לא נגע בגבינה, לפי הכלל הנקוט בידינו שמילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה, ואולי לא שם לב שנגע בגבינה, כעין המבואר בש"ך (סימן יח ס"ק ח). אבל פת גדולה שעומדת לאכילה עם חלב ועם בשר נזהרים בה, ואין לחוש שמא נגעה בה הגבינה או הבשר. ואכן יש מקום להחמיר גם בפת הגדולה, כמבואר בהגהות אשר"י (חולין פרק כל הבשר סימן ז), שיש מעלה לסלק גם את כל הפת, יחד עם כל המאכלים שהיו על השולחן בסעודה הבשרית.

נשפך בתנור: לדעת הערוך השולחן (סימן צז סעיף ט) אם זב על הלחם בתנור שומן של בשר או חלב, לא אוסרים את הלחם, כי חכמים גזרו רק על מי שאופה את הלחם באופן כזה במזיד או אפילו בשוגג, כי הלחם נאפה שלא כתקנת חכמים, אבל אם הפת נאפתה כדין, מנין לנו לאסור. אך כיון שכך הורו בדורות הקודמים, קשה לחלוק עליהם, אך אין להחמיר בזה הרבה.

ולפי דבריו, יש לאסור רק באופן שעליו דיברו בפירוש, אך כאן

כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֵעֵר

ביזת הים: בערבו של יום חורפי ביום ד' בטבת תשפ"ג, עגנה אונייה עמוסת מכולות בים התיכון מול חוף אשקלון, בהמתנה לכניסה לנמל אשדוד ולפרוק את התכולה. בעקבות הרוחות העזות שנשבו, נפלו תשע מכולות עמוסות בכל טוב, מסיפון האנייה אל תוך מי הים הסוערים. חלקם נפתחו, וחלקם נשארו סגורות.

בסערת הים, מאות פריטים נפלטו אל חוף אשקלון, מתוך המכולות שנפתחו, השמועה פרשה לה כנפים כאש בשדה קוצים והמוני אזרחים הגיעו לחופי אשקלון, ותפסו שלל מכל הבא ליד, מוצרי חד פעמי, משחקי ילדים, מוצצים, ועוד. בנוסף לכך סמוך לחוף נתקעו מספר מכולות, ואזרחים מצוידים נגשו אל המכולות בעזרת ספינות קלות, ניסרו את הפתח עם דיסק, ושלפו משם מגבים שטיחים כוסות חד פעמי, מקררים תנורים ועוד. מכולה נוספת המכילה מחשבים וציוד אלקטרוני יקר ערך, נמשתה מהים על ידי ספינת דייג, על דעת לקיים בו המאמר 'הרי אלו שלו' ספינת משטרה של משמר החוף החרימה את המכולה, וחייבה לגוררה למקום סגור ולהשיבו לידי היבואן.

והשאלה ביני ממונות, מה דינם של המציאות שנמשו מהמים. אמנם אומרים על כך בדרך צחות, "מי שלוקח לא שואל, ומי ששואל לא לוקח". אבל בכל זאת תורה הוא ולימוד הוא צריך. ואכן מי שנוגע לו למעשה יעשה שאלת חכם, והמטרה בשורות הבאות להעלות את הנושא ולהציג את הצדדים בלי להכריע.

זוטו של ים: לגבי המציל מ'זוטו של ים' מבואר בגמ' (בבא מציעא דף כד.) ונפסק ברמב"ם (גזילה ואבידה פרק ו הלכה ב) ובשו"ע (חו"מ סימן רנט סעיף ז), הרי אלו שלו. לדעת הראב"ד (על הרמב"ם שם), והשו"ע 'הרי אלו שלו' אפילו הבעלים עומד וצווח. ובדעת הרמב"ם נחלקו הנושאי כלים, האם 'הרי אלו שלו' רק כאשר הבעלים התיימש (כמשמעות הרמב"ם הלכות אבידה פרק ו הלכה ב), או אפילו כשלא התיימש (כמשמעות הרמב"ם הלכות אבידה פרק יא הלכה י), ומה שצריך ייאוש היינו רק כאשר יכול להציל, (משנה למלך פרק ו הלכה א, גזילה ואבידה פרק ו הלכה ב, הגהות מיימונית, לחם משנה פרק יא הלכה י), שבכך דינו כמציל מן הארי שתלוי בייאוש בעלים, ולכן תלוי האם יש אפשרות להציל. וכתב הרמ"א (סעיף ז, וסעיף ה) שמכל מקום טוב וישר להחזיר. והוסיף שאם הוא עני ובעל אבידה עשיר, אין צריך לעשות 'לפנים משורת הדין'.

המציאות היא שהיצרן גוי, והיבואן ישראלי, וההסכם ביניהם שבזמן הנסיעה הסחורה עדיין שייכת ליצרן עד שתגיע לארץ ישראל לידי היבואן. ואם כן לכאורה דינו כאבידת נכרי שמוותרת, וצריך לכך בדיקה יסודית בהסכמים של היבואן, האם בכזה מקרה נחשב שהגיע לידי היבואן. גם צריך לדעת, שהרי בסופו של דבר החברת ביטוח משלמת את כלל הנזקים מהתקריט, ואם הבעלים של חברת הביטוח הם גויים הרי אין חיוב השבת אבידה לגוי, אולם סביר להניח שיש שותפות ישראל בחברת ביטוח, ואם כן דינו כאבידת ישראל.

מה גם, שבמקום חילול ד' צריך להשיב גם לגוי, וכיון שכולם יודעים מהסיפור, והחברה דורשת את החזר החפצים, ופנו לרשויות האכיפה שהטילו קנס של 1000 שקל על הבוזזים, ואם כן אם יקחם לעצמו יש בכך חילול ד'.

החברה שלחה אנשי אבטחה לחוף, והם לא מנעו את הביזה, והעדיפו שלא להכניס את המאבטחים לתוך מי הים, מחשש שילקו בבריאותם, והשאלה האם יש כאן יאוש של שליח הבעלים, או דלמא אינו שליח התיימש מדין 'לתקוני שדרתיך ולא לעוותי'. ולגבי האנשים שלקחו חפצים ומכרו אותם, יתכן שגם זה מותר, כיון שהיה כבר ייאוש וזכו בייאוש.

לגבי משיכת המכולה בים, גם אם נניח שדינו כאבידה לאחר ייאוש, יש להסתפק האם נחשב 'קנין משיכה' בכך שמושך את המכולה בתוך המים, האם דרכו בכך וקונה, או שאין דרכו בכך ולא עשה מעשה קנין ונשאר הפקר.

יש שצידדו שכיום לא שייך זוטו של ים במכולות שאבדו במי הים, כי יש מכשירים מתקדמים למציאת המכולות, והראיה שהחברות השקיעו כסף כדי לחפשם ולאתרם. ואם כן לגבי המכולות שנשארו סגורות כיון שיש אפשרות להצילם אין זה בגדר זוטו של ים, שאינם אבודים ממנו ומכל אדם. ולגבי המכולות שנפתחו, אין כבר לחברה מה לעשות עם זה, אחרי שהים סוחף את המוצרים, ובוודאי לא ילכו לרדוף אחר המוצרים, ולכן מותרים כדין זוטו של ים, אבל להוציא מתוך המכולה אסור, כי אותם חפצים עדיין לא נסחפו ב'זוטו של ים'.

כאמור, הדברים נכתבו רק לעורר את לב המעיין, מי שנוגע לו למעשה יעשה שאלת חכם!

(צילום: השימוש בתמונות נעשה על פי סעיף 27 בכפוף לחוק זכות היוצרים)

הילכתא), יש בזה ארבעה חילוקי דינים וכפי שביאר במכתבו טעם הדברים:

- א. פת פרווה שהונח על כיסוי קדירה רותחת שיש בה בשר, והכיסוי נקי מלכלוך בשר, והיד סולדת מבחוץ, דינו כנ"ט בר נ"ט מבשר שאסור לאכלו עם חלב, ומותר לאכול אחריו חלב, ויש מחמירים לאוסרו אפילו במינו.
- ב. פת פרווה שהונח על כיסוי קדירה רותחת שיש בה חלב, והכיסוי נקי מלכלוך חלב, והיד סולדת מבחוץ, דינו כנ"ט בר נ"ט מחלב שאסור לאכלו עם בשר, ומותר לאכלו לאחר אכילת בשר, ויש מחמירים שלא לאוכלו בשש שעות אחר אכילת בשר.
- ג. שיוורי פת מסעודה של בשר, אסור באכילה עם המין שכנגדו, ואסור אפילו להיות בשולחן עם המין שכנגדו, אבל מותר לאכול אחריו מיד מאכלי גבינה. ד. שיוורי פת מסעודה של חלב, דינו כדין שיוורי פת מסעודה של בשר.
- ולדעת הג"ר עמרם פריד שליט"א (בתשובה להג"ר יוסף אביטבול שליט"א), לחם שהונח על שולחן שיש בו בשר או חלב, אין לאוכלו עם המין השני, אבל מותר לאוכלו בתוך שש שעות. ולגבי לחם פרווה שהונח מעל סיר בשרי או חלבי, אם לא היה אדים, דינו כנ"ט בר נ"ט בשעת הבישול, שלכתחילה אין לאוכלו עם המין השני, אבל אין צורך לחכות שש שעות.

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

א. שיירי פת: פת שנשארה מסעודה בשרית, אסור לאוכלה עם חלב. אולם לא נאסרה לאוכלה בפני עצמה, או עם בשר. וכן שיירי סעודת חלב אסור עם בשר, ומותר בפני עצמו או עם חלבי. וצריך לעשות היכר שלא יבוא לידי מכשול.

ב. תירוצים חלוקים: טעם הדבר שלא נאסרה הפת לגמרי, נאמרו תירוצים חלוקים; א. מדובר בכמות מועטת. ב. כדי קליפה תמיד נחשב ככמות מועטת. ג. מספק לא נאסר בדיעבד. ד. בכל אופן הפת אינה נאסרת לאחר האפיה.

ג. חלה על הסיר: הניח חלה פרווה על גבי סיר בשרי שעומד על האש החלה בלעה בכדי קליפה ואסור לאכלה עם חלב, ואינו נ"ט בר נ"ט כיון שהיה בשעת בישול, ולדעות שפת אינה נאסרת לאחר האפיה אין איסור לאכלו עם בשר.

ד. עצה: כדי לצאת מכל ספק יניח את החלה על גבי סיר המים החמים שהוא פרווה, או יניח נייר כסף תחת החלה, כך שלמרות שנבלע בכדי קליפה, הבליעה כדי קליפה עוברת רק לנייר כסף.

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן

הזוכה בהגרלת גיליון 380 בסך 100 שקל מזומן
האברך החשוב הר"ר איתמר גרינשטיין שליט"א
כולל 'תפארת הלכה' ירושלים

שאלה: האם מותר לערות מים רותחים מאותו קומקום לחלבי ובשרי?

האם חיבור של ניצוק והאדים בשעת העירוי נחשב חיבור לבליעות ונהפך לבשרי/חלבי, או שנשאר פרווה? פירוט הדינים באופנים הבאים; עירה בגובה מעל הכלי, עירה בתוך דפנות הכלי, עירה מכלי רותח לכלי צונן, עירה מכלי צונן לכלי רותח, עירה לכלי ריק עם בליעות, דין הכלי, המאכל, והמים, עירה תבלין או מלח לכלי רותח שעל גבי האש?

מקורות: שו"ע (יו"ד סימן צב סעיף ח); רמ"א (סימן קה סעיף ג);
שער הציון (סימן תמו"ד ס"ק ד); חוט שני (פסח עמוד קלז); שבות יצחק
(חלק ב עמוד רה); מאור השבת (חלק ב עמוד קסא, שכב, תקפד);
משנה הלכות (חלק ט סימן קנח).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-5 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור הוקדש לעילוי נשמת זקננו הדגול
הגה"צ ר' מאיר ב"ר יחיאל צבי הכהן זצוק"ל
נלב"ע ח' טבת תשמ"ב ת.ג.צ.ב.ה.

עדכוני הלכה

עיקר הסליחות בתעניות

בגיליון עומק הפשט (מספר 21, מתאריך כ"ד אלול ג' נצבים תשע"ה) בנושא 'מנהג אמירת סליחות' הופיע ציטוט (בשם ספר היובל שומר אמת) בשם הג"ר נפתלי אריה זקס שליט"א, ששמע מזקנו הג"ר מנדל זקס זצ"ל בעת שהתלהב בפיוטי הסליחות, אמר לו חמיו מרן החפץ חיים זצ"ל שיעיקר הסליחות הם לא הפיוטים, אלא הסליחות שאומרים בסוף. והעיר בנו של הג"ר נפתלי אריה הג"ר י.י. זקס שליט"א שהכוונה לא היתה לגבי הסליחות של 'קל רחום שמך' ו'עננו' ו'מי שענה', אלא שהכי חשוב לכוין בפסוקים של 'זכור רחמיך' וכו', ששם מזכירים בקשות כגון 'עשה עימנו כמו שהבטחתנו' 'הלבן חטאינו' וכדומה ומוסיפים בכל בקשה 'כמו שכתוב' כי באמירתם מעוררים בשמים את ההבטחות של הקב"ה על התשובה המזכרות בפסוקים אלו, ולכן הם עיקר הסליחות.

נושא הגיליון הבא:

'קומקום מים בחזקת פרווה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ברכת מזל טוב לחבר המערכת הג"ר יוסף שלמה בייפוס שליט"א
לרגל הולדת נכדתו בת לבנו הג"ר פינחס שליט"א
יהי רצון שיזכו אביה ואמה לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים,
וירונו ממנה כל המשפחה החשובה רוב נחת דקרושה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 212

פרשת נח

תשפ"ג

- בדין שריית דגים במיץ לימון הקדוש בקדושת שביעית ♦ הרב אורי יצחקי
- בביאור הכרעת המשנ"ב לאסור ריבוי בשיעורים מדאו' ♦ הרב אליסף פרלמן
- אם רשאי להשעין מרפק ימינו על השולחן כשאוחז כוס בהמ"ז? ♦ הרב זאב פראנק
- אם מותר להחזיק ביד תינוק האוחז צעצוע חשמלי בשבת ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

שריית דגים במיץ לימון של שביעית

נשאלתי אם מותר לשרות דגים במיץ לימון הקדוש בקדושת שביעית, ויש בזה שני נידונים, הראשון בעיקר ההיתר לסחוט לימון הקדוש בקדושת שביעית, והשני את"ל שמותר לסחוט, כיון שהמציאות ששורים את הדגים להעביר את ריחם וגם ליתן טעם בדגים, ורוב המיץ נשפך אחר השימוש, האם מותרת השריה.

א. הנה הנידון הראשון נפתח בגדולים, וידועה הוראת החזו"א להתיר סחיטת תפוזים ואשכוליות בשביעית, אע"פ שבספרו כתב קצת כמסתפק, ובכמה מקומות מצדד בענין לכאן ולכאן כדרכו, אך בסדר שביעית שמסר להר"ר זליג שפירא כתוב הוראתו להיות, וכ"כ בדרך אמונה פ"ה שמו"י הל' ב' ס"ק ה' ובציה"ל ס"ק י"ד, והמעייין בחזו"א שם נסמך היתרו על שני יסודות, האחד שסמך על דעת הרשב"א במחלוקתו עם הרא"ש בגדר משקין היוצאים מהפירות שתלי במצוי, והשני סמך על מה שע"י שמערה את כל בשר הפרי לכוס חשיב כטרימא, ויש לדון טובא בשני ההיתרים כמבואר אצלי בספרי חסד לאברהם שבת ח"ד דיני מלאכת דש סימן ח', אך כבר כתב החזו"א שלימון עדיף טפי שאין דרכו לאוכלו כולו אלא לעולם המיץ שלו עיקר, עכ"ל החזו"א, הובא בספר חוט שני שביעית [הלכות תרומות פ"א הלכה ג' עמוד ר"ס], וביאר את דברי החזו"א שנראה דהפירוש שיש יותר להקל בלימון משום דהכא הסברא יותר מוכרעת במציאות שמתייחסים למשקה יותר מאשר לגוף הפרי, עכ"ל.

ב. הנה השואל כאן הוא מבני ספרד, והסתפקתי בדינו אם לסמוך על הכרעת החזו"א, כי בשו"ת אור לציון השיג על החזו"א [והבאנו את דבריו בספרנו שם], אך אעפ"כ נראה דהכא אין מחויב להחמיר כמרחן האור לציון אע"פ שהוא מבני ספרד (אם לא שבעל האור לציון הוא רבו המובהק שעושה כל מעשיו ע"פ בין לקולא בין לחומרא), כי פשוט שמה שנגררים בני ספרד אחר פוסקי ספרד הוא רק במקום ששורש ההכרעה בפסיקי מרח"ב"י וכללי הפסק שקיבלו עליהם בני ספרד, אבל במילתא התלויה בסברא או בפרוש הסוגיא אין כל מעלה לפוסקי ספרד על פוסקי אשכנז, (ולא כמו שהשתרש אצל קצת מבני ספרד בדור הזה כאילו יש עדיפות לפוסק ספרדי על פוסק אשכנזי בכל גוונא, אף בדבר שאינו תלוי בכללי קבלת בני ספרד, וסומכים על פוסקי ספרד גם באינם שווים נגד פוסקי אשכנז, והוא טעות, ומה שטוענים כי רבים ממורי ההוראה האשכנזים מתעלמים מכללי קבלת בני ספרד מחוסר ידיעת הכללים, אע"פ שא"א להכחיש טענה זו מכל וכל, אך יש לדון בכל מקרה לגופו, והכא אין הכרעת ההלכה תלויה בכללי הפסק התלויים במחלוקת קבלת בני ספרד ואשכנז, ואע"פ שהמעייין בשטחיות דברי האור לציון יעלה בדעתו כי הדין תלוי במחלוקת הנ"ל, המעייין היטב הדק ימצא שאינו כן, והארכת בזה

בספרי הנ"ל קחנו משם ואכמ"ל), והיות והחזו"א היה רב מובהק בכל התורה ובפרט בהלכות שביעית, יש לסמוך על הכרעתו להקל.

ג. ונבוא לנידון השני האם מותרת השריה של הדגים במיץ לימון כיון שהמציאות ששורים את הדגים להעביר את ריחם וגם ליתן טעם בדגים, ורוב המיץ נשפך אחר השימוש.

הנה הדבר מוסכם על רוב הפוסקים כי מותר ליתן מיץ לימון בתוך כוס תה או עוגה כדי ליתן בה טעם, ולכאורה ה"ה בזה כיון שהלימון נותן טעם בדגים מותר, וכן ראיתי בספר בית דוד להגאון דוד צבי שאול שליט"א [ח"ב פרק ו' – הכנת מאכלים, עמוד קס"ט] שכתב בסעיף י"ד: השריית דגים במיץ לימון להפגת ריחם מותרת אם הלימון מוסיף טעם טוב לדגים, עכ"ל, ובהערה 17 ביאר טעמו - שאם לא היה נותן טעם טוב היה אסור, ואף שהותרו הנאות בפירות שביעית היינו דוקא אם הנאתן וביעורם שוה [ב"ק ק"ב וסוכה מ'] וכאן ביעורו הוא מזמן שהכניס את הלימון לדגים והנאתו הוא רק כשהלימון סיים להוציא את הריח מהדגים והוי דומיא דמשרה וכבוסה שאסור בפירות שביעית, אבל אם הדגים מושבחים מטעם הלימון הוי בכלל לאכלה שנהנה בשעת אכילה מטעם הלימון, וכיון שיש בזה גם הנאה שהנאתה וביעורה שוים מותר וכדמצינו בירושלמי תרומות פ"א ה"א דלרבי מותר ליתן יין למורייס, וביאר המהר"י קורקוס פ"א מתרומות ה"ג דלמתוקי טעמא עבדי ליה ולא לאעבורי זוהמא בלחוד, עכ"ל.

ד. אך באמת לא דמי, כי אם היה כל המיץ נבלע בדגים היה מותר ודאי כמו שהתירו בתה ועוגה, אבל הכא לא נקלט בדגים רק טעם, ורוב ככל המיץ נפסד ונשפך, והוי הפסד ודאי. ואין להתירו משום דדמי לתבלין כשבת שנותן טעם ואח"כ נזרק ואעפ"כ מותר, [עייין בספר פירות שביעית להגר"צ כהן זצ"ל פרק כ"ג סעיף תתקמ"ז והערה תקצ"ו], דתבלין אין עומד אלא לנתינת טעם ובל"ז אין בו כלל קדו"ש, משא"כ במיץ לימון שכל המיץ עומד לשימוש בגופו, וכיון שזרק את רובו הרי הוא מאבדו בידים.

ומה שהביא שמותר ליתן יין של שביעית למורייס (היינו ציר דגים), התם הרי שותהו כולו, והחידוש הוא רק דלמתוקי טעמא עבדי ליה ולא לאעבורי זוהמא בלחוד, כמו שהביא מהמהר"י קורקוס, וכ"כ מרח"ק הגר"ק זצ"ל בדרך אמונה [הלכות תרומות פרק י"א הלכה ג' ס"ק ל"ח: אבל נותנין את היין לתוך המורייס. ששותן אח"כ ביחד עם המורייס, ולא אמר' שאין כונתו אלא להעביר את הזוהמא של המורייס והוי פסידא אלא כונתו גם למתק הטעם, עכ"ל, אבל לא מצינו בשום מקום שיהא מותר ליתן דבר שעיקרו לשימוש בגופו ולאבד רובו משום שנתן טעם במקצתו, וצ"ע.

שו"ר בקובץ "מבי דינא" - שאלות מצויות בענייני שביעית - מהגאון רבי מנחם אריה שליזנגר שליט"א [רב חניכי הישיבות קרית ישמח משה גני תקוה] שאלה י"ג - שריית דג במיץ לימון להוציא ריחו - וכן פשוט שאסור לשרות דג במיץ לימון קודם הבישול כדי להוציא ריחו דע"ז מתקלקל המיץ ושופכים אותו, וכן שמעתי מהגר"ק שליט"א (זצ"ל), ע"כ.

בביאור הכרעת המשנ"ב לאסור מדאורייתא ריבוי בשיעורים

[א] כתב השו"ע השוחט בשבת לחולה, בין שחלה מאתמול בין שחלה היום, מותר הבריא לאכול ממנו חי (בשבת); אבל המבשל (או עשה שאר מלאכה), לחולה, אסור (בשבת) לבריא או לחולה שאין בו סכנה, דחיישינן שמא ירבה בשבילו, ע"כ. וכתב המשנ"ב סק"ג וזהו איסור דאורייתא כשמרבה בשבילו אפילו הוא מרבה בפעם אחת קודם שיתן הקדירה על האש וי"א דהוי דרבנן כיון שהוא בפעם אחת עיין ב"י [מג"א ועיין בספרי אהבת חסד בפ"ז שביירונו ראייה מהגמרא דהעיקר כדעה הראשונה] עכ"ל המשנ"ב.

והנה במחלו"ז נחלקו הראשונים הרשב"א והר"ן, דכתב הרשב"א (חולין טו: ד"ה המבשל) וז"ל אבל אין לפרש שמא ירבה חתיכות בקדירה קודם שיתן אותה על האש דאפילו עביד הכי לית כאן איסורא דאורייתא אלא דרבנן בלבד. עכ"ל. הרי דלשיטת הרשב"א ס"ל דאם ירבה בחתיכות קודם שיתן על האש אין כאן איסור דאו' אלא איסור דרבנן בלבד. אכן הר"ן בביצה דף ט: מדה"ר כתב לפיכך נראה לי ברור דודאי רבויי [שעורא] בשבת מדאורייתא מיתסר. עכ"ל הר"ן. ומבואר דהמשנ"ב ציין לספרו אהבת חסד שביירונו ראייה מהגמ' כהר"ן דאסור מדאורייתא.

והנה בספר אהבת חסד פ"ז הביא לדמות זאת להא דמבואר בגמ' ב"מ דף ל. דשטיחת האבידה לצורכה של האבידה מותר אבל לצורכה של המשיב אסורה והוי שואל שלא מדעת דגולן הוא, ואיבעיא בגמ' אם שוטחה לצורכה ולצורכו אם מותר וקי"ל לאיסור, ובביאור האי דינא ביאר הח"ח עפ"י הסוגיא בפסחים כה' דמדמה לה ללא אפשר וקא מכוין, והיינו דאע"ג דהוא מוכרח על גוף הפעולה ואין איסור בגוף הפעולה, אבל אם הוא מכוין גם כונת איסור הרי זה אסור מצד הכוונה, והכא נמי הרי הוא מכוין בה גם כונת איסור ועל כן זה אסור.

[ב] וראיתי להגה"ג רמ"מ לובין [גליון אהלי שבת פרשת מקץ עמו' ט'] שהעלה כמה הערות בדברי הח"ח בזה, ונביא ההערות העולות בדבריו, חדא כתב דהעירו בזה דמעתה ריבוי בשיעורים חמיר טפי שהרי הוא אינו מוכרח לבשל את החתיכה הנוספת, וכיון דהכי הא הוי כמו 'אפשר וקמכוין' דהא אינו מוכרח על גוף הפעולה של הריבוי האסורה, והרי אפשר וקמכוין אסור לכ"ע.

עוד הקשה דהנה בגמ' מוכח דמותר לומר לגוי להחם מים לתינוק אגב שמחמם לאם, והיינו משום דהוי רק ריבוי בשיעורים ואין זה כשאר מלאכה גמורה דאסור באמירה לגוי וכמו דאמרינן דאין לומר לו לחמם עבור התינוק בלבד, ומבואר מזאת דאין עשיית מלאכה בריבוי בשיעורים חמירא כשאר מלאכה, ולכאו' לדברי אהבת חסד דיש לדמות ענין זה ללא אפשר וקמכוין הרי מאחר דמכוין להאיסור חזר הדבר לעיקר איסורו דהוי איסור מלאכה גמור, וא"כ קשה מהו הקולא שיש כאן באמירה לגוי לעשות ריבוי בשיעורים יותר משאר אמירה לגוי דאסורה ענין עשיית מלאכה דאו'.

עוד הביא דהעירו בזה דהנה מבואר בגמ' בחולין שם דבשוחט לחולה דליכא גזירה שמא ירבה בשביל הבריא על כן לא אסור כלל לבריא דהא ליכא למיגזר, וקשה שהרי לדברי הח"ח אם יכוין מעיקרא גם עבור החולה וגם עבור הבריא הלא יהא בזה איסור דאו' גמור וכמו שוטח אבידה לצורכו ולצורכה, וכיון דהכי הרי שפיר אית לן למיגזר בכל שוחט עבור חולה שיהא אסור לבריא אטו שמא יכוין מעיקרא בשעת שחיטה לשחוט גם עבור הבריא והרי זה באיסור דאו'.

עוד העיר בזה דלכאו' יש לחלק את כל ענין ריבוי בשיעורים מהא דמצינו לגבי שוטח אבידה לצורכו ולצורכה, דשאני התם דכל זמן שהוא שוטח לצורכה הרי אינו עוסק כלל במעשה אסור, ורק כאשר הוא שוטח לצורכו הוי בזה איסור גזל, וממילא ל"ל דכשאר הוא שוטח גם לצורכו נעשה בזה שם איסור שאין לו היתר כלל דכל כמה דיש בו שם איסור לא מצינו לו היתר כלל, משא"כ בריבוי בשיעורים הלא גם כשהוא מכוין לחולה הוי ליה בעצם מלאכת איסור בשבת ורק דאית בה היתר לצורך פקוח נפש, וכיון דלא חידש בה מלאכה מה שלא היה בה וכבר היתה מותרת, משא"כ באבידה שכאשר הוסיף לכוין לצורכה הלא הוסיף בה איסור מה שלא היה כלל מעיקרא בלא כוונה זו.

[ג] והנראה לומר בכל זה ד"ל דלא היה כונת הח"ח לדמות לגמרי ענין שטיחת אבידה לצורכו ולצורכה ולומר דהוי כמו לענין דידן במלאכת שבת לכוונה המותרת וכוונה האסורה, משום דיש לחלק בין עיקר האיסור בכל איסורי תורה וגם באיסור גזל ובין האיסור דמלאכת שבת, שהרי במלאכת שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, וא"כ ל"ל דבעינן הגדרה בעצם המלאכה שהיא לשם מחשבת איסור ולא סגי לאסור במה שיש בעלמא כונה לאדם בענין זה לאיסור, אלא בעינן שכך יהא שם עיקר עשיית המלאכה, משא"כ בשאר איסורי התורה דאם יש כונה של איסור בעשייה של האדם הרי באופן דממילא הוי מעשה האסור ולא משום דצריך שינוי בעצם תורת הדבר כמו שצריך במלאכת מחשבת.

ומעתה לפ"ז לכאו' יש לחלק משום האי מילתא בין שאר איסורי התורה לאיסור שבת בענין דידן, דאילו באיסורי תורה הרי מאחר דיש לאדם גם כונת איסור וסוף דבר יש כאן מעשה שהמכוון בו הוא גם לכונת איסור סגי בזה בכדי לאסור את המלאכה, משא"כ במלאכת שבת ל"ל דכל דהמעשה נעשה בעיקרו לדבר המותר הרי כונת האיסור הנוספת איננה מספיקה לכשעצמה לאסור רק אם נאמר דעיקר המעשה הוא נעשה למלאכת מחשבת של איסור, ובזה ל"ל דכל דעיקר המלאכה כבר יש בו כונת היתר ותורת היתר, אין התוספת כונה של איסור משנה את אגף כונת המלאכה שבו מה שמכוין בה להיתר וממילא אין לאסור, דאפשר דלא סגי בתוספת כונה בלבד לתת תורת מלאכת מחשבת של איסור.

ועל כן נראה דהח"ח ס"ל להך חילוק, ולא היתה כונתו להוכיח מהתם דהוי ממש כאותו הענין של איסור, ועל כן אם הכא היה כה"ג דומיא דהתם וכמו שמצינו לגבי שוחט לחולה דאין כאן ריבוי כלל ורק שהוא היה מכוין בה גם לבריא ל"ל דבכה"ג לא הוי ס"ל לח"ח לדמות ולומר דהוי בזה איסור ושם מלאכת מחשבת של איסור, כיון דבעיקרו יש כאן כבר שם מלאכה לצורך היתר, ועל כן בכה"ג אכן אין לאסור וממילא דגם ליכא לגזור בשוחט לחולה אטו שוחט לחולה ולבריא כאחד וכמבואר.

והא דדימה הח"ח להתם מיירי דוקא בכה"ג של ריבוי בשיעורים דהנה הכא כיון דהוסיף בה חתיכות נוספות א"כ אין בכונת ההיתר הראשונה כח להגדיר את החתיכות הנוספות לצורך החולה, שהרי אינם נצרכות לו כלל, ועל כן דוקא הכא יש סברא לומר דאם כלפיהם יש כאן כונת איסור ממילא דנעשה ע"כ תורת מלאכת איסור כלפי אותם החתיכות, אמנם עדיין תליא זאת בהאי דינא דמצינו בעלמא בשוטח אבידה לצורכו ולצורכה.

והביאור הוא, משום דאילו בעלמא בכל כונת לצורכו ולצורכה לא היה בכח הכוונה הנוספת לאסור מאחר דגוף הפעולה היא מותרת, א"כ ל"ל כיון דהכא סו"ס הפעולה עצמה היא מותר שהרי פעולת האיסור בסופו של דבר היא הנחת הקדירה על האש והיא מעשה אחד המותר מחמת החתיכה הנצרכת לחולה, וכיון דהכי לא היה נחשב הכוונה הנוספת משום החתיכה האסורה אלא כנותנת כאן דין של לצורכו ולצורכה, וסו"ס אי אמרינן דלצורכו וצורכה מותר מאחר דגוף הפעולה מותר א"כ הכי נמי היה לנו להתיר מאחר דסו"ס גוף הפעולה של הנחת הקדירה הזאת היא מותרת.

ורק מאחר דאמרינן בעלמא דעשיית מעשה דלצורכו ולצורכה אסור הרי לנו דלא סגי בגוף היתר על שם הפעולה, רק צריך גם כן שיהא כונת היתר, והרי הכא גם אם בעיקר המלאכה נחרוץ בה שם פעולת היתר מחמת החתיכה מיועדת חולה הא מיהת דכיון דאיכא חתיכות נוספות אשר עליה אינו יכול למנוע את התורת מלאכת מחשבת איסור כמבואר לעיל כיון דהם חתיכות נוספות, וממילא דחל כאן דין של פעולה המותרת עם כונה האסורה, ויש לדמות וללמוד משאר איסורי תורה לאסור בכה"ג.

[ד] ובזה יש ליישב שפיר הנך קושיות משום ד"ל דודאי יש כאן קולא משאר איסורי התורה שהם לצורכו ולצורכה דאילו בשאר איסורים הרי כאשר יש גם כונת איסור הרי זה אוסר גם את הפעולה עצמה מה שהוא עושה, דכל ההיתר שלה היתה מחמת מה שהיא מותרת ואין בה איסור משא"כ הכא, דהא החתיכה עצמה נשארת בהיתר של פקוח נפש ואי אפשר לנו לשנות את עצם ההיתר הזה ורק דאנו דנים לאסור את המעשה מחמת החתיכות האוסרות, ובזה אין כאן אלא תורת ריבוי בשיעורים על מעשה שבעצמותו יש בו היתר, וממילא דקיל זאת משאר מקום.

ומכל מקום ס"ל לאהבת חסד דסגי בהך דמיון בשביל לגזור דלא יצא זאת מכלל איסור דאורייתא, אע"ג דהוא יותר קיל, והיינו משום דמאחר דבעלמא חזינן דלא סגי בגדר פעולה המותרת אלא בעינן שיהא נמי הכוונה מותרת, וא"כ הכא הלא מצד מה שהוא

מלאכה שייך זה, אבל כאן אסרו בפירוש אף שאין בו ממש, ע"כ, [ויש לציין לחידושי המאירי שעמד בזה, וכתב דאע"פ שלענין עבודה אמרו קיבל בימין וסייע בשמאל עבודתו כשרה, דוקא בדיעבד, ע"כ. והחכם צבי (סי' פ"ב) כתב להוכיח מסוגיין דמסייע יש בו ממש לחומרא מדרבנן].

ושמא יש ליתן טעם בדברי ה"ט, עפמ"כ הוא עצמו (סק"ב) בשם אביו בהך דמקבלו בשתי ידיו ונותנו בימינו, שהוא כדי להראות חביבות קבלת הכוס, שהוא חושק לקבלו בכל כוחו, ואח"כ יחזיקו ביד אחת, כדי שלא יהא נראה כמשוי עליו, ועכ"פ הימין עיקר, שהיא החשובה יותר לכבוד הכוס, ע"כ, והחזיקו בביאור זה הגר"ז (ס"ז) ובערוך השולחן (ס"ה) ובמ"ב (סק"ב). וכיון דכל מה שנותן בימינו אחר שקיבלו בשתי ידיו, היינו כדי שלא יהא נראה עליו כמשוי, על כרחין דגם בשמאל המסייעת לימין דאזלינן לחומרא, היינו מהאי טעמא דתו ה"ל כאוחזו בשתי ידיו ומיחזי כמשוי, וממילא אע"ג דבעלמא קי"ל דמסייע אין בו ממש, כאן אסרו בפירוש אף שאין בו ממש, דזיל בתר טעמא שלא יהא נראה כמשוי עליו, וזה שייך גם בשמאל המסייע.

ונמצא לפ"ז, שהגריעותא בשמאל המסייעת לימין, לאו מצד הפחיתות שיש בשמאל, רק מצד עצם מה שאוחז הכוס בשתי ידיו ונראה שהוא עליו כמשוי. וכן מתבאר בפמ"ג (א"א סק"ט) לענין השולט בשתי ידיו, דאין לו להחזיק הכוס בשתי ידיו, אע"פ ששתייהן כיד ימין, דהא טעמא שלא יהא נראה כמשוי עליו, וזה שייך גם בשתי ידים ימניות. ונפקא מינה לאדם זקן שמתקשה בהגבהת הכוס, ורוצה אחר היושב מולו לסייע לו ביד ימינו באחיזת הכוס, שנמצאת ימין מסייעת לימין, דלכא' גם בזה יש לאסור משום דמיחזי כמשוי.

אמנם בדברי הלבוש (ס"ה) מצינו טעם אחר במה שאין לשמאל לסייע לימין, כדי לתת מעלה לימין לבדה שהיא חשובה, ופירש לפ"ז הקולא בנותן השמאל תחת הימין לסייעה כדעת השבלי הלקט, מצד שזה ג"כ חשיבות ומעלה לימין, שהשמאל תומכה ומשרת לה, [וכבר העיר במלבושי יו"ט (סק"א) דלא מן השם הוא זה, רק משום דמסייע אין בו ממש כמש"כ בשבלי הלקט].

ולדברי הלבוש, מה שלא תסייע השמאל לימין, היינו מצד פחיתות השמאל, וכדי ליתן חשיבות ומעלה לימין לבדה, ונפקא מינה לשולט בשתי ידיו דלכא' יוכל לאחוז הכוס בשתי הידים, שהרי שקולין הן ויבואו שניהן, וגם יהא אחר רשאי לסייע בימינו לזקן שמתקשה בהגבהת הכוס, דימין שפיר מסייעת לימין.

השענת הימין על השולחן אם דומה לסייע השמאל

והשתא לענין השענת הימין על השולחן אם דמיא לשמאל המסייעת [למש"כ האחרונים להחמיר גם בשאינה נוגעת בכוס], הנה לטעם הלבוש לכא' אין בזה גריעותא, דדוקא מתוך שתי הידים אנו רוצים לתת מעלה לימין לבדה, אבל סיוע השולחן מסתברא שאינו מגרע בחשיבות הימין. אבל לטעם ה"ט, שהעתיקו הבאים אחריו, הא הכל כדי שלא יהא נראה עליו כמשוי, וזה שייך לכא' גם בשולחן המסייע לימין בהישענות המרפק עליו, וכך לי שולחן כמו שמאל, דסו"ס מיחזי עליה כמשוי.

והנה אע"פ שהיא שאלה השכיחה, לע"ע לא ראיתי בזה מילתא בטעמא, רק שבספר שולחן הטהור (ס"ו) כתב בזה"ל: אף אם כבד עליו הכוס לישא בימינו, אסור לעשות שום סיוע מן השמאל לימין חלילה בשום דבר קטן וגדול, אם כבד עליו יניח ידו על הכלי שגבוה טפח ויותר וכו', הרי דפסיקא ליה שכלי עדיף משמאל. ובספר הערות (לברכות נ"א א') מהגר"ש אלישיב כתוב בזה"ל: אמנם נראה שאם מסייע ע"י שמחזיק בשמאלו את זרוע ימינו רחוק מכף ידו, לית לן בה ושרי לכתחילה, ושרי נמי להשעין את זרועו על השולחן, ע"כ. והוא חידוש גדול, דלמה שנתבאר שטעם הגריעותא בשמאל המסייעת משום דמיחזי כמשוי, למה לא יהא שייך זה גם כשהשמאל רחוקה מכף יד הימין.

שני הביאורים ההפכיים בדברי התוס'

ונבוא בביאור מש"כ התוס' בביעיא דשמאל מהו שתייע לימין, דמיירי בכוס גדולה או בר"ח טבת שחל בשבת או בנישואין. דהנה הב"ח (אות ו') כתב לפרש, דלכתחילה כל שיכול לאחוז הכוס בימינו בלחוד, פשיטא דאין לסייע בשמאל, שכך מצוותו בימינו, וזהו שכתבו התוס' דבעיא בדיעבד שאירע שמברך על כוס גדולה

נוסף בו כונת איסור בשאר חתיכות אשר כלפי זה ליכא את עיקר ההיתר א"כ הוי לן לאסור זאת, אלא שיש כאן להקל מחמת דעכ"פ אי אפשר לתת תורת איסור על גוף הפעולה וס"ל דאין זה טעם אלא להקל משאר מלאכות, אבל לא טעם להתיר את עיקר הדבר ולעקור את האיסור דאו' שיש בו.

ובזה יש לבאר נמי הא דהקשו דהכא הא איכא היתר על המלאכה עצמה, ולא דמי לאבידה דלצורכו ליכא כלל ענין איסור ותורת היתר, וממילא דאין מתיר על כונת הצורכו, וי"ל דהכא כיון דעכ"פ הוא בא להתיר חתיכות נוספות אשר כלפיהם הא ליכא נמי שום היתר, ואין אנו באים להתיר אלא מחמת דבעיקר הפעולה איכא היתר מחמת מאי שהיא נצרכת לחתיכה המיועדת עבור החולה, אבל אין זה היתר המתייחס לשאר החתיכות בעצמם, וי"ל דבזה דמי לענין דהתם שנעשה עיקר הפעולה בהיתר אבל אית בה כונת איסור, והכא נמי הך חתיכות נוספות לפעולת היתר שאין בה בעצם היתר כלפיהם, ומכל מקום אין דרגתם כלפי לאסור יותר מ'כונה אסורה' בשאר איסורים, מחמת דעכ"פ הם נעשים באותו המעשה והפעולה האחת שיש בה היתר.

ועל דרך הנ"ל יש לבאר נמי הא דהקשו דהכא לא דמי ללא אפשר וקמכוין אלא לאפשר וקמכוין, שהרי אינו מוכרח לצורך החולה להניח את החתיכות האסורות, אמנם י"ל בזה על דרך הנ"ל דהכא בכל אופן עדיף לקולא משאר מקומות מחמת מאי דגם אחר כונתו לאיסור לא סילק את חלק ההיתר של החתיכה המיועדת לחולה אשר היא בהיתר גמור של פקו"נ וממילא די"ל דבהכי נעשה גדר המעשה כמעשה של ריבוי בשיעורים ואינו כשאר מלאכות ממש, וכמבואר, ומאחר שכן י"ל דגם כשהוא בגדר 'אפשר' לא נעשה זאת יותר לאיסור מלאכה, דהא עכ"פ אופן מעשה האיסור הוא בהנחה אחת אשר ביסודה יש מעשה המותר, ובהכי גם ע"י האפשר שלו לא סילק קולא זאת, ורק דמכל מקום ס"ל לח"ח דכונת איסור בודאי יש כאן בהך מעשה, והוא טעם לומר דודאי מונח כאן איסור דאו' מצד הכונה, וכמוש"נ"ת.

הרב זאב פראנק

כוס בהמ"ז שאוחז ביד ימינו אם רשאי להשעין המרפק על השולחן

הנה השבת שלפני שבועיים - שבת חנוכה א' דר"ח טבת, מוזכרת בתוס' בברכות (נ"א א' ד"ה שמאל) לענין האריכות בבהמ"ז מחמת ג' ההזכרות שניתוספו בה, על הניסים משום חנוכה, רצה משום שבת ויעלה ויבוא משום ר"ח.

והוא כלפי המבואר שם בכוס של בהמ"ז דנוטלו בשתי ידיו ונותנו בימין, וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, ראשונים שאלו שמאל מהו שתייע לימין, וא"ר אשי הואיל וראשונים איבעיא להו ולא איפשט להו, אנו נעבד לחומרא. ועלה כתבו התוס', דבכוסות גדולות מיירי, או בר"ח טבת שחל להיות בשבת שהוא בחנוכה, או בנישואין, וצריך להאריך בבהמ"ז, ע"כ. ולדינא קי"ל בש"ע (קפ"ג ס"ד) שמקבלו בשתי ידיו, וכשמתחיל לברך נוטלו בימינו ולא יסייע בשמאל, וכתב הרמ"א, דהיינו דוקא שלא תיגע השמאל בכוס, אבל אם נותן השמאל תחת הימין לסייעה מותר, אמנם כבר הביא המ"ב (סק"ד) מהאחרונים שכתבו שיש להחמיר בזה אם לא לצורך.

ויש לעיין בדבר המצוי, שרוצה לסמוך את ימינו האוחזת בכוס ע"י השענת המרפק על השולחן, אי אריך למיעבד הכי למש"כ האחרונים להחמיר בנתינת השמאל תחת הימין, ושולחן מהו שיייע לימין.

טעם הגריעותא בשמאל המסייעת לימין

ולבירור הענין בס"ד יש ליכנס קצת ביסוד הגריעותא דשמאל המסייעת לימין. דהנה הרמ"א שכתב שאם נותן השמאל תחת הימין לסייעה מותר, מקורו בבית יוסף משבלי הלקט בשם אחיו ה"ר בנימין, ומשום דקי"ל מסייע אין בו ממש, ומה שהביא המ"ב מהאחרונים להחמיר בזה, הם ה"ט (סק"ג) והמג"א (סק"ו) שכתבו ללמוד מלשון הטור, דבעיא דהש"ס בשמאל הסומכת הימין, ואפילו אינה נוגעת בכוס, ומסיק ה"ט בזה"ל: ומה שהקשה הא מסייע אין בו ממש, אין ממש בזה, דודאי במקום שיש איסור

דס"ס מיחזי כמשוי, אמנם בספר שולחן הטהור פסיקא ליה במניח ידו על כלי הגבוה טפח להיתר, ומהגר"ש אלישיב מובא דאפילו להחזיק בשמאל את זרוע ימין רחוק מכף היד דשרי, וצ"ע.

ה] לביאור הגר"א והחתם סופר והגר"ר אלעזר משה הורביץ בדברי התוס', בכוס קטנה וסתם בהמ"ז מותר לסייע בשמאל, דמסייע אין בו ממש, ורק בכוס גדולה או כשמאריכים בבהמ"ז אסור, אבל נקיטת הפוסקים לאיסור בכל גוונא.

ו] ממה דנקטי התוס' לנישואין שמאריכים בבהמ"ז בברכת חתנים, יש ללמוד שמתוספת קכ"א תיבות כבר היא אריכות שצריכה הימין סיוע באחיזת הכוס, ונפקא מינה למש"כ המג"א שבמקום צורך יש להקל לסמוך השמאל תחת הימין, שגם בר"ח דעלמא שחל בשבת נוכל להקל בזה, ולא רק בר"ח טבת.

הרב אברהם זנגר

להחזיק יד לתינוק שבידו צעצוע חשמלי בשבת

מצוי בשבת שתינוק מוצא בבית חפץ מוקצה שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור ומשחק בו (כגון צעצוע חשמלי שעיקרו עשוי להדליק אורות או להשמיע מנגינות או פלאפון שמשמש גם כשעון מעורר באותה שבת), ודנו חכמי זמנינו אם מותר לשאת את התינוק או לאחוז בידו וללכת עמו בשעה שהוא אוחז את המוקצה, ויבואר להלן שורש הנידון.

והנה ראיתי מי שכתב לחלק בזה בין נשיאת התינוק לבין אחיזה בידו כשהתינוק מהלך ברגליו, כי נחלקו הראשונים אם תינוק שבידו מוקצה אסרו חכמים רק לשאת אותו או גם לאחוז בידו וללכת עמו, והובאו ב' הדעות בשו"ע (סי' ש"ט ס"א), וא"כ לגבי כלי שמלאכתו לאיסור דלא ברירא אם הוא בכלל הגזירה כמו שיבואר להלן, יש מקום להקל יותר באחיזה בידו, דיש לצרף דעת הראשונים שלא אסרו כלל לאחוז בידו אלא רק להגביהו.

אולם נראה להוכיח דאין מקום לחלק בזה, ואין מקום להקל באחיזה בידו יותר מהגבהת התינוק, כי כל הצד לאסור הגבהת תינוק האוחז כלי שמלאכתו לאיסור הוא רק לפי דעת הראשונים שאסרו גם לאחוז בידו, ולדבריהם לא מצאנו חילוק בין הגבהת התינוק לאחיזה בידו כפי שיבואר.

שורש הנידון, דהנה מבואר בגמ' (שבת קמא:) ושו"ע (סי' ש"ט ס"א) דאסור לשאת בידיו תינוק ובידו מוקצה (במקום שאין חשש חולי של התינוק) משום איסור טלטול מוקצה, דהאב נידון כמטלטל את המוקצה שביד התינוק, [והאחרונים נתקשו מ"ט אין בזה היתר משום טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, וביארו בכמה אופנים, והפמ"ג (א"א סק"א) ביאר דהוי טלטול כדרכו ולא חשיב כטלטול מן הצד, ועי' שש"כ (פכ"ב הערה ק"י) בשם הגרש"ז א"צ"ל, ואכ"מ].

כלי שמלאכתו לאיסור שמשמעשע בו התינוק אם נחשב טלטול צורך גופו

אכן פשוט דזהו רק במוקצה גמור, אבל כלי שמלאכתו לאיסור שהתינוק משמעשע בו אין בזה איסור טלטול מוקצה הואיל וכלי שמלאכתו לאיסור מותר בטלטול לצורך גופו ומקומו, וגם לאב מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך התינוק כדי שישמעשע בו כמבואר בתוס' (עירובין סט. ד"ה כיון), והובא להלכה בספרי זמנינו (שו"ת באר משה ח"ו סי' כ"ד, שש"כ פ"כ הערה כ"ט, ארחות שבת פ"ט סי"ב ופכ"ד סט"ו, ועוד, אולם בספר מגילת ספר סי' מ"ו סק"ח כתב דזהו רק אם נותן לתינוק כדי שישחק בו בדרך היתר, אבל אם נותן לו כדי שישחק בדרך איסור אינו בכלל היתר דצורך גופו, והשיג בזה ע"ד השש"כ שהתיר בכל גווי, ועי' שלמי יהונתן מוקצה ח"ג סי' יב-יג).

ואף אם האב אינו חפץ לתת את המוקצה לבנו כדי לשחק בו (כגון בפלאפון וכיו"ב), מ"מ הרי אינו מטלטל את המוקצה לצורך המוקצה כי אם לצורך בנו, דמאחר והאב חפץ לשאת את בנו והבן חפץ להמשיך לאחוז במוקצה ולשחק בו נחשב שהאב מטלטל את המוקצה לצורך בנו, (וכ"כ בספר נחלת ישראל עמ' ת"צ ובספר שלמי יהונתן מוקצה ח"ב עמ' י').

שצריך סיוע או כשמאריך בבהמ"ז, וגם בזה מסקינן דנעביד לחומרא.

אמנם הנה שלושה חמורי עולם מרבתינו כתבו לפרש דברי התוס' בענין אחר, ונפקא מינה הילכתא רבתא, שבספר אמרי נועם מהגר"א (ברכות שם) פירש, דהוקשה להתוס' מאי בעי בשמאל המסייעת לימין, הא קי"ל דמסייע אין בו ממש, ועלה תירצו דמירי בכוס גדולה או כשמאריך בבהמ"ז, שלא יוכל לאחוז בימין לבד, ותו ה"ל כזה אינו יכול וזה אינו יכול דיש בו ממש, ולעולם בכוס קטנה וסתם בהמ"ז מותר לסייע בשמאל. וכ"כ החתם סופר (בחדושי לשבת צ"ג א') ובהגהת הגר"ר אלעזר משה הורביץ (ע"ד התוס').

ומסתמת הפוסקים שלא חילקו בין הכוסות ובין הברכות משמע לכאור' כפירוש הב"ח בדברי התוס', וכן מתבאר ממש"כ המ"ב בשם האחרונים דיש להחמיר בשמאל המסייע לימין שלא ע"י נגיעה בכוס אם לא לצורך, והוא ממג"א (שם) שפירש יותר 'כמש"כ התוס' בכוס גדול, והיינו שבכוס גדול יש להקל כשיטת השבלי הלקט שמתיר להניח השמאל תחת הימין, ושמע מינה דמש"כ להחמיר כשיטת הטור דפליג היינו בכוס קטן שאין צורך כ"כ בסיוע, הא קמון, שגם כוס קטן בכלל מאי דקי"ל שלא לסייע בשמאל, ולא מקילינן בה מכה מאי דקי"ל במסייע דאין בו ממש ומטעם הט"ז הנ"ל, ואכן כבר כתב החתם סופר בסו"ד: ועיין היטב מש"כ בזה מג"א סי' קפ"ג סק"ו, ומשמע כוס גדול יש להקל טפי, ולפענ"ד איפוך אנא, ע"כ.

מנין תיבות התוספת דחשיבא אריכות בבהמ"ז?

והנה ישנה הערה נחמדה בדברי התוס', שנקטו ב' אופנים לאריכות בבהמ"ז שמחמתה צריכה הימין לסייע באחיזת הכוס, חדא בר"ח טבת שחל בשבת שמוסיפים ג' הזכרות - על הניסים ורצה ויעלה ויבוא, ואידך בנישואין שמוסיפים הברכת חתנים, ודוק ותשכח שבו' הברכות של ברכת חתנים [מלבד ברכת הגפן שישנה בכל בהמ"ז שעל הכוס] ישנן לנוסח שלפנינו קכ"א תיבות, ובעל הניסים דחנוכה ק"ח תיבות, וברצה והחליצנו נ"ה תיבות, וביעלה ויבוא ס"ח תיבות.

ולזה יש להעיר, דאחר שכתבו התוס' בנישואין שמאריכים בבהמ"ז וצריכה הימין סיוע, הרי שהוספת קכ"א תיבות חשיבא אריכות להא מילתא, וא"כ מה שהוצרכו באופן השני למינקט ר"ח טבת שחל בשבת דאיתנייהו לכל ג' ההזכרות, הא בכל תרי מינייהו סגי, שבכל ר"ח דעלמא שחל בשבת יש בהזכרות רצה ויעלה ויבוא שמוסיפים קכ"ג תיבות, וכזה בר"ח טבת אפילו חל בחול וגם בשבת של חנוכה אפילו אינה ר"ח, תיבות שתי ההזכרות עולות יותר מתיבות ברכת חתנים דחשיבין לה אריכות.

ואם כי איננו קושי גדול בדברי התוס' כמבואר, מ"מ נפקא מינה למש"כ המג"א שבמקום צורך יש להקל לסמוך השמאל תחת הימין כדעת השבלי הלקט שהעתיק הרמ"א, והראה למש"כ התוס' כנ"ל, והשתא גם בר"ח דעלמא שחל בשבת נוכל להקל, דאע"פ שהתוס' נקטי ר"ח טבת שמוסיפים גם על הניסים, הרי משש"כ גם לנישואין מוכרח דכל שהתוספת קכ"א תיבות ויותר כבר הוא אריכות לצורך הימין בסיוע. ולדעת הגר"א והחתם סופר והגר"ר אלעזר משה הורביץ, נפקא מינה לאידך גיסא, שבבהמ"ז דעלמא מותר לשמאל לסייע לימין, דכיון שהימין בגדר יכול תו ה"ל שמאל בגדר מסייע שאין בו ממש, אבל בר"ח שחל בשבת שמא היא אסור, ואפילו בר"ח דעלמא, דכיון שהתוספת עולה קכ"א תיבות ויותר לא גרע מנישואין דחשיבא הימין אינו יכול לאסור הסיוע בשמאל.

מסקנת הדברים

א] כוס בהמ"ז מקבלו בשתי ידיו, וכשמתחיל לברך נוטלו בימינו ולא יסייע בשמאל, וטעם הדבר להלבוש כדי לתת מעלה לימין החשובה לבדה, ולהט"ז כדי שלא יהא נראה עליו כמשוי.

ב] ולכאור' איכא בינייהו שולט בשתי ידיו, או אחר הרוצה לסייע בימינו לזקן שמתקשה בהגבהת הכוס, דלהלבוש ימין שפיר מסייע לימין.

ג] נחלקו הפוסקים בכגון שהשמאל אינה נוגעת בכוס, רק נותנה תחת הימין, שלהרמ"א מותר כיון דמסייע הוא שאין בו ממש, והאחרונים כתבו עפ"ד הטור להחמיר אם לא לצורך.

ד] לענין השענת מרפק הימין על השולחן, אם שולחן מסייע לימין, לטעם הליבוש לכאור' מותר, ולטעם הט"ז היה מסתבר לאיסור,

אם הגזירה שלא לאחוז ביד תינוק ומוקצה בידו נאמרה גם על כלי שמלאכתו לאסור

גופו שמא יבא לטלטלו לצורך החפץ כדי שלא יאבד, ובע"כ דלא גזרו אלא כשיש כאן טלטול מוקצה של התינוק, (כ"כ בספר הלכות שבת בשבת פכ"ז הערה 40).

והנה במג"א (סי' ש"ח סק"ח לביאור המחצה"ש) מבואר דגם כלי שמלאכתו לאיסור דינו כשאר מוקצה לענין זה דאסור לאחוז בידו של התינוק כשבידו כלי שמלאכתו לאיסור. אלא דהוא איירי שם באופן שהתינוק אחוז את המוקצה שלא לצורך משחק, ונמצא דאי"ז טלטול לצורך גופו ומקומו והו"ל טלטול האסור, ולכן פשוט דדינו כשאר מוקצה דאסור לאב להגביהו מדינא (ואפי' בדבר שאין בו ערך), וגם לאחוז בידו אסור משום הגזירה הנ"ל (בדבר שיש בו ערך), אבל כשהתינוק אחוז את המוקצה לצורך משחק, שטלטול זה מותר מדינא, בזה נחלקו חכמי זמנינו כאמור.

אכן נראה פשוט דכל הצד לאסור בזה הוא רק לדעת הראשונים שהגזירה נאמרה גם על אחיזה בידו של התינוק, אבל לדעת הראשונים שלא אסרו כי אם להגביהו, אין מקום לאסור בכלי שמלאכתו לאיסור, דהנה מצאו בראשונים ב' דרכים בטעם הדעות שחילקו בין הגבהה לאחיזה בידו;

א. בשיטה לר"ן (שבת קמא:): ועוד ראשונים ביארו דטעם הגזירה הוא משום דמאחר שהתירו לו לטלטל התינוק עם הדינר בידו משום חשש חולי של התינוק, יבא לטעות ולומר מה לי טלטול תינוק ודינר בידו ומה לי טלטול הדינר בידים, וכן העתיקו המג"א והמשנ"ב, ולפ"ז פשוט דבמקום שלא התירו לו שום איסור אין חשש כלל, וא"כ בכלי שמלאכתו לאיסור באופן שאין כאן איסור טלטול מוקצה כיון שטלטול לצורך גופו, אין מקום לגזור כלל.

ועוד, דבפשוטו נראה לדרך זו דהחשש הוא שיאמר דמותר לטלטל הדינר בידים כדי להחזירו לתינוק, אבל אין לחשוש שיטעה להתיר לטלטל בידים שלא לצורך התינוק, וכ"כ בח"א (כלל ס"ז סט"ז) ובמשנ"ב (סק"ה), ובשעה"צ (סק"ח) כתב דכן נראה פשוט כוונת המג"א להמעיין. ולפ"ז נמצא דבכלי שמלאכתו לאיסור אין מקום לחשוש כלל, דהא אם יחזירנו לתינוק לא עבר על איסור טלטול מוקצה כלל כיון שהוא לצורך גופו (וכסברא הא' הנ"ל). אלא דבאמת בשיטה להר"ן שם כתב להדיא דלא כדברי הח"א והמשנ"ב, דהחשש הוא שיבא להצניע את הדינר, וצ"ע.

ב. בריטב"א (החדשים) נראה דמעולם לא גזרו כאן גזירה חדשה, אלא יש כאן הגבלה על ההיתר המחודש שהתירו חז"ל לטלטל תינוק עם מוקצה מחמת חשש חולי (אע"פ שלא התירו מחמת זה טלטול מוקצה בידים ממש ושאר איסורים דרבנן), ולא התירו זאת אלא באופן שאין חשש שמא יבא לטלטל בידים, ועל כן אין מקום כלל לאסור אחיזה בידו של התינוק, כי אין כאן טלטול מוקצה כלל. ולפ"ז ג"כ פשוט דמותר להגביה תינוק עם כלי שמלאכתו לאיסור באופן שאין כאן איסור טלטול מוקצה כיון שטלטול לצורך גופו.

העולה מן האמור דלפי הדעות שהביא השו"ע דלא אסרו חז"ל לאחוז בידו של תינוק המטלטל דינר, פשוט דמותר להגביה תינוק המטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, ורק לפי הדעות דגזירת חז"ל היתה בין על הגבהת התינוק ובין על אחיזה בידו אע"פ שאין בזה איסור משום טלטול מוקצה, לפ"ז יש מקום לפלוגתת חכמי זמנינו אם גזירה זו קיימת גם בכלי שמלאכתו לאיסור. ונמצינו למידין דלד' האוסרים בזה אין מקום לחלק בין הגבהת התינוק לבין אחיזה בידו מחמת צירוף ד' הראשונים שחילקו ביניהם, כי כל עיקר האיסור בכלי שמלאכתו לאיסור הוא רק לדעות הראשונים שלא חילקו ביניהם, וז"ב.

טלטול תינוק שבידו לורד או מספריים וחושש שיגרום נזק על ידם

יש להסתפק איך הדין בתינוק שמצא עט או לורד או מספריים ומשתעשע בהם ויש חשש שיגרום לנזק ע"י כלים אלו (יקשקש על הקיר והכסאות או יגזור את הריפוד של הכסאות וכיו"ב) וחפץ האב לקחת את התינוק למקום המוצנע כדי שיניח שם את המוקצה, האם מדינא אין כאן איסור טלטול הואיל והתינוק משחק בהם ונמצא שטלטולם לצורך גופו כמו שנתבאר לעיל, או דשאני הכא דמ"מ לגבי האב אינו בכלל טלטול לצורך גופו הואיל והוא מטלטל את בנו לצורך טלטול המוקצה למקום אחר, [ורק באופן שמגביה את בנו לצורך בנו נחשב טלטול המוקצה שבידו בנו כטלטול לצורך המשחק של בנו].

אולם הנידון לאסור בכלי שמלאכתו לאיסור הוא מצד גזירה חדשה שמצאנו בגמ' ושו"ע שם לגבי תינוק שבידו דינר, דאע"פ שמבואר שם דתינוק העלול לבא לידי חולי אם לא יגביהו אביו התירו לו חכמים להגביהו אף אם יש בידו מוקצה (אם אינו יכול לנער מידי אמו המוקצה), מ"מ לא התירו אלא כשהתינוק מחזיק אבן וכיו"ב, אבל אם מחזיק דבר בעל ערך כגון דינר לא התירו לו משום גזירה דילמא נפיל ואתי אביו לאתויי ונמצא מטלטל מוקצה בידים. ולענין גזירה זו נחלקו הראשונים אם אסור גם לאחוז בידו של התינוק והוא מהלך ברגליו או רק לנושאו על ידיו, וסברת האוסרים דאע"פ שאין האב נחשב כמטלטל מוקצה כלל, מ"מ יש כאן גזירה חדשה שלא להתעסק עם תינוק שבידו מוקצה מחמת החשש שמא יפול מינו או שמא ישליך התינוק את המוקצה ומתוך שהאב חס על ממונו יגביהו ויכשל באיסור טלטול מוקצה בידים.

[גזירה זו היא בכל דבר בעל ערך שאדם מקפיד עליו ושייך בו החשש דילמא נפיל ואתי לאתויי ולא רק במעות כמבואר בח"א (כלל ס"ז סט"ז) ומקור חיים (סי' ש"ט ס"א), ועי' מחצה"ש ופמ"ג (סי' ש"ח סק"ח) שנראה דנחלקו בד' המג"א אם נר שעה דינו כדינר או כאבן לענין זה].

ולענין גזירה זו דנו חכמי זמנינו אם קיימת הגזירה גם בכלי שמלאכתו לאיסור (בחפץ שהוא בעל ערך), דבפשוטו י"ל דאע"פ שבשעה שהוא ביד התינוק אין כאן איסור טלטול מוקצה כי החזקת התינוק בו נחשבת כטלטול לצורך גופו, מ"מ שייכת בזה הגזירה שמא ישליכנו התינוק ויבא אביו להגביהו כדי להצניעו מחמת שחש על ממונו וזהו טלטול אסור כיון שהוא לצורך המוקצה, וכ"כ בספר ארחות שבת (פי"ט הערה ש"ע).

[והנה כשהתינוק בבית בודאי אין גזירה בחפץ כזה שאין אדם מקפיד עליו אם יפול וישאר מונח על הקרקע, והאיסור הוא רק בחפץ שאדם מקפיד עליו, כמו מעות או פלאפון וכיו"ב].

אם מותר ליטול את הכלי שמלאכתו לאיסור מהתינוק כדי שיוכל לטלטלו

ויש להוסיף דלפ"ז יש לדון אם יהא מותר ליטול את הכלי שמלאכתו לאיסור מידי התינוק כדי שיוכל להגביהו, אם נחשב כטלטול לצורך מקומו, או דכיון שאין שום צורך שימוש בטלטול זה אלא רק גרימת היתר טלטול לא חשיב כצורך מקומו, וכן מסתבר, ואכמ"ל.

אולם יש שהתירו מכמה טעמים;

הגזירה שיטלטל בשביל התינוק או כדי להצניעו

א. מכמה ראשונים משמע דהגזירה היא דחיישינן שיבא להגביהו וליתנו בחזרה לבנו התינוק, ומה שאסרו רק בדבר בעל ערך ולא באבן, היינו משום דהחשש הוא דמתוך שהוא חס על הדינר ידמה בדעתו שמותר לטלטלו לצורך התינוק (וכ"כ בספר חוט שני ח"ג עמ' ק"ג), ולפ"ז אין מקום לאסור בכלי שמלאכתו לאיסור, כי באמת מותר לטלטלו לצורך התינוק, (כן צידד בספר מחשבת עם עמ' צ"ז והעלה הספק קמי הגר"ח קנייבסקי צ"ל והשיב לו 'יתכן').

יש עצה לטלטל את הכשמל"א ע"י הערמה

ב. מאחר ויש עצה לאב לטלטל את הכלי שמלאכתו לאיסור ע"י שיערים ויעשה בו שימוש לצורך גופו (כמבואר במשנ"ב סי' ש"ח סקט"ז) או שישתמש במקומו ויהא בזה צורך מקומו (כמבואר בפמ"ג שם א"א סק"ח), י"ל דבכה"ג לא חששו חכמים שיטלטל באיסור, (כן צידד בספר נחלת ישראל עמ' ת"צ).

לא גזרו אלא במקום דררא דאיסור מוקצה

ג. לא מצינו שגזרו אלא במקום שהתינוק מטלטל המוקצה באיסור ואסור להגביהו מדינא, וכיון שיש כאן דררא דאיסורא הוסיפו חז"ל לאסור גם לאחוז בידו משום החשש שמא יבא האב לטלטלו בעצמו, אבל במקום שהתינוק מטלטל המוקצה בהיתר לא גזרו, דאל"כ נגזור בכל כלי שמלאכתו לאיסור דאסור לטלטלו לצורך

אלא דמ"מ ד' הא"ר שהתיר למוסרו לאחר היא מחודשת, וגם בדבריו משמע דאין להתיר כי אם בשעת הדחק, אך מ"מ יתכן שיש בזה צד קולא, ולענין אחיזה בידו בחפץ בעל ערך חזי לאצטרופי בשעת הדחק לדעות הראשונים דלא אסרו לאחוז בידו של התינוק אלא רק להגביהו ולד' חכמי זמנינו הנ"ל דלכו"ע לא אסרו לאחוז בידו באופן שהטלטול מותר מדינא.

עוד ראיתי בקובץ בית אהרן וישראל (קצ"ו עמ' צ"ז) שהובא סברא להקל באופנים הנ"ל לאחוז בידו של התינוק, ד"ל דלא גזרו אלא בחפץ שהאב רוצה שיהא ביד הקטן ועלול לשכוח מאיסור טלטול, אבל כשהאב חפץ ליטול מהתינוק את המוקצה והטעם שאינו נוטל ממנו את המוקצה בידיים הוא משום איסור מוקצה בשבת, ומשום כך הוא מוליכו למקום מוצנע, כל כה"ג אין מקום לחוש כלל שמא יפול מידו ויטלטלנו בידיים, והביא לזה כדמות ראייה ממעות שע"ג הכר שמותר לטלטלם ע"י הכר למקום אחר אם אינו יכול לנערם במקומו ולא חששו שמא יפלו המעות ויטלטלם בידיים מפני שחש עליהם. אך מ"מ אפשר דלא פלוג רבנן, עכת"ד. ואפשר דכ"ז חזי לאצטרופי להאמור לענין אחיזה בידו של התינוק להוליכו עם המוקצה למקום המוצנע, ופוק חזי מאי עמא דבר.

תמצית הדברים

אסור לשאת תינוק כשבידו מוקצה, והביא השו"ע ב' דעות אם מותר לאחוז בידו כשהוא מהלך ברגליו אם יש בידו חפץ בעל ערך, ולהלכה משמעות הביה"ל דיש להחמיר, ודנו חכמי זמנינו איך הדין בתינוק שבידו כלי שמלאכתו לאיסור כגון צעצוע חשמלי וכיו"ב, ויש לחלק הנידון לכמה מקרים.

א. אם אין התינוק משחק בו, מבואר במחצה"ש (סי' ש"ח סק"ח) בד' המג"א דדינו כשאר מוקצה ואסור להגביהו או לאחוז בידו כשהוא מהלך ברגליו (אם הוא חפץ בעל ערך, לד' האוסרים בשאר מוקצה).

ב. אם התינוק משחק בו והאב מטלטלו לצורך התינוק, אין בזה איסור טלטול מדינא, לפי שכלי שמלאכתו לאיסור מותר בטלטול לצורך גופו. [ואם הוא חפץ בעל ערך יבואר להלן].

ג. אם התינוק משחק בו והאב מטלטלו לצורך החפץ להניחו במקום המוצנע כדי שלא ינזק (כגון פלאפון וכיו"ב), אסור לטלטלו מדינא, דלא עדיף מטלטול מן הצד לצורך דבר האסור.

ד. אם התינוק משחק בו והאב מטלטלו לצורך שאר חפצי הבית כדי להניחו במקום המוצנע שלא יוזקו על ידו (כגון אם התינוק אוזן לורד או מספריים ועלול להזיק בהם), יש להסתפק אם דנים את הטלטול לפי צורך התינוק או לפי צורך האב (דלתינוק הוא צורך גופו ולאב א"י צורך גופו).

ואם הכלי שמלאכתו לאיסור הוא חפץ בעל ערך והוא מקפיד עליו אם יפול מיד התינוק וישאר על הקרקע, הדין כדלהלן;

א. באופן א' הנ"ל שאסור לטלטלו מדינא, מבואר במחצה"ש בד' המג"א שהוא בכלל הגזירה שגזרו בשאר מוקצה לאסור הטלטול או אפי' האחיזה בידו של התינוק.

ב. באופנים שאין איסור לטלטלו מדינא נחלקו חכמי זמנינו אם הוא בכלל הגזירה הנ"ל, והארכנו לבאר דכל הנידון הוא רק לד' הראשונים דס"ל דאסרו גם לאחוז בידו כשהוא מהלך ברגליו, אבל לד' הראשונים דלא אסרו אלא נשיאת התינוק שעובר בזה על איסור טלטול מוקצה, ה"ה בכלי שמלאכתו לאיסור אין לאסור כשהתינוק מטלטלו לצורך גופו, וא"כ לדעת המחמירים בזה אין מקום לחלק בין טלטול התינוק בידיים לבין אחיזה בידו, מחמת שאיסור אחיזה בידו שנוי בפלוגתא, כי בלא"ה כל האיסור בכלי שמלאכתו לאיסור הוא רק לפי הדעות בשו"ע שלא חילקו בין טלטול התינוק בידיים לבין אחיזה בידו.

ג. באופנים ג' וד' הנ"ל יש שכתבו דאינם בכלל הגזירה מאחר וכל טלטולו של התינוק הוא משום שזוהר מאיסור טלטול מוקצה בידיים. והוספנו צד קולא ע"פ המבואר בשו"ע (סי' ש"ח ס"ג) דכלי שמלאכתו לאיסור שהגיע לידו בהיתר מותר להמשיך ולטלטלו עד איזה מקום שירצה, וד' הא"ר דמותר גם למוסרו לאחר להניחו באיזה מקום שירצה, ולפ"ז י"ל דכל שמטלטלו כדי להניח את המוקצה באיזה מקום מותר מדינא ליטול את המוקצה מהתינוק אפי' בידיים וק"ו ע"י טלטול התינוק לד' הא"ר.

לטלטל פטיש המונח על השלחן כדי למנוע בושא בפני האורחים

והנה ידוע לחקור בגדר ההיתר בטלטול כלי שמלאכתו לאיסור, אם התירו רק לצורך גופו ומקומו, או גם לכל דבר המותר, ורק לצורך הצלת המוקצה מחמה לצל אסרו, ונפ"מ כגון פטיש המונח על השולחן, והוא מתבייש בשל כך בפני האורחים, האם מותר ליטלו משם (עי' שש"כ פ"כ הערה כ"ה), ולפי הצד דמותר לטלטל לצורך כל דבר המותר, י"ל דה"ה בזה מותר לטלטל כדי למנוע נזק מכליו המותרים בשימוש בשבת, אולם בפשוטו לא התירו כי אם לצורך גופו ומקומו ממש, וכן משמע מל' המאירי (שבת קנד:), והביאו בשש"כ שם.

אם דנים את טלטול המוקצה שביד התינוק לפי צורך התינוק או לפי צורך האב

אמנם יש לדון בזה מטעם אחר, דהנה האחרונים נתקשו בעיקר האיסור לטלטל את בנו והאבן בידו, מ"ט אין בזה היתר משום טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, והדרך היותר מחוורת בדברי הראשונים והאחרונים בזה היא, דכיון שהבן מחזיק את המוקצה כדרכו והאב מחזיק את בנו כדרכו, נחשב הכל כטלטול גמור ולא כטלטול מן הצד, (ומ"מ הוא קל יותר מטלטול בידיים, דהא לא התירו במקום חשש חולי טלטול בידיים אלא רק באופן זה, והוא דרגה אמצעית בין טלטול בידיים לטלטול מן הצד), וכן משמע מל' המשנ"ב (סק"ג) דמה שמטלטל להתינוק עם המוקצה הוי כאילו הוא עצמו מטלטל להמוקצה. אלא דיש לחקור בזה, אם המכוון דכה"ג נחשב טלטול כדרך, או המכוון דטלטול הבן מתייחס לאב מחמת שהאב מטלטלו (והאריך בזה בספר שלמי יהונתן מוקצה ח"ב עמ' ט'), ונפ"מ בניד"ד לגבי כלי שמלאכתו לאיסור, אם תלוי בצורך של הבן או בצורך של האב, דאם נחשב כטלטול גמור של האב מצד עצמו, א"כ כיון שהאב אינו מטלטל לצורך גופו אין לו היתר לטלטל, אבל אם המכוון דמתייחס לאב טלטולו של הבן, א"כ כיון שטלטולו של הבן הוא לצורך גופו, לא אכפת לן דהאב מטלטל שלא לצורך גופו, דמצד טלטולו של האב בפנ"ע הוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, וכל הנידון הוא רק מצד טלטולו של הבן, ועי'.

לטלטול תינוק המחזיק מכשיר חשמלי יקר כדי שלא ינזק המכשיר

והנה כל הנידון הנ"ל הוא רק כשהאב מטלטל את התינוק משום חשש נזק לדברים המותרים, אבל אם האב חושש לנזק המוקצה ומטלטל את התינוק כדי לקחתו עם המוקצה למקום המוצנע ע"מ שיניח שם התינוק את המוקצה (כגון בפלאפון וכיו"ב שהאב חושש שינזק), בכה"ג פשיטא דאסור, דאף אם חשיב טלטול מן הצד אסור, דה"ל טלטול מן הצד לצורך דבר האסור, ורק באופן שמטלטל כדי שלא יזיק התינוק עם הכלי שאר דברים נחשב טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, ואין לאסור אלא מצד טלטול בידיים של התינוק כמו שנתבאר.

היתר מחודש מדין עוון בידו

שוב התבוננתי דיש לדון בזה צד היתר מטעם אחר לגמרי, דהנה בשו"ע (סי' ש"ח ס"ג) מבואר דכלי שמלאכתו לאיסור שנטלו לצורך גופו ומקומו וגמר להשתמש בו, מותר לו לטלטלו יותר ולהניחו באיזה מקום שירצה, ובמשנ"ב (סי' ש"י סקט"ו ושעה"צ סי' ש"ח סק"ד) הביא ד' המג"א דדין זה קיים גם במוקצה מחמת גופו, והביא ד' הא"ר לענין סכין של מילה דמותר ג"כ למוסרו לאדם אחר להוליכו לאיזה מקום שירצה. ולפ"ז צ"ע מ"ט אסור לטלטל תינוק שבידו מוקצה, והלא לד' הא"ר מותר אפי' ליטול מידו את המוקצה בידיים. ובספר ארחות שבת (פ"ט הערה נ"ב) כתבו ליישב דלא הותר להוליך מוקצה למקום שירצה [ובכלל זה למוסרו לאחר] אלא כאשר עושה זאת באופן של סילוק המוקצה, דזה חשיב סיום נטילת המוקצה שבא לידי, משא"כ בטלטול תינוק שבידו מוקצה דאינו נוטלו כדי לסלק את המוקצה, דאדרבא, הקטן נהנה ושמח במוקצה שבידו, עכ"ד. ולפ"ז י"ל דאם מטלטל את התינוק כדי להניח את המוקצה בחדר אחר אין בכך איסור, ויוכל ליטול את המוקצה אפי' בידיים. [ואף דלגבי מוקצה גמור הכריע המשנ"ב (סי' ש"ח סק"ג) דאין היתר זה של עוון בידו, ודלא כד' המג"א, מ"מ בכלי שמלאכתו לאיסור כו"ע מודו להיתר זה המבואר בשו"ע].

פרשת ויחי~נדרים ס"ח עד ע"ד ~ מבחן מס' 157

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום שישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדרים פלוס-בקופות נוספות-"לדעת"-מילוי טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com.

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

- 1. באיזה אופן האב יכול להפר אחרי מיתת הארוס?**
 - א. רק אם הארוס שמע והיפר.
 - ב. גם אם הארוס לא שמע על הנדר ומת.
 - ג. רק אם הארוס שמע והיפר ומת ובאותו יום האב מיפר.
- 2. האם בעל מיגז גייז או מיקלש קליש, למסקנת הגמרא?**
 - א. מיגז גייז.
 - ב. מיקלש קליש.
 - ג. מחלוקת.
- 3. אמר קיים לך ומופר לך בבת אחת, מה דין הנדר?**
 - א. חלה ההקמה ואינו יכול להפר.
 - ב. ההפרה ביטלה את ההקמה ואינו צריך להפר.
 - ג. לא חלה לא ההקמה ולא ההפרה.
- 4. אשה שאמרה הריני נזירה ושמע בעלה ואמר ואני, האם יכול להפר נזירותה?**
 - א. יכול.
 - ב. אינו יכול.
 - ג. זה תלוי בספק הגמרא אם הקמה לשעה דינה כהקמה לעולם.
- 5. נערה שנתארסה ונדרה ונתגרשה וחזרה ונתארסה, באיזה אופן יכולים הארוס והאב להפר?**
 - א. רק הארוס הראשון היה יכול להפר.
 - ב. הארוס האחרון והאב מפירים יחד, ובלבד שהוא הראשון ששמע על הנדר.
 - ג. אם זה באותו יום יכולים להפר יחד אפילו אם הארוס הראשון שמע מהנדר.
- 6. באיזה אופן הגמרא מסתפקת אם גירושין נחשבים כשתיקה או כהקמה?**
 - א. כאשר הארוס לא שמע על הנדר.
 - ב. כאשר הארוס שמע על הנדר וגירש אותה והחזירה באותו יום.
 - ג. כאשר הארוס שמע על הנדר וגירש אותה והחזירה אפילו אחרי כמה ימים.
- 7. בעל שאמר לאשתו שכל הנדרים שתדור עד זמן פלוני יהיו קיימים, מה דין הנדר?**
 - א. לא חלה ההקמה.
 - ב. חלה ההקמה.
 - ג. ספק בגמרא.
- 8. האם חרש יכול להפר נדרי אשתו?**
 - א. כן.
 - ב. לא.
 - ג. תלוי בספק אם הבעל יכול להפר בלא שמיעה.
- 9. לענין מה ארוסה שהגיע זמנה להנשא דינה כנשואה לכולי עלמא?**
 - א. לענין חיוב מזונות.
 - ב. לענין אכילת תרומה.
 - ג. לענין נדרים.
- 10. באיזה אופן לכונ"ע אין היבם יכול להפר נדרי היבמה?**
 - א. כשיש ב' יבמין ולא עשה בה היבם מאמר.
 - ב. כשיש ב' יבמין ואפילו עשה בה היבם מאמר.
 - ג. אפילו ביבם אחד אינו יכול להפר אם לא עשה מאמר.

ההגרלה השבוע

על- 500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לבחירה:

מדור- לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

- 1. באיזה אופן האב לא יכול להפר אחרי מיתת הארוס?**
 - א. רק אם הארוס שמע וקיים.
 - ב. גם אם הארוס שמע ושתק ומת ביום שלאחריו.
 - ג. גם אם הארוס שמע ושתק ומת באותו יום.
 - 2. נערה מאורסה שנדרה ובגרה, מי יכול להפר את הנדר?**
 - א. האב והארוס יחד.
 - ב. הארוס לבדו יכול להפר.
 - ג. אי"א להפר נדר זה.
 - 3. אשה נשואה שנדרה ובעלה גירש אותה והחזירה, האם הבעל יכול להפר נדריה?**
 - א. אם לא שמע על הנדר מתחילה יכול להפר.
 - ב. אם גירש אותה והחזירה בו ביום יכול להפר.
 - ג. בשום אופן אינו יכול להפר.
 - 4. לב"ש שסוברים שמאמר קונה ביבמה קנין גמור, האם היבם מיפר לבדו או רק בשותפות האב (לרבי אליעזר)?**
 - א. לבדו.
 - ב. בשותפות האב.
 - ג. ספק.
- רשות- באיזה אופן הנודר על דעת חבירו יכול חבירו להפר?**
- א. בכל אופן.
 - ב. רק כשאמר הריני נודר אם חבירי ירצה.
 - ג. בכל אופן אין חבירו יכול להפר.

משנה ברורה
מתחילת סימן פ"ה עד סוף סימן פ"ח

האם מותר לקרוא קריאת שמע במבואות המסתופות?
א' אסור, ואפילו אם התחיל צריך להפסיק.
ב' אסור להתחיל, ואם התחיל אין צריך להפסיק.
ג' מותר, ובלבד שיכסה פיו ויקרא בלחש.

באיזה אופן מותר להרהר בדברי תורה בבית הכסא?
א' הרהור מותר בכל אופן ורק דיבור אסור.
ב' אם נכנס בליבו הרהור עבירה.
ג' בכל אופן אסור.

האם מותר לפסוק דין במקום שמותר להרהר בדברי תורה?
א' לא.
ב' מותר לפסוק הדין בלי לומר הטעם.
ג' מותר גם לומר הטעם.

כמה צריך להרחיק ממים סרוחים שדרך להצטער מאותו ריח?
א' א"צ להרחיק אלא מצואה או מי רגלים.
ב' ד' אמות אפילו הם לפניו.
ג' כמו מצואה, לפניו כמלוא עיניו ולאחריו ד' אמות.

באיזה אופן א"צ להרחיק מגרף של רעי ועביט של מי רגלים, כמו מצואה?
א' רק כשיש בהם מי רגלים או צואה צריך להרחיק.
ב' בשל מתכת מותר ברחוצים יפה, ובשל חרס או עץ אסור.
ג' בשל מתכת מותר כשאין בהם מי רגלים או צואה, ובחרס ועץ מותר רק ברחוצים.

אדם שנשמא למת, האם מותר לו להתפלל או לקרוא קריאת שמע?
א' כן.
ב' לא.
ג' קריאת שמע אסור עד שיטבול, ותפילה מותר.

אלו מים כשרים לטבילת בעל קרי?
א' רק מקוה הכשר לטבילה דאורייתא.
ב' גם מ' סאה מים שאובים, אבל לא שפיכת ט' קבין.
ג' אם קשה הטבילה מועיל גם ט' קבין מים שאובים.

שמירת הלשון
שער התורה פרק ז' "ועתה נתבונן" עד פרק ח' "ועל פי"

עד מתי מוטל על האב ללמד את בנו תורה, ואם אינו מלמד הוא נענש שימיו מתקצרים?
א' רק בקטנים גמורים.
ב' כל זמן שהוא תחת רשות אביו.
ג' כל זמן שלא סיים ללמדו את כל התורה והמשנה.

מה היה נסיון העקידה (לפי הרמב"ם)?
א' שעשה זאת למרות שכל ימיו עורר שאין להקריב את הבנים.
ב' שנתרצה לעקידה באהבה גמורה.
ג' שלא ניסה לומר שאולי אין כוונת הקב"ה לשוחטו ממש.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

עיינ במבחן הקודם בענין קבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע, והנה איתא במתני' (ברכות י"ג.) למה קדמה שמע לזהיה אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואח"כ יקבל עליו עולם מצוות. וצ"ב היכן מזכיר עול מלכות שמים בפרשה ראשונה ועול מצוות בפרשה שניה. ועיין במאירי (ברכות י"ד:) ובמהרש"א (שם י"ג.) שביארו שבפרשה ראשונה מזכיר מציאות ד' ואחדותו. ובענין קבלת עול מצוות בפרשה שניה נחלקו המאירי והמרש"א, שהמאירי מבאר שהכונה למצוות תלמוד תורה תפילין ומזזה, והמהרש"א מבאר שהכונה למש"כ "זהיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי" והיינו לקבל שהמצוות הם מן השמים.

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאידיש) על פרשיות השבוע, ש"ק ומועדים, סיכומי 7 דפים בשעה בגמרא וביאורי תפילה
בטל 03-6171132
כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים
בטל 0733-718-246

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669 | בעמדות נדרים פלוס' (לדעת)
במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com | בפקס: 0799-414-144
בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל: 0737-289-669

מבחן 15 פ. יוחי

חפץ חיים
הלכות רכילות כלל ו' סעיף ג' - סוף כלל ז'
אהבת חסד
פרק ג' הגהה "לכאורה" - פרק ד' הגה "ואעתיק"

חפץ חיים

אדם שנעשה לו נזק, האם מותר לו לחשוך במישהו שהוא עשה לו זאת?

- א' אסור בכל אופן.
- ב' אם יש דברים הניכרים מותר להחליט בליבו אבל לא להפסידו.
- ג' אם יש דברים הניכרים מותר להסתפק בדבר.

האם מותר להאמין לרכילות בדבר שיצא עליו קול בעיר?

- א' בקלא דלא פסיק מותר.
- ב' אסור לקבל ולהחליט שהדברים אמת א"כ כוונת המספרים לטובתו.
- ג' אפילו אם כוונת המספרים לטובתו אסור להחליט שהדברים אמת.

האם מעיקר הדין מותר להאמין לרכילות שמספר לו אדם שנאמן עליו כשנים?

- א' אסור.
- ב' מותר רק לחוש.
- ג' מותר גם להאמין.

המלשין על חברו, האם מותר לניזק להלשין עליו?

- א' אסור בכל אופן מפני שזה נחשב כמזיק גמור.
- ב' מותר בכל אופן כיון שאינו בכלל "עמיתך".
- ג' מותר רק אם על ידי זה לא יחזור וילשינו וא"א להציל בדרך אחרת והוא ראה בעצמו את ההלשנה.

אדם שדיבר גנות על אביו של השומע, האם מותר לשומע לספר דבר זה לאביו?

- א' מותר, שהרי אדם חייב מדאורייתא בכבוד אביו.
- ב' יש בזה איסור רכילות.
- ג' יש לעיין בדבר, וראוי להחמיר מספק.

מדוע חמור יותר לספר רכילות על תלמיד חכם?

- א' כיון שמסתמא זה שקר, וגם זה יותר מפריע למי שמספר לו.
- ב' כיון שהתורה ציוותה להתדבק בת"ח ולסייעו ולכבדו, והוא עושה היפך זה.
- ג' שתי התשובות נכונות.

האם מותר לספר לאדם שפלוני דיבר על אשתו וקרוביו?

- א' מותר.
- ב' אסור, אבל אם מזהירם שלא יספרו לקרובם מותר.
- ג' אסור אפילו אם מזהירם שלא יספרו לקרובם.

אהבת חסד

האם אדם מכובד צריך ללכת לבקר חולה שאינו לפי כבודו ללכת אצלו?

- א' כן, שהרי ביקור חולים הוא אפילו גדול אצל קטן.
- ב' לא, כמו שמצינו בהשבת אבידה שזקן ואינה לפי כבודו פטור מהשבה.
- ג' אין מצות ביקור חולים אלא בבן גילו.

באיזה אופן אין למבקר לשבת על ספסל הגבוה מהחולה, מפני שהשכינה למעלה מראשותיו?

- א' דווקא כשהוא שוכב במיטה.
- ב' דווקא כשהחולה שוכב על הארץ.
- ג' בכל אופן.

חולה שקשה לו לקבל מבקרים, האם יש בו מצות ביקור חולים?

- א' צריך רק להתפלל עליו, כיון שהתפילה על החולה היא חלק ממצות ביקור חולים.
- ב' יבוא לבית החיצון וישאל בשלומו אם הוא צריך עזרה, וישמע צערו ויבקש עליו רחמים.
- ג' כנ"ל תשובה ב', אך אין צריך לבקש רחמים אלא בפניו ממש.

כיצד מבאר הח"ח מדוע מתפללים על החולה שיתרפא "בתוך שאר חולי ישראל"?

- א' כיון שאין ראוי להתעלם משאר חולי ישראל.
- ב' שמתוך כך תפילתו נשמעת יותר.
- ג' לאפוקי חולים שהם נכרים שראוי שימותו בעוונם.

המבקר חולה עני ורואה שאין לו כסף לקנות תרופות והמבקר קונה עבורו, איזה מצוה קיים?

- א' ביקור חולים והצלת נפשות.
- ב' צדקה.
- ג' שתי התשובות נכונות.

איש אמיד הנוטה למות, והוא לא עשה צדקה וחסד כראוי לו, מדוע מזכירים לו שיתקן דבר זה?

- א' מפני שהצדקה מצילה ממות.
- ב' מפני שהצדקה מצילה מהגיהנום.
- ג' שתי התשובות נכונות.

מדוע אמר הכתוב "כל אשר תמצא לעשות בכוחך עשה"?

- א' לומר שלא יסמוך על בניו, כיון שאין הבנים יכולים להועיל לאביהם לאחר מיתתו.
- ב' מפני שבדאי גם בניו יהיו טרודים ולא יהיה להם שהות לתקן מעשיהם וכו'.
- ג' לומר שאין תובעים מהאדם אלא מה שבכוחו לעשות.

עולם התורה

מבין כל המצוות

שאלה לעיון מבית:

רבינו (אהבת חסד חלק ג' פרק ו') מעורר אודות מצות שמחת חתן וכלה. יודעים דברי הגמרא (ברכות ו:): שכל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות. ויש לעורר מה שמצוי שמגיעים לחתונה כיון שמכירים את המחותנים, או שמכיר רק את צד הכלה, או שמגיע כשהחתן והכלה נמצאים בחדר יחד. האם די בלשמה את המחותנים (שמקיים בזה מצות "ואהבת לרעך כמוך" ולהלכת בדרכיו ועוד), אבל כדי לקיים מצות שמחת חתן וכלה לכאורה צריך לכל הפחות לנשת לומר מזל טוב לחתן עצמו או לרקוד מעט באופן שהחתן נהנה מרובי הרוקדים. ויש מדקדקים לשבח בפני החתן את מקרו, וזה משמח מעליא.

דף נד

נונא סמא לעיניים

דבר רוחני, דבר ה', ודבר רוחני נקנה רק על ידי אדם רוחני. בעל גאווה הוא אדם גשמי, כי כל ענין בעל הגאווה הוא שאדם זה תופס את עצמו כמשהו, כדבר עיקרי, והרי כלפי הקב"ה לא שייכת תפיסה כזאת, ורק אדם ששייך לגשמיות ולהסתר של העולם הוא יכול להיות בעל גאווה.

הבן יהודיע אומר שהמילה מתנה מורכבת מהמילים 'מה' ו'תן'. המילה 'מה' היא ענווה אמיתית, שמו שגמרא אומרת שגדול מה שנאמר במשה ואהרן מאברהם אבינו, כי הם אמרו ונחנו מה. 'תן' עולה 'מה' כפול עשר. כידוע בדברי המקובלים שהרחבה של דבר הוא כפול עשר.

ביאור זה מתחבר עם מש"כ בספרי חסידות לגבי חנוכה. הבת עין אומר שמה שאפשר לזכות לגר חנוכה הוא רק ע"י ענווה ושפלות, כמו שאומרים שאין לנו רשות להשתמש בהם, כי אנו לא בדרגה של ענווה להשתמש בהם, תולעת בגימטריא רשות. גר חנוכה מניחים אותו למטה מי' טפחים.

האמרי אמת אומר, שחנוכה זה מלשון חן, ולענווים יתן חן. ובספר עטרת ישועה (בנו של האמרי נועם מדז'קוב), מוסיף שהגמרא פותחת את סוגית חנוכה במילה מאי חנוכה, מה זו כניעה.

לדברי המהר"ל מובן היטב, כי אי אפשר לקבל דבר רוחני בלי להתעלות מעל הגשמיות, כמו שמאריך הבני יששכר שגר חנוכה זה אור הגנוז. וכן תורה שבעל פה, היא מעל העולם, ונאמר עליה למנצח על השמינית. כידוע שמספר שמונה הוא מעל העולם. וזה חנוכה.

גדרים נ

ערסא דגרא ואיסור ניהוש

הגמ' דנה מהו "דרגש". ובביאור הראשון מבארת שדרגש זה "ערסא דגרא".

הב"י (יו"ד סי' קע"ט) מביא מרבינו ירוחם שיש מנהג בעם ישראל שעושים שולחן בליל ברית מילה ומניחים עליו אוכל שיהיה סימן טוב לתינוק הנולד, וכותב רבינו ירוחם שאסור לעשות כן, כי זה בגדר העורכים לגד שולחן, כלומר שזה דרכי האמורים וניהוש. ואומר הב"י שלכאור' רואים בגמ' דילן שמתגר לעשות כן, דהרי היו עושים ערסא דגרא דהיינו מיטה שמעמידים בשביל להביא מזל על הבית.

הרדב"ז (חלק ח' סי' קכו) דן בענין זה, ואומר שמצד ניהוש לית לן בה, כי מה שאסור ניהוש זה רק שרואה משהו ועפ"ז מחליט מה יהיה העתיד שלו ופועל לפי זה, אבל אצלנו כל מה שרוצה זה להביא מקום למזל לחול, ולחזק את המזל אין איסור.

ולכאור' דברי הרידב"ז מוסברים היטב ע"פ דברי המהר"ל בבאר הגולה (באר השני) על מה שבראש השנה לוקחים סימנים ואומרים "ה' ר' וכו',

אמרו בסוגייתנו שדג הוא סם ורפואה לעיניים, ונרמז במילה נו"ן סמ"ך ע"י.

בתחילת ספר ליקוטי מוהר"ן (תורה א) מבאר שאדם מישראל צריך לחבר את העולם לתורה, וזאת באמצעות אור השכל והתורה. אבל אור השכל הוא גדול מאד, ואדם לא יכול להתחבר אליו ישירות. דרוש לו אמצעי, והוא הנו"ן דהיינו המלכות, כמ"ש "לפני שמש ינון שמו". והיינו שהמלכות היא שיש בחירה בין שני צדדים, הבחירה בטוב מביאה את האדם לאור השכל. לאדם יש נסיונות רבים וע"י שמשפר את עצמו מגיע לאור השכל. השכל נמשל לאור השמש והמלכות נמשלת ללבנה. המטרה של עבודתנו היא להתחבר לאור השכל ע"י המלכות.

ספר פרפראות לחכמה (פירוש על ליקוטי מוהר"ן) מחבר את דבריו לגמ' שלנו. שהנו"ן הוא סם לעיניים, דהיינו שהמלכות (אות נו"ן) מביאה לידי העיניים דהיינו השכל.

כידוע הבני יששכר כתב רבות על חנוכה. בתוך דבריו מביא מהספר יצירה שכל חודש יש לו אות ששייכת אליו. האות של חודש מרחשון היא נו"ן, ומתבאר ע"פ הגמ' (ברכות ד, ב) שבמזמור אשרי אין אות נו"ן משום שהיא מורה על נפילה וירידה, ואכן אין בחודש זה חגים. אולם הגמ' שם מוסיפה "אעפ"כ סמכו דוד ברוה"ק שנאמר סומך ה' לכל הנופלים", הרי שהאות סמ"ך מחזקת וסומכת את הנפילה של הנו"ן. וסמ"ך היא האות של חודש כסליו אשר סומכת את הנפילה של חשון!

וביאור הענין, שבכסליו יש את הגילוי של נס חנוכה המורה על כך שבאמת העולם מגלה את כבוד שמים, ומתחת לפני השטח רוחש האור הגנוז. וע"י כן מתגלה שגם בחודש חשון שהוא יום רגיל, יש הארה עצומה. ומוסיף הבני יששכר שיש רמז לכך, שהאות נו"ן של חשון, יחד עם הסמ"ך של כסליו, יוצרים יחד את המילה "נס".

והנה לא נתבאר בדברי הבני יששכר את ענינו של טבת אשר האות שלו היא "עין". מבאר רבי צדוק הכהן (פרי צדיק לו' דחנוכה ור"ח טבת אות יח) שאחרי שעוברים דרך חנוכה שענינה תושבע"פ מגיעים לע' פנים לתורה.

לפי"ז יש לומר דרך רמז שגם זה אכניס לגמ' שלנו: נונא (חשון) סמא (כסליו - ניסים) לעינא (טבת - שלימות השגת התורה).

דף נה

וממדבר מתנה

הגמרא מביאה שרב יוסף אמר לרבא את הדרשה - וממדבר מתנה, כיון שאדם עושה עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל התורה ניתנת לו במתנה. מבאר כאן המהר"ל יסוד (שנשנה בדבריו בעוד מקומות). תורה היא

ומביא שהיו שלעגו ע"ז שזה נוחש ודרכי האמורים, ואומר המהר"ל שביאור הדבר ע"פ הרמב"ן בפרשת לך לך הכותב יסוד גדול כדלהלן.

מצינו בתנ"ך פעמים רבות שכאשר הנביאים היו אומרים נבואה, נצטוו לעשות פעולה גשמית בעולם, כדי להחיל את הדברים. כלומר, ע"י הפעולה המעשית, קיום הנבואה מתחזק (שסיבות שונות לא יוכלו למנוע את היציאה לפועל שלו). ואומר הרמב"ן שהנביאים היו עושים סימנים לראות אם יחולו הדברים, לדוגמא, אברהם אבינו הקב"ה אומר לו קום והתהלך בארץ לאורכה ולרחבה כי לך אתננה, ומה הענין ללכת? אלא שבכך הוא מחיל את הכיבוש של עם ישראל.

ואומר המהר"ל שזה ענין הסימנים בר"ה שאנחנו רוצים שההשפעה של השנה תתחיל לחול, ואם הדברים נשארים מופשטים, הרי הברכה עלולה להיפסק, על כן אנחנו מביאים לזה חלות בעולם ומתחילים את הברכה ע"י עשיית הסימנים. לדוגמא אוכלים תפוח בדבש כדי שתהיה שנה טובה ומתוקה, ע"י שעושים כן, מתחילה כבר המתקנות של השנה וע"י תמשיך ההשפעה, כי כבר חלו הדברים בפועל בעולם.

וזה לכאן ממש דברי הרדב"ז שערסא דגדא שעשויה למזל אינו נוחש, כי אין הפירוש שע"י זה יודעים שיהיה טוב, אלא זה פועל המשכה של הברכה בפועל ואין בכך בעיה של נוחש.

דף נז

כפר דימא

ישמעאל איש כפר ימא ואמרי לה איש כפר דימא.

הרא"ש מסביר: דימא - כך שם העיר. בשו"ת אבני צדק לבעל הייטב לב (אהע"ז סי' סא) דן האם כפר ועיר הם שמות מתחלפים או שמדובר בשני מושגים נפרדים. בספרי (כי תצא סי' רפט) כתוב שחליצה צריכה להיות בגובהה של עיר, והשאלה היא האם אפשר לעשות חליצה בכפר או דוקא בעיר. ומביא בשם המהר"ם אלשקר (סי' נה) שכשכתוב עיר ה"ה כפר (אא"כ ידוע אחרת) כגון שבעת טובי העיר ה"ה בכפר. ומביא האבני צדק ראייה, שהגמ' בסוף יבמות (קו, ב) מביאה שהיתה חליצה שנעשתה בכפר עיטם, הרי שאפשר לחלוץ בכפר ולא דוקא עיר.

הנכד של האבני צדק, רבי חנוך העניך מייער בספרו מפענח נעלמים (סי' ב אות ג) דוחה את ראיית סבו ואומר שלפעמים השם של העיר הוא 'כפר' (כגון שהתחיל ככפר וגדל להיות עיר) ומביא לזה כמה ראיות. ואחת מהן מהגמ' שלנו שהרא"ש אומר שכפר דימא היה עיר.

ויש להוסיף על כך. כתוב בספרי המקובלים שההבדל בין עיר לכפר, הוא, שעיר הוא עיקר מקום כבודו של הקב"ה, וכפר הוא מקום חיצוני והגילוי שם יותר נסתר. בזה יכול להיות שהמילה כפר הוא כלשון כפרה, שפירושו 'הסרה', ובכפר אין את הגילוי הגמור והוא בר-הסרה. רבי משה זכות מביא שישעיה ראה את המרכבה כבן עיר ויחזקאל ראה כבן כפר, בצורה חיצונית. וא"כ אפשר לומר שהתפקיד של האדם להביא לגילוי הקב"ה במקומות החיצוניים, מן העיר אל הכפר. לכן י"ל שעיר וכפר הם לשונות מתחלפים, שעיקר הענין בכפר הוא להפוך להיות עיר.

דף נח

גידולין ונס חנוכה

הסוגיא עוסקת בדין גידולין.

הקשה הבית יוסף (סי' תרעא) מדוע חנוכה נקבע לשמונה ימים, הלא הנס היה רק שבעה ימים. ונאמרו על קושיא זו עשרות תירוצים.

קושיא נוספת ידועה, כיצד ניתן להנות מהשמן שנוסף בדרך נס, הלא אסור להנות ממעשה ניסים.

ועוד קשה, דהנה הרד"ק בספר מלכים (מ"ב פ"ד פסוק ז), בענין נס ריבוי השמן שעשה אלישע לאשה האלמנה, מביא בשם התוספתא שהאשה שאלה את אלישע האם צריכה להפריש תרו"מ מהשמן שנוסף, ונענתה שפטורה. והיינו משום ששמן של נס אינו נחשב כגדל בארץ, א"כ הוא הדין שיש לפסלו להדלקת המנורה.

ונראה ע"פ הנידון בסוגייתנו שכפי שביאר הר"ן השאלה היא האם גידולים נחשבים חלק מהפרי או כדבר לעצמו [ומסקינן שהגידולים אין מעלין את העיקר והיינו שנחשבים חלק מהפרי]. ויש לומר אפוא ששמן שהתרבה בדרך נס, הרי הוא כמו גידולין. ואין כאן איסור של הנאה ממעשה ניסים, שרק כאשר הנס עומד לעצמו אסור להנות ממנו, אבל כאשר מחובר לדבר טבעי אין איסור. ומאחר והיה שמן ליום אחד, נמצא שכל השמן שהתרבה הוא כמו גידולין של העיקר וחלק ממנו ואינו נידון כ'מעשה ניסים'. [יתכן שזה גם הפשט בתוספתא, שאומר אלישע לאשה בדרך ממנו"פ: אם השמן החדש הוא חלק מהשמן הראשון הרי הוא פטור מן המעשר, שאינו דבר חדש, ואם נאמר שאינו חלק מהשמן הראשון הרי הוא מעשה ניסים ופטור מן המעשר].

ומיושב שאנו מודים גם על היום הראשון, משום שאילולי השמן של הנס הראשון שאינו נס, לא היינו יכולים להנות מהשמן הנוסף.

והדברים מצטרפים לדברי השפת אמת שהגילוי הגדול של חנוכה הוא שלא רק הנס הוא נס, אלא מתגלה שגם הטבע הוא בהשגחת ה'. ועל כן מודים על היום הראשון שהוא 'טבע'.

דף נט

הנודר כאילו בנה במה

נדרים הם דבר שיש לו מתירין כיון שיש מצוה לאדם להשאל על נדרו, דכל הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן. וצ"ב מה החומר הגדול בזה.

ויש בזה שני דרכים במפרשים.

א) המהר"ל (בחי' אגדות לעיל דף כב, א, וב"ב דף עד, א) מבאר שאדם שנודר מוציא את עצמו מן הכלל, הרי עם ישראל לא קיבל על עצמו אותו נדר, ורק הוא אסר את עצמו. ע"י זה הוא נעשה לעומד לעצמו מחוץ לציבור. וזה הפשט בהתרת נדרים שצריכים שלשה אנשים שמייצגים את הציבור, וכן ע"י חכם שגם הוא מייצג את הציבור (רב' - לשון רבי').

וזה הפשט שנדר שנעשה על דעת רבים אין לו הפרה, שבכך הנדר מצורף לרבים.

וזה הדימוי ל"בנה במה", שהבונה כמה מחוץ לבהמ"ק פורש מהעבודה של כלל ישראל ונעשה יחיד פורש.

ב רבי צדוק הכהן (קומץ המנחה א אות צה, פרי צדיק) מבאר שהחסרון הוא על דרך הירושלמי "דין מה שאסרה התורה". התורה נותנת לנו גדרים כיצד להתקדש. אדם שמקבל על עצמו גדרים ואיסורים חדשים, מביא את העבודה למקום שאינו שייך. ודומה הדבר למה שאמר קורח "כי כל העדה כולם קדושים", וזו טעות לקחת את הקדושה במידה שווה, כי גדרי התורה מחולקים ומובחנים. וזה הדימוי לבניית במה, שהבונה אותה יוצא מהמהלך של גדרי התורה.

החיוב להתיר נדר הוא עד כדי כך, שמצינו לרבי יוסף ענגיל בגליוני הש"ס שדן אם יש לברך על התרת נדרים, שהרי זו כמו מצוה דרבנן.

דף ס

שני ימי ראש חודש

הגמ' בע"ב אומרת שכשאדם אומר 'חודש זה' אסור, אסור במשך כל החודש וראש חודש להבא, כלומר ראש חודש הוא היום הראשון של החודש הבא. ושאלה הגמ' פשיטא. והשיבו כי איצטריכא לחודש חסר.

הר"ן מבאר שהכוונה שהחודש הבא חסר וממילא החודש הזה מלא, ונמצא שראש החודש הבא יש לו שני ימים, וקמ"ל שראש חודש מתחיל מתאריך ל' בחודש. [מענין לציין שאת הדף הזה לומדים בראש חודש טבת שהוא שני ימים ראש חודש].

דבר זה מביא אותנו לשאל מה זה שני ימי ראש חודש, הרי ראש חודש הוא יום אחד כי זה היום שמתחיל החודש, ולמה ל' של החודש הקודם נכלל ב'ראש חודש' של החודש הבא.

וביותר קשה שבדברי רבותינו מובא שראש חודש הוא יום קדוש כי כל יום שיש מוסף יש בו נשמה יתירה, וכתוב במדרש שלעתיד לבא בראש חודש תהיה עלייה לרגל. וא"כ יגדל הפלא מדוע עושים ראש חודש מיום שהוא בכלל לא של החודש המתחיל.

והנה הדרך האחת לבאר היא כמו שכתב הצ"ח בברכות (כו, ב) שלגבי ראש השנה כתוב שבימים שהעדים השתהו מלבוא עשו אותו יום קודש ויום שלמחרת, ואומר הצ"ח שבאמת זה קאי על כל ראש חודש, כי בכל ראש חודש הללוים היו שרים את השיר של יום, ואם הגיעו העדים באיחור נוצרה בעיה איזה שיר לשיר. ועל כן בזמן ביהמ"ק כשהגיעו באיחור אז היום הראשון עשו אותו קודש וגם למחרת. והרב לופיאנסקי הוסיף שאפשר לומר שהיום הראשון יש לו פוטנציאל להיות ראש חודש כי מחכים לעדים, וע"פ דברי המקובלים כל יום שיש לו פוטנציאל להפוך למשהו גדול, יש לו את הקדושה הזאת ולכן ראש חודש הוא שני ימים.

אבל באמת בראשונים מבואר דרך אחרת, ואמנם היא יותר 'טכנית' אבל יש בה אור חדש לשני ימי ראש חודש, והוא המבואר בשבולי הלקט וזה מבואר בשיבולי לקט (שבולת קס"ח) בשם רבינו ישעיה בעל התוס' ר"ד, וכן לומדים הרבה מהאחרונים מדברי הרמב"ם (קידוש

החודש פ"ח ה"ד).

וכך הוא ביאור הדברים: הגמ' בר"ה אומרת שהיקף החודש של הלבנה הוא כ"ט יום וחצי ועוד קצת (כ"ט י"ב תשצ"ג), וכשנגמר ההיקף אנחנו נמצאים באמצע היום ולא שייך לעשות ראש חודש באמצע היום, ולכן דוחים את הראש חודש ליום הבא. משום כך עושים [באופן כללי] חודש אחד מלא וחודש אחד חסר, שבכך משיגים את הממוצע של כ"ט וחצי.

נמצא שגם ביום השלושים של החודש הקודם יש קדושה כי זה היום שבו הלבנה התחדשה, על כן שני ימי ראש חודש פירוש הדבר שהיום הראשון הוא קדושת חידוש הלבנה [קדושת הטבע], והיום השני הוא תחילת ספירת החודש החדש [קדושת מנין בני ישראל].

דף סא

יובל אליבא דרבי יהודה

דנו בסוגיא באדם האוסר את עצמו ביובל זה, האם נאסר בשנת היובל הקרובה, ותלינן לה במחלוקת רבי יהודה ורבנן אם שנת החמישים עולה למנין השנה הראשונה של השמיטה הבאה, או שאינו עולה למנין זה. ולפי רבי יהודה שנת החמישים עולה לכאן ולכאן, ונמצא שלדידו ההיקף של יובל הוא בעצם של מ"ט שנים.

ומה שיש לתמוה, הגם שלפי רבי יהודה שנת החמישים עולה כשנה ראשונה של ההיקף הבא, אבל סוף סוף היא גם הסיום של ההיקף הזה, ומאי חזית ללכת בתר היבט זה ולא בתר היבט זה.

הגמ' מביאה שרבנן מקשים על רבי יהודה שבהיקף הראשון של השמיטה יש רק חמש שנים של עבודה. ומשיב להם שהתורה דיברה על הרוב, כמו שצריכים לומר בהבטחת 'ועשת את התבואה לשלש השנים' שכאשר מדובר בשנת היובל ההבטחה היא לעשות יובל של ארבע שנים. וקצת משמע בגמ' שהקושיא שמקשה רבי יהודה על רבנן היא רק לשיטתם, ולדידיה לא קשה, וצ"ב למה אין קשה כן גם לדידיה.

ובירושלמי מבואר שלפי רבי יהודה שנת היובל היא השנה הראשונה של השמיטה הבאה, אבל זה רק לענין שמיטה, אבל לענין היובל הבא אין מונים את היובל הקודם כשנה ראשונה, נמצא שיובל אינו מגיע לאחר שנת השמיטה אלא ביובל הראשון, שהרי ביובל השני השמיטה היא בשנת המ"ט, ובשנה שאחריה היא שנה רגילה, ורק בשנה שאחריה עושים יובל. וכן מבואר להדיא בספר הזהר (מובא בשערי הזהר לר"ד מרגליות) וכן מבואר בתומים (סי' סז) מדנפשיה בדעת רבי יהודה.

ולפי הבנה זו שתי הקושיות לא קשות. שבאמת היובל אינו תחילת המחזור הבא של היובל. וכן מה שמקשה רבי יהודה על רבנן לא קשה לדידיה, שכן לפי שיטתו כמעט אף פעם לא ייצא יובל ושמיטה צמודים זה לזה, ואין צריך ברכה של עשיית התבואה לארבע שנים.

נערך ונכתב מחדש עשרה בטבת תשע"ט יום השנה לפטירת מו"ר הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל, והיות שחלק גדול מהדברים נלמדו עמו, יה"ר שיהיו לע"ג ושיהיו שפתותיו דובבות בקבר

בנימין זאב יטרף

תמצית: קושיות: ברכת בנימין שעמד בתחלת זריחתו ובשקיעתו של ישראל מה עניינה ומה השייכות לטריפת זאב? מה השייכות לברכת משה? מדוע בנימין עומד במרכז הויכוח שבין יוסף ליהודה? מודע פרשת ויגש עומדת לעצמה? - החילוק בין יוסף ליהודה דיוסף בחינת המשביר, ויהודה בחינת המקבל, צדיק ובעל תשובה - מעלת המקבל על פני הנותן שמשתייך לאוצר גדול של הקב"ה שאין לו סוף - ביאור דברי הגר"א דאחישה קאי אמישיח בן יוסף ושלא תהיה גאולה שלמה, ובעתה הוא משיח בן דוד שאז תהיה הגאולה - החסרון בבחינת הצדיק הוא שאינו מביא לגילוי כבודו ממקום הרע, בנימין הוא הצדיק המביא מבחינת צדיק לבחינת בעל תשובה - בנימין הוא המשלים את אבני האפור ממ"ט אותיות, כ"ה בצד אחד וכ"ד בצד שני, לנ"א אותיות, השוואה לשמע ובשכמל"ו שהם ממ"ט אותיות, כ"ה בשמע וכ"ד בשכמל"ו - בנימין הוא נקודת החיבור של שמים וארץ וע"כ בחלקו הוא בית המקדש - פרשת ויגש הוא מקום העברת מלכות יוסף למלכות יהודה וע"כ שם הנידון הוא בנימין - ברכת יעקב היא על נקודת החיבור בין עליונים לתחתונים ומישך שייכי לברכת משה שהוא בניין בית המקדש, וזהו זאב יטרף החבור הגמור הוא ביטול התחתונים - בנימין הוא זה שמביא לגילוי יהודה ומשיח בן דוד ולכן עומד קודם ואחר מלכות בית דוד, וכן אליהו הנביא המביא למשיח בן דוד בא מבנימין

דא עם דא, דא על בנימין ודא על בנימין, הרי להדיא שהעניין של בנימין הוא עיקר הויכוח, צ"ב מהו עניין ההתועדות שבין יוסף ליהודה ששייך בעצם לבנימין.

א.

קושיות

עוד צ"ב בתחילת פרשת ויגש, דהתורה נראית כמפסיקה באמצע הדו-שיח של יוסף ויהודה, ומדוע אין כאן המשך אחד, והיה מתאים שפרשת מקץ תסתים לאחר שיוסף מתגלה אל אחיו? ועוד הקשה הרמב"ן (מד, יט): "לא ידעתי טעם לאריכות דברי יהודה בספור מה שהיה כבר ביניהם", דכיון שכבר נאמר הסיפור בפרשת מקץ מדוע חזר עליו יהודה שונאו בפרשת ויגש. וכן צ"ב בהמשך הפרשה שנאמר (מו, כח): "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה", וביאר רש"י: "ומ"א: להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", ותמוה מדוע היה צריך לשלוח לפניו את יהודה דוקא, ומדוע לא ביקש מיוסף שהוא המשביר לכל הארץ?

ב.

יוסף ויהודה בחינת צדיק ובעל תשובה שורש משיח בן יוסף ומשיח בן דוד

וביאור עניין זה יש להקדים מה שהתחלנו לעסוק בו בשיעור פרשת וישלח, והוא החילוק בין יוסף ליהודה. ומבואר בדברי רבותינו, דיוסף הוא המשביר לכל הארץ, דהוא הגילוי של המשפיע בעולם, הצדיק במידת היסוד. יהודה לעומת זו שייך לבחינת המקבל בעולם, מידת המלכות. וכן הוא לשון הזוהר הנ"ל (רו:): "ורוא דמלה, יהודה ויוסף הכי אצטריכו לאתקרבא כחדא, בגין דיוסף איהו צדיק, יהודה איהו

בפרשת ויחי (מט, כז) נאמר: "בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל" ופירש רש"י: "בבקר יאכל עד, לשון ביזה ושלל וכו' ועל שאול הוא אומר שעמד בתחלת בוקרו וזריחתו של ישראל, ולערב יחלק שלל, אף משתשקע שמשן של ישראל ע"י נבוכדנצר שיגלם לבבל", ובמדרש (ב"ר צט, ג) קישרו דבר זה עם תחילת הפסוק: "מדבר במלכותו מה הזאב הזה חוטף כך חטף שאול את המלוכה וכו' מדבר במלכותו מה זאב חוטף כך אסתר חוטפת המלוכה", וצריך ביאור מהו עניינו של בנימין המתגלה בזה שהוא בתחילת מלכות ישראל ובסוף מלכות ישראל, וכן למה ההדגשה היא על דמינו לזאב החוטף, ועוד, דמבואר ברש"י (דברים לג, יג): "אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב", פירוש שיש שייכות בין ברכת יעקב אבינו לבניו לברכה שבירך משה את השבטים, וכיון שברכת משה לבנימין היא: "לבנימין אמר ידיד ה' ישכן לבטח עליו חפץ עליו כל היום ובין כתפיו שכן", ומבואר בגמרא (יומא יב). דהכונה לבית המקדש, א"כ צ"ב מה השייכות בין הברכה של יעקב לברכה של משה?

הפרשיות האחרונות התעסקו בויכוח בין יוסף ליהודה בעניין בנימין, ובמבט ראשון נראה שזה שהעסק הוא לגבי בנימין הוא לא בעצם אלא שיוסף מצא עילה להתלונן על אחיו. אבל מבואר בחז"ל להדיא לא כך, דאיתא בזוהר תחילת ויגש (רו:): "דבר אחר, כי הגה המלכים נועדו, דא יהודה ויוסף, דאזמנו לאתוכחא דא עם דא, לאתוכחא תרווייהו כחדא, בגין דיהודה הוה מלך ויוסף הוה מלך, ותרווייהו אתו כחדא לאתוכחא

ואפילו אם לא זכו מקבלים אותה, וא"כ הגאולה היא גדולה יותר. ונפלא. ושוב מצאתי דכן הם דברי הגר"א בתיקוני זוהר (תיקון כב, דף עה.) וז"ל: "כי תחילה יאלו וכו' ויהא בדינא ואם יגאלו בדינא לא יהא לון תקומה וימות משיח בן יוסף, וכו' ואח"כ יגאלו בדוכרא וברחמים גדולים", גאולה בדין שייכת לבחינת צדיק, גאולה ברחמים שייכת לדרגת בע"ת.

ג.

בחינת הצדיק לוקה בחסר שאינה מגלה את כבוד שמים ברע ואת זה בנימין בא לתקן

וביתר ביאור, בחינת הצדיק והבעל תשובה היא ב' הבחינות שמדבר עליהם הרמח"ל בדעת תבונות, הנהגת המשפט והנהגת היחוד. הצדיק, הנהגת המשפט, היא הבחינה שבה הדברים מתגלים כתוצאה ישירה מהמעשים, העושה טוב זוכה לשכר, ואם עושה להפך אינו זוכה, וכל התביעה והזכות בעולם הוא רק על המעשים הטובים שנעשו. אבל בחינת בעל תשובה היא בהנהגת היחוד, היכן שמתגלה שיש הנהגה שהיא מעבר לתוצאה וסיבה, היכן שמתגלה שכל פרט ופרט בעולם מביא לידי כבוד שמים, שאפילו החוטא, ע"י חטאיו בא לידי חרטה ובכי וע"י זה בא לתשובה (וכפי שביאר בעל התניא במאמר הראשון לר"ה), וכן כל פרט בעולם אפילו שלא נראה שיצר טוב מ"מ בבחינה של הנהגת היחוד יתגלה היאך כל דבר מביא לידי כבוד שמים - שהכל ברא לכבודו, וכפי שביאר הלשם בספר הכללים באריכות. נמצא לפי זה שבחינת צדיק במידה מסוימת לוקה בחסר, שהיא מביאה לידי גילוי כבודו בעולם רק כתוצאה ממעשים טובים, אבל כל שאר המעשים והדברים בעולם אינם מגלים כבוד שמים בבחינה הזו. וזוהי יש ביאור נוסף כמה שמקום שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד, שהבעל תשובה מגלה שמכל זוית בעולם, טוב רע ורשות, מכולם בא גילוי כבוד שמים.

ועל פי זה מתבאר עניינו של בנימין והוא עפ"י ב' נקודות שביאר רבי צדוק הכהן. דבגמ' ב"ב (ז.) איתא: "תנו רבנן ארבעה מתו בעטיו של נחש ואלו הן בנימין בן יעקב ועמרם אבי משה וישי אבי דוד וכלאב בן דוד", וביאר רש"י: "בעצתו של נחש, כלומר לא היו ראויין למות אלא שנגזרה גזירת מיתה על כל תולדותיו של אדם הראשון בעצתו של נחש", ובפשטות הכוונה שאנשים אלה לא היה בהם חטא כלל, ומ"מ מתו בעטיו של נחש, אבל רצ"ה מבאר במקומות הרבה דעטיו של נחש הוא הערבוב טוב ורע שיש באדם, שאפילו צדיק שבצדיקים אינו יכול להימלט מהרגשת תאוה וגופניות שיש בזה העולם אפילו אם אינו עושה רע כלל. ופירוש הדבר הוא שעטיו של נחש הוא מה שגרם שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא כלל, שאפילו מי שעושה רק טוב כל ימיו, מ"מ יש בו שמץ של רע. בנימין הוא מבין השבטים שמת בעטיו של נחש, וביאור הדבר שבנימין מביא לידי גילוי שאפילו הצדיק שבצדיקים מ"מ זקוק הוא למדרגת בעל תשובה, שאי אפשר להגיע לידי שלמות של טוב בעולם הזה בלא הבחינה של בעל תשובה, שאפילו צדיק שבצדיקים זקוק לזה, דו"ק. וזה הוא עניינו של בנימין, כדמבאר רצ"ה, שהוא זה שמביא לידי החיבור של בחינת יוסף ובחינת יהודה, שיוסף לבדו הוא בחינת צדיק בלבד, בחינה שאומרת שכל מה שאדם לא זכה לה הוא משום חטאיו, אבל בנימין שמת בעטיו של נחש מביא לגילוי שבחינת

מלך, ועל דא ויגש אליו יהודה", וביאור העניין קצת הוא, דהצדיק, בחינת המשפיע, הוא זה שיש לו, כדברי הגמ' (ברכות יז): "כל העולם כולו נזונין בצדקה (פירש"י: בצדקתו של הקדוש ברוך הוא, ולא בזכות שבידן) והם נזונין בזרוע (בזכות שבידם, ובצדיקים משתעי קרא)", הם באים לא בחסד אלא בטענה. לעומת המקבל, מידת המלכות דלית לה מגרמא כלום. וכבר הבאנו בשיעור הנ"ל את דברי רבי צדוק בתקנת השבים שב' בחינות אלו הם בחינת צדיק ובעל תשובה, דצדיק הוא מי שיש לו מעצמו, שזוכה ע"י מעשיו, ובעל תשובה הוא מי שניתן לו שלא כפי דרכו. פירוש, שהבעל תשובה כל מגמתו היא שבוכה ומתחנן להקב"ה שאע"פ שלא מגיע לו מצד מעשיו, אבל כיון שמתחרט וחוזר בו מבקש הוא סליחה ומחילה, ולקבל שלא כפי מעשיו. ורצ"ה מבאר דבני רחל, יוסף ובנימין הם בחינת צדיק, יוסף הצדיק ובנימין הצדיק, אבל בני לאה הם בחינת בעל תשובה שעל פניהם נראים כעושים רע, ראובן במעשה בלהה, שמעון ולוי בשכם ובמכירת יוסף, ויהודה במעשה תמר, וזכותם הוא בדרגת בעל תשובה.

ועיין במדרש (שמו"ר מה, 1): "וחנותי את אשר אחון, באותה שעה הראה לו הקב"ה את כל האוצרות של מתן שכר שהן מתוקנין לצדיקים והוא אומר האוצר הזה של מי הוא והוא אומר של עושי מצות והאוצר הזה של מי הוא של מגדלי יתומים וכל אוצר ואוצר, ואח"כ ראה אוצר גדול אמר האוצר הזה של מי הוא א"ל מי שיש לו אני נותן לו משכרו ומי שאין לו אני עושה לו חנם ונותן לו מזה שנאמר וחותני את אשר אחון וחותני את אשר אחון למי שאני מבקש לחון וכן ורחמתי את אשר ארחם", מי שיש לו זוכה מעצמו, מי שאין לו יכול להתחבר לגילוי שמעבר לבחינת הזכות בעולם, ולהתחבר למקור השפעה שאינה מגיעה מכח המעשים אלא מעבר לכך. ויש בזה עומק נפלא, דמדוקדק במדרש שמי שאין לו, מקבל אוצר שהוא גדול יותר ממי שיש לו. וביאור הדבר, דמי שזוכה מצד עצמו מקבל כפי שהצליח להשיג כפי מדרגתו. אבל מי שמקבל מדבר שהוא מעבר למעשיו, וכמתנת חנם, זהו אחד שיכול לקבל כפל כפליים מהראשון, דעד כמה שלא מקבל בזכות עצמו הרי הוא שייך לבחינה שאין לה סוף.

ובזה נראה לבאר דבר הגר"א שבהשקפה ראשונה נראים ככלתי מובנים: והוא, דכתב הגר"א בפירושו לספ"ד (פ"א) וז"ל: "שיעור ימות המשיח וכו' אם יזכו יבא קודם וימלוך משיח בן יוסף כמו שאול קודם לדוד וכו' ואז אין בין עה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות, אבל משיח ב"ד שיבא אז בלע המות לנצח וזה נקרא לעתיד לבא", פירוש דהגמ' בסנהדרין (צח.) אומרת: "כתיב בעתה וכתיב אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה", ומבאר הגר"א דבעתה הוא בחינת משיח בן דוד שבא בזמן המיועד לגאולה, אחישנה הוא בחינת משיח בן יוסף, שבא רק אם יזכו, אבל מ"מ משיח בן יוסף זהו גאולה שהיא בבחינה נמוכה יותר מגאולת משיח בן דוד, שהרי אז אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות, ובזמן משיח בן דוד יהיה בלע המות לנצח. ודבר זה הוא תמוה, דאם זכו, פירוש שהגיעו למצב של גאולה מוקדמת משום שנמצאים במצב של תיקון, וא"כ מדוע הגאולה תהיה פחותה במעלתה? אלא הם הם הדברים, אם זכו אזי כל מה שנגאלים הוא בזכות עצמם, וא"כ הגאולה מגיעה בזכות מעשיהם, וגאולה שבאה ע"י אדם לעולם חסרה היא. אבל בעתה, אז מגיעה הגאולה משמים שלמעלה למעלה מכל המעשים,

יהודה, בעל תשובה היא בחינה הנצרכת לכל ברוא בעולם. בנימין מביא לידי החיבור שבין יוסף ליהודה.

ד.

כשאר בנימין מביא לחיבור של צדיק ובעל תשובה נוסף לו אות י' על שמו

ומצינו דוגמא לבחינה זו של בנימין, דהנה הגמ' בסוטה (לו.) אומרת: "שתי אבנים טובות היו לו לכהן גדול על כתיפיו אחת מכאן ואחת מכאן, ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהם ששה על אבן זו וששה על אבן זו וכו' וחמשים אותיות היו עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו וכו' כיצד בני לאה כסידרן בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן ובני שפחות באמצע וכו' הני חמשים אותיות חמשים נכי חדא הויין? וכו' אלא כל התורה כולה בנימן כתיב והכא בנימין שלם כדכתיב ואביו קרא לו בנימין", פירוש, דאבן האחת שיש בה את שמות ו' השבטים בני לאה יש בה כ"ה אותיות, ואבן השניה יש בה את שמות ו' השבטים שהם יוסף בני השפחות ובנימין, וע"כ היה צריך להיות בה רק כ"ד אותיות, אלא דבנימין נתוסף בו אות י', וממילא גם באבן השניה יש כ"ה אותיות.

ובביאור הדברים היה נראה לקשר מה שזיכיתי ללמוד עם מו"ר זצ"ל בחברותא והם דברי הגר"א בתחילת פירושו על אגדות מסכת ברכות שכתב: "שהיחוד של שמע נגד שער החמישים עם מ"ט אותיות של שמע ובשכמל"ו" ובבאר יצחק לרי"א"ח בתחילת פרק אין עומדין הוסיף בזה: "כי יחודא דק"ש הוא בסוד מ"ט שערי בינה, שהוא סוד יופן כ"ה וכ"ה, והם כ"ה דשמע ישראל וכ"ד דבשכמל"ו", וביאור קצת הוא דשמע ישראל הוא יחודא עילאה, ששם מתגלה שמו בלא מחיצות וגבולים בשכמל"ו הוא יחודא תתאה שהוא מצד המקבלים שיש להם חסרון וגבול, וכפי שביאר נפש החיים בשער ג' סוף פרק ו' וז"ל: "והוא ג"כ א' מהטעמים שאחר יחוד פסוק ראשון דק"ש אומרים בשכמל"ו והוא כמ"ש להלן בפ' י"א שענין יחוד פ' ראשון בתיבת אחד עיינו לכוין שאדון יחיד ב"ה הוא אחד בכל העולמו' והבריו' כולם אחדות פשוט כמשמעו וכולם נחשבים לאין ואין עוד מלבדו יתברך לגמרי ושלא נבא להתבונן חלילה על מהות הענין איך ומה. לזאת אנחנו אומרים אח"ז ברוך שכמל"ו שיתבאר שם שהכוונה הוא על הבחי' שמצד השגתנו שמתראה מציאות עולמות ובריות מחדשים ברצונו יתברך הצריכים להתברך מאתו והוא המולך עליהם זהו ב"ש כבוד מלכותו וכו'. (וזהו הענין שפסוק ראשון נקרא בזהוהר יחודא עלאה ופסוק בשכמל"ו נקרא יחודא תתאה. והוא מבואר)". שמע ישראל הוא מהבחינה העליונה שמעבר לגבולות העולם, בשכמל"ו שייך לבחינה של העולם התחתון. היחוד של ב' העולמות האלה מביא לגילוי של שער החמישים. וע"כ מצד הבחינה העליונה - שמע ישראל, יש כ"ה אותיות - גילוי שלם, אך מצד הבחינה התחתונה יש רק כ"ד אותיות, שכביכול ביחודא תתאה אין גילוי עצמי המביא לשער החמישים והוא צריך לבוא מעבודת התחתונים. אבל עתה הוא חסר - רק כ"ד אותיות.

והוסיף בזה מו"ר זצ"ל דזהו ב' החלקים של פרק קמח בתהלים: בחלק

הראשון מדברים על צבא מעלה ונאמר: "הללו"ה הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים הללוהו כל מלאכיו וגו' יהללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו", צבא מעלה עצם בריאתם מגלה כבוד שמים בעולם, שהמלאכים הם גילוי כבודו כפי מה שהם, אבל על הבריות שבארץ נאמר: "הללו את ה' מן הארץ וגו' מלכי ארץ וכל לאמים שרים וכל שפטי ארץ, בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים יהללו את שם ה' כי נשגב שמו לבדו", תולדות הארץ מגלים כבוד שמים רק לעתיד, ביום שנשגב שמו לבדו, אבל עתה הגילוי הזה אינו שלם, הוא רק כ"ד בחינות המביאים לידי שער מ"ט, אבל לא לשער נ' לגילוי השלם.

וכן הוא גם כאן באבני האפוד, מצד אחד בני לאה, שכמבואר לעיל להם יש חיבור לשמי מרומים כבעל תשובה שמקום שעומד הוא גבוה מאד, ועל כן שם יש כ"ה אותיות, אבל שאר השבטים הם שייכים לאדם כפי מעשיו וא"כ הם רק כ"ד אותיות. אבל כאן באבני האפוד במקום המקדש יש תוספת של אות אחת המביאה לידי נ', ואות זו מתווספת לבנימין דוקא. וביאור הדבר כנ"ל שעניינו של בנימין להביא את בחינת יוסף, התחתונים העומדים לעצמם, למדרגה המשתווה לעליונים לגמרי, ולכן הוא זה שמביא את האבן השנית להיות כ"ה אותיות. ושוב מצאתי שכן קישר הגרי"א"ח בספר שיח יצחק דרוש לסיום הש"ס אות כ' ושמחתי שמחה גדולה.

וממילא נמצאנו למדים דכוחו של בנימין הוא להביא את התחתונים להיות במדרגת העליונים, הוא זה שמקשר בינותם. ועי' באריז"ל ספר הליקוטים פרשת מקץ, שבנימין לוקח את מקומו של יוסף כאשר נלקח, ולכן היו לו י' בנים שנקראים על שמו של יוסף, וכאשר נמצא בדרגה הזו עם ה' בנים נכתב שמו מלא עם י'. ולפי הנ"ל ביאור הדבר שכשאר בא לתקן ולהשלים את יוסף ולהביאו לחיבור ליהודה אז מביא לשמות שגם התחתונים יש להם את הבחינה המלאה של כ"ה אותיות'. נמצא דבנימין הוא זה שעומד בב' הבחינות הנ"ל, דבנימין הוא נקודת החיבור של עליונים ותחתונים. וזה הטעם שבית המקדש נבנה בחלקו, ששם הוא מקום חיבור שמים וארץ שזהו בנימין.

ה.

יישוב הקושיות שבנימין הוא בחינת חיבור עליונים ותחתונים

ולפי כל הנ"ל נבוא ליישב קושיותינו: עיקר העסק במלחמת יוסף ויהודה הוא בחיבור ב' ההנהגות הנ"ל, דיוסף הוא הנהגה השייכת למעשים, ויהודה הנהגה השייכת למה שמעבר למעשים. וכיון שחיי יעקב מרמזים על עתיד לבוא, ולעתיד לבוא יש את משיח בן יוסף ומשיח בן דוד כן הוא כן שיוסף נמצא במצרים ושולט שם עד בואו של יהודה. ומקום החיבור שבין שניהם הוא בפרשת ויגש יהודה, ושם נמצא נקודת הקישור בין יוסף ליהודה. וכלשון הזהוהר שם: "ורזא דמלה, יהודה ויוסף

(1) ועי' גר"א בספ"ד שביאר בארוכה את ענינו של בנימין עפ"י סוד, ומה שנוגע לעניינינו הוא שככלות הכל יוסף עומד ביסוד דוכרא וכל שאר השבטים הם בנוקבא, ובנימין עומד ביסוד נוקבא ומביא את ההשפעה ליהודה שהוא מלכות דנוקבא. נמצא דבנימין הוא בחינת יסוד - דא צדיק, אבל מצד הנוקבא, מצד המקבלים.

את צרכי עביות הגוף והנאתו ומקשר את התחוננים לעליונים להיות אחד, וממילא שפיר נקרא זאב שחוטף וטורף ואוכל, שמסיר כל נטייה גשמית כדי לחבר תחוננים לעליונים. הוא זה מביא לכך שהתחוננים הם בבחינת לית ליה מגרמיה כלום, וממילא שייכם ומקושרים לאוצרות של מתנת חיים.

1.

בנימין הוא המביא למלכות בן דוד, וכן אליהו הנביא בא מבנימין

והמשך הברכה היא שבנימין הוא הנמצא מייד קודם למלכות בית דוד ומייד לאחריה. ביאור, מלכות בן דוד בימי בית ראשון היה אמורה להביא לידי משיח בן דוד כמבואר בחז"ל בכמה מקומות. כשהמלכות עוברת לבית דוד התחלת וסוף אותה מלכות היא בנימין, מקום החיבור של עליונים ותחוננים, הוא קודם המסירה לתחוננים, והוא בסוף כשהמלכות עוברת מהתחוננים בצורה ההיא. וממילא ברכת יעקב וברכת משה מכוונים לאותו עניין, שששניהם עוסקים במקום החיבור של עליונים ותחוננים, זה במלכות וזה בבית המקדש. לכן הוא זה שמביא ומוליך למלכות יהודה בתחילה ובסוף.

וכן יהיה לעתיד לבוא שבנימין הוא זה שמביא לידי משיח בן דוד. והוא, דמי שמביא למשיח הוא אליהו הנביא "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לני בוא יום ה' הגדול והנורא". והנה אליהו הנביא יש דיון בחז"ל מאיזה שבט בא, ובמדרש (ב"ר עא, ט) כתוב: "פעם אחת נחלקו רבותינו בדבר אלו אומרים משל גד ואלו אומרים משל בנימין בא ועמד לפניהם א"ל רבותינו מה אתם נחלקים עלי אני מבני בניה של רחל אני", פירוש שאלהו הנביא אומר שהוא משבט בנימין. ועיין באר"י שער הגילגולים (הקדמה לב) שמבאר דיש באליהו כמה נשמות, הן נשמת פנחס, והן נשמות נדב ואביהוא, וכן בא מגד וכן מבנימין, ומה שהסתפקו חז"ל הוא מי הוא אליהו הנביא שעולה ויורד ומדבר עמם, נתגלה אליהו ואמר שבחינת אליהו בזמן הזה היא בחינת אליהו משבט בנימין, זהו אליהו הנביא. אותו אליהו הוא זה שיביא לגילוי משיח צדקנו, כמו שכתב שם הכותב: "ומה שישאר אחר כך לעתיד לבא לחלק אליהו עצמו האמיתי, הוא אותו אליהו דשבט בנימין", ונמצא דגם לעת"ל משבט בנימין בא הגילוי של משיח בן דוד.

הכי אצטריכו לאתקרבא כחדא, בגין דיוסף איהו צדיק, יהודה איהו מלך, ועל דא ויגש אליו יהודה, בגין דקורבא דלהון דאתקריבו כחדא גרם כמה טבין לעלמא, גרם שלמא לכלהו שבטין, גרם שלמא בינייהו, גרם ליעקב דאתקיים רוחא דליה, כד"א ותחי רוח יעקב אביהם, ועל דא קריבו דדא עם דא אצטריך בכלהו סטרין לעילא ותתא", וזהו תכלית הכוונה כמבואר בנביא (יחזקאל לז, טז-יז, והוא הפטרת פרשת ויגש): "ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו, ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו, וקרב אתם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך". וע"כ עיקר העסק שבין יוסף ויהודה הוא בעניין בנימין, שבנימין הוא נקודת החיבור בין ב' הקצוות האלה, הוא עמק השווה. בנימין הוא המוביל מהנהגת יוסף, בחינת המעשים, להנהגת יהודה שהיא הבחינה שמעבר למעשים.

וממילא מובן מדוע פרשת ויגש היא מתחלת ב"ויגש אליו יהודה" שנראה באמצע עניין, ולפי הנ"ל פירוש שכאן מתחיל ממלכת יהודה. כביכול פרשת מקץ הוא יוסף המשביר כנגד משיח בן יוסף, ופרשת ויגש הוא יהודה המקבל משיח בן דוד. ויש כאן חילוק מדויק בלשונו של יהודה, שבסוף פרשת מקץ יהודה נכנע ליוסף ואומר (בראשית מד, טז): "ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלקים מצא את עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו", ומייד בתחילת פרשת ויגש משתנה הגישה חתקיפות, כמבואר ברש"י (שם מד, יח): "מכאן אתה למד שדבר אליו קשות", ועיין במדרש ובדברי תרגום יהונתן בן עוזיאל שיהודה איים על יוסף שיהרוג אותו, את פרעה ואת כל מצרים, ומה השינוי הקיצוני בדברי יהודה? ועפ"י הנ"ל בפרשת מקץ הוא עדיין שלטון יוסף, שם עדיין נכנע יהודה אליו, אבל בפרשת ויגש מגיעים לידי מלכות יהודה, מכאן יהודה הוא השולט. ולכן יעקב שלח את יהודה להורות לפניו גושנה דעתה אין ליסוף חלק בזה, כמבואר בדברי הגר"א בספ"ד הנ"ל, דעיקר הגאולה תלוייה במשיח בן דוד ומשיח הוא רק שייך לאחישה.

ולפי זה מבוארת ברכת יעקב: בנימין נקרא זאב שטורף ואוכל, וכלשון הגמ' בתענית (ח): טורף ואוכל, וביאר שם הפירוש המיוחס לרש"י: "שמוליך לחוריו ואוכל שם", פירוש הטריפה עצמה היא בלא אכילה. וכתב רצ"ה בפרי צדיק (ר"ח שבט אות ד): "וזה שנאמר טרף נתן ליראיו שאכילת היראים כזאב שטורף ואוכל ואינו מכוין להנאתו רק לטרוף הצאן. וכו' והיינו אכילת מזבח שנקרא לחמי לאישי שבודאי אין בו חס וחלילה מעין ענין אכילה רק לשם הנחת רוח וכו' וכן במזבח איתא לפי שלא היתה בחלקו של טורף וכן קראה למזבח זאב. והיינו כנ"ל שאינו מכוין להנאתו רק לטרוף הקרבן לעשות נחת רוח להשם יתברך שאמר ונעשה רצונו. ואכילה כזו נקרא לעיטה שהוא שהאדם בולע ואינו טועמו בחיך", פירוש לפי הנ"ל, דבנימין הוא המביא להשלמת התחוננים, ומסיר את המעכבים ששאנים נותנים להביא לשמות הגילוי, וא"כ הוא מסיר

ברזמו של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בענייני תפילה | גליון כ"ח

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכה

פרשיות
ויגש - ויחי
תשפ"ג

ברכת עוטר ישראל בתפארה

כי פרים סודרל על רישיה לימא עוטר ישראל בתפארה [ברכות ס:]

ברכות השחר
חלק י'

עומק התפילה

הרב אוריאל שזנברג שליט"א מה"ס אור צפון

תפארת כלל ישראל - ביטול הדעת להקב"ה

אחרי שברכנו ברכת אור ישראל בנבונה על מה שניתנה לנו היכולת לחזק את ההבדלה שבין החלק העליון [הרוחני] של הגוף, לבין החלק התחתון [הגשמי] של הגוף, אנו מברכים על היכולת שניתנה לבני ישראל לעטר את ראשם בתפארת. תפארת זו שמעטרת את ראשו מתבטאת בשני אופנים. אחת היא על ידי כיסוי הראש וכפי שכתוב "פארי מגבעות" (שמות לט, כח), ואחת על ידי לבישת תפילין, וכמו שכתוב "פארך חבוש עליך" (יחזקאל כד, יז), ואמרו חז"ל (תענית טז.) שזו תפילין.

הלכות אלו של לבישת תפילין וכיסוי ראש מעוררות אצלנו את החשיבות ואת המעלה של השכל, מפני שעל ידי פעולות אלו אנו מבטאים ומגלים שבני ישראל מבטלים את שכלם לשכל העליון האלקי, וכפי שאמרו חז"ל "כסי רישך כי היכא דתהוי עלך אימתא דשמייא" (שבת קנו:). וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות תפילין פ"ד הל' כה) וז"ל: "קדושת תפילין גדולה היא, שכל זמן שתפילין על ראשו של אדם ועל זרועו, הוא עניו וירא וכו', עכ"ל. ביטול הדעת לפני דעת עליון קובעת בנו שיקול הדעת אמיתי, המופיע לעין כל כתפארת ישראל, ועל זה נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם הוי"ה נקרא עליך ויראו ממך, ועל זה אנו מברכים עוטר ישראל בתפארה.

למה תקנו ברכה בפני עצמו

הגמרא (שבת קכ.) מונה י"ח מלבושים שמותרים ללבוש ולהוציא מפני הדליקה ובכללם הם החגורה והכובע. ויש להבין הטעם שבגדים אלו [חגורה וכובע] לא נכללים בברכת מלביש ערומים אלא תופסים ברכה בפני עצמם. לישב הענין כתב הב"ח ז"ל, ונראה לי דהיינו טעמא, דלפי שהגויים אינן חוששין לחגורה ולכובע שיהיו מלבושים בהם תמיד, אבל ישראל צריכים שיהיה עליהם חגורה תמיד, שלא יהא לבו רואה את הערוה, וכן שיהיו מלבושין בכובע שלא ילכו ארבע אמות בגילוי הראש ממורא שכינה שעל ראש ישראל (כדלעיל) בסיומן ב ולקמן סי' צא), לפיכך התקינו בשתי ברכות אלו וכו' כי בשני המלבושים נבדלים ישראל מן האומות, ועל כן אינן בכלל שאר המלבושים דמברכין עליהם בסתם ברוך מלביש ערומים, דאין בהם הבדל בין אומות העולם לישראל, אבל באלו מובדלים ישראל מן האומות, עכ"ל. ויש להוסיף ששני מלבושים אלו אינם רק לבוש לקומת האדם, אלא הם מלבושים שמעוררים בעולם הכנעת הגשמיים והתנשאות של תפארת ישראל, שהוא היסוד של כל ברכות אלו כמו שהארכנו בגליונות הקודמים.

באורי התפילה על ברכת עוטר ישראל בתפארה

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמח"ס ברזמו של עולם

איתא בגמ' (ברכות ס:) כי פרים סודרא על רישיה לימא עוטר ישראל בתפארה. וכתב מרן הב"י (סי' מ"ו) "וני"ל שטעם ברכה זו לפי שאסור להלוך בגילוי הראש, כדמשמע בפ"י כל כתבי (שבת ק"י"ח). וזה לשון הגמ' "אמר ר"ה בריה דרי' יהשע תיתי לי דלא סגינא (לא הלכתי) די אמות בגילוי הראש". ובקידושין (ל"א.) הוסיף לפרש טעמו, "אמר שכינה למעלה מראשי".

כסוי הראש מביא ליראת שמים

ובמס' שבת (קנ"ו:) מובא שאמו של האמורא הגדול רב נחמן בר יצחק נתבשר ע"י חוזים בכוכבים שבנה יהיה גנב, ולכן לא הניחתו ללכת בגילוי ראש, כי אמרה לו כסי ראשך כדי שתהיה אימת שמים עליך, והגמ' מספרת שפעם אחת נפל כסותו מעל ראשו ומיד התגבר יצרו עליו, אף שהיה באמצע לימודו, ע"ש. הרי מבואר דכיסוי הראש מביא האדם ליר"ש ומצילו מן החטא.

הטעם שהזכירו ישראל

והנה יש מחלוקת בראשונים ואחרונים אם מצות כיסוי הראש לאנשים היא חיוב או מדת חסידות. והוסיף הב"י (בסי' מ"ו) שדעת הוזה"ק (פי' נשא קכ"ד:) דאסור לילך ד"א בגילוי הראש, ואפילו להסוברים דליכא איסור בזה, מ"מ מדת חסידות איכא. ועפ"י תקנו אנשי כנסת"ג ברכה זו, והזכירו בה ישראל דייקא, לפי שישראל הם המצווים בכך כדי שיהא מורא שמים עליהם.

העטרה מורה על השראת השכינה בישראל

עוד כתב הב"י "ותקנו לשון 'עוטר', לומר שדרך מעלה צונו בכך, ומשום דכתיב (ישעיה ס"ב) והיית עטרת תפארת ביד ה'. והאבודרהם כתב שהברכה היא ע"ש הכתוב (ישעיה מ"ט) ישראל אשר בך אתפאר, ואמר כאן 'ישראל', "לפי שהשכינה שורה עליהם ולא על הגוים".

הרי כאן דבר מופלג מאד, דאע"ג דהיה סגי לכלול ההודאה על הכובע בתוך מלביש ערומים, לא עשו חכמים כך, אלא תקנו הודאה וברכה מיוחדת להקב"ה שזכינו להתנאות במצוות כיסוי הראש כדי שזכור שהשכינה תמיד מרחפת מעל ראשו ויראה ממנו ית', ואף להסוברים דאין זה חובה אלא מנהג טוב, מ"מ המנהג הזה כ"כ חשוב, שצריכים לברך ע"ז בשם ומלכות כל יום ויום.

עטרת תפארת - בחינה של לעתיד לבא

ומסיים הב"י, "ונקט לשון עיטור, כלומר, דרך מעלה צונו בכך. ומשום דכתיב (ישעיה ס"ב) והיית עטרת תפארת ביד ה', סיים בתפארה", ע"כ. והנה פסוק זה מתאר מדריגת הרוממות של עם ישראל בזמן הגאולה העתידה. ונראה שעל ידי שאנחנו מקפידים לעטר ראשו ולילך תמיד בכיסוי הראש, כדי שתמיד תהיה אימת שמים עלינו גם בעת ההסתרה וגלות, נזכה שלעתיד לבא בעת התגלות מלכות שמים לעיני כל, עם ישראל יהיו בבחינת עטרת תפארת ביד ה', בב"א.

לרפואת
אסתר בת
שרה חנה

זכות הלימוד בגליון זה הוקדש לרפואת
יוסף שמואל חיים בן מרים בתושח"י
נא להתפלל בעבורו

לרפואת
יחזקאל בן
רבקה בריינא

פנימיות התפילה

פארך חבוש עליך – אלו תפילין

כתב הטור (סימן כה) "וראיתי לא"א הרא"ש ז"ל שהיה מדקדק להניחם כשהיה מסדר הברכות והיה מסדרם זה אחר זה עד עוטר ישראל בתפארה ואז היה מניחם ומברך עוטר ישראל בתפארה לפי שהתפילין נקראין פאר שנא' פארך חבוש עליך (ברכות יא.) ונקראים תפילין לשון פלילה שהן אות ועדות לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ודרשינן אלו תפילין שבראש". [ולמעשה, כתב המשני"ב (שם סק"יג) "ובארה"ח כתב לא ראיתי שנוהגין כן רק מניחין תפילין קודם ברכת השחר או אח"כ כ"א לפי מנהגו רק ראיתי מדקדקים למשמש בתשי"י וש"י בשעה שמברך ברכה זו"].

והנה כתב הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פ"ו) "ואמנם שני אברים ראשיים נמצאים באדם, ובהם הנשמה מתגברת תגבורת גדולה, והם - המוח והלב, וציוה הבורא, יתברך, שיימשך האור הזה אל המוח תחילה על ידי תפילה של ראש, ויתוקנו בו המוח והנשמה שבו, ויתפשט אחר כך על הלב על ידי תפילה של יד שכנגדו, ויתוקן גם הוא בו. ועל ידי זה נמצא האדם כולו בכל בחינותיו נכלל תחת המשך הקדושה הזאת ומתעטר בה, ומתקדש קדושה רבה.

וענין ה'עיסור' של תפילין שייכי להכתרים שזכו כלל ישראל במתן תורה, כמבואר בזוה"ק (השמטות כרך א דף רסב ע"א) עה"פ (כי תשא ל"ג) "ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב - ההוא עדי עלאה תפילין דרישא ודריעי דשוויין ביד כהה אעדיאו מנהון".

תפארת זו מתן תורה

והכתב וקבלה (שם) הביא דברי הזוה"ק, והוסיף, דאיתא בברכות (נח ע"א) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת וכו', התפארת זו מתן תורה דשני הכתרים היא מליצה על התורה והמצוה, ממה שאה"כ (סוף משפטים) ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה, כי בדעת נותן התורה ית' היה לתת להם בלוחות שני עינים כוללים, האחד חלק העיוני שבתורה וההשגה האמתית ונקרא תורה, והשני חלק המעשי. ויש להוסיף, דתפילין של יד הוא כנגד המעשה, ותפילין של ראש הוא כנגד חלק העיוני. ובוה יבואר מש"כ הסדר היום דפנימיות כוונת הברכה הוא על "עטרת המצות והחוקים והמשפטים אשר בהם אנו עוטרין עטרת". [וע"ע בנפה"ח (ש"א פט"ז) דביאר הפסוק "בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונותו וכו' היינו השני כתרים שניתנו במתן תורה].

הלובש תפילין כאילו הוגה בתורה

ובאמת מצינו דהלובש תפילין הוא בדרגא של 'הוגה בתורה' כמו דאיתא במסכת תפילין [ה"כ] "כך היה רבי אליעזר אומר גדולה היא מצות תפילין, שכך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל והגית בו יומם ולילה, אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבון העולמים, וכי אנו יכולין להגות יומם ולילה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, בני, היו נותנים תפילין על ראשיכם ועל זרועותיכם, ואני מעלה עליכם כאלו אתם הוגים בתורה יומם ולילה, שנאמר והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך".

עטרת תפארת

ויש יחס בין תפילין לתלמוד תורה, דבשניהם מצינו הענין שלא להסיח דעתו מהם, והוא מקושר בלתי מופסקת להקב"ה. לענין תפילין אמרו ביומא (ז ע"ב) חייב אדם למשמש בתפיליו בכל שעה ושעה שלא יסיח דעתו ממנו. וכן בלימוד התורה, ידוע מש"כ הראשונים בברכות (יא ע"ב) שאין הפסק לענין ברכת התורה "דשאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק". ורק אדם כזה זוכה לכתרה של תורה כמש"כ הרמב"ם (ת"ת ג' ו') "מי שנשא לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים וכו'. וזהו מה שאמרו במס' תפילין "ואני מעלה עליכם כאלו אתם הוגים בתורה יומם ולילה".

לעטר את ישראל בתפארת המפארים אותך על ידי שבת קדשך (י-ה אכסוף)

והוסיף הדרך השם [שם אות ח'] והנה נצטוינו להתעטר בעיסור זה כל הימים, חוץ מימי הקודש, שהם עצמם "אות" לישראל, ומצדם מתעטרים ישראל בעיטוריהם בלי השתדלות אחרת, מה שאין כן שאר הימים, שאי אפשר להשיג העיטורים אלא בהשתדלות הזו, וגם אחר ההשתדלות עצמה אין מעלת העיטור המושגת בה כמעלת העיטור הנמשכת מאליו בימי הקודש, אלא פחותה ממנה הרבה, וכו'. הנה חידש לנו הרמח"ל דדרגת ה'אות' וה'עטרה' של התפילין כלפי העיטור של שבת וי"ט הוא "פחותה ממנו הרבה".

ויסוד הדברים יבואר היטיב ע"פ דברי הזוה"ק (זוהר חדש ב שיר השירים דף ח' ע"ב, הובא בב"י סי' ל"א) דבשבת וי"ט כלל ישראל מתעטרין בתפילין של הקב"ה, ומשל למלך שנתן לו המלך חותמו, ומסיר המלך את טבעתו ומחליפו בטבעת שלו, ומבוזה בזה כבודו של מלך. ולפי"ז יבואר היטיב דברי הרמח"ל דימי המועדים הוא דרגא גבוה יותר, דהוא בבחינת תפילין של הקב"ה, שהוא חותם המלך, והתפילין שלנו הוא החותם של העבד עצמו.

יתפאר בי כי חפץ בי והוא יהיה לי לעטרת צבי (שיר הכבוד)

כתב היעב"ץ על ברכה זו לכוון "אני מודה לך על שאתה מתפאר בנו תמיד". ובאמת זהו מה שכתוב על תפילין דקודב"ה (ברכות ו'). "הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו אמר ליה ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישאל אין דכתיב את ה' האמת היום (וכתיב) והי האמירך היום".

וכתב הבעל הטורים (ע"פ חז"ל) בפרשת כי תבוא (כ"ו י"ט) עה"פ "לתתך עליון וכו' לתהלה ולשם ולתפארת" - כלומר מה שישאל משבחים ומהללים לשם הוא לו לתפארת. והיינו דאמרינן (מגילה טו ב) עתיד הקדוש ברוך הוא להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק, שאותה עטרה שמעטרים להקב"ה בתפלתם (שו"ט תהלים יט ד"ה יום ליום וגו', שמו"ר כא ד) מחזירה להם. ועי' בפי הר"י ב"ר יקר שדייק בלשון הברכה 'עוטר' דהו"ל 'מעטר' ישראל, דהקב"ה מעטר אותנו אלא הכוונה באמת דהקב"ה עוטר את עצמו כביכול בישראל, ע"ש בדבריו העמוקים.

עבודת התפילה

כיסוי הראש מורה על מדת ענוה

כתב החת"ס [שו"ת ח"ו סי' ב'] "והנה עיקר כיסוי הראש הוא להורות כניעה, וכתוב בישעי' (ז' ג') אל מסילת שדה כובס ופירש"י "רבותינו דרשו נכנע אחז מפני ישעי' ושם על ראשו אוכלי דקצרי וכפה עליו כלי מנוקב של כובס" שמולפי' בו מים על הבגדים", משמע בשימת על הראש כלי כזה שפיר דמי לאחוו"י כניעה" ע"כ.

ויש להביא דברי הרד"ק בישעיהו (פכ"ח פ"ה) עה"פ "ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו". וביאר הרד"ק דלפני זה ישעיהו מוכיחם "ברגלים תרמסנה עטרת גאות שכורי אפרים", שעטרו עצמם בגאות שלהם, ועכשיו אמר הכתוב דבשעה שיגלו עשרת השבטים כמו שאמר באותו עת יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו והם יהודה ובנימין שנשארו ומלך עליהם חזקיהו שעשה הישר בעיני ה' ובשנת שש לחזקיהו גלו השבטים, ואמר 'לעטרת צבי' הפך לעטרת גאות שאמר על השבטים.

ובגמ' שבת (קנו ע"ב) אמרה אמו של רנ"ב "כסי רישך כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמיא". ועוד אמרו (שם ע"ז): "סודרא - סוד ה' ליראיו". ומבואר דהוא מביא לידי יראת שמים. אולם ידוע דענוה מביא לידי יראת שמים כמו שהאר"ך באגרת הרמב"ן "ובעבור הענוה תעלה על לבך מדת היראה וכו'".

ועל ראשי שכנית א-ל

והרמב"ן מסיים "וכאשר תתנהג במדת הענוה וכו' אז תשרה עליך רוח השכינה וזו כבודה וחיי עולם הבא". והענין הוא, ע"פ מה שאמרו חז"ל (ברכות מג ע"ב) "אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה שנא' מלא כל הארץ כבודו, ואח"כ ממשיך הגמרא "רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי". וביאר המהרש"א "כי האדם הוא המרכבה והשכינה למעלה על ראשו וההולך בקומה זקופה הרי הוא זקוף ראשו למעלה ודוחק רגלי השכינה אשר על ראשו ובהיפך בשפלים ונמוכים אמר אני אשכון את דכא וגו' להוריד השכינה למטה לארץ".

וזהו מה שמורה ענין כיסוי הראש גם לעתיד לבא, כמו שאמרו "צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשין ונהנין מזו השכינה וכו'". ועי' כתב הרמב"ן דגם בהאי עלמא יוכל לזכות לדרגא זו ע"י מדת הענוה.

הלכות כסוי הראש

לבישת כובע וחליפה בשעת התפילה

א) איתא בברכות (ל): "רב יהודה הוה מצייץ נפשיה והדר מצלי". והגמרא יליף לה מהא דכתיב "השתחוו לה' בהדרת קודש". וביאר המהרש"א והכוונה דצריך להדר עצמו בבית הכנסת שהוא מקום קדוש. והגר"א (באמרי נועם) ביאר "וקודש - פירושו שילבש בגדים נאים של קודש וכמש"כ בגדים שבישל בהם הקדירה לרבו אל יזמוג וכו". ולפי"ד 'קודש' היינו בגדים המיוחדים לעבודה שהוא קדוש.

ובאמת הגר"א (סי' צ"ח) כתב דזהו המקור לדברי הטור ושו"ע (סי' צ"ח סעי' ד') דראוי שיהא אדם בגדים נאים ומיוחדים לתפילה. אולם מדברי הרמב"ם משמע דלא נאמר כאן ענין בגדים מיוחד לתפילה, אלא דיש להאדם להתהדר ע"כ בהאופן המכובד שהוא רגיל ללבוש בו לפני גדולים. וז"ל הרמב"ם (פ"ה ה"ה) "תקון המלבושים כיצד, מתקן מלבושו תחלה ומצייץ עצמו ומהדר שנאמר 'השתחוו לה' בהדרת קדש". ולא יעמוד בתפלה באפונדתו ולא בראש מגולה, ולא ברגלים מגולות אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בבתי הרגלים. וכו'. דרך כל החכמים ותלמידיהם שלא יתפללו אלא כשהן עטופים".

ומצינו ענין עיטוף הראש בשעת התפילה בגמ' בשבת (י): דרב כהנא "לביש ומתכסי ומתעטף ומצלי - אמר הכון לקראת אלהיך ישראל".

וכתב המ"ב (סק"ב) "בזמנינו צריך להשיג בעת התפלה כובע בראשו כדרך שהולך ברחוב ולא בכובע הקטן שתחת הכובע, כי אין דרך לעמוד כן לפני אנשים חשובים". אכן ז"ל דהכל תלוי לפי מנהג המקומות, ונכמ"ש המ"ב שם לענין שאר מלבושים, ולכך אנשים אשר הורגלו מנעוהם ללכת ללא חליפה וכובע, ואף בעת עמדם לפני אנשים חשובים אין מקפידים בכך, אינו מחויב מדינא להתפלל ללא חליפה וכובע".

לדינא

דיני לבישת כובע וחליפה בשעת התפילה - א. דרך החכמים [וכן נהגו בני התורה] ללבוש בשעת התפילה חליפה וכובע שזהו מלבוש מכובד שעומדים בו לפני אנשים חשובים. ב. הנהגים ללכת תמיד בלא כובע, אינם מחוייבים מצד הדין ללבוש בשעת התפילה כובע, כיון שאין רגילים אפילו לפני אנשים חשובים ללבוש כובע. ג. אף מי שאינו הולך בכובע לפני אנשים חשובים, מ"מ נראה שצריך ללבוש חליפה שזהו בגד מכובד שאנשים לובשים אותו כשנפגשים עם בני אדם חשובים. ולכן גם בשעת התפילה נראה שיש יותר חיוב ללבוש חליפה לכבוד התפילה. [אכן אנשים שאינם לובשים אף בפני אנשים חשובים חליפה, אינם מחוייבים מצד הדין ללבוש בשעת התפילה].

דיני לבישת כובע וחליפה בשעת ברכת המזון - כתב המ"ב (סי' קפ"ג סק"א) "כתב המג"א בשם הב"ח, ירא שמים לא יברך במצנפת (כיפה) רק ישים הכובע על ראשו. ויש שנוהגין ג"כ להתעטף בבגד העליון, דכל זה הוא בכלל עיטוף הנאמר בגמ' אצל כוס ברכה. וכן נהגו כהיום בישראל בעת בהמ"ז שמשמין הכובע על ראשיהן אפילו כשהוא מברך ביחיד בלי כוס".

כיסוי ראש בברכות ובהזכרת השם

ב) כתב הב"י (סימן צ"א) "רבינו ירוחם כתב שאסור לברך בגילוי הראש, [כתב כן גבי עשרה דברים בכוס של ברכה, וז"ל "וגם עטוף שנותן סודר על ראשו שאסור לברך בגלוי הראש"]. ובמסכת סופרים פ"ד (הט"ו) כתוב "פוחח, הנראין כרעיו, או בגדיו פרומים, או מי שראשו מגולה, פורס על שמע, ויש אומרים בכרעיו נראין, או בגדיו פרומים, פורס על שמע, אבל לא בראשו מגולה שאינו רשאי להוציא הזכרה מפיו". נראה שהוא מחלוקת אם מותר לברך בגילוי הראש או אם אסור, וכיון דרבינו ירוחם פסק כמאן דאמר אסור הכי נקטינן. עכ"ל הב"י".

ויש שדייקו מדברי הרמב"ם [שהבאנו לעיל] דדוקא בתפילה אין לעמוד בראש מגולה והוא דין מיוחד מדין תקנת מלבושים לפילה כן, וע' לקמן, אבל שאר ברכות לא הוזכרו ברמב"ם לאסור לברך בראש מגולה. והיינו כדעת ת"ק דמסכת סופרים הנ"ל. [כ"כ בספר לחם יהודה לבעל המטה יהודה]. אולם לענין תפילה מדייק הערוך השולחן (צ"א סעי' ה')

המשך בעמוד הבא <<

הלכות ברכות עוטר ישראל בתפארה

שיטת רש"י דתיקנו הברכה על הסודר שהיה מלבוש של כבוד

כתב הפר"ח שנחלקו הראשונים על איזה כסוי מברכין ברכת עוטר ישראל. והקדים הפר"ח דמתוך התלמוד הוה משמע שלא תקנו ברכה זו אלא דוקא על הסודר שהיו נוהגין ללבושו היראים והמכובדים, וכדאמרינן בשבת [עז, ב] מאי סודרא סוד ה' ליריאיו [תהילים כה, יד], ואפילו מי שהיה תלמיד חכם וירא ה' אם לא היה נשוי לא היה מנהג ללבושו כמבואר בקדושין דף [כט ע"ב]. וזהו הסודר המוזכר בברכות [נא, א] גבי עיטוף של כוס ברכה רב אסי פריס סודרא על רישיה, ועל זה הסודר שהיה לכבוד ולתפארת תיקנו ברכה זו. וכן משמע נוסח הלשון של עוטר ישראל בתפארה. וכן מוכח בפסחים [דף ק"א ע"ב] דקאמר סודרא דמר כצורבא מדרבנן בדיקנא ביה במר דלא ידע ברוך אתה, ופירש רש"י ז"ל בדיקנא ליה למר שאינו יודע לברך על הסודר ברוך עוטר ישראל.

שיטת הרמב"ם והתוס' דתיקנו הברכה על כל כיסוי

אבל הרמב"ם ז"ל [תפלה ז, ד] כתב וז"ל כשמניח סדינו על ראשו מברך עוטר וכו'. דקדק בדבריו ושינה לשון התלמוד דסדין לחוד וסודרא לחוד, כדאמרינן בבמה מדליקין [שבת כה, ב] על ר"י בר אלעאי בערב שבת שהיה מתעטף ויושב בסדינין המצויינין, כלומר שהיה מתעטף בסודרו הנהוג לו לפי כבודו, וכדאמרינן בהווא פרק גופיה [לא, א] על הלל גבי אותם שנים נתעטף ויצא לקראתו והדר יושב בסדינין, הלא שהיה מתעטף בסדינו. ובקדושין דף ל' [ע"א] נמי כתב רש"י ז"ל דיסנא סדין שאינו ראוי לעטיפת הראש אלא כיסוי בעלמא שם על ראשו שלא לילך בגילוי הראש ולא הספיק להתעטף בסודרו, ע"כ. וגם התוספות ז"ל [ברכות ס, ב ד"ה כי פריס] כתבו כדברי הרמב"ם שהוא הדין לכל כובע ולכל כסוי. וביאר דלא מסתבר לתקן רק לאנשים חשובים וממילא תיקנו על כל כסוי, והא דנקט הגמ' כי פריס סודרי לרמז דהטעם שתיקנו נוסח זה "עוטר ישראל בתפארה" הוא בשביל הסודר, ע"כ דברי הפר"ח.

אולם המטה יהודה הקי' על הפר"ח, דלמה בברכת אזור ישראל בגבורה לא תקנו על כל דבר המפסיק בין לבו לערוה, אלא על חגורו שלובש על בגדיו, ולענין עוטר ישראל תיקנו אפילו על כיסוי כל שהוא. ומכח קושיא זו, חולק המטה יהודה וס"ל דאין כוונת הרמב"ם לכל סדין המכסה את ראשו, אלא הכוונה רק לכסוי חשוב היוצא בו בשוק. ולכן כתב השו"ע "כשישים כובע או מצנפת" שהוא בגד חשוב. והתוס' דכתבו דמברך על כיסוי בעלמא, י"ל דלשיטתו הוא בשבת דהדין 'הכון' מתקיים בכל דבר המפסיק בין לבו לערוה, וע"ז נתקן הברכה, עכ"ל.

ולדינא אין נפק"מ בכ"ז, דנוהגים כהרמ"א דמברכין על מנהגו של עולם. ואפילו למש"כ המג"א דראוי להלכתחילה לחייב עצמו בברכה, הכא שיטת כמה פוסקים דמברכין על כל כיסוי. והרוצה לקיים כל הדעות, יקפיד ללבוש הכובע, ואולי גם עטיפת הטלית מועיל לזה, דיש בה מעלה של כיסוי חשוב, (ע' בב"ח בסימן ח').

1 וע' בתשובות והנהגות (ח"ד סי' כ"ו) וז"ל "מעיקר הדין צריך להתפלל כעומד לפני המלך, ולא סגי בכובע קטן (כיפה) כי אין דרך לעמוד כן לפני אנשים חשובים כמבואר במ"ב סימן צ"א ס"ק י"ב, וכן צריך ללבוש חליפה, ע"ש, ושמעתי טוענים שבארץ ישראל הואיל ועומדים גם לפני שרים בלי כובע וחליפה שרי להתפלל כן, ובעו"ה נתפשט אצל הרבה אנשים להתפלל כה"ג. אמנם נראה דאין לסמוך על זה, דבאמת בא"י למדו זה בעו"ה מהאומות, שלמדו משיטת הקומוניסטים שכולם "חברים", ואף השר אין לו עליונות על אחרים ומתנהגים עמו כמו חבר, ומהם למדוהו. ובאמת גם אצלם כשהולכים למקום אחר להפגש עם שר, הרי הם מקפידים לכבדו כראוי וללבוש כובע וחליפה, וכן ברוב מדינות העולם כשיבואו למלך או שר נחשב עזות כשאינו מתלבש כראוי כהנ"ל, וכ"ש לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ומה נעשה שהופכים הכל ולומדים מהסביבה להשוות כבוד מלכו של עולם לכבוד שרים שאצלם אדרבה מעוניינים להוכיח שהם חברים, וע"כ במקום שיש ריח תורה ראוי להודיעם שיתלבשו כראוי והכון לפני אלקינו בתפלה, ואז התפלה נחשבת ומתקבלת יותר. וכל שכן בני תורה דאמרו בברכות ל: "דרב יהודה היה מצייץ נפשיה והדר מתפלל" ופירש רש"י מקשט עצמו בבגדיו, ובש"ע ס"ס צ"א "דרך החכמים ותלמידיהם שלא יתפללו אלא כשהם עטופים" אי"כ לבני תורה ודאי ראוי לנהוג כן, ולא ילכו בדרך המקילין בזה".

התעוררות התפילה

הכח המיוחד לכל ישראל כמו כהן גדול

שמראה על גודל הכח המיוחד של כל אדם והכח הנורא שיוכל לפעול ע"י תפילותיו וכל עבודתו בעולמו. וכל אחד יש לו חלק מיוחד ומצוין בעולמו. וכן תלמידי חכמים נקראו 'שרידים' (סנהדרין צ"ב ע"א), ותורה נקרא 'יקרה היא מפנינים' ודרשו חז"ל מכה"ג הנכנס לפני ולפנים, ולשון 'יקר' הוא ג"כ 'אינו מצוי', דכל ת"ח הוא יחיד ואין אחר כמוהו בכל העולם. [וע' בשבת (קמ"ה): מפני מה ת"ח שבבבל מצוינים וכו']. וכמו כה"ג שלובש בגדים מיוחדים מכל העם, כן צריך כל אחד לראות בעצמו הכח המיוחד בו. וכן כל אדם העומד להתפלל, הוא בבחינת כה"ג עומד בבית קדש הקדשים כמש"כ המשנ"ב (סי' צ"ד סק"ג) שבשעת תפילה "יחשוב בלבו ורעיונו כאלו הוא עומד במקדש אשר בירושלים במקום קודש הקדשים".

הבאנו בתפילתה מהלכתה דברי הגמרא בברכות (ל ע"ב) "רב מצוין נפשי" קודם שהתפלל, והיינו שלבש בגדים נאים וחשובים. וכתב הגר"א דזהו המקור לדברי הטור (סימן צ"ח) שראוי ללבוש בגדים נאים ומיוחדים לתפילה כמו כהן גדול.

והנה מצוינו שבגדי כהן גדול נקראו בגדי 'השרד'. ופירש הרמב"ן (שמות לא י') "בגדי היהוד, כלומר בגדים שיתייחד בלבישתם אחד העם הגדול מאחיו". ולפי דברינו מה מתוקים לשון הגמרא "מצוין נפשיה", דלשון מצוין הוא לשון 'מצוין', והיינו מיוחד, כמו "שאומרים בהגש"פ "מלמד שהיו ישראל מצוינים שם". ובתפילה צריך כל אחד להחשיב עצמו כמו האדם המיוחד, שהקב"ה מתפאר בתפילתו ועושה בו עטרה לראשו. וזה ענין העטרה,

ואולם כתב הט"ז דבזמננו, כיון שחוק הוא בין העכו"ם שעושין כן תמיד תיכף שיושבין פורקין מעליהם הכובע ואם כן זה נכלל בכלל ובחוקותיהם לא תלכו, וא"כ אסור הוא מדינא, והובא דבריו להלכה במ"ב (סימן ב').²

שיעור כיסוי הראש

הגר"ש קלוגר צ"ל (שו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' ג') מחדש "דלדעתי יש חילוק בין גלוי כל הראש למקצת הראש, דמה דאמרין דלא ילך ד"א בגלוי הראש, דמשמע פחות מד"א מותר, היינו רק במקצת גלוי הראש, בזה אסור רק ד"א תחת אויר השמים, הא פחות מד"א מותר. אבל בגלוי כל הראש אסור אף פחות מד"א. וכן משאחז"ל בשבת קי"ח תיתי ליה וכו', היינו נמי רק בגלוי מקצת הראש זה הוי רק מדת חסידות, אבל כל הראש מדינא אסור". ועי' באגרות משה (או"ח ח"א סי' א') מה דאריך בדבריו, וביאר ע"פ דברי הט"ז דיש איסור משום חוקות הגוים, ולזה מועיל כיסוי מקצת הראש.

וכתב האג"מ דמש"כ דבעינן 'כל הראש' נראה דלאו דוקא כל הראש ממש אלא סגי בזה רוב הראש, דרובו ככולו. וגם זה הוא חידוש דלא נמצא דבשאר פוסקים. והק' מהא דדנו הפוסקים בכיסוי ע"י ידו א"ג דאינו מסכה רוב ראשו. אולם בפסקי החזו"א שבכת"י הגר"ח ק"צ ז"ל כתב שהקפיד החזו"א לכסות רוב השערות שבראש. וע' בדעת נוטה (עמ"ה) מש"כ לדחות ראית האג"מ.

לדינא

דיני הליכה בגלוי הראש – המ"ב (סי' ב' סק"א) כתב כמה פרטי דינים בזה. א] "מידת חסידות שאין לילך בגלוי ראש אפילו פחות מד"א, ואפילו בעת השינה בלילה. ויש שמצדדין לומר דאפילו ד"א אינו אסור מדינא רק להצנועין במעשיהן. אבל כבר כתב הט"ז (סי' ח') דבזמננו אסור גמור מדינא להיות בגלוי הראש ואפילו יושב בביתו. ונהו"ד ג"כ בביה"ל (סי' צ"א ס"ג). ב] קטנים - וכתב המ"א דאפילו קטנים נכון להרגילם בכיסוי הראש כי היכי דליהוי להו אימתא דשמיא, כדאיתא (בשבת קנ"ו) כסי ראשך כי היכי דליהוי עלך אימתא דשמיא. ג] כסוי ביד - ודע עוד דלענין גלוי הראש די בכיסוי היד על הראש, וה"ה אם מפלה ראשו שרי בגלוי הראש. ועיין בפמ"ג שכתב דליילך ד"א תחת אויר השמים לא מהני בזה כיסוי הראש ביד".

הזכרת השם וברכה בגלוי הראש - אסור להתפלל תפילת י"ח בגלוי ראש לכו"ע. י"א שאסור להזכיר שם השם ולברך ברכות ולכנס לבית הכנסת בראש מגולה. וכן נקט השו"ע.

דמש"כ דתלוי במה שדרך אנשי המקום ללבוש כן, כ"ו הוא לענין הדין עיטוף, אבל לענין האיסור להתפלל בראש מגולה לא תלוי בזה ובכל גווני אסור.

כיסוי הראש בבית הכנסת

ג] כתב השו"ע (סי' צ"א ס"ג, קנ"א ס"ו) י"ש אוסרים ליכנס לבית הכנסת בראש מגולה. ומקורו הוא מדברי הכל בו. ולפי דברי המהרש"א שהבאנו בהקדמה, יש לנו סמך לזה מדרשת הגמרא בברכות (ל): דהדרשא של 'הדרת קודש' היינו 'בית הכנסת'. והביה"ל כתב הטעם בשם הלבוש "דאפילו במקום שנוהגים ללכת כן בפני השרים, שזהו דרך קלות ראש מאד כאילו אין לו מורא השכינה שעליו, וכשיש לו כובע בראשו יש לו אימה וכובד ראש לפניו יתברך".

ובהלכות קריאת התורה כתב הרמ"א (סי' רפ"ב) דאסור לקרות בתורה בגלוי הראש. והמג"א כתב שם דאסור אפילו לעמוד.³ ויש ב' דרכים לבאר דברי המג"א. א] הלבושי שרד ביאר דהאיסור כניסה לבית הכנסת בראש מגולה הוא לא רק בהילוך אלא גם בעמידה. ב] אך המחצית השקל לומד להיפך, דדוקא כאן אסור לקרות בתורה, אבל בלא"ה מותר לעמוד במקו"א בבית הכנסת ולא נאסר אלא כניסה והליכה לתוכו. וזהו שהוכיח המג"א מהגמ' ביומא (כה): בענין בפייסות בבית המקדש דנעשה בלשכת הגזית בהחלק שנתקדש בקדושת עזרה, והממונה היה נוטל את המצנפת מראשו של אחד מהן, כדי לידע מהיכן התחיל המנין. ומצוין המג"א לדברי התוס' שם שהוסיף, דהא דלא עשו כן בעזרה ממש, משום שגנאי הוא לעמוד בעזרה בראש מגולה.⁴ ודייק מזה דלא הקפידו אלא בהעזרה עצמה, אבל בלישכת הגזית גילה הכהן את ראשו בחלק העזרה שנתקדש,⁵ ובית הכנסת לא גרע מזה.

הליכה ד' אמות בגלוי הראש

ד] תב השו"ע (סי' ב' ס"ו) אסור לילך בקומה זקופה, ולא ילך ד' אמות בגלוי הראש. וכתב העלת תמיד "המחבר שינה הלשון בכאן ולא כתב אסור לילך בגלוי הראש, משמע דאין כאן איסור אלא מנהג יפה בעלמא" [וכע"ז דייק הב"ח], ובאמת כ"כ הב"י (סי' צ"א) בשם הר"מ נ"ע שאינו אסור לילך בגלוי ראש, כי מה שאמרו בפרק כל כתבי הקודש תיתי לי דלא סגינא ד' אמות בגלוי ראש, ר"ל שזו מדת חסידות. וכן האריכו כל הפוסקים (הב"ח (סי' ב') ומג"א (סי' צ"א) והגר"א סי' ח') דדין זה אינו אלא מידת חסידות, אבל מעיקר הדין אין איסור בזה.⁶ והב"ח מדייק דהחומרא הוא רק הליכה יותר מד' אמות, [והובא בביה"ל סימן צ"א בשם הפמ"ג]. [אולם הב"י בסימן מ"ו הביא דעת הוזה"ק דיש בזה איסור לילך בגלוי הראש].

2 ועפ"י י"ע בפסקי השו"ע, דמדבריו בבי" נראה שלא חילק בין אזכרת השם לברכה, והפלוגתא במסכת סופרים גבי אזכרת השם היא גם לגבי ברכה, ולכן כתב דמאחר שרבינו ירוחם פוסק שאסור לברך בראש מגולה הכי נקטי'. וא"כ אמאי גבי אזכרת השם כתב השו"ע (בסימן צ"א ע"ג) בלשון י"א, ואילו גבי ברכה בסי' ר"ו ס"ג כתב בפשיטות שאסור לברך בראש מגולה. וע' בברכי יוסף ובמאמר מרדכי (סי' קנ"א) מש"כ בזה.

3 ומה שהק' המג"א הק' מסימן ב' דלא ילך ד' אמות בגלוי הראש, צ"ע דהמג"א כתב שם דהוא רק מידת חסידות. ואולי הק' כן לדעת הב"י דלא חילק בזה, וצ"ע.

4 אולם הרמב"ם (תו"מ פ"א ה"ד) כתב דהיה נוטל המצנפת ומחזירה. וביאר הח"ח בליקוטי הלכות, דהיינו כדי שלא ילך בגלוי הראש.

5 והתפארת ישראל ביומא (שם) ביאר דבבית מקורה גלוי הראש הוא רק חומרא, וע' שו"ת מהרש"ל סימן ע"ב. וכ"כ הבית מאיר (סי' ב') להוכיח מכאן דעכ"פ בבית בלי הליכה מותר.

6 אולם עי' בדרכי משה (סי' ב') שלמד בב"י (סי' ח') דסבר דכיסוי הראש הוא מעיקר הדין ולא רק ממידת חסידות, וצ"ע. אולם באמת הב"י (סי' מ"ו) כתב וז"ל "דאפילו לדברי המפרש שאינו אסור לילך בגלוי הראש מכל מקום מודה דמדת חסידות היא שלא לילך בגלוי הראש כמו שיתבאר בסימן צ"א (ד"ה ומ"ש רבינו יוסף) בסיעתא דשמיא ונוספר הוזהר ברעיא מהימנא בנשא (קב"ב) בר נש אסור למייל ד' אמות בגלויא דרישא משום דמסתלקי חיי מיניה" עכ"ל. דבריו צ"ב דהא המחלוקת הוא לגבי הזכרת ברכה, אבל לא הביא שום מחלוקת בנוגע להליכה בגלוי הראש, וצ"ע.

7 אולם שיטת הגר"א דמדינא אפי' להתפלל ולכנס לב"ה הכל מותר דמעיקר הדין אין איסור כלל בגלוי הראש. ובשעת התפילה והזכרת השם יש להחמיר, ובשאר הזמנים רק הצנועים עושין כן. וסיים בזה"ל "כללא דמילתא אין איסור כלל בראש מגולה לעולם רק לפני הגדולים, וכן בעת התפילה או נכון הדבר מצד המוסר, ושאר היום לקדושים שעומדים לפני ה' תמיד".

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון:

- א. חומרת איסור הו"ז"ל
- ב. עיקר התיקון בחיזוק בתורה
- ג. חינוך לשמירת עיניים וכיוצ"ב

הלכות חינוך

איסור דאורייתא דהו"ז"ל

יש עוד איסור שהוא חמור מכל העבירות שבתורה! והוא איסור הו"ז"ל, כמבואר **בשולחן ערוך** (אבה"ע סי' כג ס"א) אסור להוציא שכ"ז לבטלה, ועון זה חמור מכל עבירות שבתורה, עכ"ל. ועון זה חמור עד כדי כך, שהתורה נתנה גזירה והרחקה מדאורייתא "ונשמרת מכל דבר רע", שלא יבוא לידי עון חמור זה! (ע"ז כ: וכתוספות שם:).

גזירות דרבנן שלא יבוא לידי האיסור

וכן רואים את חומרת האיסור שחז"ל חששו וגזרו גזירות והלכות, שמא יכשל חלילה!

א. שולחן ערוך (או"ח סי' ג ס"ד) יזהר שלא יאחוז באמה וישתין, אם לא מעטרה ולמטה, מפני שמוציא ז"ל, אא"כ הוא נשוי. ומדת חסידות ליזהר אפילו הנשוי, עכ"ל.

ב. שולחן ערוך (אבה"ע סי' כג ס"ג) אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת, או יביא עצמו לידי הרהור, וכו'.

ג. שולחן ערוך (שם) אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה, עד שיטה מעט שלא יבא לידי קישוי. וכתב המשנה ברורה (סי' רלט ס"ק ו) ויש לו לאדם להרגיל עצמו לשכב על צדו דוקא, ואיסור גדול לשכב פרקדן, דהיינו שמושך על גבו ופניו למעלה או שפניו טוחות למטה, עכ"ל. והגר"ח ק"צ"ל כתב (שונה הלכות רלט ג) בשם החזו"א דאיסור פרקדן אינו רק כשמתכוון לשינה, אלא תמיד יש איסור לשכב פרקדן, ויש מתירים.

אמנם, המעיין בסוגיא שם ובדברי הראשונים יוכח שהדברים אינם פשוטים כלל! כמבואר בגמרא (נדה יד.) ריב"ל לייט אמאן דגני אפרקיד. וביאר רש"י אפרקיד - פניו למעלה, וגנות הוא שפעמים שיתקשה אבר תוך שינתו וכו'. אמנם בגמרא (ברכות סב.) רב כהנא על, גנא תותיה פורייה דרב וכו'. מבואר ש'גנא' פירושו שכיבה גם כשאינו הולך לישון! וכן הובא בקיצור פסקי הרא"ש (ברכות פ"ב סי' ד) 'ועל גבו אסור לשכב'. ובתוספות הרא"ש (ברכות יג:) לייט מאן דגני אפרקיד. פרש"י שמא יישן וכו', וכן בשלמת חיים (שו"ת סי' רכא) כתב דכשניעור החשש לשכב פרקדן הוא שמא יישן.

ד. שולחן ערוך (שם) ולא יסתכל בבהמה וחיה ועוף בשעה שמזדקקין זכר לנקבה. **ה.** שולחן ערוך (שם ס"ו) אסור לרכוב על בהמה בלא אוכף וכו'. (ויש שהעירו על מה סומכים החתנים שמרכיבים אותם על הכתפיים! ויש שהסבירו שההיתר דכאשר האדם במצב של פחד אין חשש של הו"ז"ל). **ו.** רמ"א (שם) בגמרא פרק כל היד משמע דאסור ללבוש מכנסיים אם לא עשוין כבתי שוקיים, משום דמביא לידי השחתת זרע, וכו', (ועניינו שלא יהיה הדוק).

שמירה מהאיסור

כתב **בקיצור שולחן ערוך** (סי' קנא ו-ז) הרוצה לשמור את עצמו מחטא זה ישמור את פיו מניבול פה, שקרים, רכילות, לשון הרע וליצנות, וכן ישמור את אזנו משמוע דברים כאלו, גם יהא זהיר לקיים נדריו, ולא ירבה בדאגה, וגם יהא זהיר מהרהורים רעים. וקודם שהולך לישן יעסוק בתורה, או יאמר ד' מזמורי תהלים הראשונים ויזהר שלא לישן בחדר יחידי, עכ"ל.

תיקון למי שנכשל

כתב **בקיצור שולחן ערוך** (שם) תיקונים למי שנכשל בחטא זה (מלוקט מספרים קדושים וקדמונים) להזדר להיות סנדק וכו', להרבות בצדקה לעניים, לשמור שבת כהלכתו ולענגו ולהדליק נרות הרבה, לכבד ולאהוב לומדי תורה, להתפלל בכוונה ובבכי, לבחור במדת הענוה, וכאשר ישמע שמחריפין אותו ישתוק וימחול. כאשר יעשה איזה מצוה יעשה בכח ובזריזות עד שיתחמם בה, ובפרט

בעשיית המצות לפסח. לגדל בניו לתלמוד תורה ולהדריכם ביראת שמים. לגדל יתום בתוך ביתו ויתנהג עמו כמו עם בנו. לעסוק במצות הכנסת כלה. לעלות לתורה לכל הפחות פעם אחת בכל חדש ויברך את הברכות בקול. גם יסתכל בתורה ויקרא בלחש עם הקורא. להיות מן העשרה הראשונים בבית הכנסת. לעמוד בחצות לילה לעשות תיקון חצות בבכי. לאהוב שלום ולרדוף שלום.

תשובה על האיסור

וכתב **המהרש"ם** (שו"ת ח"א סי' נח) וז"ל: בנועם מגדים (ויגש) הוכיח מהגמרא (קידושין יג.) וקשין עריות יותר מדור המבול, והרי חטא דור המבול היה בהז"ל, ומוכח דלא כהזוה"ק. ועי' ברמב"ם (פיהמ"ש סנהדרין פ"ז מ"ד) ואני מצאתי בזה"ק (רות יב) וז"ל: 'ואף דעביד עובדן בישין ואוליד בנין בישין בסטרא דמסאבא כד אושיד זרעי' לארעא, אבל בתיובתא שלימתא ואוליף אורייתא כולא ימחל לי, עכ"ל. ומזה מוכח דמה שכתב בזה"ק (ויחי) דלא מהני תשובה לחטא זה, היינו בלא לימוד התורה. ועיין בראשית חכמה (שער התשובה פ"ב) מהזוה"ק (נשא), דבצירוף לימוד תורה מיקרי תשובה עילאה, ע"ש ותבין, עכ"ל.

עיקר התיקון חיזוק בתורה

וכן כתב **המשנה ברורה** (סי' תרטו סק"ג) וז"ל: איתא בספרים דעיקר תיקון למי שנכשל ח"ו בזה, שיתחזק מכאן ולהבא בימי חייו בלימוד התורה, וזכות התורה תגין עליו, וכדאיתא במדרש תנחומא אם חטא אדם ונתחייב מיתה לשמים מה יעשה ויחיה אם למוד לשנות פרק אחד ישנה שני פרקים ואם למוד לשנות דף אחד ישנה שני דפים. (ואם אינו יודע ללמוד יתעסק עכ"פ במידת הצדקה והחסד ויחיה כמו שנאמר רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד עי"ש במדרש) ועיקר לימוד התורה יהיה ע"מ לקיים, דהלומד ואינו מקיים נוח לו שלא נברא, כמו שאחז"ל, וגם לא יהיה בכוחה להגין עליו ח"ו, עכ"ל.

בחסד יכופר עוון

והוסיף שם **בשער הציון** וז"ל: ואין כוונת המדרש דבתורה לבד יוצא אפילו בלא מדת החסד כלל, דהלא כבר אמרו חז"ל דהאומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו, אלא רוצה לומר דעיקר התיקון הוא על ידי התורה למי שיכולת בידו להבין דברי תורה, אבל מכל מקום צריך לעסוק גם בחסד ולרחם על הבריות, ועבור זה יכפר עונותיו, וכדכתיב בחסד ואמת יכפר עון, וירחמו עליו מן השמים להוסיף לו חיים, וכמו שאמרו חז"ל, כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, עכ"ל.

אין מחנכים לענייני קדושה

אין מחנכים את ילדינו שיגדלו קדושים וטהורים! ראשית, **כתב מן רבי משה פיינשטיין זצ"ל** (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סי' קלז) וז"ל: 'הנה בדבר לימוד במחלקה אחת ילדים וילדות, ודאי אף לקטנים וקטנות ביותן, אין רוח חכמים נוחה מזה, דאף שעדין אין בהן יצר הרע וחשש הרהור, מ"מ הא צריך לחנך אותם להתרחק מנשים, ואת הילדות מאנשים, וכשלומדין ביחד אדרבה עוד מתרגלין להיפוך, להתקרב, ויתרגלו מזה גם לכשיתגדלו שכבר יהיה בהן יצה"ר וחשש הרהור, וכו' ויש בזה חיוב חינוך, (והסכמתי להקל הוא רק בשעת הדחק, שלא היה באפשרי לעשות בית ספר מיוחד לילדות, והיו הילדות מתחנכות בבתי ספר של המדינה, שהוא ללא אמונה וללא מעשים ח"ו, ולכן היה עדיף שילמדו בבתי ספר שיסודו היראים אף שלומדים יחד עם ילדים כשהן קטנים טובא, שאין בהן שייכות האיסור) עכ"ל.

ולכן, ראשית כל צריך להרחיק את הבנים מהבנות, מהגיל הצעיר ביותר! לא לשלוח לגן מעורב (כ"ז שזה שייך), ואפילו שאין בזה איסור, אבל מתרגלים לתערובת ועלול לגרום אח"כ לבעיות. ויש הצריכים לגן מיוחד ופעמים מצוי שזה מעורב, ולכאוף זה נחשב שעת הדחק!

וכן צריך להרגיל את הבנים לשכב על הצד, וכתב **הגרי"ח זוננפלד זצ"ל** (שו"ת שלמת חיים או"ח סי' רכד) קטן בדין פרקדן: נסתפקתי בקטן פחות מבן ט' לענין פרקדן, מאחר דאינו ראוי לראות וליכא למיחש. תשובה: אבל אין ראוי להרגילו, עכ"ל.

וכן כתב **בשבט הלוי** (שו"ת ח"י סי' רלז) וז"ל: לענין שכירת פרקדן בילדים קטנים אם להרגיל אותם לשכב על צידם, כיון דההרגל נעשה טבע, ודאי פשוט דמצוה להרגיל אותם בזה דהוא מהנהגות קדושה דאם עושה לפי המורגל בלי משים לפעמים דעתו ע"ז, והיינו בקטנים, דתינוקות קטני קטנים אי אפשר לשלוט ע"ז כידוע, וגם לקטנים עצמם מצוה להזהיר אותם ע"ז, ופשוט דחינוך בזה מתחיל מאד בצעירותם, עכ"ל.

ולא להאריך בהסברים, אלא יאמר שכך עושים 'גדולים'! ואפשר להראות לילד מהציוור של פרשת ויצא שרואים שיעקב אבינו שוכב על הצד, למרגלות הסולם! וכדו', וילידים קטנים זה מספיק!

מאיזה גיל לחנך לשמירת עיניים? החזון איש הורה שאמא לא תקח את בנה הקטן לשפת הים וכדו', ואפילו לא הגיע לגיל חינוך, אם ייתכן שישאר בראשו זכרונות לא טובים! וכתב **הגרי"ח זוננפלד זצ"ל** (שו"ת שלמת חיים אבה"ע סי' סו) וז"ל: בן כמה צריך להיות שיהא אסור לו להסתכל. ואולי בפחות מט' שנים דליכא למיחש גביה משום טומאת קרי וכנזכר, אין לו לחוש שמא יבוא להרהר. תשובה: העיקר שירגיש שאין לו הרהור, עכ"ל. ומרן הגרש"ז היה מורה לחנך בשמירת עיניים מגיל תשע.

השתטחות על קברי צדיקים ובראשם קבר רחל

יעקב מבקש מיוסף להביאו לקבורה במערת המכפלה. תוך כדי דבור מסביר יעקב ליוסף מדוע קבר את רחל על אם הדרך, ואומר לו: "ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם..."

אם היתה זאת התנצלות הרי היתה זאת התנצלות מוזרה. לו היה אומר שקבר את רחל על אם הדרך כי היו רחוקים ממקום יישוב - ניחא. אך מדגיש הוא שהדבר היה "בעוד כברת דרך לבוא אפרתה" מדוע אם כך לא הביאה לבית קברות מסודר בעיה, והותירה קבורה על אם הדרך?

יעקב אומר ליוסף: הסיבה שלא הבאתי את רחל לקבורה מסודרת לא הייתה הקושי שבדבר, שהרי היה זה בקרבת אפרתה, "בעוד כברת דרך לבוא אפרתה". ברור לכל מתבונן כי הייתה סיבה שקברתיה שם, ולא המשכתי עוד "כברת דרך" קצרה.

ומה היתה הסיבה? אמרו חז"ל שאמר יעקב "שלא קברתיה שם אלא על פי הדיבור, שאף אני בקשתי להעלותה ולקבורה, ולא הניחני הקדוש ברוך הוא שנאמר ואקברה שם (שם). מהו שם? על פי הדיבור. ולמה, שגלוי וצפוי לפניו שסוף בית המקדש עתיד ליחרב, ובניו עתידים לצאת בגולה, והם הולכין אצל אבות ומבקשים מהם שיתפללו עליהם, ואינם מועילין להם. וכיון שהם הולכין בדרך הם באין ומחבקין קבורת רחל, והיא עומדת ומבקשת רחמים מן הקב"ה, ואומרת לפניו: רבונו של עולם שמע בקול בכייתי ורחם על בניי, או תן לי האוניא שלי. מיד הקדוש ברוך הוא שומע בקול תפילתה, מנין שכן כתב: בכי תמרורים רחל מבכה על בניה (ירמיה ל"א ט"ו). וכתב: ויש תקוה לאחריתך [נאום ה'] ושבנו בנים לגבולם (שם שם י"ז)" (פסיקתא רבתי ג').

זה הוא המקור הראשון לתפילה על קברי צדיקים.

מה עושים כשמגיעים לקברי צדיקים.

הגמרא בתענית אומרת "למה יוצאין לבית הקברות פליגי בה רבי לוי בר חמא ורבי חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים (ולטעם זה, אומרת הגמרא, אפשר ללכת לכל קבר ואפילו לקברי גויים), וחד אמר כדי שיבקשו עלינו מתים רחמים" (ולטעם זה יש מקום ללכת לקברי צדיקים דווקא) (תענית ט"ז ע"א)

בימינו התפתח ענין ההשתטחות על קברי צדיקים והפך להיות לתופעה רחבה ומבוקשת עד מאד. אנשים נוסעים לקצה העולם כדי להשתטח על קברי הצדיקים. רבי יוסף אלבו כתב "אנו משתטחים בעת צרה על קברי הצדיקים כי מצד הרושם שנשאר בעצמות ההם מהרוח האלוקי שהיו משכן לו, והם יותר מוכנים מזולתם להימצא על ידם השפע האלוקי כמו שהיה במטה משה

שעם היותו עץ יבש מצד שנמצא ביד משה בעת שהתחיל השפע הנבואי לחול עליו היה מצטרף תמיד בעשיית האותות" (ספר העיקרים מאמר רביעי פרק ל"ה עמ' תרט"ז בהוצאתנו. ועי"ש בביאורנו).

מה עושים על ציוני הצדיקים?

ישנן כמה סיבות להשתטחות על קברי הצדיקים. אחת מהן היא שאנו קושרים עצמנו לדמותו של הצדיק הקבור כאן, וכמו שאומר רבי יוסף אלבו שרוחו של הצדיק קשורה למקום הקבר. כמו כן אנו נאחזים בזכותיו של הצדיק שבהיותנו קשורים אליו, יכולות להגן גם עלינו. יש בכך גם חסד עם נשמת הצדיק שנהנית שפוקדים את ציונה. יש אומרים שמותר לבקש מהצדיק הקבור במקום, להליץ יושר בעדינו, ומעין מה שאומרים בסליחות "מכניסי רחמים הכניסו רחמינו לפני בעל הרחמים" וכו'. וכן "מלאכי רחמים משרתי עליון חלו נא פני א-ל במיטב היגיון אולי יחוס עם עני ואביון אולי ירחם". ואמנם סביב זה מתנהל ויכוח, האם נכון לעשות כן. יש שאסרו ויש שהתירו. בפירוש של הריקאנטי על פרשת המרגלים נאמר: "ידעת מה שאמרו חז"ל על כלב כי הלך שם להשתטח על קברי האבות ואמר אבותי בקשו עלי רחמים מלפני הקב"ה כדי שאנצל מעצת המרגלים. זה המאמר יחסום פי האומרים שאין לומר מכניסי רחמים. גם מה שאמרו עוד רז"ל במסכת תעניות ולמה יוצאין לבית הקברות כדי שהמתים יבקשו עליהם רחמים". לעומת מהרל בנתיבות עולם (נתיב העבודה פרק י"ב) מביע התנגדות לומר "מכניסי רחמים". וכן כתב החתם סופר (אורח חיים חלק א' סי' קס"ו) ואומר: דרכי להאריך בנפילת אפים עד שיגיע הצבור לשומר ישראל". ומה יגידו על הגמרא בתענית? אומר מהר"ל שאין כוונת הגמרא שאנו פונים למתים שיבקשו עלינו רחמים אלא שמתנים את צרותינו על יד ציוניהם והם מאליהם יבקשו. וכן מבקשים מהקב"ה שיורה להם לבקש רחמים. ולכן, אומר מהר"ל, שיש לומר "מלאכי רחמים יכניסו רחמינו" וכו' וכן מלאכי רחמים משרתי עליון יחלו נא פני א-ל במיטב היגיון" כלומר "יכניסו" ו"יחלו" במקום "הכניסו" ו"חלו". אנו פונים לקב"ה שיורה להם להליץ יושר.

לעומתם הרבי מקלויזנבורג זצ"ל ב"דברי יציב (חלק יו"ד סי' קצ"א) התיר לבקש שיליצו יושר בעדנו וכדברי הריקאנטי דלעיל. (ויעוין בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ד סי' מ"ח ד"ה ומה נפלאים)

כמובן שיש להדגיש שלפנות למתים עצמם בבקשות ישועה אסור בתכלית האיסור וזה בכלל "דורש אל המתים" וזה לשון ה"חכמת אדם": "איסור דורש אל המתים... עמי הארצות שהולכין על קברי מתים וכאלו מדברים עם המתים ואומרים להם צרותיהם, קרוב הדבר שהם בכלל זה. ונמצא, שיש מן הגאונים היו רוצים לאסור להשתטח על קברי מתים. אלא ההולכים שם יתפללו לה' שימלא שאלותם בזכות אבותיו ובזכות הצדיקים (ועיין ב"ח ביורה דעה סוף סימן רי"ז והש"ך ס"ק ט"ו קיצר ולא העתיק כל דבריו)" (חכמת אדם כלל פ"ט סעיף ז). שאין אנו מבקשים ישועה אלא מהקב"ה לכל היותר פונים אנו בבקשה שיליצו טוב בעדנו ויכניסו תפילותינו (לדעת המתירים).

{ אז נדברו }

פרשת ויחי תשפ"ג | לסדר: " הכללי עניים מין ולבן עניים מאלב..." | גליון מספר: 587

להצטרפות לרשימת התפוצה

בחייל:

a8447168@gmail.com

בימים אלו אנו לקראת הוצאת מהדורה מחודשת ומורחבת של הספר 'אהבת'.

להשתתפות בהוצאות ההדפסה ניתן להתקשר לפלא: 0527683095 (ניתן להקדיש לעי"ג, להצלחה)

ניתן לקבל את הגיליון בפקס באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם

בהוצאות הגדולות!!:

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדריים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

מאמר לכל הימים שאחרי י' בטבת... י"א טבת... י"ב ו"ג ושבת ואדר!!

יש לי בעיה... את השורות האלו אני כותב לביל עשרה בטבת... בו בזמן שאני יודע מראש שעד שהגיליון ירד לדפוס זה יהיה כבר אחרי הכוס קפה של מוצאי הצום... אם ככה: אז זה כבר לא רלוונטי!!! אם ככה: אולי אין כבר טעם לכתוב... אז משהו טען לי... שאז מה!!! אז מה והעלון יצא אחרי עשרה בטבת... הרי אל תשכח... בעשרה בטבת רק **התחיל** המצור!!! אם ככה אז גם כשנגמר הצום... המצור עדיין ממשיך... אדרבה... אם כבר רק היום זה התחיל... **אמרתיו לו: נו... הני באמת... שתהיה בריא...** לשיטתך כל השנה אני יכול לדבר על עשרה בטבת כי המצור נגמר אחרי שלוש שנים... אבל בכל זאת!!! בכל זאת הוא הצליח לעורר אותי לנקודה מעניינת... שהיא בהחלט יכולה להיות רלוונטית גם ל"א בטבת ו"ב ו"ג וגם ט"ו בשבת...

ובכן: יש לי חידה: מהו היום הכי קל במצור?? היום **הראשון** של המצור!!! מסיבה פשוטה: כי כידוע כל הטקטיקה של מצור זה מלחמת התשה... וככל שנוקף הזמן נהיה יותר ויותר קשה עד השלב של הכניעה... כך שאם הייתי רוצה לעשות צום על עצם המצור... הייתי בוחר דווקא את היום **האחרון** של המצור... מה שבטוח... לא את היום הראשון... (ובאמת זו הסיבה שאנחנו צמים בשבעה עשר בתמוז שזה באמת היה היום האחרון של המצור שבו הובקעה העיר...)

אם ככה: אז למה באמת חז"ל קבעו לנו לצום דווקא ביום הראשון של המצור?? מוכרחים לומר שבניגוד למה שהורגלנו לחשוב... הצום של עשרה בטבת הוא בכלל בכלל לא על המצור... אלא על מה?? אנחנו צמים על היום המאוד שגרתי ואפילו אדיש!!! על עוד איזה יום אחד שנבוכנדזאר שלח את חילו לצור על ירושלים... שכידוע: הוא ניסה כמה וכמה פעמים לצור על ירושלים וכל פעם קרה סיפור אחר שגרם לו לנטוש וללכת... (כך מובאר בנביא) והנה... הוא הגיע שוב... והוא שוב עושה מצור... וכעת אף אחד כבר לא עושה עסק... וכולם מזלזלים ולא רואים סיבה לפשפש במעשים ולחזור בתשובה... אבל למפרע!! במבט לאחור מתברר שזה!! זה היה היום הראשון של המצור!! זה היה ההתחלה של הסוף!! ועל זה אנחנו צמים!! אנחנו לא צמים על מצור שקרה ביום זה!! אנחנו צמים על האדישות והחוסר רצינות שהיה לנו באותו יום!!! אנחנו צמים על זה שאם היינו מפנימים וקולטים שלמעשה היום זה ההתחלה של הסוף... היינו לוקחים את העניינים טיפ טיפה יותר ברצינות ואולי אנחנו יכולים לשוב בתשובה ולמנוע את חרון אף ה' בעוד מועד...

כלל ברזל: לכל סוף יש התחלה!!! רק מה ההבדל בין הסוף להתחלה??? שהסוף הוא דרמטי להחריד... הסוף המר זועק מכל פינה ורשום לדראון עולם... ואילו התאריך מתי זה בדיוק התחיל?? זה דווקא תאריך מאוד מעומעם ומעורפל... כמעט אף אחד לא זוכר מתי זה בדיוק התחיל... ההתחלה היא בדרך כלל שקטה מאוד ובדרך כלל גם אדישה... בדרך כלל היום הראשון של הסיגריה זה סתם ערב משעמם שמישהו הציע לי באדיבות ויאלה לקחתי... אבל היום האחרון שהחלטתי שזהו?!? אני מפסיק לגמור כל יום קופסא?? היום הזה הוא יום קשה ואיום!! הוא יום דרמטי להחריד!! אבל האם אני זוכר את היום שבו התחלתי... איפה... למה שאני אזכור?? מה כבר קרה ביום הזה?? בסה"כ לקחתי איזה שאכטא... כן כן... זה בדיוק הבעיה... אם הייתי כן מפנים איזה סוף קשה הולך להיות להתחלה החובבנית הזו... הייתי חושב פעמיים האם להתחיל עם זה... זה פשרו של צום עשרה בטבת!!!

כן לעשות עסק מההתחלה של הסוף!!! היום שאותו בחר נאלץ להתנתק ולסיים עם המכשיר זה היה יום קשה ואיום... אבל היום שבו התחיל... זה היה סתם יום... ובדיוק לכן זה קרה... אם הוא היה מעלה על דעתו באותו סתם יום עד כמה היום הזה הולך לעלות לו ביוקר... הוא היה חושב פעמיים!! זה בדיוק המסר שאנחנו רוצים להוציא מעשרה בטבת לכל יום אחר בשנה... לעשות עסק מההתחלה של הסוף!!! להפעיל חיישנים ולזהות כל מיני רגעים חובבניים כאלו שכעת נראים סתמיים... אבל אוי אוי... לקחת בחשבון שבסוף בסוף עלול להתברר למפרע שכאן זה התחיל!!! כאן התחיל המדרון... כל הכדור שלג התחיל להתגלגל... להיות חכם ולזהות את זה לא רק במבט לאחור... אלא לזהות את זה כבר עכשיו ולדעת לקחת את המעידה החד פעמים בשיא הרצינות ולא להקל ראש!!! ואם כבר מדברים על התחלות... יש לזה גם את הצד החיובי... לי לדוגמא יש פינה חמה לשבוע הזה של עשרה בטבת... תן ניחוש מה קרה בשבוע הזה לפני שלוש שנים?? התחלתי את המחזור החדש של דף היומי!!! ותאמין לי שלא התכוונתי ברצינות... הייתי בטוח שתוך חודש אני ארד מזה... ותכל'ס: כעת במבט לאחור מתברר למפרע איזה יום גדול זה היה!! יום שבו התחלתי תכנית שכבר שלוש שנים אני צמוד אליה... אם הייתי יודע איזה יום גדול זה הייתי הרבה יותר מתרגש ממנו... ובנינו... ידעתי!!! לקחתי בחשבון!! כל הסיבה שהתחלתי דף היומי זה רק בגלל שלחשתי לעצמי... נו... לך תדע... אולי עוד שלוש שנים אני אוכל לסכם בסיפוק שהנה!! זה היום עשה ה'... זה היום שבו התחלתי... ורק בגלל התקווה הזו התחלתי... אז הנה!!! נא לא לזלזל!!! לא לזלזל בהתחלה טובה... כי לך תדע... היא עוד עלולה להתברר כתאריך משמעותי מאוד בהתעלות שלך... ובאותה מידה לא להקל ראש במעידה חד פעמים שעלולה בטווח רחוק להתברר כהתחלה של הסוף!!! אז בהחלט ניתן לומר שעשרה בטבת זה לא יום שמתחיל ונגמר ב' בטבת... היום הזה הוא בסה"כ מדגם ליום שגרתי למדי שהתברר למפרע כיום דרמטי להחריד!! ושלא נזכר מאוחר... שנתעורר בעוד מועד. שלא נקל ראש בסוף מר שתמיד התחיל מתאריך חובבני... בינה זאת.

חידה: איפה נמצא המרכז הגדול ביותר לבריאות הנפש??

שמעתי מעשה מוסמך על הסבא מקלם שלפני שהוא פתח את הישיבה... הוא ניגש לר' ישראל סלנטר ושאל אותו: מה המטרה?? מה המוטיב?? מה היעד שלי בפתיחת הישיבה??

ר' ישראל סלנטר ענה לו בזה הלשון: "להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים"!! עד כאן העובדה... את חטאי אני מזכיר היום... ברגע ששמעתי את הסיפור הזה... תנחש מה היה התגובה הספונטנית שלי?? פרצתי בחצוק!! לא נעים... אבל זה היה נשמע לי בדיחה...

ולמה?? כי כידוע... ישיבת קלם הייתה ישיבה שחרטה על דגלה את הנושא של גדלות האדם!! הסתובבו שם ענקי רוח ששלטו ברוחם... אנשים מרוממים שהיו נקיים מכל נגיעה וחולשה... בקיצור: ישיבת קלם זה סמל ודוגמא לאנשים גדולים!! ו... ואילו מה אני שומע כעת??

שכשסבא מקלם פתח ישיבה מה היה הנושא שלה?? להחיות רוח שפלים... בקיצור: במילים אחרות: ישיבה לבחורים טיפולים... נשברי לב... לעודד את רוחם הנשברה ולחזק את כל המדוכאים שהגיעו לשם... ו... וזה כ"כ ההיפך!!! ההיפך הגמור מכל האופי של ישיבת קלם שזה פשוט הצחיק אותי!!! זה כמו שתקח מיליונר ותתאר לי אותו כמו איזה קבצן...

ואז מישהו עורר את תשומת ליבי: רגע רגע... בעצם למה זה כ"כ מצחיק אותך?? למה זה בכלל סתירה?? אולי היא היא!!! אולי זה דווקא הולך ביחד!! ר' ישראל סלנטר הורה לסבא מקלם לפתוח ישיבה שכל העניין שלה זה להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים... ואכן באמת הסבא מקלם שמע בקולו וזה בדיוק מה שהוא עשה!! הוא פתח באמת ישיבה לשפלים ונדכאים... הסבא מקלם לקח צעירים ממוצעים והתחיל לרומם אותם ורומם והפך אותם מעוד כמה צעירים מבולבלים ולאמלאמים... הרי הוא הפך אותם לענקי רוח ולמלכים המושלים ביצרים בשליטה מוחלטת... אז כן!!! זה בדיוק מה שהיתווה ר' ישראל סלנטר לסבא מקלם וזה בדיוק מה שהוא עשה... עד כאן בתור דוגמא בעלמא...

התיאור הזה עזר לי למצא את המילים ואת ההגדרה לעיוות מוכר שאנחנו חיים בו...

אני אתן לך דוגמא: היה לי קשר עם בחור ישיבה שהיה במשבר... היו לו כמה התמודדויות רגשיות... חוסר דימוי עצמי... ולויתתי אותו!! תמכתי בו... וב"ה מדובר היה בבחור חכם... הוא הבין עניין... התמיכה שלי כנראה הייתה בדיוק במקום ותוך תקופה קצרה הוא נכנס לשוונג... עלה על דרך המלך... השתלב יפה במסגרת והתחיל לעשות חיל וב"ה פורח ומצלח... ומאז אני ב"ה פוגש אותו ומצד אחד מרנין את הלב לראות אותו איך שהוא מצליח... אבל מצד שני עמוק בלב אני מרגיש מין כזה תחושה... ש... שהלך לי הקופת צדקה... היה לי קופת צדקה בדרמות הבחור המסכן הזה... וכל כמה ימים הייתי משלשל לו יחס... תמיכה... ופתאום הקופת צדקה קיבלה רגלים ונעלמה... נו... ומה יהיה?? מה עם מצות חסד וצדקה ולהחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים??

פתאום גיליתי שבתת הכרה שלי מה זה יהודי מסכן?? מסכן זה אחד שחתם קבע על מסכנות!! אחד כזה שאני לא צריך לחשוש שהוא יברח לי... גם אם אני אעזור לו... זה בסדר... הוא ימשיך תמיד להיות מסכן!! רק ככה אני מרגיש שאני עוזר למסכן מהודר...

ואם זכיתי והיה בחור באמת מסכן שבס"ד הצלחתי למצא מסילות ללבו ולהוציא אותו לגמרי מהמסכנות וכעת הוא כבר עומד על שני רגליו והוא כבר לא מסכן... פתאום אני מרגיש כאילו עף לי הסכך... כאילו הקופת צדקה ברחה לי...

ההההלו... אתה מבין לבד שזה עיוות שאין כדוגמתו!! כי פשוט וברור שה"להחיות רוח שפלים" הכי גדול והכי אידיאלי בעולם זה לקחת מישהו שפל ונדכא ולבנות אותו ולהעמיד אותו על שני רגלים וזהו!!! כבר לא צריך להחיות רוח שפלים... כי ב"ה הוא מסתדר...

פשוט וברור שזה הלהחיות רוח שפלים הכי גדול בעולם!! הבנת מה התחדש לי פה??

אני אגיד לך את זה במילים אחרות... תאר לעצמך שהייתי מספר לך ישיבת קלם זה לא פחות ולא יותר ארגון מטעם בית חם לאנשים שבורי לב ונדכאים... רק מה?? ברך ה' האנשים האלו הם כבר לא שבורי לב!! כי מי שעבד איתם דאג לרומם אותם ולהעמיד אותם בקרן אורה... לכן מה?? לכן זה כבר לא ארגון לשבורי לב?? מה... התנאי לארגון לשבורי לב זה רק כאלו שפלי שפלי שפלי שפלי שפלי שפלי לעודד אותם... אתה קודם כל מודא שהם תמיד ישארו שבורי לב... ? ? ? עכשיו הבנת מה אמרתי?? בתפיסה שלנו לעודד שבורי לב זה רק כאלו שהם לא "בורחים לך..." הם ימשיכו תמיד להיות מסכנים... ואילו לקחת שבור לב ולרומם אותם ולהעמיד אותו על רגליו... מה זה??

אז זהו!!! מהיום תכניס לראש... הארגון חסד הגדול ביותר בתחום בריאות הנפש!!! זה אני ואתה... אתה ואני... שמהלכים בין אנשים ויש לנו אפשרות לקחת בן ישיבה צעיר ופשוט לרומם אותו!! לבנות אותו!! ולעשות אותו גדול ומרומם!! לזכות לרומם נערה או נערה שלא יצטרכו קביים... שלא יהיו שבורי לב... ה-להחיות רוח שפלים הכי גדול זה לקחת צעיר ולבנות אותו!!! לעשות אותו בנוי!! לעשות אותו שולט במידותיו!!! ואתה יודע מה... אני חושב שכל צעיר שאני אצליח למנוע ממנו ליפול לרשת... אין לך להחיות רוח שפלים יותר גדול מזה... כי... כי בינינו... מה אתה רוצה שיהיה... שהוא כבר יפול לרשת... ואז הוא יבא מרוסק ואני אצליח לשכנע אותו לשבור את המכשיר... ואז הוא יקנה שוב ושוב ושוב... ואז יהיה לי פרנסה!!! יהיה לי פה מסכן מוחזק!! שכל הזמן צריך שוב ושוב עזרה... אדרבה... להחיות לב נדכאים הכי גדול זה לשמור עליו בעוד מועד!! זה אותו משיב או אברך או אפילו בחור מבוגר שהצליח לתת להקנות לאותו צעיר טעם בלימוד... ובזכות זה הוא עומד בזכות עצמו!!! הוא לא צריך כל הזמן שיבואו למיטה שלו כמו בחדר מיון לבדוק האם נותרה בו נשמה... הגיע הזמן שנפנים שהמרכז לבריאות הנפש הכי עוצמתי זה אותם אבא ואמא שמחנכים את הילד שלהם לדחיית סיפוקים... שלא נכנעים לגחמותיו ומגדלים ילד בריא! ילד חזק!! זה המרכז לבריאות הנפש הכי גדול... כי... כי אם חלילה וחס הוא יגדל חלש ושברירי... אז יהיו הרבה ארגוני חסד שהוא יתגלגל מאחד לשני והרבה אנשים "יזכו למצוות" בזכות האובייקט האומלל הזה... ואין לך להחיות רוח שפלים יותר גדול מלהעמיד אותו על הרגלים שלא יהיה כזה!!! בקיצור: למרבה האבסורד החסד הגדול ביותר נראה לא ככזה חסד... ישיבת קלם הייתה סמל ודוגמא לבית של תמיכה באומללים... כן... היה שם מי שדאג לרומם אותם ולהביא אותם לקצה השני של ההיפך מאומללות... בקיצור: ארגון החסד האידיאלי ביותר במסכנים ואומללים נמצאת דווקא הרחק הרחק מגבול המסכנות... הוא מול אותו צעיר שאני ארומם אותו!! אגדל אותו!! שיהיה גדול... להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים...

היכינו: לקראת ימי השובבי"ם הממשמשים ובאים, ניתן שוב לרכוש את ספר ההזכרה: **"וימאן!"**

העוסק בתעצומות השליטה והחוסן הפנימי הנדרשים ל'בן ישיבה' בדורנו הרדוד והנסחף, ו'דע מה שתישיב' בכל הנוגע לעניינים אלו, ספר זה בא בין הייתר כמנת דחף והצדעה ל'גיבור הכח' של דורנו שנאבק ללא ליאות להוביל מנהיגות מול יצרו, (מוביל ולא מובל)

ואין צורך לומר שנדרש לזה הרבה כח והמוון תחזוקה שוטפת ויומיומית של תעצומות נפש!!!

ניתן להשיג בפלא':

0527683095 0548446691

כמו כן ניתן להשיג אצל הנציגים בישיבות, ובמוקדי המכירה של גיליון זה.

גם בארה"ב נותרה כמות מצומצמת, במוקדי המכירה: מוקדי 'אז נדברו' בארה"ב:

מונסי: 'מרכז הספרים'

ובכיכ"ג הגדול של וויניץ

ויליאמסבורג: בית הספר

בורו פארק: איילרס, ברמן.

ליקוו: יודאיקה סקווירא

להזמנת מרוכזות ניתן להתקשר להפצה בארה"ב: 7188718652

שימו לב: ניתן להשיג את הספר גם בכריכה רכה וגם בכריכה קשה, לשמחתנו הצלחנו להשיג הנחה וסבסוד לכל הרוכשים בכמויות מרוכזות...

עצירת גשמים... ועננו בורא עולם...

האמת היא שמזומן כבר הייתה מתחיל להגיד ועננו בורא עולם על הגשם שאמנם מגיע פה ושם... אבל עדיין אין בו סיפק לבורות שיחין ומערות... אבל!! האויב שלי זה תחזית מזג האוויר... באחד הימים לפני תפילת מנחה אמרתי לחבר שלי... זהו!! אני מתחיל להגיד ועננו בורא עולם... הוא חיך ואמר לי: עובב... תחכה עוד יומיים... פשוט בתחזית אמרו שמתחיל לרדת גשם בעוד יומיים... אחרי שבוע כששוב רציתי להתחיל להתפלל על עצירת הגשמים... הפעם כבר למדתי להיות עצמאי והלכתי באמת לשמוע תחזית מזג האוויר... ואז שוב ההללתי לדחות את זה בעוד שלושה ימים כי מה אפשר לעשות... אמרו בתחזית שעוד שלושה ימים יש קול המון גשם...

ותכל'ס: אדהכי והכי אבדה הנערה!!! אנחנו אוהים עמוק בחודש טבת ועדיין לא ירד גשם... ושוב: כבר נכתב כאן לא פעם שאצלנו גשם זה לא הפאניקה שהייתה בדרות עברו שזה היה בשבילם חיי נפש... אצלנו גשם זה צינתוק מבורא עולם!! וזה לא פחות חשוב לנו!! בפרשת השבוע יש פסוק מרגש מאוד... בברכה של יהודה כתוב חכלילי עיניים מייך ולבן שיניים מחלב... אומרת הגמ' בסוף כתובות: שהפשט של הפסוק הזה (שים לב: לא דרש אלא פשט) אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה חכלילי עיניים- תקרוץ לי קריצה של חיבה וזה ערב עלי יותר מייך... ולבן שיניים מחלב- תקרוץ אלי ותראה לי כביכול את שניך וזה טעים לי יותר מחלב!! כתוב כאן שליהודה לא חסר יין וגם לא חלב... חסר לו חיך וקריצה מאבא!!!! וזה בדיוק מה שחסר לדור שלנו בעצירת גשמים... בא נגיד שאנחנו לא פוגשים את המחוסר... אבל החיך חסר...

ויעקב אבינו מלמד את יהודה שיש כזה דבר להתפלל על חיך... כי שזה דבר לישיא עיניים לשמים ולבקש מה'... תן לי קריצה... תשלח לי ד"ש שאתה אוהב אותי...

זה סוג יהודי של תפילה ששמור לבן האהוב שסמוך על שלחן אביו... שלא באמת חסר לו משהו... אבל אם כן חסר לו... זה החיך והחוסם והאהבה ככה באמצע יום שגרת...

בעמוד 3-4 בגיליון זה נרחיב בקריצה הזו ובמסתעף...

תגמור - תקבל עוד...

הגמ' בתענית מספרת שהייתה שנת בצורת וחכמים הלכו לאבא חלקיה שיתפלל על גשם... כשהם הגיעו הם ראו שהוא עושה כמה דברים תמוהים שהם לא הבינו ולאחמ"כ הוא ישב והסביר להם כל דבר...

עכ"פ אחד מהדברים המוזרים שחכמים ראו אצלו, זה שכשהוא בא לפרוס את הלחם בסעודה... הוא נתן לילד אחד פרוסה קטנה וילד השני הוא נתן פרוסה גדולה... והם התפלאו: למה הוא מפלה בין שני הילדים?? ואח"כ אבא חלקיה הסביר להם: שבן אחד חי כאן איתי בבית!! וממילא הוא סמוך על שולחני... ברגע שהוא סמוך על שולחני אז הוא מסודר... לא צריך לדאוג לו יותר מידי... יש לו פה הכל... ולכן כשאני כבר נותן לו... אני נותן לו בערבון מוגבל... אבל הבן השני כבר יצא מהבית... מה שנקרא "הלך ללמוד בישיבה"... ולכן אני נותן לו מכל דבר יותר... כי הוא נזקק יותר... ס"ס הוא לא בבית...

עכ"פ רואים כאן הבחנה מעניינת: יש שני סוגי ישיבות!!!

יש את החבר שלי הזה שהיה גר בבני ברק ולמד בישיבה בב"ב והיה מגיע לישון כל לילה בבית... תמיד קנאתי בו!!! הוא חי על חשבון הברון... הוא לא צריך לקנות לא שמפו למקווה וגם לא צריך למלא רב קו... הוא לוקח הכל מהבית... (אפילו כשהיה חסר מסמור פעם בישיבה... הוא הוריד איזה שעון קיר בבית והביא מסמור) הוא לא צריך דמי כיס בשביל לקנות בקבוק קולה לכבוד שבת כי אבא שלו כבר קנה שישית ארסי לבית והוא "ירים" איזה שתיים שלוש לישיבה... בקיצור: הוא לא צריך לעמוד כמוני עם יד על הכיס!!! וכל פעם לבדוק כמה כסף נשאר לי עד סוף החודש...

זה מצד אחד!!! אבל יש גם צד שני למטבע...

כשחבר שלי יום אחד הגיע הבייתה וביקש מאבא שלו סתם ככה מאה שקל... שום דבר!!! מה הקשר מאה שקל על הבוקר?? בשביל מה אתה צריך?? ואילו אני... ברגע שרק פתחתי את הפה ואמרתי שחסר לי כסף... באותו רגע אבא שלי הוציא שטר מהארנק ונתן לי... כי אני בישיבה... ואני צריך דמי כיס!!! (בא... בא נגיד את זה ככה... שישאר בינינו... כשאני וחבר שלי רצינו לצאת לשבת בצפת... לי זה היה מאוד פשוט!!! סו"ס יש לי תיק שלם ויש שם פחות או יותר את כל מה שאני צריך... יש לי גם דמי כיס... יש לי בסיס מינימלי אין לצאת!!! אבל חבר שלי?? אין לו בסיס מינימלי מאיפה להתחיל... יש לו בקושי רב קו משלו... אפילו מצעים בקושי יש לו... בקיצור: מרוב שיש לו ההכל בבית... אבל לו עצמו אין כלום משלול!!!)

בקיצור: הוא קינא בי שמפנקים אותי ונותנים לי מהבית כל מה שצריך ואילו אני קנאתי בו אין הוא מביא טישו וחד פעמי על חשבון הברון בו בזמן שאצלי הכל מחושבן על השקל... **נ... מה יותר עדיף???** ככה או ככה? מה שאלה טובה... קשה לענות על זה... מה שבטוח: מה שיהיה ומה שלא יהיה... הדשא של השני תמיד יותר ירוק... (חוץ מזה שנדמה לי שהתיאור הזה כבר לא רלוונטי לצעירי דורנו עם

העיניים הגדולות... זה תיאור שיותר מתאים לנו... אי שם בדור ה"נפילים" ש"לפני הקורונה"... אני צודק או לא???)

כלפי מה הדברים אמורים???

אז ככה: ליעקב אבינו יש שני בנים!!! יוסף ויהודה!!! ואת שניהם הוא מברך בפרשה שלנו!!! על שניהם יעקב אבינו מרעיף מלא חופניים ברכות... אבל בכל זאת!! עדיין יש הבדל כללי בין הברכה של יהודה ליוסף... יוסף מייצג את הילד הגדול!!! הילד שלא סמוך על שולחן אביו... יוסף זה הילד שיוצא במוצאי שבת מהבית ונוסע לישיבה... אוהו... אם ככה יעקב אבינו נותן לו דמי כיס בשפע... קונה לו מעיל וסוודר חם... ממלא לו את המזודה ב"דברים טובים"... קח... שיהיה לך... בן פורת יוסף בן פורת עלי עין... ברכות אבין גברו על ברכות הוריי... יעקב אבינו אפילו נותן ליוסף את הכרטיס אשראי האישי שלו. קח! שיהיה לך... אם תצטרך דמי כיס אתה יכול למשוך מזומנים כמה שאתה רוצה... כן... את הברכות שיעקב אבינו קיבל מיצחק... את זה הוא נותן ליוסף... יוסף מאושר חתימה על הצ'קים של יעקב אבינו... יש לו שפע של דמי כיס...

לעומת זאת יהודה?? יהודה זה משהו אחר!!!

מצד אחד יהודה גם חי בשפע גדול!!! אבל זה שפע מסוג אחר... יהודה נשאר בבית יחד עם אבא... ובבית יש אמנם מקרר מלא בכל טוב... אוסרי לגפן עירה ולשורקה בני אתוננו... יש שפע במקרר!!! אבל עדיין! יהודה מייחל ומצפה ל"חכלילי עיניים מיינ ולבן שיניים מחלב"... אני רוצה חום ואהבה... יהודה פנוי לבקש חיוך עוד יותר מחלב... כי לא חסר לו חלב... חלב יש לו בשפע במקרר... הוא אם כבר- רוצה תשומת לב אישית... תיק משלו... אצל יהודה אין את הלחץ הזה שהיה לי בישיבה שעוד רגע נסגר החדר אוכל ועדיין לא לקחתי את החצי כוס חלב לקפה של אמצע סדר א'... אצל יהודה אין כאלו דאגות!!! המטבח תמיד פתוח... תמיד יש חלב... תמיד קפה וסוכר לבן וחום... אתה בבית!!! יהודה אף פעם לא מוטרד שנגמר לו הטישו או הסבון כי יש לך פה הכל...

אבל למרות זאת יהודה לא תמיד שבע רצון... תכל'ס... לפעמים בא לי!!! בא לי כל מיני דברים... בא לי דמי כיס... אבא: תביא לי קצת כסף...

אבא מיד שואל: בשביל מה?? לא משנה בשביל מה... בשביל לבזבז!!!

לא!!! אבא לא מסכים... וזה לא סתם שאבא מסרב...

זה עקרונות!!! אבא לא סתם השאיר את יהודה בבית תחת עינו הפקוחה של אבא... יהודה עדיין צעיר... ואי אפשר לשחרר לו דמי כיס ככה בלי חשבון... **כידוע: כסף זה נשק!** לתת לצויק בן שלוש עשרה 1000 שקל בידיים!!! אל תתפלא אם אחרי יומיים אתה מקבל דרישת שלום שהוא טס בגיאורגיה... והוא נוסע שם עם אופנוע בלי רישיון... לא סתם אבא תופס את יהודה קצר!!! אבא שומר על יהודה שלא יכנס לטראנס...

אבל תכל'ס... יהודה למקא ביוסף... אבא... למה ליוסף אתה נותן מלא כסף וקניית לו מלא דברים ושמת לו במזודה... אבא עונה ליהודה: אין בעיה!!! אני אתן גם לך... כל מה שתבקש אני אתן לך בדיוק כמו ליוסף... אבל **אני!!!** אני אתן לך... אתה רוצה כריות עם חלב?? בכיף... קח 26 וחצי שקל

ותקנה... רוצה סוודר חדש? אין בעיה... נלך לחנות ונקנה... אבל לא!!! יהודה לא מרוצה... אני רוצה שיהיה לי כסף משלי כמו יוסף... אוהו... יצא המרצע!!! יהודה רוצה עצמאות כמו ליוסף!!! זה אבא לא מוכן לשחרר זה עקרונות!!! ססססופר עקרונות...

ולכן קוראים יקרים: אם פעם תראו את יהודה עומד במכולת ויש לו בדיוק שמונה עשרה וחצי שקל והוא מגרד את האגרות... אל תרחמו עליו!!! אל תהיו כמו הדודים הטפשים האלו שרואים צעיר בן 13 נאבק עם עשרות אג' ומרוב רחמים הם מוציאים לו שטר של מאה שקל...

מתי תבינו שהילד הזה בכלל לא מסכן כמו שאתם חושבים... הוא מגיע מבית מטופח... יש לו כל טוב בבית... והכי הכי: יש לו גם אבא חכם... ואם אבא שלו נותן לו סכום כסף מדויק מדויק ולא שחרר לו בוחטה של שטרות... זה לא בגלל שסובלים שם מעוני וחוקות... אלא בגלל שאבא כנראה מבין שלא בריא לילד שלו להחזיק סכום כסף גדול!!! אז נא להירגע... הוא בסה"כ ילד שמור!!! זה ילד שלא רק שיש לו ההכל בשביל כל מה שצריך... אלא גם ב"ה אין לו את מה שלא צריך שיהיה לו.

זה ההבדל בין הנהגה שה' מנהיג עם יוסף לנהגה עם יהודה!!!

לאורך כל הדרך רואים שעשרת השבטים היו משופעים ברוב טובה... בכל הנבואות של הושע ועמוס ומיכה על חטאי ישראל... רואים שם שהם היו מתענגים בשטפון של עושר וטובה... ואדרבה... כמרתיעם וישבעו וירם ליבם על כן שכחוני... דווקא מרוב השפע שהיה להם הם חטאו ועזבו את ה' עד שהם גלו ועד היום לא חזרו... **לעומת זאת במלכות יהודה???** זה משהו מסוג אחר!!! יהודה חי עם ה'... מצד אחד גם בירושלים היה שפע עצום שכל הטוב שבעולם התנקז אליו... אבל עדיין! זה לא היה שפע מסוג של דמי כיס... אלא שפע מסוג של ברכת הבית... כאן הבית של ה'... והמקור תמיד פתוח... יש בארון למעלה הרבה הפתעות... וברגע שיהודה רוצה משהו... הוא רק מבקש מה' וה' נותן לו כל מה שצריך... אבל אין לו דמי כיס משלול!!! אין לו יכולת אישית!!!

ולאורך כל הדרך רואים שזה הפריע להם!!! במלכות יהודה היה תמיד את אלו שלטשו עיניים וקינאו במלכות ישראל... הנה... תראה איזה שפע יש להם... איזה רווחה כלכלית יש להם... תראה איך הם יכולים להרשות לעצמם... ואילו אנחנו אברייכים כאלה... אין לנו אפשרויות...

מלכות יהודה תמיד הייתה מלכות שברירת כזו... אין הרבה תקציבים... אין עוצמות של כח ואפשרויות... אבל!!! מצד שני ברגע שצריך משהו... באותו רגע הם מתפללים לה' ואז מגיע כל מה שצריך... דא עקא!!! רק מה שצריך!! ביהודה לא היה חסר כלום!!! כל מה שצריך יש...

אבל מה בכל זאת היה תמיד חסר?? דמי כיס!!! תן לי עצמאות... אני רוצה שיהיה לי ארנק משלול!!! אוצרות משלי... שיהיה לי שרירים משלי... למה אבא

סמכויות... לא נותן לו כרטיס אשראי... תהיה פה איתי!!! כל מחסורך עלי... אתה סמוך על שלחני... רוצה משהו? רוצה קרמבו? רוצה פינוקים??? בבקשה... אני אתן לך בשמחה... אבל **אני** אתן לך!!!!

בינינו... הלוואי והיה אפשר לומר על הבני תורה בדורנו שאנחנו חיים בהסתפקות במועט... בינינו... קשה!!! קשה לומר את זה! אנחנו מאוד רחוקים מלחיות חיי צמצום... **אז מה בכל זאת???** למה בכל זאת זה "מרגיש לנו" כאילו אנחנו חיים בצמצום?? בגלל **השחרור המושהה!!!**

ה' נותן הההכל אבל הוא נותן לפי קבלה... ה' מחזיק את הארנק אצלו... ה' נותן לנו "זיכום..." תלושי מזון... אבל את האשראי הוא לא מוכן לשחרר!!! זה לא!!! נו... ולמה לא??? כי תסתכל ימינה ושמאלה ותגיד לי כמה אנשים אתה מכיר שקיבלו עיניים גדולות ונשארו פה!!! שתולים בבית ה'!!! כמו שיש... אבל זה סיכון... וה' לא מוכן לקחת עליך את הסיכון הזה... הוא רוצה לוודא שאתה תהיה פה איתו... וכל מה שנותן לנו זה לקבל את זה בשמחה!!!

לבהין שהחיי צמצום של הבן תורה לא נובעים מאיזושהי יד קמוצה... זה בסה"כ עצה עמוקה!!! ה' פשוט שומר עלינו!!! לא ירפך... לא יתן לך ריפיון... ה' לא רוצה לסכן את הקשר עין שיש לנו איתו!!! אז כמו שמי שבאמת סובל מדחקות ועוני ומחסור... עליו נאמר: תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו... אדם כזה מתפלל וזועק לה'... תושיע אותי מהדחקות שבה אני נמצא... אבל! מי שבסופו של חודש חי טוב... רק מה?? מעצבן אותו שזה תמיד מהיד לפה... אף פעם הוא לא מרגיש איזה אחד שיושב על בוחטות... אם זה ככה... קח בחשבון שזה לא פשלה אלא מהלך!!! ככה ה' רוצה להתנהל איתנו... ה' רוצה לתת לנו מהיד לפה... אין לה' שום בעיה להכניס לך בוחטות של שטרות מתחת השטיח כפי שהגמ' מספרת על ר' יהודה... אבל ה' רוצה אותך פה לידו!!! רוצה שלא תאבד קשר עין!! אז בא נחליט לקבל את זה... בא נחליט להיות הבני בית של ה'... שפותחים את המקרר ומבקשים רשות מה' לקחת עוד איזה מעדן... לבקש עוד קרמבו... והכי הכי: חיוכים וחום ואהבה... בינינו... זה מה שהכי חסר לנו בדורנו... אנחנו רוצים אהבה... אנחנו רוצים יחס וחיוך אוהב מאבא... "חכלילי עיניים מיין ולבן שיניים מחלב..." והאמת היא שהנס הקבוע של הסוף חודש של אברך... אין לך קריצה וחיוך אישי גדול מזה... רק לפקוח את העיניים ולראות... בא נסכים להיות הבנים הסמוכים על שלחן אביהם שארוחתם ארוחת תמיד מוכנה לנו מאת אבינו שבשמים... בתאבון...

זה כמו התינוקת שלי בת השנה וחצי... היא מבקשת ממני כוס מים ואני תמיד תמיד נותן לה... אבל אני נותן טיפה בכוס... **תגמרי- תקבלי עוד...** והיא שותה, גומרת... ואז היא שוב מבקשת ואני מיד נותן לה... שוב טיפה! **תגמרי-- תקבלי עוד** וכן הלאה וכן הלאה... וככה זה יכול להיות יום שלם... מתי שהיא מבקשת היא מקבלת... אבל זה נעשה בצורה של לחם צר ומים לחץ... **למה?? מה יש... מה... אני כזה קמצן???** למה אני נותן לבת שלי כל כך קצת מים בכוס?? מה... יש בצורת??

נו... למה?? כי הילדה שלי קטנה וכשאני נותן לה כוס מלאה היא שופכת על עצמה... לכן אני נותן לה טיפה!!! והיא כבר יודעת... שברגע שהיא תגמור היא מיד תבקש... ואני מיד שוב לה בשמחה... ואני אף פעם לא אסרב... **זהה!! זה מה שמתנבא ישעיה הנביא...** **שזה מה שיהיה באותו עס!!!** כי עם בציון ישב... וה' יתן לו הההכל!!! אבל מהיד לפה... ה' יתן לו כל דבר טיפה... **תגמור--- תקבל עוד!!!** מדובר בדור של בני תורה שמצד אחד לא יחסר להם כלום!!! אבל מצד שני ה' אף פעם לא יתן להם דמי כיס בשפע... חסר לך משהו?? **תבקש--- תקבל!!** אתה צריך לגמור את החודש?? תתפלל לה'... אני אעזור לך... חודש הבא אתה שוב צריך לגמור את החודש... אני שוב אעזור לך... אתה לא תצטרך אפילו לבקש הרבה!! כשמעתו-ענך!!! רק תבקש תקבל...

דא עקא!!! אף פעם לא תרגיש לגמרי ג'נטלמן!!! אני לא אתן לך בוחטות של כסף... זה לא יהיה!!! מה כן יהיה?? ונתן ה' לך לחם צר ומים לחץ!!!

לא!!! זה לא קמצנות... זה לא שה' כביכול רוצה לחסוך בלחם ולכן הוא נותן לך טיפה טיפה... העניין הוא שה' לא משחרר סמכויות!!! ולמה??

תשאל את הילדה שלי... תשאל אותה מה קורה כשאני נותן לה את כל הבקבוק?? מה נעשה שהיא לא מצליחה להחזיק כ"כ הרבה מים בלי לשפוך... על אותו משקל: אם ה' יכניס לנו בחשבון כמה עשרות אלפי שקלים כל חודש... מי ערב לרש"ע שנשאר ספונים בביתו וקרובים אליו?? (בינינו... תנסה לדמיין בעיני רוחך סכום כסף של כמה אפסים שפתאום נכנס לך לחשבון... תתחיל לדמיין את העיניים שלך מתחילות לרצד במהירות... נו... כמה זמן אתה נותן לעצמך סיכוי להישאר ממוקד שתול בבית ה' עם כזה סכום שוכב בחשבון?? תהיה כנה!!! כמה?)

זה המאפיין של העולם הפלאי והמסתורי של הבני תודה בדורנו!!!

זה לא מה שהיה פעם... בדורות הקודמים הייתה באמת דחקות... היו דורות שבאמת היה לחם צר ומים לחץ... היה באמת עוני ומחסור... אבל היום זה משהו אחר! כי עם בציון ישב בכו לא תבכה... אין מה להתכבין... יש לך הכל!! ה' נותן הכל!!! רק מה בכל זאת החסרון??

ונתן ה' לך לחם צר ומים לחץ!!! ה' משחרר טיפה טיפה... מה שנקרא **שחרור מושהה!!!** זה לא שבאמת יש כאן לחם צר ומים לחץ... אלא ה' משחרר את זה טיפין טיפין... כל סוף חודש מחדש... אתה תבקש מה' לגמור את החודש... ואז יש ניסים... ושוב צריך ישועה ושוב יש ניסים...

זה המאפיין של יהודה!!! יהודה הוא הבן הקטן שנשאר בבית וה' שומר עליו!! ה' לא מוכן לאבד איתו קשר עין... ולכן ה' מחזיק חזק חזק ולא משחרר לו

לא סומך עלי כמו שהוא סומך על יוסף?? למה תמיד **הוא** קונה לי **הוא** מביא לי?? איך התינוקות אומרים?? אני רוצה ליבדי!! (או איבדי)

נו... מה התשובה?? התשובה היא עצובה מאוד:

יהודה... אבא רוצה שלכה"פ ילד אחד ישאר קרוב אליו!!! לא מספיק לך שאבא כבר איבד עשר ילדים... לא מספיק שאבא נתן לעשרת השבטים אשראי פתוח... והם לקחו את זה וסוף הרביתי להם זהב עשו לבעל... אתה רוצה לאבד לאבא גם את הילד האחרון שעדיין נשאר בבית??

אם אתה יהודה תקבל דמי כיס כמו מלכות אפרים... אז גם אתה תעשה שטויות... גם אתה תשמין ותתחיל לבעוט ותעשה שימוש לא נכון עם השפע שה' נתן לך ואבא חלילה יאבד גם אותך...

ואסור שזה יקרה!!! אתה יהודה- אתה נשארת בבית יחד עם אבא בשביל להיות הנצר היחיד והאחרון שיזכיר לכל האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים... שיזכיר להם שיש להם אבא שמחכה בבית... מי יקרא להם?? מי ישרוק להם שיחזרו הבייתה?? משיח בן דוד ממלכות יהודה!!! יהודה הוא הבן היחיד ששורד את כל הגלויות!!! הוא הבן היחיד שגם כשהוא חוטא ונופל ונענש... בסופו של דבר הוא תמיד שורד!!! ולמה?? כי לא ירפך!!! אבא לא מרפה לוו! לא נותן לו לאבד קשר עין... אבא לא משחרר לו סמכויות... אבא כל הזמן הולך איתו קצר!!! אבא תמיד מתנהל איתו מהיד לפה... יהודה... אל תבכה... אל תתמרמר... אל תסתכל על הדשא של האח הגדול יוסף... אל תקנא בו שיש לו דמי כיס משלו ולך לא... כי אל תשכח... נכון שהוא קיבל דמי כיס... אבל דמי כיס זה משהו שבשלב מסוים נגמור!!! יום אחד נגמר לו הדמי כיס ואילו אתה... אצלך זה אף פעם לא נגמר... ארוחתך תמיד ניתנת לך מאת ה'

התיאור הזה של יהודה... זו ההגדרה המדויקת של ההנהגה שה' מנהיג עם הבני תורה בדורנו!!! יש על זה נבואה מפורשת בישעיה:

כי עם בציון ישב בירושלם, בכו לא תבכה וזנף יזנף לקול זלנך, כשמעתי עלך ונתן לךם אדני לחם צר ומים לחץ ולא יכף עזי מורוך הזי עליון ראות את מורוך:

שים לב מה כתוב כאן?? באחרית העמים תהיה תופעה מיוחדת של עם שיש בציון... זה יהיה עם כזה שכשהוא ירצה משהו מה' הוא לא יצטרך לבכות ולזעוק ולבקוע שערי שמים!!! לא... בכו לא תבכה... רק מה?? לקול זעקך--- **כשמעתי ענך!!!** רק תבקש ה' מיד שומע ועונה... **אה... מה אתה אומר על זה??** עד כאן זה דווקא נשמע ממש אידיאלי... הלוואי!!! תחשוב שאתה מקבל הכל ברגע!!! אתה רק מבקש ממך... ואתה מקבל ממנו מיד בלי להמתין יותר מידי עד שהתפילה התקבל...

אבל חכה!!! ההתלהבות שלך מוקדמת... **נתן לךם ח' לחם צר ומים לחץ!!!** נכון!!! כל מה שתבקש מה' ה' יתן לך באותו רגע... אבל!!! זה יהיה לחם צר ומים לחץ!!! **מה הכוונה לחם צר ומים לחץ??**

כל תפילה כל תחינה... ופרש כפיו אל הבית הזה...

עיצומו של חודש טבת בבית חיינו... ולפי כל התחזיות היה אמור להיות שבוע רגוע... גם קר מאוד ואנשים בטח לא יגיעו בדיוק עכשיו ממרחקים... ובעיקר בגלל שהיום מאוד קצר יש מאוד מעט זמן להקריב קרבנות... אבל מיד בתחילת השבוע לפתע הגיעו לירושלים בפתאומיות קבוצה של כמה מאות איש נסערים... וכולם מבקשים בקשה אחת... קרבן תודה!!!! מה קרה??? בקיצור: מתברר שהיה שבוע סוער מאוד בים... והיו כמה וכמה הפלגות נחוצות של אניות לצרכי חירום שנקלעו לסערות מחרידות בלב ים... ומה עושים יהודים כשרואים ש"ויאמר רוח סערה ותרוםם גליו... יחוגו וינועו כשיכור וכל חכמתם תבלע???" הרי מיד "ויצקעק אל ה' בצר להם ממצוקותיהם ויציאם..." ובחסידי ה'... שמע את תפילותיהם בצירוף התפילות של האנשי מעמד שעומדים כאן בקביעות ונושאים תפילה על אחינו כל בית ישראל הנתונים בין בים ובין ביבשה...

האמת היא שר' יענקל קצת חשש לצאת להפלגה בעיצומו של חורף... אבל היות זה לא סבל דחייו כי הוא היה שליח הולכה להביא גט לסדינת הים (הבעל כבר כמה וכמה פעמים ביטל את הגט שוב ושוב והדרך היחידה הייתה פשוט להודיע לבעל שזהו! השליח הפליג לדרגה). אבל עדיין! ר' יענקל חשש... ולכן לפני היציאה לדרך הוא פנה לבנו אליקים שלומד בישיבה בירושלים ובקש ממנו: הלב שלי לא רגוע... הפעם אני די חושש מהנסיעה... ולכן אני מבקש ממך בקשה חריגה: בשבועות הקרובים שאני יוצא להפלגה... כל יום שני בשבוע תטבול ותטהר לשם ביאת עזרה ותעלה בעלות השחר במיוחד לבית חיינו ותקדישי לי יום של תפילה אחד עם האנשי מעמד... תצום איתם כל יום שני שביום הזה מקדישים תפילה ליורדי הים!!!! בעלות המנחה תקריב לזכותי מנחת סולת ומי יתן שוהיו לה' מגישי מנחה בצדקה... ואז בשעת דמדומי חמה... לפני נעילת שערי הנזרה תתפלל איתם תפילת נעילה... ותעטיר עלי שאסע לשלום ואחזור לשלום... האמת היא שאליקים די נלחץ... עצם הבקשה היוצאת דופן של אבא כבר בישרה לו כאילו משהו לא טוב הולך לקרות... והוא באמת לקח את העניינים ברצינות... מידי יום שני הוא עלה לבית ה' והתפלל עם אנשי מעמד! הוא הרגיש יו"כ לכל דבר!

והנה בעיצומו של תענית... דקות ספורות לאחר שהוא הקריב בשביל אבא את המנחת סולת השבועית... אליקים כבר התכוון ללכת לבית הכנסת שבהר הבית להתכונן לתפילת נעילה בעוד חצי שעה... ולפתע הוא רואה את אבא מרוחק... בהתחלה הוא לא האמין... אני רואה נכון? ? ? אבא התקרב אליו ולפתע פרץ בבכי סוער וממושך... אליקים בקושי הצליח להבין מה... מי... אבל פה ושם... מהחצאי מילים קטועות שאבא הצליח להוציא מפיו... אליקים הבין ש... שמי שענה את יונה במעי הדגה... בקיצור: קרה נס גדול!!! לא היה אפילו דקה לדבר... כי... כי אבא היה נחוש להקריב עכשיו!!!! עכשיו קרבן תודה... ואליקים הספיק בשניה האחרונה לארגן בקדחתנות פר תודה וארבעים חלות... רגע לפני!!! רגע לפני תמיד של בין הערביים... אבא אפילו לא הספיק לספר לאליקים על מה... על מה תודה... אבל זה בסדר... בשביל זה יש "ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברה"ו" ובשביל זה אבאנו נמצאים כעת בלילי טבת הארוכים... ויש לנו כעת ערב ארוך עד חצות לשיחיו בכל נפלאותיו... לבנתיים צריך להתארגן בזריזות... לארגן דבר ראשון שישים או שבעים חברים מהישיבה שמוכנים לבא להצטרף לזבח תודה... (הכל פה פתאום... אף אחד מהמספחה שלנו לא הוזמן לכאן ולא הגיע) צריך לארגן אותם עוד לפני השקיעה כדי שיוכלו לטבול קודם הערב שמש, (עכ"פ מי שצריך...) חוץ מזה צריך לארגן מקום לאכילה וגם סירים יעודיים של בשר קודש שמוגעלים מנותר של אתמול וטוהרים על טהרת קודש כדי לבשל בהם את בשר התודה... וביני ביני אליקים הצליח למצא כמה דקות פנויות להתפלל תפילת נעילה ולסיים את הצום... ואז!! אבא התפנה לספר לאליקים מה קרה לו ולעוד כמה מאות אנשים שפתאום נחתו פה בשעת הצהריים... בקיצור: הייתה סערה נוראה בים!!! האניה לא חישהב הישיבר אלא נשברה בקול מים אדירים... ובקיצור: אבא התחיל לתאר לאליקים את רגעי הזוועה... איך אני נאחז בקרש של ספינה בכל הכוחות... ברקע אני רואה את חבר שלי שגם הוא מנסה להיאחז בכל כוחו... בשלב מסוים היה נראה לו שזהו!! זה הסוף... גלגלי המוח כבר התחילו לחשוב על אשתו העגונה שבעלה טבע במים שאין להם סוף... ואז מספר אבא: התחלתי להגיד מילה במילה את תפילת יונה הנביא במעי הדגה: "...ותשליכני מצולה בלבב ימים ונהר יסובבני, כל משברך וגליך עלי עברו, ואני אמרתי ונרשתי מנגד עניןך אך אוסיף להביט אל היכל קדשך, אפפוני מים עד נפש תהום יסובבני... ותעל משחת חיי ה' אלוך, ותבא אליך תפילתי אל היכל קדשך!!! מספר אבא לאליקים: מה שהכי נתן לי כח ותקווה באותם הרגעים... זה עצם הידיעה שהבן שלי עומד בימים אלו ומתפלל עלי שם בהיכל קדשך... ואז אמרתי כמו יונה בשעתו: **ואני בקול תודה אזאחה לך אשר נדרתי אשלתה ושעתה לה'...** ואז בחסדי שמים הרוח העזה דחפה אותי בעוד על... עד חוף מבטחים... הגעתי לחוף ומששתי את גופי מכל היוונים... לא יאומן!! אני בריא ושלם!! ואני אמרתי נגרשתי מנגד עניןך... אבל לא!!! אך אוסיף להביט אל היכל קדשך!! יחד איתי היו עוד כמה עשרות יהודים שגם להם חסד הנהג העצום הזה... (בהמשך התברר שמדובר בכמה מאות אנשים) בקיצור: כלולנו יחד ברור כשמש בצהריים!!! סכאן אבאנו הולכים ישירות לבית המקדש!!! לילה שלם הלכתי יחד עם כמה יהודים רטובים עד לשד עצמותינו ולא עניין אותנו כלום... אבאנו נחושים להגיע ברגע ראשון שרק אפשר ל"אך אוסיף להביט אל היכל קדשך" בשעות בוקר הספקנו להגיע מנמל יפו עד המודיעים ולפנים... והנה עכשיו הגעתי לכאן!!! אני אדג טרי מהים!!! הגעתי לכאן ישר מהים!!! אני עוד אחרזר לכאן שוב עם כל המשפחה להודות ולהלל... אבל לא יכולתי שלא להגיע מיד כמו חזקיהו בשעתו שהכריז: מה אות כי ירפא ה' לי ועליתי בית ה'... עוד באותו ערב נערכו בירושלים עשרות קרבנות תודה!!!

היו כאלו שנדחו ליום המחרת ממחסור באוכלים... סו"ס כל האנשים שהגיעו לירושלים... אף אחד לא הגיע עם בני משפחה... הכל פה נעשה כמו איזה וורט חפז ללא היערכות... וכמובן שכל אחד מתעקש להקריב לא פחות מפר תודה!!! (אגב: יש על הסיפור עדיין צו איסור פרסום, בגלל שהוא בעל שאסור לו לדעת שאבא חזר ממדינת הים כלעומת שבא... אגב: בניסי ניסים הגט נשאר שלם) בקיצור: מתברר ששום תפילה לא הייתה מיותרת... התפילות השבועיות של אליקים עם אנשי מעמד עשו פרי... ומאז גם ר' יונדב אימץ את הרעיון... ר' יונדב דווקא לא רגיל להפליג בים אבל הוא כן רגיל ללכת במדברות... ובמדבר דווקא בחורף זה פחות מסוכן... אבל בקיץ לפעמים יש סופות חול מחרידות... והיום שאנשי מעמד מתפללים על הולכי מדברות זה יום שלישי... ואילו ר' אבימי לאחרונה מגיע מידי יום חמישי לירושלים כי הוא צריך ישועה בענייני ולד שיעבור בשלום ויום חמישי זה היום שאנשי מעמד מקדישים לתפילה על ענייני וולדות בריאיים!!! כן... המושג של מעמדות תפילה הוא לא משהו מודרני... זה משהו ישן נושן... מושג שנקרא "אנשי מעמד"!! מי שפספס את היום כיפור של חודש תשרי... אז בימינו יש לו יום כיפור קטן מידי ער"ח... ואילו בבית המקדש זה יום כיפור לא קטן אלא גדול!! אבל ממוקד!!! מנותב לכל נושא... כל יום והנושא הפרטי שלו... מדובר בריכוז של היהודים הכי קדושים שמתאספים במקום הקדוש ביותר וזה כל יום!!! כל תפילה כל תחינה אשר תהיה לכל האדם אשר ידעו איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה!!!

נא להעביר את זה הלאה...

אחת מההלכות החמורות ביותר שאנחנו דשים בעקבנו וצריך מידי פעם לעורר זה לא פחות ולא יותר בנושא של הנחת תפילין!!! אני קורא מע"ג במה זו לכל נדחי ישראל שלא מניחים תפילין... אטא!! בואו... תתחילו להניח תפילין... אנחנו נארגן לכם זוג תפילין... בואו... נצטלם כמותל... רק תבואו... את הפניה מהסוג הזה אנחנו שומעים מידי פעם... פניה שמועדת עבור נדחי ישראל... היהודים החלשים...

או זהו!!!! שלמרב האבסורד יתכן שלפעמים צריך גם לפנות בצורה הזו ליראים ושלימים שבנו... אולי ככה זה יעבוד!!!

תקשיב טוב טוב: יש המון המון יראים ושלימים שלא מניחים תפילין!! אל תאמין לי... פשוט תסתכל... אני כבר לא מסתכל... מעדיף שלא!! בנושא הזה יש בורות ולזול זה לא צחוק... זו כחוט השערה מ"קרקפתא דלא מנח תפילין!!"

ומה שהכי מתסכל... שכבר נשמתי את הנשימה העמוקה והחלטתי לבא להעיר לכן אדם למרות שאני ממומה לא אוהב להעיר... ו... והוא עשה לי טובה... הזוי את התפילין שלו... אה... אבל דיברתי איתו עברית והסברתי לו שזה לא יעזור... אתה צריך להקטין את הקשר... אבל הוא עשה לי כזה פרצוף... סוג של "מה אתה רוצה מהחיים שלי... תן לי לחיות" שאתה מבין לבד שלמחרת שוב התפילין שלו היו יותר קרוב לאף מאשר למצח... וזהו!!! אני כבר לא הערתי לו!! יש גבול!! יש גבול כמה אני מסוגל להציק... ויש גבול כמה "טובות" אני יכול לבקש ממנו... אז תשאר ככה... תשאר בלי תפילין... ויש כאלו המון!!!! המון!!! תסתכל ימינה ושמאלה וכמובן על הדרך תסתכל מה כתוב במ"ב הזה שזה ללא פשרות...

אם ככה... בתור ניסיון אחר אני בהחלט שוקל לארגן איזה אירוע מרשים עם הרבנות הראשית לישראל... טקס הנחת תפילין המוני בכותל המערבי לכל האנשים האלו שהתפילין שלהם לא מונחת במקום!!! אולי הרב הראשי לישראל יצליח להשפיע... אם המשינה ברורה לא הצליח להסביר... וגם אני שומר על העניינים כדי שלא אצטרך להגיע למבוכות מול אנשים שלא מבינים מה אני רוצה מהם... אולי הכותל יעזור...

בא נחליט על תאריך!!! מתי אנחנו עולים לכותל... אל תשכח להצטייד עם תפילין... שם נארגן לך מישהו שיקצר לך את הקשר (שכל כמה חודשים צריך עוד טיפה להקטין אותו כי הוא תמיד נמתח... יתכן שזה תלוי במבנה ראש) ואני מתנדב לשיר "וראה בנים לבנך" ולזרוק סוכריות... בקיצור: האם יש סיכוי שתבין עניין גם בלי זה?? ההההלו... תדע לך שיה לא בדיחה!!! זו מכשלה שגדולים וטובים נכשלים בה... והסיבה היחידה שלא עושים מזה עסק רק בגלל שזו מצוה נדושה ונוהגת כל יום... ממילא כל בזה יצר הרע מיוחד להחליק... לזרום... ולאפשר ליצר הרע לגרוף כשלוך שדופק לו בחשבון יום יום!! הנכסה קבועה!!!

מה שבטוח: מי שקרא שורות אלו ולמחרת שוב פעם התפילין שלו היו על הגבות... אז אני כבר לא יודע אם זה בגדר קרקפתא דלא מנח תפילין... אם כבר חוששני על התפילין ללא קרקפתא... **אנא! תעביר את המסר הזה הלאה כי חבל!!**

לא מבקשים ממך פה לשבור סמארטפון... לא משכנעים אותך פה לקבל שבת עשר דקות יותר מוקדם... ובודאי שלא לצום ביום חמישי של שוכב"ס... **בסוף מדברים פה על מודעות ותקונו שבני!!!** שכמה שהיו טכני יש לו השלכות הלכתיות של פושע ישראל בגופו... אף אחד מאיתנו לא חשוד להקל ראש בדברים שכאלו... חבל... אני אוהב אותך...

האם יש לאבא שלי מה להוסיף לי בחיים...??

נמיד כשדמיינתי את אפרים ומנשה יושבים על הברכיים של יעקב אבינו... זה הצטייר לי כמו שני אוטוסים מהקומיקס של אלישמע ואפרים מנצחים את אנטיכוס... **אז זהו!!! שבוקר טוב אליהו...** אם אחד עשיתי חשבון פשוט והתברר לי: שאפרים ומנשה היו אז לא פחות ולא יותר בגיל 18 או גיל עשרים פלוס מינוס... **אה... בחור יקר?? מה אתה אומר על זה???** תחשוב שאתה הבחור וגבבר... תחשוב שאתה בגיל עשרים שכמובן מבין יותר מכולם וחכם יותר מכולם... אתה מסוגל ראות את עצמך נגיש ביראת כבוד לסבא... ומתיישב על הברכיים שלו ומכופף ראש בהכנעה מבקש: סבא תן לי ברכה!!! **אתה מסוגל?? אפפפסס... לא בטוח...** יה לא לכבוד שלך... מה... אני ילד קטן?? עברתי את הגיל הזה... אני כבר בחור מבוגר... אני מבין יתר מאבא... וכ"ש יותר מסבא...

וזנה!!! זה בדיוק מה שיעקב אבינו מתרגש ומברך: **ישימך אלוקים כאפרים ומנשה!** יעקב אבינו ואחל לעומק לב לכל אבא: מי יתן ותזכר... שגם כשהיילד שלך יגיע לגיל הטיפש עשרה... גם אז היה זה את המושל של ליפול בבאג שכמעט כל הצעירים בגיל הזה נופלים בו.

ה משהו שיום אחד כולם מבינים אותו!!! חוץ מהגיל הזה!!! בדיוק בגיל הזה יש מין דפקט כזה שכל יערי בתורו הוא פתאום חש מעצמו ובטוח שהוא יותר חכם מאבא שלו... (זה בסדר... היינו שם... זה מוכר... אם אחד זה עובר!!! השאלה כמה נזקים הספקת לעשות לעצמך על הדרך...) וזה מה שיעקב אבינו מתפעל!!! הוא ותפעל מהנערים בני העשרים בשיא הגיל של ההתפתחות!!! ובכל זאת יש להם את הבגרות להבין שלמרות שהם מבינים ויודעים הכל... בכל זאת יש מה לכופף את הראש מול סבא מתוך הכרה ברורה שתמיד יש להורים ולדור המבוגר מה להוסיף להם בחיים...

ווי כמה שחשוב לי שהיילד שלי יבין את זה גם בגיל הזה... היום זה לא חכמה... היום היילד שלי בטוח שאני האישי הכי גיבור בשכונת... אבל מה יהיה כשהוא יגיע לגיל של אפרים ומנשה?!? רק זה חסר '... שהוא יגיד לי את השטויות שאני אמרתי לאבא שלי... אבא... עזוב... אתה לא מבין בבחורי שיבות... תבין שהבחורי ישיבות זה משהו אחר כזה... אתה לא יכול להבין... חסססר לו אם הוא הולך 'הגיד לי את המשפטים האלו... בדיוק בשביל זה אני תופס את היילד שלי כל ליל שבת!!! תופס לו זק חזק את הראש ומברך אותו: 'ישימך אלוקים כאפרים ומנשה!!! אנא... גם כשתיגע לגיל שלהם... אם אז תמשיך להבין שאני יותר חכם ממך... אנא ממך... לטובתך... חבל לי עליך... אל תחזור את טעויות שלי... יום אחד חזרתי על ארבע והסכמתי עם אבא שלי... אז אנא!!! ישימך אלוקים אפרים ומנשה... נו... בחור יקר... תן לי רעיון איך אני מצליח לשכנע אותך שלמרות שאתה חכם ותר ומבין יותר... עדיין אבא שלך יותר חכם... איך?? תעזור לי!!! תן לי ערוץ איך אני חודר אליך זה...

זה שבטוח!!! אם אתה עדיין חולק עלי... גזור קופון זה!!! תגזור מה המאמר הזה... תשמור אותו... דבר עוד כמה שנים... נפגש...

ד. כאן נקודה אחת. אבל יש פה עוד נקודה שלזה אתה יותר תתחבר.

רגע שיעקב בא לברך את מנשה אפרים... פתאום יעקב מקדים את אפרים לפני מנשה... ואז יוסף חדר!!! ולמה??

סוף רואה פה שחזור אימה של האסון האישי שקרה איתו... יוסף נזעק:

ובא... לא מספיק שהאחים קינאו בי- בבן הקטן וזרקו אותי לבור... כעת אתה רוצה שגם מנשה תחיל לקנאות באפרים ויזרוק אותו לבור...

וזה יעקב ליוסף: זה בסדר!! ידעתי בני ידעתי... אני יודע טוב מאוד שהאחים מכרו אותך למצרים גלל הקנאה... (כך מפורש במדרש) אבל אל דאגה... כאן זה לא יקרה!! מנשה לא יזרוק את אפרים בור...

ותה יודע למה?? כי מנשה- גם הוא יהיה לאב וגם הוא יגדל!!!

ובל אחיו הקטן יגדל **ממנו!!!** אפרים יגדל עוד יותר ממנשה... ואיך?? איך אפרים יצליח לגדול כזה יותר גבוה ממנשה? **מ מ מ מ!!!** מנשה מיוזמתו ירכיב את אפרים על הכתפיים שלו וככה!!!

וד אפרים נהיה יותר גבוה ממנשה!!! אחיו יגדל **ממנו!!!** על **גבי** מנשה...

איך כולם רואים רק את אפרים ואף אחד לא רואה את מנשה?? טח!! אם תסתכל טוב... מנשה עומד למטה ומרים את אפרים... ברגע שזה ככה... מנשה אף פעם א מקנא באפרים... מנשה יודע כל הזמן שכל ה"היפירני אלוקים" שיש לאפרים... הכל מגיע מה"נשני ולוקים את עמלי"... מנשה מייצג את העבודה השחורה של יוסף!! את הימים הקשים של הנשני ולוקים... ואז!!! אחרי השנים הקשות שאמרת ה' צרפתה... אז הגיע השלב של "היפירני אלוקים"... ונשה יודע שכל הפריחה והשגשוג של אפרים... הכל נזקף לרם שיוק מנשה... אם ככה זה בסדר!!! ונשה אף פעם לא יקנא באפרים!! כי הוא יודע שכל ההצלחה של אפרים נזקפת לזכותו... אם אתה וצה להחמיא למנשה... תפרגן לאפרים!! כי מנשה יודע שכל הקרדיט נזקף אליו... (בקצרה: מנשה יקבל לראובן!! גם ראובן וגם מנשה... שניהם בכורים שנדחקים לפניה והם לא מקנאים... כי ראובן הציל את יוסף והוא יודע וכל ההצלחה של יוסף נזקפת אליו... וגם מנשה יודע שכל ההיפירני של אפרים נזקף לזכותו... זו הסיבה שגם ראובן וגם חצי גבט המנשה... אין להם בעיה לותר על ארץ ישראל וללכת לגור אי שם בעבר הירדן... הם לא מרגישים לא בעניינים... זכרבה... אנתנו האח הגדול שנמצא בעורף ושומר על האח הקטן!!!)

-- והמשפטים האלו יכולים לעשות לנו סדר חשוב בראש...

וזו הדברים המביכים שהרבה מאיתנו מתמודדים עם זה... זה התופעה המוכרת שלמרות שצריך כבד את ההורים... בכל זאת הרבה פעמים יוצא שהבנים יותר בני תורה ויותר מוצלחים מההורים!! יתבין: אם היה מדובר פה בסוג של פשלה היה עדיף לשנות ולטאטא את התופעה הזו מתחת זשלחן ולא להציף את הנושא הזה... אבל מה נעשה ש"ב"ה זה לא פשלה!!! זו ברכה שכל הורה מאחל 'עצמו שהילדים שלו יהיו יותר תלמידי חכמים ויראים ושלמים ממנו... וכשה קורה ההורים ואושרים... ויהי רצון שככה יהיה גם אצלי...

ובל תכל'ס איך הבן עצמו מתמודד עם זה?? יש פה בן שאמור לכבד את אביו וזה אמור להגיע אצלו ומקום פנימי. אז איך? איך בדיוק?? **אז הנה!!! מנשה ואפרים זו הדוגמה הכי מוצלחת...** זפרים הוא יותר ממנשה!! נקודה!! יעקב אבינו דפק על השלחן והכריז את זה בצורה הכי דרמטית שיכולה להיות!!! אבל אז מה... אחיו הקטן יגדל **ממנו!!!** מי עשה את אפרים יותר ממנשה? מי הציב ות אפרים ככזו נקודת מוצא?? הנשני של מנשה!!! אחיו הקטן יגדל ממנו!!! אם באלקנה יש שבח יכל עילוי לא היה אלא מעצמו... אז באפרים זה בדיוק הפוך!! כל גדלותו לא היה אלא ממנו-- יש'ה!! כן... אתה יותר מאבא שלך... בטח שיתור!! אבל הוא עשה את הכבדת דרך הארוכה... הוא

טיפס וירק דם ושם!! שם נולדת... הוא הציב אותך בנקודת מוצא הרבה יותר גבוהה שמשם!!! משם אתה יכול לטפס הרבה יותר גבוה... **בא נדבר ככה: משום מה כשמדובר בירושה...** כולם מבינים את זה... רוב הגברים שיש היום זה ע"פ רוב אנשים שקבלו יום אחד ירושה גדולה... עכשיו: עד כמה שהגביר הזה לא בטלן מושלם... מסתמא הוא עשה משהו עם הכסף והוא כעת יותר עשיר מאבא שלו... אבל אף אחד לא חושב לרגע שהוא יותר מוצלח מאבא שלו!!! ולמה?? כי כולם מבינים שמי שנקודת הפתיחה שלו זה 10 מיליון דולר... הרי משם להתקדם ל-15 מיליון דולר... זה הישג בסיסי ביותר!! הוא לרצע אחד לא מתבלבל לחשוב... אהה... אני יותר מוצלח מאבא שלי... שהרי לאבא שלי היה רק עשר מיליון ולי יש 15... נו... באמת... הוא יודע טוב מאוד שה-10 מיליון שיש לו זה נטו אבא שלו... והוא הצליח לגרד עוד 5 מיליון שזה הישג ממש קטן למי שכבר אוחד שם... **על**

אותו משקל:

לי היום יש מצברים בבית... לאבא שלי לא!! כל פעם שאבא שלי מגיע אלי לשבת הוא מתרגש ואומר: טוב מאוד... טוב שהמשכת הלאה... כן... אבא שלי ירק דם להחזיר בי יריאת שמים על כל סעיף קטן במ"ב... וכעת אני פנוי להתקדם עוד צעד אחד קדימה למצברים בשבת וכד'...

תאר לעצמך שהייתי עף על עצמי!!! אבא... לי יש מצברים ולך לא...

מי אני בכלל... כל היידישקייט שלי נזקף לאבא שלי... אבא שלי עם הראשית חכמה שלו הוציא לי את כל החשק לעשות עבירות... אם לא יצאתי היום זמר להוטון זה רק בגלל דממת דיקונון של אבי יושב ולומד כל היום ככולל... אז לי יש מצברים ? ! זה כמו שאבא שלי נתן לי מיליון דולר מזומנים... וכעת השקעתי בפך"ם והרווחתי עוד 500 שקל... ותאר לעצמך שאני מנפנף אבא... עקפתי אותך... יש לי מיליון שקל ועוד 500

על אותו משקל:

אבא שלי שייך לבית מדרש הישן... למוסר התובעני... שאסור לעשות עבירות וזה... כי יש בורא עולם וזה יכול להיות כואב... ואילו אני יכולתי להתקדם שלב אחד קדימה. אני לומד רמח"ל, תניא... נפש החיים... היו רגעים מסוימים שחשתי קצת זחוח... אבא... התקדמתי בחיים!!! אורך לי זמן להבין שבשביל להבין תניא חייבים רקע מקדים של ראשית חכמה שער גהינם!! ואבא שלי הציב אותי שם!!! משם אפשר להתקדם... אני בסה"כ סעיף קטן של אבא שלי... אפרים נמצא בנקודת מוצא יותר גבוהה רק בגלל הרמפה שמנשה עשה לו!!

ואגב: יש שני סוגים של מנשה ואפרים... יש מנשה ואפרים שמתחלקים לשני אנשים שונים... כמו שני אחים... או אבא ובן... שאחד הוא מנשה שהוא המגביה והשני הוא האפרים שמזדקק מלמעלה... אבל!!! חוץ מזה צריך לדעת שגם בתוך כל אחד ואחד מאיתנו יש את התקופות של מנשה ותקופות של אפרים... (ס"ס מנשה ואפרים מייצגים שתי תקופות בחייו של אדם אחד- יוסף) וכאן בשורות ספורות אלו טמון הפתרון וההסתכלות הנכונה לכל מי שסובל מקנאה ותחרות... או... כמה סבלתי מזה בתור בחור צעיר... כמה נאכלתי מקנאה באותה תקופה שהרגשתי מנשה... כל כולי מרגיש נשני... ואילו לצדי יושב לו אפרים התון וקוצר הצלחות ללא מאמץ... וזה הטרף את דעתי!!! אני יושב מול הגמ' וקורע את עצמי ולא קולט... ולא מוצלח ולא מתקבל בשום ישיבה... ובשידוכים לא הולך... ואפרים יושב לידי וכל כולו היפירני... כולו מוצלח... והולך לו... ושמעו הולך לפניו... **ומה מתברר??** **שהאפרים הזה קוצר כעת את הדמעות של אבא שלו!!!** היה לו אבא מנשה... ואבא שלו כבר עמל וירק דם... ואילו הבן שלו כבר נמצא ב"היפירני אלוקים בארץ עני..." ואילו אני... כנראה שאני בעצמי מנשה... כנראה שיש משהו שמתבשל ורוחש מתחת לפני השטח... וכמה שאבא שלי וסבא שלי היו בעצמם מנשה... כנראה שגם לי יש מה לדווע בדמעה כמנשה... ואז!!! כשיום אחד נפתח הלב ולפתע הרגשתי אפרים הרי היום אני יודע שהכל נזקף לאותם שנים של "נשני אלוקים את עמלי"!

בחוור יקר: אם הולך לך קשה ואתה רואה מימין ומשמאל שכולם מותירים מאחריך אבק ודוהרים הלאה ואתה נשאר מאחור... אל תבהל!! אל תכנס ללחץ שאתה נשאר אחרון בתחנה...

תהיה רגוע!! אתה עכשיו בתחנת דלק של מנשה!!! אתה כעת בטעינה... יום יבא ופתאום רק תזנק ותותיר אותם מאחור...

אתה דבר אחד תוציא לעצמך מהראש: (אני כמובן מדבר לקיד... אבל אולי יש סיכוי שתבין אותי...) שיהיה ברור: בעבודת ה' זה לא עובד עם מכוניות מיווין!! זה לא עובד עם סטופר של מספרי דפים או מספרי שעות... זה עובד בליגה אחרת לגמרי... מנשה יושב בשקט וביסודיות ובונה ראש נפץ!!! כל החברים שלו עוברים עם הקורקנט החשמלי שלהם ועושים לו שלום שלום וממשיכים הלאה ומותירים אותו מאחור... והוא לא נבהל שכולם עקפו אותו... הוא ממשיך לעבוד עם עצמו בעקביות וביסודיות... ואז יום אחד הוא הטיל מוכן לשיגור ובבת אחת הוא עעעעף כמו טייל!!! חן חן לכם כל האופניים החשמליות שחשבתם שעקפתם את מנשה... טייל לא עורך תחרות ריצה עם קורקנט!!! טייל מכונס במקומו ועושה עבודה חרישית ובחמש שניות הוא מבצע עקיפה לקורקנט שירגע... בדיוק נגמר לו הדלק...

כן... אם אתה אחד כזה שסובל מתחרות!!! תדע לך שזו הסיבה!! יש לך כנראה פוטנציאל של טייל... ותכל'ס כעת אתה רואה קורקנטים שעוקפים אותך ואתה נבהל מזה... כי הייתי מצפה מטיל שלכה"פ קורקנטים לא יעקפו אותך... אז זהו!!! שאדרבה... קורקנט דווקא יכול לעקוף טייל!! הטיל "מרשה לו..." כי לטייל יש זמן!!! הטיל לא ממרר לשום מקום... יש לו עבודה יותר יסודית עם עצמו... לבנות את הראש נפץ... וכשהוא יסיים בבת אחת "ותרם כראם קרני..." המשפט הזה שאני אומר עכשיו זו לא המצאה שלי... זה רבא מפורש!! אמר רבא: צורבא מרבנן דמי לפרציאד דתותי קלא, כיון דנבט נבט!! ת"ח אמיתי הוא כמו גרעין שבמקום שיאכלו אותו... לקחו אותו ושמו אותו באדמה... ואף אחד לא רואה אותו... וכהה ככה!!! יום אחד בהיך... בבת אחת צצים לך פה שבע שיבילים עולות בקנה אחד מלאות וטובות... אז אנא... קח את הזמן שלך!!! תסכים להיות מנשה... ואל דאגה... עוד יגיע ה-היפירני!!! ובקרוב...

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת מוקדם פרשת ויחי

ירושלים: 4:15 מוקדם: 4:05

בני ברק: 4:29 מוקדם: 4:19

מודיעין עילית: 4:23 מוקדם: 4:13

חיפה: 4:20 מוקדם: 4:10

טבריה: 4:16 מוקדם: 4:06

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א על הפסוק "מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך" סגולות לפרנסה זה תוספת שבת

יצטרך לבריות. וכפי שאמר הרה"ק מלעכוויטש זי"ע (מובא בספר 'תורת אבות'), לו היו הבעלי בתים שומעים לי, היו נוהגין בביתם 'תוספת שבת' כראוי, וממילא לא ידעו הפסד ומחסור בכל ימות השבוע.

וכך כתב בספר 'תולעת יעקב' (סוד השבת אות ו') שהמוסיף מחול על הקודש הרי הוא מרחיב בזה את גבולות הקדושה, וממילא ינהגו בו מן השמים במידה כנגד מידה וירחיבו לו את כל הצטרכויותיו בריווה, ועליו הכתוב אומר (תהילים קיט, מה) 'ואתהלכה ברחבה'.

ואמר הרה"ק מווארקא (הובא בשש"ק ח"א אות תכח) שאמרו בזוה"ק על הפסוק 'וקראת לשבת עונג' דקאי על תוספת שבת. ולכאורה צריך ביאור מה ענין תוספת שבת לפסוק זה, אלא משום שנאמר לשון קריאה, ואין אדם 'קורא' למי שעומד בסמוך אליו, אלא להעומד במופלג ממנו, כמו כן, לא יקבל האדם את השבת כשהיא קרובה וכבר נטו צללי ערב לבוא, אלא 'וקראת לשבת' בעוד היום גדול כשהיא מופלגת מאתו.

הרה"ק הר"ן מלעכוויטש זי"ע (הובא ב'דברי שמואל' ליקוטים אות ו') אמר על הפסוק (בראשית מט, כ) 'מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך', שהנה עצם יום השבת קודש הוא כולו רוחני ואינו משפיע השפעות גשמיות, אך העצה לזכות לרוב טובה וברכה בהאי עלמא, לקיים 'תוספת שבת', ומרומז בפסוק הנ"ל כי האותיות שאחר אותיות א'ש'ר' הם ש'ב'ת' (אחר א'-ב, אחר ש'-ת, ואחר ר'-ש), וזהו אומרו מ'אשר' - שהם האותיות הקודמות לשבת ומרמז על השעות שקודמים ליום השבת, מהם נעשה 'שמנה לחמו' יזכה לפרנסה מרובה ויטריפהו הבורא לחם חוקו בריווה ובכבוד, אך 'והוא' היינו יום השבת עצמו, 'יתן מעדני מלך' - מעדנים רוחניים הנשפעים ביום קדוש זה בלי שיעור וגבול.

ואמר הרה"ק רמ"מ מרימנוב זי"ע (עטרת מנחם בשם הגאון מפלונסק) על דברי חז"ל (שבת קיח.) 'עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות', שהאדם העושה שבתו בעת שעדיין חול, בהוסיפו מחול על הקודש, נפתחין לו שערי פרנסה ושוב לא

הזכויות העצומות של עסק התורה בשבת והשכר שנוטל כנגד כולם דברי חיזוק ממרן ראש הישיבה רשכבה"ג רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

והביא שם שתי ראיות לזה, ממצות פסח ומצות מילה, שמי שאינו מקריב קרבן פסח, או שאינו מל את עצמו, יש על זה עונש כרת, ואף על פי שלא עשה שום מעשה, ורק בשב ואל תעשה נמנע מעשיית המצוה, יש כרת, עבור מה שהוא לא עשה כלום.

והטעם בזה מפני שפסח ומילה הן מצוות גדולות וחשובות מאד, פסח הוא יסוד האמונה ויציאת מצרים, אשר פסח הקב"ה על בתי בני ישראל במצרים, וכן מצות מילה נכרתו עליה שלוש עשרה בריתות (נדרים לא, ב), ומפני שהן מצוות כל כך גדולות, שזכות המצוה גדולה מאד, ממילא גם להיפך העונש גדול מאד, שאפילו שאינו עושה שום מעשה יש כרת, כי לפי גודל המצוה יגדל העונש למי שנמנע לעשותה.

המתחזק בזמן רפיון נוטל שכר כולם

ויש מאמר חז"ל (ירושלמי סוף ברכות) על הפסוק "עת לעשות להשם הפרו תורתך", תני רבי שמעון בן יוחאי אומר: אם ראית את הבריות שנתיאשו ידיהן מן התורה מאד, עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם, מאי טעמא הפרו תורתך עת לעשות להשם. והיינו שבזמן שהציבור מתרפים מדברי תורה ולא מחוזקים בעסק התורה, מי שמתחזק ועוסק בתורה בזמן כזה נוטל שכר כנגד כולם, עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם!

אנו עומדים אחרי חנוכה, וזכינו שבחנוכה היה חיזוק בישיבתנו הק', שכולם נשארו ללמוד בישיבה, ובעיקר בשבת חנוכה, כל ציבור תלמידי הישיבה נשארו בישיבה, ואף אחד לא נסע הביתה. ובאמת המציאות היא, שיום השבת ויום ששי, אין בהם שיעור יומי קבוע בישיבות, וזה גורם להפסק בהתמדה, מפני שאין שיעורים ואין סדר יום שמחייב כמו בכל השבוע, וביום ששי ערב שבת עסוקים גם בהכנות לשבת, ומתוך כך הזמן מתבזבז.

אבל לא כך צריך להיות, אלא יש חיוב עסק התורה, לעסוק בדברי תורה, וההתמדה בתורה אינה מידת חסידות אלא חיוב, כמובן כל אחד לפי האפשרויות שלו. וכתוב בספרים שעסק התורה בשבת הוא זכות גדולה הרבה יותר מאשר ביום חול, כל המצוות שעושים בשבת, ובייחוד עסק התורה, זה דבר שנותן זכויות עצומות, יותר מאשר ביום חול [וכך כתב בבן איש חי שמות שנה ב' בשם המקובלים: "דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול"].

לפי גודל המצוה כך חומר ביטולה

ובשערי תשובה לרבינו יונה (ג, טז) כתב "ודע, כי לפי גודל המצוה, יגדל עונש מי שיחדל לעשותה", כפי גודל השכר על קיום המצוה, כך גם להיפך, מי שלא מקיים עונשו חמור יותר.

יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון של ציפורי, והיינו שישב לעסוק בתורה והוריד את בגדו העליון, והמשיך ללכת הלאה כשהוא שקוע בתורה, ושכח היכן הניח את הבגד שלו. זהו הכוח של אהבתה, אהבת התורה, שזה כל כך מרתק ומעניין, וגורם לשכוח מכל הדברים האחרים.

התורה מתוקה לצורך קיום חיי הנפש

זהו מה שאנחנו מאושרים, שיש לנו חיוב לעסוק בתורה, ויחד עם זה מתיקות, שזה מושך ומעניין, כי בזה אנו זוכים לחיי נצח מאושרים.

אך לדאבוננו לא כל כלל ישראל יש להם את החיים המאושרים האלה, ועל זה אנו מתפללים 'השיבנו לתורתך' ומבקשים רחמים על כל כלל ישראל. וכבר דיברנו שמי שמתפלל בכוונה אמיתית מעומק הלב, שבאמת אכפת לו על אחינו בני ישראל הרחוקים שיתקרבו לתורה, אזי התפילה עושה משהו, ומשפיע על עוד אחד ועוד אחד,

וברוך השם בדורנו יש השפעה של חזרה בתשובה לתורה, שזה גם כן בסייעתא דשמיא. יהי רצון שנזכה כולנו לזכות ולזכות בעזרת השם.

גודל שכר המתחזק בששי ושבת, ולהיפך

ונמצא לפי זה, כי גם ביום ששי ושבת, שיש רפיון בציבור, וחסר זכות התורה, מי שמתחזק ועוסק בתורה בששי ושבת למרות הרפיון, הרי הוא ממלא ומשלים את הכבוד שמים שחסר בעולם, ונוטל שכר כנגד כולם! כמו השכר שהיה מגיע לכולם אם היו כולם עוסקים בתורה, את השכר הזה מקבל מי שעוסק בתורה, כמובן כל אחד לפי כוחו, לפי האפשרויות ולפי המציאות שלו, אם הוא עוסק בתורה בששי ושבת, הוא מקבל שכר של הציבור שלא עוסקים בתורה בימים אלו.

ואם כן מי שמתחזק בעסק התורה בששי ושבת, זוהי זכות גדולה מאד, ולפי דברי רבינו יונה שהזכרנו לעיל, הרי כפי גודל המצוה כך להיפך מי שלא עושה אותה זה חטא יותר חמור, ואם כן מי שמתבטל בששי ושבת, הרי זה חטא יותר גדול.

כוח אהבת התורה המושכת ומרתקת

ובאמת ידוע כי עסק התורה מאד מעניין, דברי תורה מאד מעניינים, מי שלומד לפי הטבע שלו, זה מאד מושך ומעניין. ומובא בגמרא (עירובין נד, ב) על הפסוק "באהבתה תשגה תמיד", שמרוב אהבת התורה המושכת כל כך, נעשה האדם כמי שאינו בר דעת, וקראו פסוק זה על רבי אלעזר בן פדת, שהיה

איך התכוונן מרן רשכבה"ג הגר"ח קנייבסקי לכבוד שבת? מתוך הספר 'ומתוק האור' פניני רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל

לכבוד שבת קודש, כבר מאז אש הגיהנום לא תשלוט עליו? והשיב: "לא מסתבר שיפטר מהגיהנום בצורה כזאת". "אז מתי כן?!", שאלתי, והשיב לי: "אני חושב שמיום ששי בבוקר זה הזמן".

רבתי! אנחנו לא מדברים כאן דברים פשוטים! אלו דברים נשגבים ביותר! אם הרב אומר כך - בשמים מתחשבים בזה. הגיהנום מתחיל לשבות בזמן הזה!

בהזדמנות אחרת שאלתי את מרן רבי חיים קנייבסקי זצ"ל, את השאלה הזאת, והוא השיב: "מיום חמישי בלילה אחרי השקיעה". זאת אומרת שמי שיכין את הנרות לכבוד שבת קודש, מיום חמישי בלילה, מרגע זה בעזרת ה' אחרי מאה ועשרים יש לו חופש מיום חמישי בלילה! אגב, סיפר לי ידד שלי, שפעם הוא שלח מכתב שאלה לרבי חיים שאולי נתחיל מיום ראשון כמו שמאי. ורבי חיים ענה לו: "הלואי".

שאלתי את רבי חיים: ומה יהיה אם אני כן עושה דברים לכבוד שבת באמצע השבוע. למשל: אני רואה שביום חמישי לא אוכל לקנות דברים לכבוד שבת, ואני קונה אותם ביום רביעי? והשיב לי: "יש לי חידוש גדול. כל מה שאדם מתעסק באמצע השבוע לכבוד שבת, באותו זמן, אם חלילה יהיה בגיהנום, יהיה לו חופש בדקות האלה". דברים נוראים!

פעם אחת ראיתי את בתי מנקה את הבית ביום חמישי בלילה. שאלתי אותה: בשבת אנחנו לא נמצאים פה! לכבוד מה את מנקה? השיבה לי: "לכבוד שבת קודש. גם אם אנחנו לא בבית, לא יודעת למה, אבל אני מרגישה שצריך לנקות את הבית לכבוד שבת". התשובה היתה נראית לי קצת מוזרה. שאלתי את רבינו הגדול. והוא השיב: "היא צודקת! לכבוד שבת קודש"

אחד מבאי ביתו של מרן סיפר, ששאל פעם את הרבנית ע"ה: "מה עושה רבי חיים לכבוד שבת? הן רבא מלח שבוטא רב הונא מדליק שרגא... / ורבי חיים - מה הכנתו לשבת?" חייכה הרבנית ואמרה: "הוא לומד לכבוד שבת".

"אבל אני עקבתי אחריו" - מספר אותו אדם ממקורביו - "וראיתי: בדרך כלל יושב רבי חיים בתדרו, ליד השולחן עם הספרים, ויש לו כסא מיוחד, עם גלגלים, שעליו היה יושב גם אביו. גם בשבת, כאשר רבי חיים יושב בראש השולחן, מקפיד הוא לשבת על הכסא הזה. ראיתי, שבכל ערב שבת הוא מגלגל את הכסא שלו לראש השולחן, וזוהי ההכנה שלו לשבת".

"יום אחד" - ממשיך האיש ומספר - "עשיתי זאת בעצמי. לקחתי את הכסא והעמדתי אותו ליד שולחן השבת. רבי חיים הגיע כדי להעביר את הכסא, וראה שהכסא כבר הועבר לכבוד שבת. יצא למרפסת, הביא כסא אחר ושם אותו ליד השולחן. אחר כך יצא שוב והביא כסא נוסף. אחד מבני המשפחה ביקש לקחת ממנו את הכסא ולהביאו בעצמו. אך רבי חיים השיב לו: "גם אני רוצה לעשות משהו לכבוד שבת".

ממתי מקבלים חופש מהגיהנום?

הרב קופרמן מספר: פורסם בשם ה"חפץ חיים", שמאז שאדם מתחיל להתכוון לשבת קודש - אש הגיהנום לא שולט עליו. אנחנו יודעים מהמדרשים שהגיהנום שובת בשבת. כמובן רק למי ששמר שבת. מי שלא שמר שבת - ממשיך להתייסר גם בשבת. מחדש ה"חפץ חיים", שמהרגע הזה שאדם התחיל להתכוון לשבת קודש - אש הגיהנום לא שולטת בו.

שאלתי בזמנו את מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן ממתי זה? מי שיעשה כמו שמאי, ומיום ראשון יקנה חתיכת בשר

צום עשרה בטבת 'לא חרבה ירושלים אלא מפני חילול שבת' (שבת קיט) כיצד נהדר ב'לשמור' את השבת? וכפי שידוע מ'החתם סופר' שבכל שנה ב"ד של מעלה דנים שוב על בניית ביהמ"ק

וראוי לבני תורה המקפידים על קלה כבחמורה להקפיד. בהלכות חמורות אלו, וגם במוצש"ק לאחר ביציאתה כדברי המשנ"ב לכתחילה עד זמן ר"ת.

וכן מנהג רבותינו זצוק"ל בכל הדורות להקדים קבלת שבת, הגר"א מוילנא במעשה רב אות קי"א "הדלקת הנר מקדים מאד להדליק ופעם אחת איהרוהו ולא הניח להדליק אפי' ע"י נכרי, ואפי' שבכהכנס עדיין לא אמרו מזמור שיר!" וכן כתב החזו"א תשובות וכתבים מ"ה: "עיקר התשובה על אי זהירות הוא שימת לב על להבא, ובאמת צריך להתרגל להתמיר בכניסת השבת אף במקום מצוה, כי זה מצוי מאד שבשביל מצוה נכנסים למצב נלחץ וסוברין יכולני עדין לגמור קודם השבת, ובאמת ראוי להחליט לפרוש אף במקום מצוה ומוטב שיהיה המכשול בביטול המצוה ממכשול של חילול שבת!".

וכן מרנן הגרי"ז, החזו"א, הסטייפלר, האור יחזקאל, והאבי עזרי שאפי' שגרו בבני ברק הדליקו גרות יותר משלושים דק' לפני השקיעה וכן הורו לרבים!. ומרן הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל אף הקדים והדליק בביתו 50 דק' לפני השקיעה! וכן נהגו רוב גדולי ישראל שמתפללים מנחה גדולה ומקבלים שבת לפחות חצי שעה לפני השקיעה! וכן בבית של מרן רבינו הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל היו מדליקים 35 דקות לפני השקיעה ובבית הגר"נ קרליץ זצוק"ל היו מדליקים ארבעים דק' לפני השקיעה

וכך היו מורים לכל אסונות שקורים ל"ע להתחזק בנושא זה, וכן ידוע ממרן הגרמ"ש שפירא זצ"ל שתמיד קרא לאנשים שבאו לפניו עם אסונות להקדים יותר את כניסת השבת. ובזכות שמירת השבת נזכה לגאולה בקרוב אכי"ר.

עובדות ממרן המשגיח רבי דב יפה זצוק"ל בשמירת וכבוד השבת - חלק ב'

סעודות השבת אצל המשגיח היו באווירה שמחה ומרוממת, כיאה לבני המלך, בדרך כלל המשגיח לבש חליפה ולפעמים גם כובע, והורגש תמיד מחד שמחה ועונג, ומאידך רוממות שמתענגים לכבוד המלך כאשר ציווה!

והיה מדגיש, 'לנוח בו ולשמחה - כדבר המלך ודתי!' מה שאנחנו אוכלים ונחים, זה בגלל שכך המלך רוצה שנעשה, ואם השי"ת היה רוצה אחרת - הינו עושים אחרת, ביום כיפור ד' אומר לנו לצום אז אנחנו צמים, בשבת ד' אומר לנו להתענג - אז אנחנו מתענגים!

היה פעם שהתארחנו אצלו בשב"ק והבאנו לפניו חלות מסוג מסויים שלא אכל בתקופה זו, אך נאמר לו כי בערב שבת עשו על זה הפרשת חלה, בחלק הראשון של הסעודה לא פסיק פיו מלהלל על הזכות שיש כאן חלות שעשו עליהם את המצוה של הפרשת חלה...

כאשר התארחו לבד קבוצה גדולה של בנות מתחזקות בביתו של מרן המשגיח לסעודת ליל שבת, והמשגיח אמר בהטעמה כל קטע בפזמון אשת חיל המדבר במעלות ושבח האשה וכו', ומיד בסיום הפזמון פנה לרבנית ואמר: נפלא מאוד, כיצד

ושמרתם את השבת' (שמות לא,יד) ביאר 'רבנו בחיי' בפרושו על התורה שם: 'אחר שהזכיר 'את שבתותי תשמורו' חזר לומר 'ושמרתם את השבת', כדי לרמוז שמירה אחר שבת ושמירה קודם השבת, שמירה קודם השבת - מבעוד יום ושמירה אחר השבת - שיוסיף מחול על הקודש.

וכן דרשו רבותינו ז"ל (שבת כג,א) 'לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה' מגיד שעמוד ענן משלים לעמוד האש וכן עמוד האש משלים לעמוד הענן, שעד שלא ישקע זה עולה זה. וכן דרשו ז"ל (יומא פא,ב) 'מערב עד ערב תשבתו שבתכם' אין לי אלא יום הכיפורים וזהו 'מערב עד ערב' ימים טובים מנין - תלמוד לומר 'תשבתו', אין לי אלא יום טוב שבת בראשית מנין - תלמוד לומר 'שבתכם', כל שביתה שאתה שובת אתה מוסיף עליה בין מלפניה בין מלאחריה. עכ"ל.

'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה'" (ויקרא כו,ב) כתב 'בעל הטורים' לבאר, וז"ל: 'את שבתותי תשמורו - הרי שכתב שמירה אחר השבת, "שמור את יום השבת" - הרי שמירה לפניו, שצריך שמירה בין מלפניו בין מלאחריו והוא תוספת מחול על הקודש', עכ"ל.

וידוע דברי הפרי מגדים בסי' רנ"ו שהמוסיף מחול על הקודש זוכה לאריכות ימים ושנים והיסוד ושורש העבודה כותב שיש להוסיף כמה שיותר מחול על הקודש וכמה שיותר מוסיף כן מוסיפים לו נשמה יתירה בשבת וכל הגורע גורעין לו, וכתב בשם ספר התגין שנחשב השבת לאדם בגהינום כפי שנהג בעוה"ז בכניסתה וביציאתה. ובפרט שהמכילתא אומר שמי שלא מוסיף כראוי בתוספת שבת הוא כמחלל כל השבת ה"י.

הציר המרכזי בחיי המשגיח היתה התבוננות תמידית לפני כל פעולה ודיבור האם זה רצון ד', וכן איזה מצוה אפשר לקיים בזה, וכדוגמא לזה, כאשר בירך ב'גוט שבת' - היה מכוין לקיים המצוה לברך את ישראל. (ודרך אגב המשגיח העיר לי פעם שהדרך הנכונה היא שבאים להתברך מהרבנים, ולא כאותם שעוברים ומברכים, וביאר שהמיוחד בזמן שאחר התפילה הוא, כאשר התווספה לנו המעלה של קיום מצוות קריאת שמע ותפילה, הברכה של איש לזולתו מועילה יותר [ופעם אחת אמר לי שאולי מצד זה יש באמת מקום גם לברך ולא רק להתברך]).

בעבר אמר לי המשגיח, כי יותר חביב עליו לפעמים לברך בברכת 'שבת שלום' בלשון הקודש מאשר לברך בגוט שבת [גם זו ברכה מאוד גדולה - שמברכים שהשבת תהי' טובה] כיון שבאמירת שבת שלום זוכה בזה לומר פעמיים את שמו של אדון העולם, ששלום ושבת הם משמותיו של הקב"ה, ולכן ישנם שלכל הפחות בכניסה לביתם - היו אומרים 'שבת שלום'. אמנם העיר שכאשר מברכים כמקובל "גוט שאבעס" יש לשים לב מה שאומרים, ובאמת פעמים היה המשגיח מדגיש זאת בשעה שברך "גוט... שאבעס".

שמירת השבת

המשגיח היה מזכיר רבות את השמחה הגדולה שיש בשב"ק שבו אנו זוכים להרבה מצוות, משום שאנו צריכים להזהר בו כל רגע שלא להכשל בעשית מלאכות - ושכל רגע ורגע כזה נחשבת למצוה, ומצטרפות לחשבון גדול!...

ובהזדמנות העיר ע"כ שישנם שבשבת עלולים לפעמים לחשוב - אוי, צריך להיזהר לא לברור... אך המבט הנכון הוא: "אשרינו מה טוב חלקנו", שאנו צריכים להיזהר כל השבת שלא להכשל באיסור מלאכה, ולעשות את זה בשמחה ולא עם 'נערווין', שהרי על ידי המצוות אנו קשורים לקב"ה, ועוד, שהם מקדשות אותנו, ואנו זוכים על ידן לחיי נצח... ובפרט על ידי שאדם שומר שבת ונמנע ממלאכות, זוכה לקדושה!... כיון שהוא נמצא אז במצב שמעיד בבורא עולם, ונעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ועי"ז גם משפיע על עצמו טובה וברכה לכל השבוע....).

בהזדמנות שח המשגיח זצ"ל: נהינתי לראות אצל אחד מבני הבית שאמר לילדו לא לנגוע במוקצה, וכאשר הילד עזב את המוקצה - נשקו על מצחו. וזה באמת כמו בהר סיני, שבשעה שקבלו את התורה ואמרו 'נעשה ונשמע' הדיבור נשקם... ובעצם כיום הילדים רגישים ועדינים ופחות אפשר להעיר להם מבעבר, ורק כאשר עושים מעשים טובים צריך להדגיש אותם!

כאשר מרן המשגיח זצוק"ל ראה פעם חילול שבת ברחוב אמר בכאב: "מחלליה מות יומת"! אבל אח"כ אמר: הם בעצם אנוסים, וביאר כי אין ענין לומר על אדם שהוא לא טוב, אלא יש ענין לומר שהמעשה הוא רע, וזה בכדי שלא ישפיע עלינו לרעה, אבל למה לחשוב רע על בן אדם?! (ופעם אחת אמר: הזועקים שבת על מחלליה, יתכן שזה בכדי למחות על חילולה של השבת, וכן כדי שלא להתקרב ח"ו מהמראה של חילול השבת).

סיפר המשגיח שאחד הצדיקים ראה פעם חילול שבת והצטער על כך, וחשב למה מגיע לו לראות דבר כזה, ואחרי שהתבונן, אמר דהנה מובא שת"ח בבחינת שבת, והיות והוא ראה פעם בזיון ת"ח ושתק ולא מחה, ממילא יש בזה פגיעה בכבוד ת"ח, על כן סיבב השי"ת שהוא יראה חילול שבת!...

כאשר היה המשגיח רואה רכב שנוסע בשבת לא הסתפק רק בלסובב את ראשו או לעצום עיניו, אלא היה מסתובב עם כל גופו לצד השני ועוצם את עיניו... וכאשר נשאל על כך אמר: שעושה כן משום תוכחה - במקום לזעוק שבת על מחלליה.

שח אחד משכניו הדתיים: גם השכנים שאינם שומרים תורה ומצוות, מפני קדושתו של הרב המשגיח, בשבת קודש לא העיזו להתקרב לביתם עם הרכב...

ומעניין שכאשר המשגיח זצוק"ל ראה פעם אחד שצעק "שאבעס" לנהג שנסע במכונית בעיצומו של יום השבת, אמר לו המשגיח: אם אתה בא למחות בו, תאמר זאת באופן שהוא יבין - אמור לו "שבת"!...

שלמה המלך ידע לכוין בדיוק למעלות שלך...! מעשה זה לא נשכח אצל אותן הבנות!...

זכורני כאשר התארחנו אצלו לסעודת ליל שב"ק עם בני ביתי ומסיבה מסויימת הרבנית ישבה בקצה השלחן, המשגיח לא העביר את היין דרך המסובים, אלא קם הוא בעצמו עד למקומה והגיש לה את הגביע בעצמו. גם היה נוהג כאשר היו אורחים שמיד שגמר לקדש שפך לתוך כוס אחרת, כדי שלא יצטרכו לשתות מפיו.

בעת חולשה כאשר בצע את החלות של שב"ק לחלקם למסובים, ביקש אחד מנכדיו לסייע בידו לבצוע את החלות, אבל המשגיח סירב ואמר: אני נהנה להאכיל את ילדי ד'!

בשב"ק בעת שאכל דבר מסויים, היה טועם רק מעט, ומתחיל לומר דברי תורה, ואח"כ היה ממשיך לאכול ולומר ד"ת לסירוגין. כאשר הגישו בסעודה מיץ שתה, ואח"כ בהמשך הסעודה כאשר באו למזוג פעם שניה - אמר שכבר יצא יד"ח עונג שבת, והסכים לשתות רק מים! והוסיף שמצוות עונג שבת היא לאכול דבר שטעים לו - אבל לא הרבה.

אחד מבני ביתו של רבנו המשגיח פנה אליו אחר הסעודה בליל שבת ואמר: לילה טוב, אמר לו המשגיח: הרי שבת זהו יום שכולו אור...

הזמירות בשב"ק

המשגיח היה אומר: השירה בשבת קודש אינה רק מחמת שיש הנאה לשיר, אלא הענין זה - געגועים, להיות קרובים אל הי"ת, ולהתכוין לאהבה אותו עי"ז... מקובל לומר שהזמירות של שבת קודש שנתקבלו בישראל, נתחברו ברוח הקודש!... ואכן לנו יש הרבה מה ללמוד מהזמירות של שבת.

בסעודה שלישיית שנוהגים לשיר שירי הודאה ובקשה, ראוי באמת להשתדל שהשירה לא תהיה סתם שירה, אלא להכניס אל הלב הזמירות ששרים...

פעם שאלני האם אני שר ומזמר את הזמירות בשב"ק, ואמרת ש לפעמים אין בכוחי מחמת צריות וכדו', ומחה בי באומרו מדוע להפסיד את ההתעוררות שיש בזמירות, הלא אין צורך בניגון בשביל לומר את הזמירות, לא צריך לשיר - צריך לקבל מהזמירות שבת!... ולפחות יש לומר את זה, כפי שאמרו על אחד הגדולים שלא היה שר את הזמירות, אלא היה אומר את הזמירות

במשך כמה שנים זכיתי ללמוד עם המשגיח אחרי הסעודה בליל שבת כמה שעות רצופות, והיה בלימוד זה נועם ועונג מיוחד יתר על כל השבוע. מנהגו היה לעת זקנה ללכת לבוח מעט אחרי הסעודה, וביקש שאכנס לביתו בלא לדפוק, ולהעירו, ואז התחלנו ללמוד,

שמחה מיוחדת היה לו בכל פעם שפקח את עיניו, ועוצם קדושת השבת הבהיקה על פניו... היה נהנה בזמן זה לעבור גם בקצרה על דברי הזוה"ק במעלת השבת.

לתרומות לעלון אפשר גם ב"גדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com
לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

זבל מאמינים

גליון שבועי מבית 'בני אמונים'

פרשת ויחי תשפ"ג שנה ט | גליון מס' 465

ת.ד. 102 בני ברק
פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

בני אמונים

בני תפלה בפרשה

פתחו שערים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

מקור המלים 'א-ל מלך נאמן'

בלשוננו ישנם ראשי תבות רבים הנהגים כפי שהם נכתבים, כגון ח"ל או ר"ש, מבלי שיהא צורך לפרש את המשמעות המסתתרת מאחוריהם. די שנגיד את ראשי התבות, והכל יבינו את פונת הדברים.

דגמה קדומה לכך היא הפלה הקדושה אמן. אנו מרבים לאומרה אך לא תמיד זוכרים או מבחינים פי מדרבן בראשי תבות. במשכת שבת (ק"ט ב) מלמדת אותנו הגמרא שאמן היא ראשי תבות: "א-ל מלך נאמן". ר"ש" (שם ד"ה א-ל) מבאר שאין פונת הגמרא לומר רמז בעלמא, אלא כך הוא באמת, ענית אמן היא אמירת עדות פי הקדוש ברוך הוא "א-ל מלך נאמן". במקום לחזר ולומר אחר כל ברכה "א-ל מלך נאמן" תקנו חכמים לבל זאת באמן.

שאלתי פעם יהודי תלמידי חכם, מהו אכן מקורה של ההכרזה "א-ל מלך נאמן"? אמנם מזכרת היא בגמרא, אבל אם אמן היא ראשי תבות של הכרזה זו, מנכר להיות לה מקור קדום יותר, שהלא הפלה אמן מזכרת בתורה, בבניאים ובכתובים.

אותו יהודי הראה לי חידוש נפלא שכותרתו רבי יהודה ב"ר יקר, רבו של הרמב"ם, בפרושו לסדר התפלה (ח"א עמ' ט), ואלו דבריו:

טרם פטירתו, בעת שבקש יעקב לברך את בני אמן להם (בראשית מט א): "האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים". הגמרא (פסחים נו א) מתארת שפאשר בקש יעקב לגלות את קץ הגלות נסתלקה ממנו שכינה. משכר זה יעקב חשש שימא יש פסול בדרעו ושאל את בניו על כך. ענו לו בניו: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". מששמע יעקב כך פתח והודה: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

על דברי הגמרא הוסיף רבנו יהודה ב"ר יקר גלוי נפלא: פיון שהבינו בני יעקב שאביהם לא יגלה להם את הקץ, לפיכך לפני שקראו: "שמע ישראל", הוסיפו וקראו: "א-ל מלך נאמן!" כלומר: אף שלא התגלה לנו הקץ, בוטחים ומאמינים אנו בכל לבנו שהקדוש ברוך הוא נאמן להבטיחם ויגאלנו בעת שיעלה רצון לפניו.

הצהרת האמונה העצמית של בני יעקב היא סודה של הפלה אמן. בעונתנו אמן מצטרפים אנו לשנים עשר שבטי י-ה, שעמדו סביב משת יעקב אביהם והכריזו שגם אם אינם יודעים ואינם מבינים, הם מאמינים! וגם אנהנו, מאמינים בני מאמינים, ממשיכים בדרךם ומקפידים לענות אמן באמונה!

בגוראת 'א-ל מלך נאמן'
שבת שלום

278 213 מחולקת

על הטבת המלך יש להודות לה'

"ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על ראש המטה" (מז לא)

את הסבה להשתחויתו של יעקב פרש ר"ש" (ע"פ מגלה טז ב): "תעלה בעדניה סגיד ליה", כלומר: שועל ששעתו מצלחת - השתחוה לו. בפשטות פונתו לומר שלאחר שנשבע יוסף לאביו לקיים את בקשתו, הודה לו יעקב באמצעות ההשתחויה, ואף שאין ראוי שאב ישתחוה לבנו, עשה זאת כדי לחלק כבוד למלכות.

יש להבין, הלא בהמשך דבריו פרש ר"ש שיעקב השתחוה לכיון ראש המטה לפי שהשכינה שורה שם, כפי שאמרו חכמים (שבת יב ב) שהשכינה שורה למעלה מראשותיו של חולה, הרי שהשתחוה לכבוד השכינה ולא לכבוד בנו?
פרש רבי שלמה קלווגר:

אכו, שלא כמובן הפשוט, במלים: "תעלה בעדניה סגיד ליה" התפון ר"ש" להסביר דוקא את הסבה שהשתחוה לשכינה ולא ליוסף, והיא: לפי שנהג בבנו דפון מלך. שכן בשונה מאדם המקבל טובה מחברו, שעליו להכיר טובה למיטיבו על כך שבחר להיטיב עמו, המקבל טובה ממלך אינו חייב להכיר טובה אלא לה' ותברך. שכן המלך אינו מיטיב מתוך בחירה, אלא ה' הוא המטה את לבו להיטיב עם זולתו, כפנתוב (משלי כא א): "לב מלך בידי ה' על כל אשר יחפץ וטונו" (אמרי שפר).

ש"י עולמות

"אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים" (מז כט)

רבי משה חרידי מרבני כורדיסטאן דרש מפסוק זה רמז על מעלת ענית אמן:

אותיות המלים "שים נא" שאמר יעקב ליוסף טרם הסתלקותו הן פאותיות המלים "אמן ש"י". בכך רמז יעקב שהמקפיד על ענית אמן פראוי עתיד לנחל ש"י עולמות בעולם הבא (ראה עוקצין ג יב). וכפי שאמרו חכמים (שבת קט ב): "כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן" (ויבחר משה' מהדה אהבת שלום) עמ' שכ).

'והיו שכני מרע' לפני השנה

"ויקרבנו ימי ישראל למוות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים" (מז כז)

דרשו חכמים (כ"ר צו ב): "הכל יודעים ואומרים בפיהם שהן מתים; אברהם אמר (בראשית טו ב): 'ואנכי הולך ערירי', יצחק אמר (שם כז ז): 'ואברכה לפני ה' לפני מותי', אף יעקב אמר: 'ושכבתי עם אבתי, אימתי? בשעה שנטה למוות'. את הדגשת המדרש שיעקב לא הזכיר את מיתתו עד "שעה שנטה למוות", פרש רבי אריה יהודה ל"ב תאומים רבה של בראד:

בקרוב קהלות ישראל יש שנהגו לומר בכל לילה לפני השנה את גסח הודוי שאומר חולה הנוטה למוות (יודי שכיב מרע)]. ואולם הסגן אברהם (ר"ט ז) כותב שאין לומר גסח זה, לפי שבתוכו אומרים: "ואם שאינו תהא מיתתי כפרה..." (ראה י"ד שלח ב), והרי אמרו חכמים (ברכות כ ב) שאין לומר כך, לפי שהאומר כך גונת פתחו פה לשטן לקטרג עליו שיש להענישו על חטאיו.

אברהם ויצחק לא חששו להזכיר בחייהם את יום המיתה, פיון שבאותה שעה שהזכירו זאת היו חשודים כמתים; אברהם משום שלא היו לו בנים, ויצחק משום שהיה סומא, וכמאמר חכמים (דברים סד ב) שסומא ומי שאין לו בנים נחשבים כמתים. ליעקב לעמתם אסור היה לפתח פה לשטן, ועל כן הדגישו חכמים שהזכיר זאת רק סמוך למיתתו ("עלת ח").

הקדוש ברוך הוא לבדו בוחן לבות

"ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על ראש המטה" (מז לא)

פרש ר"ש" (ע"פ שבת יב ב) שיעקב השתחוה לצד השכינה השרויה למעלה מראשותיו של חולה. את הסבה לכך שהקדוש ברוך הוא משנה שכינתו למעלה מראש החולה, פרש רבי יהונתן איבשיץ:

אדם בריא שבכחו להוציא את רצונותיו מן הכח אל הפעל, מלאכי רחמים מזכירים מעשיו ומעלים תפלותיו לפני בעל הרחמים. ואולם בעבור החולה שאינו מסוגל להתפלל ולקיים מצוות בפעל כראונו, משנה הקדוש ברוך הוא שכינתו למראשותיו לשמע תפלתו ולראות את חשקת לבו. זאת לפי שאין המלאכים יודעים את הרהורי לבו של אדם, ורק הקדוש ברוך הוא לבדו הוא בוחן לבות (תפארת יהונתן). וראה תוספות שבת יב ב ד"ה שאין, 'שפת אמת' (שם).

והיה הרבי מגור בעל הבית ישראל מוסף ואומר:

הפקדון נפרע בזמן הנכון

חוזרות אחריו בדמעות שלישי. כשהגיעו לפסוק: "גם כי אלף בגיא צלמות לא אירא רע..." נשמע לפתע צלצול טלפון, ומיד לאחריו צווחה מחרידה. רבי פסח נעצר בבקלה; "מה קרה", הוא שאל כשחזרו פושט על פניו, והתשובה שקבל הממה אותו: "החולה בכבודה ובצעמה התקשרה..." אמרו הנשים, כשבבלבול והפתעה על פניהן.

"שלום אמא, מדברת ר'..." - אלו המלים שהספיקה האם לשמע לפני שהטלפון צנח מידה. בעודה שרויה בהלם מחלט התנדב מאן דהו להסיעה לבית החולים. הנשים מצדן שראו את הנס המוחשי מתחולל לנגד עיניהן, החליטו להמשיך כעת וביתר שאת להתפלל לרפואתה.

בני המשפחה כלם מהרו אל בית החולים, ושם נתקלו בפאניקה מחלטת מצד הרופאים. גם הם לא האמינו למתחולל לנגד עיניהם. המתה התעוררה לחיים.

בימים הבאים המשיך מצבה של ר' להשתפר. ראיתה אמנם טרם שבה אליה, אך היא הצליחה לשוחח עם בני משפחתה ואף לזכר פרטים רבים מהעבר. גשות 'חבורת אמן' נזכרו בשאלה שהפנו בעבר, לאחר פטירתה של האחות, אל אחד מגדולי הדור: "להיכן הלכו כל רבבות הזכות שנצברו מאז יסוד החבורה?" ובתשובה הנחרצת שקבלו: "הזכות פלן נשמרות ב'בנק', והן יפעלו את פעלתן ברגע הנכון". כעת הגיע הרגע הנכון שאליו יחלו.

המגייד רבי פסח קראהו מוסיף ומספר: "למחרת בבקר נסעתי לבקר את החולה בבית החולים. מכרתי הייתי לחזות בנס המפלא בעיני. כשנכנסתי לחדר החולה, היא שכבה באפיסת כחות, ובוצות להפחית בה רוח חיים אמרתי כשבת שחוק על שפתי: 'הרי אני משמש כמוהל. עתה יש לך שתי בנות תאומות, בעזרת ה' כשיולד לך בן אני מתחייב למול אותו חנם אין כסף...' לחזק הדברים אף הנחתי לצד מטתה את פרטיס הבקור שלי. באותו רגע, לתדהמת כלם הזיזה החולה לראשונה את ידה ונטלה באצבעותיה את פרטיס הבקור".

בשעת ספור המעשה הוסיף האח שיחיה ואמר: "לר' יש עוד דרך ארפה עד לרפוי המוחלט, אך לאחר שראינו בחוש שהתפללות הועילו ופעלו מעל לטבע, אנו ממישיכים בכל עז בתפלה, ואף מבקשים מכלל הצבור להמשיך ולהתפלל עבור חיה ריזל בת דינה, שתהיה לה רפואה שלמה והיא תחזר במהרה לבריאות איתנה כפי שהייתה לפני שחלתה".

יוני העמודים וחשוקיהם' לח עמ' קכ

אין צורך לתאר את הצער הנורא שאחזו בבני המשפחה. אמא לתאומות קטנות צעירה ופעילה שבפתע פתאום הגיעה למצב שבו הרופאים אבדו תקנה לחייה.

שמונה שנים לפני כן נפטרה אחותה של גב' ר' ממחלה קשה, אף היא בשנות צעירותה. במהלך ימי מחלתה התכנסו כמה עשרות מחברותיה ובנות משפחתה והחליטו ליסד 'חבורת אמן' לרפואתה. במסגרת החבורה הן היו מתכנסות מדי בקר לאמירת ברכות השחר בצותא לרפואתה. רבבות אמנים נענו לזכותה, ולאחר שנגזרה הגזרה, החליטו אותן נשים להמשיך ולצבר זכיות לעלוי נשמתה, ואף קראו את החבורה על שמה: 'חבורת אמן - אהל שרה'. עתה, עם הודע דבר מצבה הקשה של אחותה, למרות דבורי הרופאים, החליטו הנשים שלא להתיאש ולהפנות את הזכות הרבות לרפואתה.

גשות אותה 'חבורה' קרה שכבר היו למשפחה של ממש, החליטו להוסיף ולעשות מעשה. הן ארגנו מסע חזק לקברו של הרב הפולני דניו יורק, הגאון הנודע רבי יעקב יוסף זצ"ל, מי שמסירות נפשו וגופו להעמדת הדת בגולת ארצות הברית עומדת ליהודיה עד היום הזה, ואף בקשו ממכר המשפחה, המגייד הנודע רבי פסח קראהו שיליה את המסע בדברי חזק והתעוררות.

בדרך לבית החיים בקווינס אל מקום קבורתו של הצדיק, לא יכלו שלא לחשב על צערה של אם החולה שכבר אבדה בת אחת, ועתה עמדה לאבד את השניה. למרות המצב המיאש הן החליטו להתפלל בכל לבן לפני הפל יכול, באמונה תמימה שכפי שבידו להחיות מתים ברחמים, כך יוכל לחלץ את גב' ר' מהמצב שהרופאים

רואים בו פמות - לחיים. בדרך הן פקדו את קבריהם של עוד כמה מצדיקי אמריקה, כמו הגאונים רבי אברהם פאם, רבי יעקב קמניצקי ורבי העניף ליבוביץ, תלמיד החפץ חיים, אשר סבה של החולה, רבי צבי הירש היה ממקורביו ומתומכיו הגדולים. בכל הקברים שפקדו הן הזכירו את זכותה של החולה והתפללו מעמיק לב לרפואתה.

לקראת סיומו של המסע הגיע רגע השיא. לאחר דברי חזק מרוממים שהזילו דמעות מעיני הגאספות, נעמד המגייד רבי פסח והחל לקרא בהתרגשות את פרק כ"ג בתהלים: "מזמור לדוד ה' רעי לא אחסר", כשהכל

הספור המפלא דלהן אשר יש בו כדי ללמד על כחה של תפלה בכלל ושל ענית אמן בפרט, ספר מפי אחיה של בעלת המעשה, רבי יואל מרטיו שיחי מליקוד ומפי המגייד הנודע רבי פסח קראהו שליט"א, ששניהם היו עדים לו מקלי ראשון.

אחותו הצעירה של רבי יואל, גב' ר', נסעה

בדרך לבית החיים בקווינס אל מקום קבורתו של הצדיק, לא יכלו שלא לחשב על צערה של אם החולה שכבר אבדה בת אחת, ועתה עמדה לאבד את השניה. למרות המצב המיאש הן החליטו להתפלל בכל לבן לפני הפל יכול, באמונה תמימה שכפי שבידו להחיות מתים ברחמים

קבר רבי יעקב יוסף רבה של ניו יורק בבית הקברות בקווינס

עם משפחתה לנפש בעיר מיאמי שבמדינת פלורידה. בעצומו של הנפש היא חשה לפתע שלא בטוב ופנתה לבית החולים. עם הגיעה לבית החולים קרסו מערכות גופה ולבה דמם. לאחר החיאה ממשכת שבו המערכות לפעילות, אולם המח שבמשך דקות ארוכות לא קבל חמצן הספיק להפגע אנושות.

גב' ר' נכנסה למצב של 'קומה'. במשך כמה שבועות שכבה ללא הכרה, ולאחר שהרופאים המקומיים פכרו ידיהם ביאוש העברה לבית החולים בניו יורק, ושם, לאחר בדיקות מקיפות נאלצו הרופאים לבשר לבני המשפחה את אבחנתם המצוקת: "המח מת", הם אמרו, "אין שום סכוי להחלמה. מעולם לא התרפא איש ממצב שכזה", הוסיפו.

וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקימו

ברכות שאינן נענות באמן

עגנית אמן אחר המברך על אכילת אסור

א. האוכל דבר אסור במזיד, לא יברך לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה, לפי שאין ברכתו אלא נאוי. ואם ברך אין עונים אמן אחר ברכתו.

מקורות ובאורים:

שנינו בבביתא (ב"ק צד א): "הרי שגזל סאה של חטים, טחנה, לשה ואפאה והפריש ממנה חלה. כיצד מברך? אין זה מברך אלא מנאץ, ועל זה נאמר (תהלים ג'): 'ובצע [גזלן] ברוך נאץ ה'". למעשה, נחלקו ראשונים בדיו העובר ואוכל דבר אסור במזיד האם חיב לברך עליו ברכת הנהנין: לדעת הרמב"ם (ברכות א יט) אינו מברך על אכילת דבר אסור, לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה. לשיטתו, כונת הבריתא באומרה: "כיצד מברך? אין זה מברך אלא מנאץ" היא - כיצד יתכן שמוטלת עליו חובה לברך ברכות הנהנין? והוא אין ברכתו אלא נאוי (כסף משנה' שם). ואולם הראב"ד (שם) השיג על הרמב"ם וסובר שהעובר ואוכל דבר אסור חיב לברך עליו פני, לפני אכילתו ולאחריה. לשיטתו פונת הבריתא לומר שאמנם האוכל דבר אסור אין ברכתו אלא נאוי, ואולם עם כל זאת אינו ראוי לאכל מכלי לברך (רא"ש ברכות ז ב). לדעת ה"ט"ו (א"ח קצו א), הראב"ד חולק על הרמב"ם רק לגבי האוכל אסור בשוגג, ואולם לגבי האוכלו במזיד, מסכים הוא עם דעת הרמב"ם שאינו מברך, וראה בהלכה הבאה. ואולם במקורות וצינונים שברמב"ם מהדורת פרנקל שם צינו שמדברי המאירי (ב"ק צד א) משמע שלשיטת הראב"ד מברכים תחלה וסוף אף באוכל אסור במזיד. וראה שם שצינו לעוד פוסקים הסוברים כך.

שעובר על ברכה לבטלה, עובר אף על אסור נאוי, וכפי שכתב ה'דברי חמודות' (שם).

להלכה פסק ה'שליחו ערוך' (קצו א) כדעת הרמב"ם שאין לברך על אכילת אסור, לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה. הלכה זו נהגת בין אם עצם המאכל אסור על האדם, מדאורייתא או מדרבנן, ובין אם המאכל עצמו הוא מאכל התר אלא שהאדם אסור על עצמו בגדר או בשבועה ('משנה ברורה' שם א, מתוספתא דמאי ב יד). על פי זאת פסק ה'משנה ברורה' (שם ב, מתוספתא שם) שאין לענות אמן אחר המברך על מאכל אסור.

הפרי מגדים' (שם משב"ז א) כתב שעל מאכל התר שהאמן גורם לו אסור, כגון מי שאוכל שלא כדיו ביום הכפורים, יש לומר שאף הרמב"ם מודה שצריך לברך. על פי זה כתב בספר 'לקט הקמח החדש' (קכד כג) שהשומע ברכתו חיב לענות אמן, ובפרט שאפשר לדון את המברך לכך זכות שהתירו לו לאכל מחמת סכנה, ואולם ה'פטה אפרים' (תר כד) סובר שאף האוכל מאכל התר בזמן אסור, לא יברך.

הגר"ש' אויערבך הסתפק במי ששומע את חברו מברך מתוך כוונה לאכל דבר אסור, אולם השומע יודע שהוא דבר מותר, האם צריך לענות אמן אחר ברכתו. לדגמה: המברך על פרות שחושבים לטבל, והשומע יודע שהפרישו מהם תרומות ומעשרות. שכן על אף שהברכה נאמרה על דבר התר, מקל מקום עבר המברך אסור באכילה זו, כפי שאמרו במסכת קדושין (פא ב) שהעושה מעשה בכונת אסור צריך פירה, אף על פי שבפעל לא עשה אסור (הליכות שלמה - תפלה פרק כב דבר הלכה אות כט).

ב. האוכל דבר אסור בשוגג, צריך לברך ברכה אחרונה אחר אכילתו גם כאשר נודע לו שאכל אסור, וצריך לענות אמן אחר ברכתו.

מקורות ובאורים:

אף על פי שלדעת הרמב"ם (שם) אין מברכים ברכת המזון אף על אכילת אסור בשוגג, הכריעו ה'שליחו ערוך הרב' (שם א) וה'משנה ברורה' (שם ד) כדעת ה"ט"ו, שהאוכל אסור בשוגג יברך ברכה אחרונה. זאת משום שברכה על אכילת אסור בשוגג אינה נאוי.

הגאון רבי משה הלל הירש שלישיט"א ראש ישיבת סלבדוקא

הדושי אמונים מדברי מרדכי ורבנן על עגנית אמן

אמן - חבור של שני אנשים

כלם כבר יודעים ומכירים במעלה העצומה של עגנית אמן. חז"ל מפליגים בה מאד מאד, עד שאמרו (ברכות נג ב): "גדול העונה אמן יותר מהמברך", ויש להבין במה היא גדולה מהברכה ומהו סוד גדולתה העצומית.

נראה לבאר שכאשר אדם עונה אמן בכונה אחר ברכת חברו, הוא מצהיר בכך שגם הוא מצטרף לברכותיו, והרי זה כאלו שני אנשים ברכו יחד.

האחדות של שני אנשים בברכה המשלמת על ידי עגנית אמן, זהו דבר שאין בנמצא דגמתו. לכן יש כח מפלא באמן יותר מאשר בברכה, כי ברכה היא דבר חשוב מאד, אף בעגנית אמן יש אחדות של שנים באותה הברכה.

אולם כדי שהמברך והעונה אמן יתחברו, יש להקפיד לענות אמן בכונה. ולמשל, כשהחזן אומר: "ברוך אתה ה' מגן אברהם", צריך לכוון: 'אמן שיהיה מברך שם ה' שהוא מגן אברהם'. כך בברכות השבת, וכשמגיעים לברכות הבקשה, כגון "אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה, חננו מאתך דעה בינה והשכל בא"י חונן הדעת", אזי צריך לכוון: 'אמת שהוא חונן דעה, ויהי רצון שיחונן לנו גם כן דעה' (משנ"ב קכד ו). וכך בכל

ברכה וברכה יש לכוון כפי ענינה. בנוסף, בעגנית אמן מצהירים ומאמינים שהכל מה' לבדו. שכל ענין עבודת התפלה הוא שאנחנו אומרים ומבינים שאין לנו שום דבר שאנו יכולים לעשות בעצמנו, אלא הננו כלנו תלויים בה', ובלעדיו אנחנו כלום. זו גם העבודה של האמן, שאנחנו אומרים להקדוש ברוך הוא אנחנו כלום, והכל תלוי בך.

כאשר עונים אמן על ברכות התפלה מצטרפים כל הקהל ויחד מצהירים ומעידים כי הקדוש ברוך הוא הוא הכל, "ואין עוד מלבדו".

זוהי הגדלות של אמן, וברוך ה' שיש לאמן הוא ארגון נפלא כל כך שמחזק אותו. דבר זה בודאי מביא פבד לקדוש ברוך הוא ומקרב את הגאולה.

מתוך דבריו בכנסו 'בני אמונים' אב תשע"ה

בכל מידה ומידה

חכמי המשנה (ברכות נד א) למדו מהפסוק (דברים ו ה): "ובכל מאדך", שבכל מידה ומידה שהקדוש ברוך הוא מודד לאדם, בין מידה טובה ובין מדת פרגנות, עליו להודות לו.

רבי משה אריה ליב ליטש רוזנבוים בעל 'אמרות ה' כותב בצואתו, שהדפסה בסוף ספר 'אלה דברי שמואל', תחת השם 'קנטרס בני יהודה' (אות מ) שעל יסוד זה מרמז הכתוב (תהלים פט ג): "ברוך ה' לעולם אמן ואמן", אמן ראשי תבות "אם מודד נעים", וכן "אם מודד נוראים", דהיינו בין אם ה' מודד טובות ובין אם מודד רעות, בכל 'ברוך ה' לעולם'. בסוף צואתו אף הוזהר המתקרב על יסוד זה וחורזו בחרוזים:

"בטחו בה' בכל עת ובישועתו תתאמרו,
'ברוך ה' לעולם אמן ואמן' תאמרו,
אם מודד נעים ואם מודד נוראים זמרו,
כי הכל לטובה, לבניו לאמור להם תטהרו"

גם זו לטובה

במסכת ברכות (א ס) אומר רבי עקיבא שבכל עת יהא אדם רגיל לומר: 'כל מה שה' עושה - לטובה הוא עושה'. רבי חיים יצחק אהרן רפפורט, המגיד מוילקומיר, מפרש כי בכך שאנו עונים אמן שמשמעוהא 'א-ל-מלך נאמן' (שבת קט ב), אנו מעידים שגם כאשר נוהג עמנו הקדוש ברוך הוא במדת הדין נאמן הוא עלינו שהוא עושה זאת לטובתנו. שכן השם 'א-ל' מכון כנגד מדת הרחמים, ככתוב (תהלים נב ג): "חסד א-ל כל היום". ואלו 'מלך' מורה על מדת הדין, ככתוב (משלי כט ד): "מלך במשפט יעמיד ארץ". נמצא שבכל עת שאנו עונים אמן אנו אומרים שגם אם נוהג עמנו הקדוש ברוך הוא במדת הרחמים שאלה מכון השם 'א-ל', ובין אם נוהג עמנו במדת הדין כ'מלך', נאמן הוא עלינו שפנותו לטובתנו.

הצהרת אמונה זו אינה נאמרת רק על העבר אלא גם על העתיד. שכן בעת שעונים אמן על חזרת התפלה יש לנו, שבין אם התקבל תפלתנו ובין אם חלילה לא התקבל, מאמינים אנו שהכל לטובתנו ('יעני יצחק' שבת קט ב).

למערכת עלון "וכל מאמינים" רב שלום וברכה,

בעלון מס' 458 - פרשת חיי שרה - במדור 'פתחו שערים' הביא נשיא ומיסד בני אמונים הרב יעקב דב מרמור שטיין שליט"א ספור על בחור שמצא את זוגו בזכות שקבל על עצמו לומר מדי בקר ברכות השחר בחברותא. בטוחני שרגשתם רבים בספור שהבאתם על מציאת הזוג, וברמזים הנפלאים שהוספתם ושבתם על כך.

באותה שבת נפגשתי עם ידידי, ודברנו בינינו על אודות ענין זה. לתדהמתי ספר לי אותו ידיד על עצמו, שגם זוגו התעקב; חבריו התארכו בזה אחר זה, והוא נשאר לבדו בין פתלי הישיבה. בעקבות דברי חאק שקרא בעלונכם, הוא החליט לקבל על עצמו לברך ברכות השחר בחברותא, ואכן זכה להתארס אחרי תקופה קצרה. הוא אף נוכח לראות עין בעין כי זכה לכך בעקבות קבלה זו, כאשר אחד מאחיה של הפלה אמר לו, כי כאשר ראה אותו נגש באחת השבתות לומר ברכות השחר לפני אדם אחר, מצא הדבר חן בעיניו, והוא המליץ עליו בפני אביו.

אותו ידיד בקש ממני לכתב מכתב זה למערכת העלון, כדי לחזק בענין את הצריכים חאק, ואף הוסיף להביא רמז לענין זה: בעל ה'בני יששכר' כתב בספרו 'אגרא דפרקא' (אות ג): "כל האומר מזמור 'שיר למעלות אשא עיני אל הרים מאין: בא עזרי' בסוף כל תפלותיו, קדם עקירת רגליו, מזמנים לו בת זוגו ההוגנת לו". ואכן כל המתבונן מבין שכלולה במזמור זה בקשה לזכות לעזר כנגדו. המעמיק להתבונן יבחין כי סופי התבות: "ההרים מאין: בא" הם 'אמן', הא למדת שהמקפיד על עניית אמן זכה במהרה לעזר כנגדו.

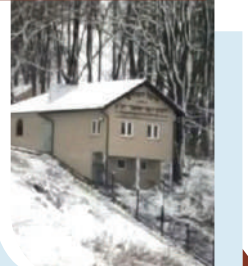
זאת ועוד, לגבי ברכות ואמן מצאנו בחז"ל דרשות בסגנון: "אל תקרי" ["אל תקרי מה אלא מאה"; "אל תקרי שמר אונים" אלא שאומרים אמן"]. ואולי נתן לדרש אף כאן בדרך "אל תקרי": אל תקרי "מאין: בא עזרי" אלא "מאמן: בא עזרי".

ברפת ה' עליכם. תחזקנה ידיכם.
נ.ר.ק.
גלילות ירושלים ת"ו

נתן לשלח מכתבים לפקס שמספרו 08-9746102
או לכתבת המייל: 9139191@gmail.com

ברכות ואמן במשנת בעל ההלוא

צדיק באמונתו

האהל על מוקם קבורתו של בעל ה'בני יששכר' בעיר דינוב

ה'בני יששכר' י"ח בטבת תר"א

הרה"ק רבי צבי אלימלך שפירא נולד בכפר יאבורניק שבגליציה לאביו רבי פסח שהיה מלמד תשבי"ר. אמו היתה אחיניתו של רבי אלימלך מלידניסק, ובהוראתו קראה לילדה על שמו עוד בחייו, כסגולה לאריכות ימים, לאחר שילדיה הקודמים נפטרו.

בצעירותם.

הסתופף בצל החוזה מלבלין, ורבי מנחם מנדל מרימינוב, ואחריהם נסע למגיד מקוויניץ ולבעל 'האוהב ישראל'. שמש ברבנות בערים רבות. בשנת תקפ"ט התמנה כרב העיר דינוב, שבה שמש ברבנות עד יום הסתלקותו בי"ח טבת תר"א, ובה מנוחתו כבוד.

רבי צבי אלימלך חבר עשרות ספרים בכל חלקי התורה, ואולם המרכזי שבהם, שעל שמו אף נקרא, הוא הספר 'בני יששכר', אשר מאז התפסותו הראשונה בשנת תר"ו יצא בעשרות מהדורות. ספר זה מכיל מאמרים מסודרים לפי שנים עשר חדשי השנה, תוך התמקדות מיוחדת על חגי ומועדי ישראל.

עניית אמן מועילה לכלם

אמרו חכמים (תנוד"א זוטא פ"כ) שלעתיד לבא ינצלו פושעי ישראל שכבר השלכו לגיהנם ויפתחו בפניהם שערי גן עדן בשכר עניית אמן. רמז לכך מביא ה'בני יששכר' מכף שהמלה 'אמן' במלואה היא פגימטריה של המלים "א-ל" ו"רע". כלומר שעניית אמן מועילה לא רק לצדיקים הזכים אלא אף לרשעים.

עניית אמן מקרבת את הגאולה

"עניית אמן מקרבת את הגאולה העתידה, ככתוב (עמוס ט יא-יב): "ביום ההוא אקים את סכת דויד הנפלת...; ואם ה", ואם אותיות אמן.

בספרו 'דגל שרה' (מערכת א ערך אמן) כותב בעל ה'בני יששכר' מאמר ארוך מלא רמזים וסודות עמקים על גדל מעלת עניית אמן. המאמר פותח בדברים הבאים:

"לגדל ערכו ולהפלטת שחר העונה אמן ולגדל ענין המעלים מענייתו אאריך קצת בלשון הזהר. ובואו אחי שקדו על דלתות החכמה וזכות אותי ואתכם באתי, ולהיות מזכרת לי ולכם".

לגדל עמקו של המאמר הארוך, לשטנו מתוכו כמה נקודות המלמדות על מעלת העונה אמן:

עניית אמן - נדר גדול

המלה 'אמן' במלואה ('אל"ף מ"ם נו"ן') היא פגימטריה מאתים תשעים ושבע, כשני הגימטריה של המלים 'נדר גדול', וכפי שאמרו חכמים (ברכות נא ב): "גדול העונה אמן יותר מן המברך".

אבני הן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

פרשת ויהי

עמים", הלא דיו שיאמר "ויאמר אלי הנה נתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריו אחזת עולם".

ולבאר זאת יש להקדים ביאור כפל הברכה שברכו ה' לעיל פר' וישלח - "גוי וקהל גויים" (ואמנם לרש"י "גוי" קאי על בנימין ו"קהל גויים" קאי על מנשה ואפרים וכאמור, אך להרמב"ן נתבאר דקאי על כל השבטים), ועוד יש לבאר מדוע יעקב הזכיר כאן רק מקצת הברכה שאמר "ונתתיך לקהל עמים" ולא אמר גם ונתתיך לגוי או לעם.

ויתבאר דברכת "גוי" עניינה שיתרבה זרעו כ"כ עד שייעשה הוא גופו לעם אשר יקרא על שמו והיינו "בני ישראל" (ובאותה ברכה גופא קראו הקב"ה "ישראל" ונמצא שקרא בזה את שם הגוי כולו), וברכת "קהל גויים" עניינה שכ"כ יהיה גדול הריבוי שגם בתוך בני ישראל ייחלק לעמים נפרדים הנקראים "שבטים" וביחד הם יהיו את כלל ישראל, וכפי שתרגם באונקלוס - "עם וכנשת שבטין". ובגמ' הוריות סוף"ק מבואר דשבט איקרי קהל ואיכא שם חד מ"ד דכל שבט מביא חטאת הקהל בפ"ע ודריש מ"קהל עמים". (ומשמעות לשון "שבט" הוא מטה וכפי שנקראו שבטי ישראל מטות, ועניינו ע"ש המטה של הנשיא שלכל שבט היה נשיא לעצמו).

ונתברך כאן יעקב בדבר שלא נתברכו אבותיו בכך שייעשה הוא ל"גוי" בעצמו, ובזה נודע לו שמיטתו שלמה שכל זרעו ראויים להיכלל בכרם בית ה', ומשא"כ אברהם ויצחק שלא היו כל זרעם ראויים ולכך נתפרד זרעם לעמים נפרדים ולכך לא נקראה האומה על שמו. שבאברהם נאמר רק "כי אב המון גויים נתתיך וגו' ונתתיך לגויים" ("י"ז ה' ו') והיינו שיצאו ממנו גויים אך לא ייעשה עצמו לגוי, וביצחק נאמר רק שיקים עמו את השבועה שנשבע לאברהם וירבה זרעו. (והנה יצחק בירך את יעקב סוף תולדות - "והיית לקהל עמים" לפי שלא ידע עדיין אם יעקב יהיה ראוי להיות ל"גוי" בעצמו ורק אח"כ נתברך יעקב בזאת מפי הקב"ה, הגם שנאמר לרבה בנבואה "שני גויים בבטןך").

ומעתה אחר שיעקב ידע שנתברך להיהפך "גוי" ולפיכך כל זרעו ראוי להיכלל בכרם בית ה', ועוד נתברך ב"קהל גויים" שעוד עתיד כל זרעו להיחלק ולהיעשות עמים נפרדים ולקבל נחלה בפ"ע, ממילא יתבאר שלא בא רק לתת ליוסף נחלת ב' שבטים כדין הבכורה אלא בעצם בא בזה לעשות את שני בניו לשני קהלים לעצמם ולברכם בברכת הריבוי שייעשו כ"א לעם בפ"ע, ולכך הקדים את

פמ"ח ג': ויאמר יעקב אל יוסף אל-ש-די נראה אלי בלזו בארץ כנען ויברך אתי: ויאמר אלי הנני מפרך והרבייתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריו אחזת עולם. וברש"י - בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים, גוי אמר לי על בנימין, קהל גוים הרי שנים לבד מבנימין ושוב לא נולד לי בן, למדני שעתידי אחד משבטי להחלק ועתה אותה מתנה אני נותן לך.

המתבאר מדברי רש"י שברכת ה' ליעקב בפרשת וישלח (ל"ה י"א) - "גוי וקהל גויים יהיה ממך" הוא בלשון עתיד, והיינו שיצאו ממנו אלו נוסף על בניו שנולדו מכבר, ולפיכך הלא רק בנימין טרם נולד ועל כרחך שברכת "קהל גויים" תתקיים בשנים מנכדיו אשר טרם נולדו, שהם עתידיים להיחלק ולהיעשות לשני עמים. ולכך הקדים יעקב את ברכת ה' אליו לדבריו אל יוסף שבא לומר לו שתתקיים בבניו - "ועתה שני בניך וגו' אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי".

אכן הרמב"ן (לעיל י"ז ו') ביאר דלא כרש"י שאין כוונת ה' בברכתו על העתיד להיוולד אלא הכוונה על השבטים כולם שנולדו מכבר שבירכו בהם שיהפכו לקהל עמים. ולדברי הרמב"ן יש לבאר א"כ מפני מה הקדים יעקב את ברכת ה' לדבריו שבא לתת ליוסף כעת נחלת ב' שבטים. ולפי פשוטו י"ל שבא לומר ליוסף הלא ה' נתן לי את הארץ וממילא יש לי את הכח לתת לך ב' חלקים מאחר שהיא שלי. וכן כתב להדיא הרשב"ם - "כלומר מאחר שנתן לי הקב"ה את ארץ כנען הרי ברשותי לעשותך בכור ליטול פי שני שבטים ולכך שני בניך יטלו כנגד ראובן ושמעון".

ויש להטעים בזה דאמנם אע"ג דלא קיבלו האבות את הארץ בפועל (לפי שלא שלם עוון האמורי עד הנה) סו"ס קיבלו הם עצמם את הארץ מידי הקב"ה וזרעם באו וירשו מכוחם אך לא היתה רק הבטחה שיתננה לבניהם, וכדכתיב אצל אברהם "לך אתננה ולזרעך עד עולם" (י"ג ט"ו), "לתת לך את הארץ הזאת לרשתה" (ט"ז י"ז), וביצחק "כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל" (כ"ו ג'), וביעקב "לך אתננה ולזרעך" (כ"ח י"ג). "לך אתננה ולזרעך אחריו אתן את הארץ" (ל"ה י"ב). ומוכח דקיבלו הם גופם את הארץ ובאה לזרעם בירושה ולפיכך חילקה יעקב לטוב בעיניו.

אמנם אכתי זה צ"ב מפני מה נצרך להקדים את כל ברכת ה' אליו שאמר לו "הנני מפרך והרבייתך ונתתיך לקהל

ברכת ה' "ונתתיך לקהל עמים" שמכוח זה בירכו שיתקיים בשני בניו, ולא הזכיר את מה שנתברך שיעשה גופו לעם לפי שאינו נוגע לברכתו.

ולכך אח"כ בירך את מנשה ואפרים בפ"ע מה שלא בירך את שאר בני גילם, לפי שבזה נתן להם מעמד של שבט וקהל נפרד בתוך עם ה' - "ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק" ונתן להם את ברכת הריבוי - "וידגו לרב בקרב הארץ". וכן אמר אח"כ ליוסף "ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים", והיינו כנ"ל שעשאם לשני עמים שיתרבו כ"א לעם בפ"ע.

(ויל"ד בכל הנ"ל דלכאו' תליא בפלוג' דאמוראי סופ"ק דהוריות, דלחד מ"ד נעשו אפרים ומנשה לב' קהלים לכל דבר והיו ב' שבטים ולחד מ"ד לא חילקם יעקב אלא לנחלה ולדגלים אך לשאר דברים הוו שבט אחד, ונמצא להמ"ד השני דיעקב לא בא לחלקם לב' קהלים אלא רק לתת ליוסף נחלת ב' שבטים כחלק בכורה וכדיליף התם מקראי - "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" לנחלה הוקשו ולא לדבר אחר, ונמצא דהביאור הנ"ל מתאים לפי המ"ד הראשון).

פמ"ט ג': ראוּבֵן בְּכָרִי אֶתָּה וְגו' יֵתֵר שֶׁאַתָּה וֵיתֵר עֵז. וברש"י - יתר שאת ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים, ויתר עז במלכות וכו' ומי גרם לך להפסיד כל אלה "פחו כמים" הפחו והבהלה אשר מהרת להראות כעסך כמים הללו וכו'. ועוד מוסיף באונקלוס שהפסיד בזה גם את חלק הבכורה, והוא מקרא מפורש בדברי הימים (א' ה' א') "ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף בן ישראל וגו'", והיינו שהפסיד מליטול ב' חלקים בירושת הארץ וניתנה ליוסף שלקח ב' חלקים לאפרים ומנשה.

ויש לעיין דאף אם ניטלה הבכורה מראובן מדוע ניתנה ליוסף ולא לאחד מבני לאה הבאים אחריו, ואם נאמר שאין ראוי לתת הבכורה למי שאינו בכור א"כ מדוע זכה בה יוסף, ואם נאמר שהטעם מצד שיוסף היה בכור לרחל אמו אשר היא עיקר הבית ונחשב כבכור ליעקב אביו א"כ מדוע קיבל את הבכורה דוקא בגלל חטאו של ראובן.

ובענין הכהונה והמלכות הנה אחר שהפסידן ראובן היה ראוי שיזכה בהן הבן שאחריו, אכן גם שמעון ולוי נדחו בקינטורים (כמ"ש רש"י מ"ט ח') משום מעשה שכס ומכירתו של יוסף ולכן זכה יהודה במלכות (ולא נדחה משום מעשה תמר אחר שהודה ולא בוש וקיים שלוש נפשות בישראל). אך צ"ע מפני מה זכה לוי בכהונה ולא נדחה בפניה כמו שנדחה מן המלכות ומה נשתנה משמעון אחיו.

והאור החיים הק' כתב כי נתנה מלכותו של ראובן ליהודה שמחמת ההודאה של יהודה גרם לראובן להודות, והכהונה שנתנה ללוי זכה בה לאחר זמן באמצעות מעשיו כאומר

לאיש חסידך אשר ניסיתו במסה. ויש לעיין בדבריו שהלא כל הניסיונות שנתנסו בני לוי היה לאחר שכבר זכו אהרן ובניו בכהונה (לפי שפרשת תצוה שמדברת בכהונת אהרן נצטוה בה משה לפני חטא העגל), ומה שהפסידו בכורות ישראל הוא את הלוייה ולא את הכהונה שהיתה לאהרן ובניו. ועוד יש לתמוה לדבריו במש"כ רש"י לקמ' (מ"ט ז') שיעקב עשאו לשבטו של לוי מחזור על הגרנות לתרומות ולמעשרות, ומשמע שמעיקרא עמד לוי לכך ע"י יעקב אבינו.

והנראה לבאר בזה דהנה חלק הבכורה הוא מצד עונש והפסד לראובן שניטלה ממנו בכורתו וניתנה ליוסף (וניתנה דוקא ליוסף לפי ששניהם היו ראויים לבכורה וכאשר חטא ראובן ניתנה ליוסף שגם הוא נחשב בכור), אמנם כהונה ומלכות אינו בתורת הפסד ועונש אלא מצד שחטאו נחשב לפגם במעלתו (בדקות לפום דרגא דיליה) ונמצא בזה שאינו ראוי למעלת הכהונה ולמעלת המלכות. ויתבאר דהנה מצד המלכות נצרך שיהיה ראוי למידה מיוחדת של שליטה בטבעו ובדחפיו וכאשר הלך אחר פחו כמים מחמת כעסו הפסיד את מעלת המלוכה, וכמו"כ שמעון ולוי שהלכו אחר מידת הכעס והנקימה בשכסם וביוסף ולא נתגברו על אפם (לפום דרגתם) הפסידו את מעלת המלוכה. ולעומתם יהודה נתעלה להתגבר על טבעו ובושתו להודות במעשה תמר ע"מ שלא להפיל נפשות לכבשן האש וכוזה הוכיח שראוי מצד מעלתו למלוכה, וכפי ששולט על טבעו ורצונותיו כמו"כ ראוי לשלוט על זולתו.

אמנם יש להורות שחילוק יש בין שמעון ללוי ולא שוו בענין זה, דיש לומר שעיקר מידת הכעס היתה בשמעון אך לוי לא היה בו מצד עצמו אלא שנגרר אחר שמעון אחיו כאשר היה עמו, וכל חטאו נעשה תמיד כאשר היה עמו יחד הן במעשה שכס והן במכירתו של יוסף שנאמר בו "ויאמרו איש אל אחיו וגו' לכו ונהרגהו", אמנם שמעון היה העיקר שהוא זה שאמר ללוי והוא שזרק את יוסף לבור כמ"ש רש"י (מ"ב ל"ד) ולכן אסרו יוסף לשמעון לבדו בבואם למצרים. ולכן קיללם אביהם יחד "שמעון ולוי אחים" וגם הפרידם זה מזה שלא יהיה לוי במנין השבטים ולכן לא יהיו יחד לפי שע"י כך נתקלקלו, ונמצא דכאשר נמצא לוי לבדו אינו מקולקל במידת הכעס והנקם.

וכזה יתבאר דלכן יש לחלק בין מעלת הכהונה למעלת המלכות, דאמנם מעלה המלכות הפסיד לוי לפי שבזה שנגרר אחר שמעון בדרך שאינה טובה הוכיח שאינו ראוי למעלת המלכות שענינה שליטה על טבע האדם והתגברות על מידותיו, אבל לגבי מעלת הכהונה אין צריך בה שישלוט על טבעיו אלא רק שיהיו מידותיו נקיות מדברים שאינם ראויים, ולפיכך ראובן ושמעון ששלט בהם הכעס הפסידו את מעלת הכהונה אבל לוי מצד עצמו לא שלט בו מעלות פחותות, ולפיכך כאשר עמד בפני עצמו נעשה ראוי למעלת הכהונה.

מים זכים

זרשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת ויחי

שנשמעו האזעקות, מחמת ברכת החזו"א שאמר שבבני ברק לא יפלו פצצות, - והרי להנ"ל דבר זה תליא בפלוגתא, האם ברכת הצדיק נמשכת גם לאחר מיתתו או שברכתו מסתלקת וכנ"ל.

אכן באמת כבר מרן זצ"ל בעצמו התייחס לפלוגתא הנ"ל במכתב שכתב בזמנו, וכך כתב (אגרות וכתבים דרך אמונה, עמ' קנח): 'בעזה"י ד' כסלו תשע"ג, - כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק (ברכות ט.), ור"ש ס"ל בספרי עקב (ל"ח) אין זה קידוש ה' שדברי צדיקים קיימין בחייהן ובטלין לאחר מיתתן (ולא יתכן כן), וא"כ כשהחזו"א זצ"ל אמר שבב"ב לא יהי פצצות כמו שהעיד הגה"צ רא"צ טורצ'ין זצ"ל, בודאי יתקיים גם היום ואין לפחד כלל, עכ"ל.

- ג -

והנה מרן זצ"ל נקט, שאע"פ שנחלקו ר"י ורשב"י, האם לאחר שהצדיק מסתלק מן העולם ברכתו ג"כ מסתלקת מהעולם, או"ד דברכתו נשארת בעולם גם לאחר מיתתו של הצדיק, אך מ"מ לעניין 'למעשה' יש לנקוט כדברי רשב"י, שהברכה נשארת בעולם גם לאחר מיתתו של הצדיק וכנ"ל.

ולכאוי' צ"ע טובא בזה, דהנה איתא בגמ' (ב"ק פ.), שרב אדא בר אהבה אמר, שאשתו של רב הונא (שקראו לה 'חובה') תקבור את בניה, - ומספרת הגמ' שאכן: 'כולה שניה דרב אדא בר אהבה לא אקיים זרעא לרב הונא מחובה' ע"כ, - ומשמע מדברי הגמ', שלאחר מיתת רב אדא בר אהבה, שוב הי' לחובה זרע שכן התקיים ולא מת.

ולכאוי' נראה מבואר בזה, דלמעשה ההנהגה משמים היא כדעת רבי יוסי ורבי אלעזר בר"ש, שס"ל שזהו גופא קידוש ה' שכל זמן שצדיקים בעולם ברכה בעולם וכאשר נסתלקו צדיקים מן העולם נסתלקה ברכה מן העולם, - ולדעתם י"ל דה"ה גם בקללת צדיק, שזהו גופא קידוש ה' שהקללה של הצדיק פועלת רק בחיי חיותו, וכאשר מסתלק הצדיק קללתו ג"כ מסתלקת, בכדי שכולם יראו בבירור שדבריו הם אלו שגרמו עד עתה לברכה או לקללה שהייתה בעולם.

וא"כ לכאוי' צ"ע מזה על מה שכתב מרן הגר"ח"ק זצ"ל שלעניין 'למעשה' יש לנקוט כדברי רשב"י, שהברכה נשארת בעולם גם לאחר מיתתו של הצדיק, ולכן אמר מרן

ויכל יעקב לצות את בניו... ויגוע ויאסף אל עמיו: ... ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף... ויאמר אלהם יוסף אל תיראו... ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם... (מט, לג - נ, כא).

הנה ידוע ומפורסם, שבמלחמות שעברו על יושבי ארץ ישראל ר"ל, כאשר שוגרו טילים לאיזור גוש דן, מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל הורה, שבבני ברק אין שום צורך ללכת למקלטים בעת שנשמעו האזעקות, כיון שהחזו"א אמר שבבני ברק לא יפלו פצצות!

ויש לפלפל טובא בזה, ע"פ המבואר בפרשה דידן, וכדלהלן.

- א -

דהנה איתא בחז"ל, דלאחר שיעקב אבינו ירד למצרים ובירך את פרעה, פסקו שני הרעב, - ובספרי (עקב פ"ב) הובא שנחלקו רבי יוסי ורשב"י, האם לאחר שיעקב אבינו מת חזרו שני הרעב, - שרבי יוסי אמר שלאחר מיתת יעקב חזרו שני הרעב.

[ור' יוסי למד זאת ממה שנאמר 'ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם וגו', ואומר (מה, יא) 'וכלפלתי אתך שם', מה כלכול האמור להלן בשני רעבון הכתוב מדבר, אף כלכול האמור כאן בשני רעבון הכתוב מדבר].

אך לדעת רשב"י, הברכה של יעקב אבינו המשיכה להשפיע ברכה על ארץ מצרים גם לאחר מיתתו (ולא היו עוד שני רעב), משום דאין זה קידוש ה' שדברי צדיקים יהיו קיימים רק בחייהם, ויתבטלו לאחר מיתתן.

והובא שם עוד, שרבי אלעזר ברבי שמעון אמר לגבי המחלוקת הנ"ל: רואה אני את דברי ר' יוסי מדברי אבא, משום שזהו גופא קידוש ה', שכל זמן שצדיקים בעולם ברכה בעולם, וכאשר נסתלקו צדיקים מן העולם נסתלקה ברכה מן העולם, עיי"ש.

- ב -

הרי לן שנחלקו ר"י ורשב"י, האם לאחר שהצדיק מסתלק מן העולם, ברכתו ג"כ מסתלקת מהעולם, - או"ד דברכתו נשארת בעולם גם לאחר מיתתו של הצדיק.

ומעתה יל"ע מדוע מרן הגר"ח"ק זצ"ל הי' רגיל להורות בפשיטות, שבבני ברק לא הי' צורך ללכת למקלטים בעת

והנה כאן המקום להביא את המעשה הנפלא שהי' בעניין זה, עם מרן הסטייפלער זצ"ל ובנו מרן הגר"ח זצ"ל, כפי שהובא בספר תולדות יעקב (עמ' קכט), כדלהלן.

מעשה באשה שסבלה ממיוחדים בליבה, והרופאים הורו על ניתוח הכרחי, - לאחר חצי שנה של המתנה לתור לניתוח, בדרך לבית החולים ביקש הבעל מהנהג לנסוע דרך רחוב רשב"ם וירד להתברך מפי רבינו, - 'מה פתאום ניתוח?' קרא רבינו, 'אין שום צורך בניתוח, אפשר להאריך ימים בלי ניתוח!'.
הבעל היה המום, אשתו כבר התכוננה נפשית לניתוח, הם בדרכם לבית החולים וכיצד יוכל לספר לה שהכל בטל ומבוטל? - נכדו של רבינו בא לעזרתו, תאמר שרבינו שלח להיוועץ במרן הרב שך זצ"ל, ובינתיים תוכל להכין אותה לשינוי.

והוא עשה כך, הוא עלה לביתו של הגרא"מ שך וסיפר את סיפורו, - 'נו' אמר הרב שך 'הסטייפלער הרי יודע מה נעשה בשמים, ואם אמר שאין צריך ניתוח, הרי שאין בו צורך', - הם קיבלו את ההכרעה הכפולה, וראו זה פלא: האשה התאושה ושבח לתפקד כרגיל.

והמעשה עדיין לא הסתיים, - לאחר זמן רבינו הסטייפלער נפטר, ומאז שבה האשה לחולייה, שוב שב הרישורש בלב, שוב סימני המחלה, והרופאים שבו והמליצו והמריצו לעשות את הניתוח.

פנה הבעל למרן הגר"ח זצ"ל בנו של רבינו, והשיב הגר"ח: יש מחלוקת תנאים בספרי (עקב) האם יש יותר קידוש ה' בכך שלאחר שהצדיק מסתלק גם ברכתו מסתלקת, או שהקידוש ה' היותר גדול הוא בכך שברכת הצדיק מתקיימת גם לאחר מיתתו.

אבל כאן אמר הגר"ח, כו"ע יודו שהברכה של הסטייפלער תמשיך גם לאחר מיתתו, שהרי הסטייפלער בירכה במפורש שתאריך ימים, ואם חלילה לא תאריך ימים תצא ברכתו לבטלה, ולכן כאן הכל יודו שהמחלה לא תשוב עוד, - ואכן האשה הבריאה בשנית! - ונפלא.

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

להקלטת תגובות הערות והוספות
קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

זצ"ל דהברכה של החזו"א שבב"ב לא יפלו פצצות נמשכת גם לאחר מיתת החזו"א וכנ"ל, - דלכאוי צ"ע בזה דהרי נראה מדברי הגמ' שם, שלמעשה ההנהגה משמים היא כדעת רבי יוסי ורבי אלעזר בר"ש, ולא כדעת רשב"י וכנ"ל.

והנראה לומר בזה, דהנה יעו"י שם בתוס' (ד"ה חובה) במש"כ לדון, האם מה שרב אדא בר אהבה אמר על אשתו של רב הונא שתקבור את בניה, הי' זה בתורת קללה, - או"ד דלא הי' זה בתורת קללה, אלא הי' זה כשגגה היוצאת מלפני השליט, עי"ש.

ומעתה י"ל דאי נימא דרב אדא בר אהבה אכן אמר זאת בתורת קללה, אזי יש מקום לדון להוכיח מדברי הגמ' שם, שלמעשה ההנהגה משמים היא כדעת רבי יוסי ורבי אלעזר בר"ש, ולא כדעת רשב"י וכנ"ל.

אך אי נימא שרב אדא בר אהבה לא אמר זאת בתורת קללה, אלא הי' זה כשגגה היוצאת מלפני השליט, אי"כ י"ל דאין הוכחה מהגמ' שם לפלוגתא הנ"ל כלל, כיון שכל מה שמצינו שאפי' שגגה היוצאת מלפני השליט מתקיימת, זה אינו משום שזהו כבודו וטובתו של הצדיק שאפי' השגגה היוצאת מפיו מתקיימת, - שהרי מצאנו בכמה וכמה מקומות, שהצדיק בעצמו ג"כ נפגע מחמת השגגה שיצאה מפיו, ונגרם לו צער רב מחמת השגגה שיצאה מלפני השליט, ואכמ"ל בזה.

אלא הביאור בזה הוא, שלדיבורים היוצאים מפי הצדיק יש כח רב ועצום, עד כדי כך שאפי' שגגה היוצאת מפיו מתקיימת, - ואשר על כן י"ל, שאילו השגגה שיצאה מפי הצדיק באמת לא הייתה מתקיימת להרע, לא הי' בזה שום פחיתות כבוד לצדיק, - וכל הסיבה שלמעשה היא כן מתקיימת ג"כ להרע, זהו רק משום שדברי הצדיק הם כמו אש ששורפת גם בלי כוונה.

ומעתה י"ל דבכגון זה כו"ע יודו, שלאחר שהצדיק הסתלק מהעולם, אזי הקללה שבאה מחמת השגגה שיצאה מלפני השליט ג"כ יכולה להסתלק מהעולם, כיון שלמעשה אין שום פחיתות כבוד לצדיק בכך שהקללה שבאה בשגגה תסתלק מהעולם, ולא שייך לומר ע"ז את דברי רשב"י שאמר, דאין זה קידוש ה' שדברי צדיקים יהיו קיימים רק בחייהם, ויתבטלו לאחר מיתתן.

משום שגם בחיי הצדיק הרי הקללה לא חלה מחמת כבודו של הצדיק כלל, אלא הקללה חלה רק משום שדברי הצדיק הם כמו אש ששורפת גם בלי כוונה, - ולכן אין שום פחיתות כבוד לצדיק ואין חילול ה' בכך שלאחר שהצדיק יסתלק מהעולם גם הקללה תסתלק מהעולם.

ולכן י"ל דא"א להוכיח מהגמ' שם, כיצד למעשה ההנהגה משמים לגבי הפלוגתא של ר"י ורשב"י הנ"ל, - ולכן אמר מרן זצ"ל, שכיון שכדאי הוא רשב"י לסמוך עליו בשעת הדחק, לכן י"ל שברכתו של החזו"א ודאי מתקיימת שפיר גם לאחר מיתתו וכנ"ל, ודו"ק.

בירור הלכה

פרשת ויחי

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

הנידון - גוי העושה פעולה בשבת עבור ישראל ויודע שוודאי לא יקבל שכר ולא טובת הנאה

א' גוי שהגיע מעצמו לעשות דבר שאין בו הנאה חיובית, באופן שהגוי יודע בוודאות שעבור פעולה קלה זו לא יקבל שכר ולא יהיה לו טובת הנאה - האם נחשב שעושה אדעתא דישראל, ויהיה אסור.

ב' גוי שהגיע מחמת שהישראל סיפר לו, לעשות דבר שאין בו הנאה חיובית, באופן שהגוי יודע בוודאות שעבור פעולה קלה זו לא יקבל שכר ולא יהיה לו טובת הנאה - האם נחשב שעושה אדעתא דישראל, ויהיה אסור.

(כגון גוי שעבר במקום ובא לכבות אור או להוריד פיוז, ויודע שעבור פעולה קלה זו לא יקבל שכר, ויודע שלא תהיה לו אח"כ טובת הנאה שהוא לא נשאר במקום זה)

ג'. מדברי הגמ' נראה שאם הגוי עושה עבור הישראל אף שבא מעצמו אסור. (ולחלן יתבאר מהו האופן שאף שהגוי בא מעצמו, אם עשה עבור הישראל יהיה אסור).

גוי המלקט מעצמו עשבים ומאכיל לבהמת ישראל, אין צריך למחות בו

כתב הרא"ש שבת קכ"ב שכמו שהתירו כיבוי דליקה ע"י גוי ואי"ז נחשב שהישראל נהנה. התירו נמי אם הגוי מלקט עשבים מעצמו ומאכיל לבהמת ישראל, דכל שאין לישראל עצמו הנאה חיובית אי"ז נחשב שהישראל נהנה, ואם הגוי עושה מעצמו מותר. וברשב"א שבת קכ"ב חלק על הרא"ש וכתב דאין ראייה מדליקה דרק בדליקה התירו. ובשו"ע סימן שכ"ה י"ג פסק כהרא"ש.

עולה דלהלכה (לומדים מכיבוי דליקה), כל שהגוי עושה מעצמו אם אין לישראל עצמו הנאה חיובית מותר. דסתמא עושה עבור שכר או טובת הנאה.

אף שהגוי בא ועשה מעצמו ע"מ לקבל שכר, אם יש לישראל הנאה חיובית, אסור

איתא במשנה שבת קכ"ב נכרי שהדליק נר לישראל אסור להשתמש לאורו. והק' תוס' מדוע בנר אסור מאי שנא מדליקה דמבואר במשנה קכ"א שאם הגוי עשה ע"ד עצמו מותר. ות' תוס' דכביבוי דליקה אמרינן דהגוי עושה ע"ד דנפשיה דאין הישראל נהנה, אבל בנר שגוף הישראל נהנה לא אמרינן דאדעתא דנפשיה קעביד הואיל והגוי מתכוון להנאת הישראל.

יסוד השאלה באופן שהגוי יודע בוודאות שלא יקבל שכר ולא יהיה לו טובת הנאה, האם נחשב שעושה אדעתא דישראל ויהיה אסור, או כיון שעושה מחמת רצונו ודעתו יהיה מותר.

משנה שבת קכ"א "נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שבייתו עליהן אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששבייתו עליהן". איתא בגמ' דהטעם שצריך למנוע מקטן לכבות לפי שעושה על דעת אביו, ופרש"י "שיודע להבחין שכיבוי זה נח לאביו". ופריך "דכוותה גבי נכרי דקא עביד לדעתיה דישראל מי שרי", ומשני "דנכרי לדעתא דנפשיה עביד". פרש"י "נכרי לדעתא דנפשיה עביד אפי' יודע שנוח לו לישראל הוא להנאת עצמו מתכוון שיודע שלא יפסיד". וברש"י ביבמות קי"ד כתב "עכו"ם אדעתא דנפשיה עביד אפי' בלא ידיעת ישראל העכו"ם מתכוון להנאתו שיודע שיטול שכר".

מבואר מסוגיית הגמ' דאף שהגוי בא מעצמו לכבות דליקה ואין בזה "איסור אמירה לגוי", ואין בזה "איסור הנאה", מ"מ אם הגוי עושה עבור הישראל יש למחות בידו. ורק אם הגוי עושה מחמת דעתו שחושב שיהיה לו שכר או טובת הנאה מותר.

עולה מסוגיית הגמ' א'. דחוץ מ"איסור אמירה לגוי". "ואיסור הנאה". "ודין מחאה" (כשהגוי עושה בבית הישראל). יש איסור נוסף אם הגוי "עושה עבור הישראל".

ב'. מבואר עוד שבד"כ כשהגוי בא מעצמו אנו דנים שהגוי עושה אדעתא דנפשיה דחושב שיקבל שכר או טובת הנאה, ולכן מותר.

מבואר בתוס' דאם הגוי עושה מלאכה שיש בה הנאה חיובית (כחדלקת הנר) אף שעושה ע"מ לקבל שכר אי"ז נחשב שעושה ע"ד דנפשיה. ורק אם הגוי עושה מלאכה שאין בה הנאה חיובית (ככיוי דליקה) ע"ד דנפשיה מותר. והביאור דבאמת אף שהגוי עושה ע"ד עצמו ע"מ לקבל שכר, ס"ס הוא עושה פעולה עבור הישראל, ולכן אם יש לישראל הנאה חיובית אין מועיל מה שהגוי עושה ע"מ לקבל שכר. אולם אם אין לישראל הנאה חיובית, היות שהגוי עושה ע"מ לקבל שכר, הרי"ז נחשב שעשייתו היא ע"ד דנפשיה.

עולה דאף שהגוי בא ועשה מעצמו ע"מ לקבל שכר, מ"מ באופן שיש במעשהו הנאה חיובית, אסור. (ובכה"ג חוץ מהאיסור הנאה" יש גם חיוב למחות בו).

התבאר - א' אם הגוי עושה כדי לקבל שכר, ואין לישראל הנאה חיובית, מותר.

ב' אם לישראל יש הנאה חיובית אפי' אם הגוי עושה כדי לקבל שכר, אסור.

ג' מבואר בגמ' דסתם גוי המגיע מעצמו, אנו דנים שהוא עושה אדעתא דנפשיה שחושב שיקבל שכר או טובת הנאה, ומותר.

ד' משמעות דברי רש"י שאף אם הגוי בא מעצמו, מ"מ אם עושה בשביל הישראל, אסור.

טעם האיסור שהגוי עושה (מכבה) עבור

ישראל

טעם "איסור אמירה לעכ"ם" - יש שכתבו דהוא משום די ששליחות לגוי לחומרא. ויש שכתבו דאינו מדין שליחות דאין עצם המלאכה אסורה, דהאיסור הוא מה שלא שבת, אלא שגזרו חז"ל דהוא נראה כשלוחו.

טעם "איסור הנאה" - רש"י בביצה כ"ד כתב שלא יהנה ממלאכה שנעשתה ביו"ט. ותוס' שם כתבו שלא יאמר לגוי לעשות לו ביו"ט.

טעם האיסור שהגוי עושה בשביל ישראל - א' היה מקום לומר דאסור משום שמכבה בביתו של ישראל ויחדהו שציווהו לעשות בשבת. אולם לכאורה משמעות הגמ' שגם שמכבה חפצי ישראל שאינם ברשותו, אסור.

ב' היה מקום לומר דאסרו משום דחששו שאם הגוי עושה בשביל ישראל, יבוא הישראל להגיד לגוי לעשות עבורו ויעבור על איסור "אמירה לעכו"ם". (ובגר"ז ובאבנ"ז הוכיחו שא"א לומר כן, ע' להלן).

באמת מצאנו באחרונים שהתקשו מהו האיסור כשהגוי עושה ע"ד הישראל, דאם יסוד האיסור של "אמירה לעכו"ם" היא מחמת שליחות, מדוע שהגוי עשה מעצמו ולא נשלח ע"י הישראל, אם עשה עבור הישראל יהיה אסור, מה שייך שליחות בזה.

בגר"ז אורח חיים קונטרס אחרון סימן רס"ג כתב דגם בגוי שבא מאליו ה"ה אסור מדין שליחות.

(ובשו"ת צ"צ או"ח כ"ט התק' בכוונת הגר"ז כיצד יהיה שליח בלא אמירה, ועיי"ש שהאר"ך בזה וביאר דהוא מדין זכין).

באבני נזר בשו"ת חלק אורח חיים סימן מ"א כתב שהוא אסור חדש, וכמו שקטן ובהמה שעושים עבורו אסור, ה"ה אסור לגוי לעשות עבורו.

(ז"ל "על כן נראה לי בדעת הר"ן ז"ל דתרי גוויי איסורים יש בגוי העושה מלאכתו של ישראל בשבת. הא' משום שליחות דלחומרא יש שליחות לנכרי. הב' דאפילו הגוי עושה מאליו בלא צווי ישראל כל שעושה לטובת ישראל בלי שיצפה לתשלום גמול אסור. ודבר זה מוכח מדהקשה הש"ס דף קכ"א בדליקה דכוותה נכרי בעושה לדעת ישראל מי שרי. ופרש"י עושה לדעת ישראל שיודע שנוח לישראל...ודבר זה אינו משום שגוזרין שיאמר להגוי, דאם כן מה משני הש"ס נכרי אדעתא דנפשי' עביד. דלענין גזירה שמה יאמר לו אין חילוק בין עושה הגוי בחנם או בשכר...אלא דבעושה לדעת ישראל מדינא אסור מדרבנן שהרי איסור מחומר אפילו בבהמת גוי הרי דאסור משום שהבהמה עשה על דעתו. וכן אסרה תורה בקטן עושה על דעת אביו. היינו שהקטן עושה מחמת שיודע שח לאביו...על כן בגוי עושה על דעתו, הגם שלא דמי לבהמה וקטן שאין להם דעת עצמם כלל. מכל מקום ה' אסור מדרבנן. ולא משום שליחות שהרי אין ישראל שולחו ומצוהו כלל. רק שהנכרי עושה על דעתו אסור").

בתוספת שבת סימן רמ"ג בהקדמה אות ג' דכתב דחז"ל אסרו אף בגוי העושה מאליו אף שאינו שלוחו משום גזירת אמירה דנראה כשלוחו.

באמת משמעות הגמ' דהא דבגוי אסור הוא מאותו הטעם שבקטן אסור ועולה דאסור מפני שעושה לדעת הישראל. (דאחר שהגמ' ביארה דהטעם שקטן אסור מפני דעושה ע"ד אביו. הק' הג"מ "דכוותה גבי נכרי". מבואר דזה שהגוי עושה ע"ד הישראל זה סיבה לאסור).

ונראה ההבנה בזה, שכל ענין ענין "אמירה לעכו"ם" הכולל בתוכו "איסור אמירה", ו"איסור הנאה" ו"חובת מחאה" הוא מטעם דחז"ל לא רצו שגוי יעשה מלאכה עבור ישראל. והיסוד להתיר הוא אם הגוי עושה לדעת עצמו.

מה הדין באופן שהגוי יודע שלא יקבל

שכר ולא יהיה לו טובת הנאה

מעתה יש לדון בתרתי - א' גוי שהגיע מעצמו לעשות דבר שאין בו הנאה חיובית, באופן שיודע בוודאות שעבור פעולה קלה זו לא יקבל שכר ולא יהיה לו טובת הנאה - האם נחשב שעושה אדעתא דישראל, ויהיה אסור.

ב' גוי שהגיע מחמת שהישראל סיפר לו, לעשות דבר שאין בו הנאה חיובית, באופן שיודע בוודאות שעבור פעולה קלה זו לא יקבל שכר ולא יהיה לו טובת הנאה - האם נחשב שעושה אדעתא דישראל, ויהיה אסור.

באמת משמעות הגמ' בסוגיא בכיוי דליקה דסתם גוי שהגיע מעצמו לעשות דבר שאין בו הנאה חיובית אמרין דהוא עושה ע"ד לקבל שכר, ומותר.

אולם אכתי יש לדון באופן שהגוי יודע בוודאות שלא יקבל שכר האם הדין שונה. לעיל הבאנו דרש"י מבאר את ת' הגמ'

"דנכרי לדעתא דנפשיה עביד" שהגוי עושה ע"מ לקבל שכר או טובת הנאה.

וכן משמע בר"ן על הרי"ף שם שההיתר כי הגוי עושה ע"מ שיהיה לו רווח. (ז"ל "נכרי אדעתא דנפשיה קא עביד, כלומר שכל שהוא בן דעת אפילו כשהוא מכוין להנאתו של ישראל אדעתא דנפשיה מיקרי לפי שהוא שוקל בעצמו שראוי לו לעשות כך מפני שישתכר בו עכשיו או לאחר זמן").

משמעות רש"י והר"ן דבנידון דידן שהגוי יודע שלא יקבל שכר ולא יהיה לו טובת הנאה, ועושה כדי לעזור לישראל, יהיה אסור.

באמת לולי דברי רש"י, היה אפשר לבאר דכוונת הגמ' בת' לחלק בין קטן לגוי, דקטן עושה ע"ד אביו ולכן ה"ה כשלוחו, משא"כ גוי "אדעתא דנפשיה עביד" פ' היות והוא גדול ה"ה עושה מחמת רצונו ולכן מותר.

ובאמת עד"ז איתא בר' יונתן מלוניל דכתב "א"צ ישראל לומר לו אל תכבה שהרי לדעת עצמו הוא עושה ואינו מתירא מבעה"ב ואין הישראל מזהר על שביתתו, אבל קטן שבא לכבות אין מניחין אותו אם הקטן יש בו דעת שיודע שאביו יקללנו או יכנו לאחר כן כאשר לא כבה חייב האב לומר לו אל תכבה". מבואר מדבריו דלא כרש"י אלא דכל שהגוי עושה מרצונו אף אם אינו מקבל שכר מותר. (ולכאורה בשיטה זו יש לבאר את דעת הב"ח שמתיר רמז בלשון ציון, דיל"ע דאף דא"ז אמירה, מ"מ הרי עושה אדעתיה דישאל).

עולה לדברי ר' יונתן מלוניל, כל שהגוי לא עושה מחמת דמתיירא מהישראל מותר אף שלא יקבל שכר או טובת הנאה. ומיהו להלכה המג"א סימן של"ד כ"ז העתיק לשון רש"י, וכ"כ כמה אחרונים, וכ"כ המ"ב בסימן של"ד ס"ק ס"א.

ואכתי לדבריהם יש לדון באופן שהגוי יודע בודאות שלא יקבל שכר האם יהיה אסור.

ומצאתי בשם ספר יסוד יוסף (להגאון ר' יוסף מפוזנא) שכתב דאף שהגוי עושה דבר שאין בו הנאה חיובית, אם הגוי לא עושה עבור שכר או טובת הנאה אלא עבור הישראל, אסור.

("וגם בזה ראיתי שנכשלים...אם חס להם ביותר בחדר קוראים לגוי ואומרים לו שיוציא האש מהתנור, וזה אסור גמור אפי' אם הגוי עושה מעצמו ואם רואה שעושה עבור הישראל צריך למחות בו...כדמשמע בגמ' דאפי' גבי דליקה אם הגוי עושה עבור הישראל אסור להניחו לכבות...ובגוי דעושה ע"ד עצמו דמותר פרש"י דהגוי להנאת עצמו מתכוון. מ"מ אם אנו יודעים שאינו עושה אלא בשביל ישראל אין שומעין לו וצריכין למחות בו כמו קטן, וכ"ש דאסור לקרות לגוי לכבות האש או הנרות דאפי' רואה שעושה מעצמו צריך למחות בו").

באמת סתימת הפוסקים נראה דלא חילקו בזה, דלא זכרו שבגוונא שאין לגוי טובת הנאה יהיה אסור, וגם מסתימת פוסקי זמנינו נראה דכל שהגוי מגיע מעצמו, מותר.

לכאורה בסברא היה מקום לחלק בין גוי שהגיע מעצמו, לגוי הגיע מחמת שהישראל סיפר לו. דגוי שהגיע מעצמו היות והוא ראה בעיה והגיע מעצמו לעזור, אפשר דאף שיודע שלא יקבל שכר מותר, דמה שהוא בא זה מחמת רצונו להושיט יד ולסייע לאדם הזקוק לעזרה. אולם אם הוא הגיע מחמת שהישראל סיפר לו אפשר דבאופן שלא יקבל שכר הרי"ז נחשב שעושה עבור הישראל.

אולם באמת משמעות רש"י, ומשמעות המג"א בסימן של"ד ס"ק כ"ו, והמ"ב ס"ק ס"א, דגם שהגוי בא מעצמו כל סיבת ההיתר הוא מחמת שיודע שלא יפסיד ויש לו טובת הנאה.

באמת יש שינוי לשון ברש"י בשבת, מרש"י ביבמות. דברש"י ביבמות קי"ד כתב "עכו"ם אדעתא דנפשיה עביד אפי' בלא ידיעת ישראל העכו"ם מתכוון להנאתו שיודע שיטול שכר". מבואר דרק אם הגוי עושה ע"מ להרויח ממון או טובת הנאה, מותר. ולפי"ז אם הגוי יודע שלא יקבל שכר ולא יהיה לו טובת הנאה, יהיה אסור.

ומאי דך רש"י בשבת קכ"ב כתב "נכרי לדעתא דנפשיה עביד אפי' יודע שנוח לו לישראל הוא להנאת עצמו מתכוון שיודע שלא יפסיד". אפשר דרש"י כאן פ' קרוב למש"כ הר"י מלוניל, דכל שהגוי עושה מחמת רצונו ודעתו מותר, כיון דהוא בחר מדעתו לעשות דנח לו להראות אדם טוב, ואפשר דאף שהגוי יודע שלא יהיה לו שכר או טובת הנאה יהיה מותר. ובאמת המג"א והמ"ב העתיקו את לשון רש"י בשבת.

אם נימא שכוונת רש"י בשבת ע"ד משנת' אפשר שבנידון דידן אף שיודע שלא יקבל שכר כל שלגוי נח לעזור אפשר דיהיה מותר, ובזה אולי יהיה ביאור להא דלא נמצא בפוסקים להחמיר בזה, וצ"ע.

העולה בקצרה - באופן שהגוי יודע שוודאי לא יקבל שכר ולא טובת הנאה ועושה רק כדי לעזור לישראל האם מותר. התבאר דהמג"א והמ"ב הביאו דברי רש"י שההיתר הוא מחמת שהגוי יודע שלא יפסיד ויש לו טובת הנאה, ולדבריהם בפשטות בנידון דידן יהיה אסור.

ומאי דך התבאר דמסתמת הפוסקים דלא חילקו בזה נראה דאף באופן שהגוי יודע שלא יקבל שכר ולא טובת הנאה, מותר, דכל שהגוי עושה מעצמו מחמת רצונו ודעתו מותר. ולא מצאתי נידון זה בפוסקי זמנינו. ולדינא צ"ע.

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת ויחי התשפ"ג גליון 243

מעלת לימוד המשניות

שאלה: מה היא המעלה הגדולה הקיימת בלימוד המשניות תדיר?

מעלת הלימוד בכללות

א. בראשית מט, כד: "מאשר שבזנה לזבמו והוא יתן מעדני מוכך". במדרש תלפיות (סוף ענף אפור) הביא מספר מזבח יעקב (דף י"ח ע"ב) בשם האריז"ל, שאשר היה עוסק בתורה ובמשנה יותר מאתיו, ולאחר פטירתו של האדם, כשדנים אותו לגיהנם, קורא האדם לכל שבת ושבת שיצילהו משם, ואין קול ואין עונה, וכשקורא לאשר משיב לו אשר: קראת מימך משנה? אם אומר לו: הן, מיד מוציא אותו (אשר) מגיהנם בזכות המשנה. וזהו שאמר הכתוב 'מאשר שמנה לחמו', ש'אשר' מציל את מי שהלחם שלו הוא 'שמנה' אותיות 'משנה', 'והוא יתן מעדני מלך' לזכות לגן עדן של מעלה, עכ"ל (בקיבור). וכן כתב ה'חפץ חיים' (תורת הבית פרק ו' ד"ה וראיתי) "וראיתי בספרים הקדושים שהפליגו מאוד בלימוד המשניות, מפני שהוא יסוד התורה שבעל פה (וכן הוא בבית הלוי שמות יב, מג), וכתבו (עיין בספר מדבר קדמות א, נא להחיד"א. ובאלף המגן בסוף הספר) ש'אשר בן יעקב' ממונה למעלה על לימוד המשניות, וכל מי שהוא בקי בה – אינו מניחו לראות פני גיהנם. [וזהו שרמזו כאן הפסוק "מאשר שמנה לחמו", 'שמנה' הוא אותיות 'משנה', המרמז שהמשניות הם לחם הנשמה, ומעלה גדולה למי שלימוד המשניות הם כלחמו]. וכשרוצה אדם להיות בקי בעל פה באיזה מסכת או איזה סדר משניות, צריך להתנהג כמו שאמרו (עבודה זרה יט.) על הפסוק 'הון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה', אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות, דהיינו שגורס הרבה יחד בפעם אחת – ימעט (משום שאינו יכול לחזור על לימודו ומשכח), ואם הוא קובץ על יד (דהיינו מעט מעט) – ירבה (את הלימוד שיוכל להתקיים אצלו). ועל כן חוץ מן השיעור שלומד כסדר איזה מסכת או איזה סדר משנה, יראה שיתקבץ אצלו בכל שבוע על כל פנים דף גמרא אחד או איזה פרק משנה להיות בקי בהם בעל פה, ובהמשך הזמן יתקבץ אליו הרבה דפים ופרקים".

ובגמרא (סנהדרין מב.) אמרו על הפסוק " (משלי כד, ו) 'בתחבולות תעשה לך מלחמה'... במי אתה מוצא מלחמתה של תורה – במי שיש בידו חבילות של משנה". ופירש רש"י שמלחמתה של תורה היינו לעמוד על בוריה ועיקרה של התורה, לא שייך באדם שהוא רק מפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד הרבה משניות וברייתות, כי מהיכן ידע את הסוד של התורה, אלא שייך בבעל משניות הרבה, שאם יצטרך לו טעם כאן ילמדנו מתוך משנה אחרת, או אם יקשה לו דבר על דבר, יבין מתוך משניות הרבה שבידו שמימרא זו היא מפלוני ששמענוהו במקום אחר אומר כך, וכדומה, עכ"ד. ומתוך ידיעותיו הרבות יידע ויבין יותר מה שלומד לפניו, 'ומזה ומזה אל תנח ידך' (על פי קהלת ז, יח). **ובפרט** בגלות האחרונה שתיפדה על ידי תיקון לימוד המשניות, כמו שכתב הבית הלוי (שמות יב, מג) "שגאולה העתידה תהיה רק בזכות התורה שבעל פה... וכמבואר בילקוט שמעוני (הושע פ"ח) "אין הגלויות מתקבצים אלא בזכות המשנה... והטעם לזה הוא משום שבית ראשון נחרב בחטא עבודה זרה (ונגאלו בזכות שלא עבדו עבודה זרה בימי המון), ובבית שני... שכיחשו באמונה ובקבלת חז"ל בתורה שבעל פה... ועל כן אינם נגאלים רק בזכות עסק של המשנה שהוא כלל תורה שבעל פה". וכן מפורש בפסוק (איכה ב, יט) "קומי רוני בלילה לראש אשמורות", ופירש התרגום "קומי כנישתא דישראל דשריא בגלותא, עסוקי במשנה בליליא, ארום שכינתא דה' שריא לקבליך", כלומר, קומי כנסת ישראל השרויה בגלות, תעסקי במשנה בלילה, ועי"כ תרימי את השכינה שתקבלך. **ובגמרא** (ברכות ה.) אמרו על הפסוק (שמות כד, יב) "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם", "והמצוה – זה משנה". ואף שבודאי מעלת הגמרא גדולה מאוד, וכדרך שאמרו (סנהדרין כד.) שלכן נקרא התלמוד הזה 'בבלי', משום שבלול הוא במקרא במשנה ובגמרא, ובו יוצאים ידי החובה לשלש בלימודו (הנזכר בקידושין ל.). אבל עדיין יש מעלה מיוחדת בלימוד המשניות, אשר ניתן לשננם בשאר זמנו הפנוי. בפרט שידוע (השל"ה מסכת שבועות) ש'משנה' היא אותיות 'נשמה' ומאירה לאדם את נשמתו, והיא תמצית כל התורה שבעל פה (בית הלוי פרשת בא, וחפץ חיים הנ"ל, וספר פרקי השנה הי"ב, ובלקח טוב אמונה ונחמה עמ' רכג בשם הגרי"ל שטיינמן זצ"ל).

גם על סדר הלימוד של הלילה כתבו בספרים (אור צדיקים ממרה"ם פאפירש עמוד תפילה א, ה, ובסידור האריז"ל של רבי שבעי הנהגת לימוד אחר חצות, והובא בבאר היטב א, ו ובמשנה ברורה ס"ק ט, בקיצור שו"ע ובכף החיים) בשם האריז"ל כמובא באור צדיקים הנ"ל, ש'שיעור משניות קודם לכל דבר, ועל ידי זה זוכה לנשמה, כי משנה אותיות נשמה¹. **ובשו"ת חוות יאיר** (סי' קכד) כתב "לימוד המשניות הוא מובחר, שירגיל אדם את בנו מעת שזכה לקרוא הלכה ברוב הש"ס, שילמד עמו רבו פרק אחד משניות בכל יום, ובפרקים החמורים והארוכים חצי פרק, וישגיח שיחזור תמיד עליהם בלי התרשלות ובלילי ליאות, ובקל יוכל לקבל זה עם לימוד גמרא פרש"י ותוספות, והוא תועלת ותכלית גדול לכל לימודיו אחר כך. ומה גם עתה שזכינו לפירוש הרע"ב שהוא ש"ס ממש... וכן למד הגאון אדוני אבי וצללה"ה עמי בכל יום פרק משניות עם לימודי בבית רבי עד שהגעתי לכלל בחרות בקוראי גמרא פרש"י תוספות בכל הש"ס".

וכן כתב בצוואת הג"ר שעפטל בנו של בעל השל"ה (נדפס בסוף ספר השל"ה, אות כה) "לימוד כל המשניות, אשריכם אם תהיו רגילים בהם ובשמותיהם. וקבלה ביד, שאין אדם רואה פני גהינם מי שהוא בקי במשניות" (וכמו שהבאנו לעיל על אשר בן יעקב שמצילו). **וב'סוד ושורש העבודה'** (ו, ב) כתב "ועשה תורתך קבע, גם שיעור משניות, ויקבל לימודו במשניות פרק ומחצה בכל יום, בכדי שישלים את כל הש"ס משניות בכל שנה, ויעשה גם כן סיום על משניות בכל שנה ביום שמחת תורה". (וכן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל למשך כשבעים וחמש שנה היה עושה את כל סיומי הש"ס בבלי וירושלמי וכו' בערב פסח).

רבי חיים מוואלוז'ין בספר כתר ראש (באות נה) כתב "לימוד וחזרת משניות – סגולה להתמדה ולהבין (את) הפשט... ואשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, וטוב להיות בקי במסכת אחת היטב (יותר) מהרבות בלא כוונה". **והשל"ה** (מסכת שבועות פרק נר מצוה אות יז) כתב: "ואשרי הזוכה למשנה, שיהיו ששה סדרי משנה בפיו שגורים בעל פה, ואז עושה סולם לנשמתו שתעלה למעלה למדרגה כנה, וסימן 'משנה' אותיות 'נשמה'".

ובאמרי פנחס מקוריץ כתב כי 'משנה' בגימטריה 'פרנסה', שעל ידי הלימוד בה מביא לעצמו פרנסה, ע"ש. נמצא שבלימוד המשנה מזין גם את הנשמה וגם את הגוף, ואולי כיון שמזין את הנשמה זה נותן שפע להזין גם את הגוף, שהרי 'אם אין קמה – אין תורה, אם אין תורה – אין קמה' (אבות ג, יז).

הצלה מן המזיקים לאחר הפטירה

המגיד הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל היה הולך לדרוש ממקום למקום, ובדרכים היה משנן משניות, פעמים בתוך הספר ופעמים בעל פה. פעם סיפר שמה שגרם לו זאת, שכאשר היה ילד קטן בתלמוד תורה 'עץ חיים', הוא התחקה אחרי רבו שהיה יהודי ירא-שמים, אפילו בזמן ההפסקה. פעם הוא שמע מעבר לדלת איך שהוא מספר למלמדים איזה דבר, וזה תפס אותו מאוד. הוא סיפר על עצמו שהוא לומד כל הזמן משניות, עד שידועם בעל פה, כי הרב'ה שלו היה גם כן בקי בששה סדרי משנה, ואמר לילדים שמי שנפטר ביום השבת, ועד שיקברוהו יהיה מוטל שעות שתהיה הנשמה בודדת, וידוע שאם האדם יודע ש"ס משניות בעל פה, אין למלאכי חבלה רשות לגשת אליו. ובאמת לבסוף הרב'ה שלו נפטר בליל שבת, והוא זכה שהמשניות יגיננו עליו. ואף רבו של ר' שלום, אותו המלמד שהיה בקי בש"ס משניות, נפטר בליל שבת. **וכך** היה הדבר גם אצל ר' שלום בעצמו, שהמשניות היו לחם חוקו, בליל שבת הוא למד שמונה פרקים ממסכת שבת סעודת הלילה, בבוקר הוא למד שמונה פרקים נוספים קודם סעודת היום, ולפני סעודה שלישית הוא למד עוד שמונה פרקים, וכך כל שבת גמר את כ"ד הפרקים של מסכת שבת (שהם כמו כ"ד קישוטי כלה לשבת המלכה).

סיפר המגיד הרב ישראל מאיר שושן שליט"א שזכה לשמשו שנתיים קודם פטירתו: לאחר האירועים המוחיים שפקדוהו, הוא היה חלוש מאוד, ואף זכרונו לא עבד, עד שלא הכיר אפילו את בתו. אבל כשהייתי בא ללמוד את משניות, הוא היה יושב עם משניות פתוחות, והוא לא הסתכל בהם, אני הייתי מתחיל לקרוא, ור' שלום ממשיך וקורא בעל פה את המשך המשנה. וכך בכל המסכתות בש"ס, אני אומר לו כמה מילים, והוא ממשיך הלאה. **תשעה** ימים אחרונים לחייו, הוא היה ללא הכרה. בלילה האחרון שהוא היה עדיין עם הכרה, הוא שכב עם חמצן (במחלקת 'טיפול נמרץ' בבית החולים 'מעייני הישועה' בבני ברק), בקושי דיבר, הוא רק ראה אותי, הוא עשה לי סימן עם האצבע: משניות... לקחתי משניות 'פסחים', קראתי שתי מילים, והוא המשיך הלאה. עוד שורה, והוא ממשיך. אלו היו המשניות האחרונות שהוא קרא בחייו, ובאותו היום הוא איבד את ההכרה. את הכל הוא שכח, אבל המשניות היו אצלו בדם, הוא התחיל בגיל צעיר, וכך הם נחרטו אצלו ב'גירסא דינקותא'. כמה חשוב לילדים לשנן משניות בהבנה ובעל פה.

היה יהודי בתל אביב – משכמו ומעלה, ושמו רבי ישראל חפץ זצ"ל, הוא נפטר בחורף תשד"מ, בשעה שתיים בצהריים, כבן מאה ועשר שנים. תכננו לעשות את ההלוויה בשמונה בערב, ולקוברו ב'זכרון מאיר' בבני ברק, הדפיסו כבר מודעות. אבל פתאום הבן

¹ **והנה** בכל האחרונים הנ"ל הביאו רק לשון זו, ויש שלמדו מהם שאם רוצים למסור שיעור על משניות או על דבר אחר, תמיד שיעור על משניות עדיף, אבל המעיין באור צדיקים הנ"ל שהוא מקור הדברים, יראה שכתב 'סדר הלימוד באשמורת הבוקר (אחר תיקון חצות), יקרא שיעור משניות קודם לכל", ונמצא שאין כוונתו שלמסור שיעור על משניות הוא קודם ועדיף על כל הלימודים האחרים, אלא שבאופן סדר הלימוד עדיף להתחיל שיעור כלומר זמן מסוים בלימוד המשניות לפני שלומד שאר דברים (ועיין שם שמכל מקום אם הוא מבין בקבלה, יקדים לימוד הקבלה, ואחר כך ימשיך גם בלימודים אחרים). נמצא שאין כאן סדר עדיפות לימוד האחד במקום השני, אלא אופן קדימת סדר הלימוד מה ילמד לפני מה (ועיין כיצא בזה בשו"ת תורת יקותיאל מהגר"י רוזנברג, מהדו"ת ס' ב).

מצלצל מחוץ לארץ, ומבקש בדחיפות להמתין לו עד מחר בבוקר, הוא רוצה להיות בהלוייה ולומר קדיש. המשפחה סירבה, שכן 'אין מלינים את המת', וזה גורם צער גדול לנפטר, כמובא בספרים שבין המיתה לקבורה זה יסורים נוראים². הלכו אל הגרא"מ שך זצ"ל לשאול מה לעשות? הרב שך אמר: בדרך כלל לא ממתנינים, אבל כיון שהכרתיו, ואפילו שהיה עיור בשנים האחרונות, היה יודע המשה חומשי תורה עם תרגום אונקלוס, וש"ס משניות בעל פה. ומקובלני מרבתי שמי שיודע משניות בעל פה, אפשר להמתין עם הלוייתו, כיון שה'נשמה' מתעסקת עם ה'משנה', ואינה סובלת בינתיים. הקבר כבר היה כרוי, והם רצו להדפיס מודעות חדשות לפי היום והשעה שנקבעו מחדש. אבל פתאום אחד הבנים נזכר: אולי האבא השאיר צוואה, הם חיפשו בבית ולא מצאו, עד שבדקו אצל העורך דין, ואכן מצאו שכתב: 'אבקש מאוד בכל לשון של בקשה, נא לקוברני בהר הזיתים בירושלים, ולא במקום אחר'. אילו היו קוברים אותו בלילה בבני ברק, היתה כבר בעיה להעבירו לקבר בהר הזיתים. ועל ידי לימוד המשניות זכה גם שיקיימו את צוואתו האחרונה.

ומסופר על חסיד אחד תלמיד חכם גדול ששאל את ה'צמח צדק' מלובביץ': מה ללמוד לעת זקנותו? אמר לו: שילמד משניות בעל פה, כי זה מה שצריך לעשות מהמיתה עד הקבורה. לימים, נפטר אותו חסיד בערב שבת, והוצרך לשהות זמן רב בין הפטירה לקבורה, והועיל לו לימוד המשניות.

גדולים שנתעסקו במשניות

גם גדולי ישראל שהיו מתעסקים בלימוד הישיבה בהוויות אביי ורבא, התעסקו גם בלימוד המשניות, וכפי שמספר התוספות יו"ט (בהקדמה) על המהר"ל מפראג "שנתעסק בישיבה והרביץ תורה לרבים במידה הגדולה היא מידת הגמרא, כמפורסם, הדר דרש לרוץ למשנה עד שנתחברו חבורות חבורות, כתות כתות – מלכי, מאן מלכי? רבנן. ומתעסקין יום יום פרק מפרקי במשניות וחוזרין חלילה חלילה, ומאת ה' היתה זאת חוק ולא יעבור, לא בלבד בקהילת קודש פראג אשר בה הדת נתונה מהגאון הנ"ל, כי גם בשאר קהילות קדושות קרובות ורחוקות, קיימו וקיבלו עליהם ללמדם בישראל".

ה'חתם סופר' סיפר לרבו הג"ר נתן אדלר זצ"ל כיצד עזר לו לימוד המשניות, כי פעם באה אליו נשמה אחת לבקש ממנו תיקון, ולא עזבה אותו יום אחר יום, החתם סופר לא ידע מה לעשות, עד שיום אחד אמר לה ה'חתם סופר': קחי את הפרק משניות שלמדתי היום, ותעזבי אותי, ומאותו רגע הנשמה הפסיקה להפריע לו. כששמע זאת רבי נתן – הוא צעק עליו: למה נתת לה פרק משניות שלם, הרי היה מספיק להביא לה משנה אחת, אתה יודע כמה נשמות אפשר לתקן במשנה אחת!

הסטייפלר זצ"ל ועוד גדולים היה להם סדר קבוע ללמוד ח"י פרקים משניות ליום, וכך גמרו בחודש את כל ששה סדרי משנה, עד שידעו אותם בעל פה. וכשנפטר, הגרא"מ שך זצ"ל הספידו שאפילו שהיה הולך בדרך, היו רואים אותו ממלמל משניות. על הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (בעל ה'אגרות משה) מספרים שבשעה שלקחו את הספר תורה עד לבימה, ובין גברא לגברא, היה לומד משניות, והספיק לסיים את הש"ס כמה פעמים מאותם הרגעים שניצל למשניות. הגר"ש וואזנר זצ"ל (בעל 'שבט הלוי') סיפר שבחוץ לארץ לפני השואה היו יהודים סוחרים פשוטים, שכאשר נשאלו: כמה מרחק יש מהכפר הזה לכפר הזה? לא היו אומרים: חצי שעה, או ארבע וחמש קילומטר, אלא היו עונים: זה מרחק של שני פרקים משניות, וזה מרחק גדול של חמשה עשר פרקים וכדומה, כי היו מנצלים את זמנם לשגן משניות.

וכבר זכיתי להכיר אנשים מהשכונה שגומרים ש"ס משניות כבר כמה שנים, ואפילו שבפעם הראשונה הוצרכו ללמוד לאט ולקח להם הדבר זמן מה, במשך השנים נתקצר זמן החזרה, עד שכיום יכולים ללמוד כל פרק בדקות ספורות ולהיבחן על כך, כי במשך הפעמים שמשננים הדבר – כן יקטן אצלו זמן החזרה על כך כידוע.

עילוי נשמה לנפטר

הגדולים לא הסתפקו בזה שלמדו בעצמם, עוד הם ביקשו שילמדו אחרים לעילוי נשמתם, כי 'משנה' הם אותיות 'נשמה' כנ"ל, ומעלה גדולה ללמוד משניות לעילוי נשמת הנפטר, ויש אומרים (ספר נר לאלהיו, דיני ומנהגי יום הוכרון) שכמו שעל ידי לימוד המשנה בחייו מצילו אשר בן יעקב שלא יכנס לגיהנם כנ"ל – כך על ידי שלומדים משניות לעילוי נשמת הנפטר, זהו לחם הנשמה להועיל להצילו מדינה של גיהנם. וב'תורה אור' כתב שלימוד המשניות הוא תיקון גדול יותר מלהתפלל לפני התיבה³, וכן מצינו על גדולים רבים שציוו שלאחר פטירתם ילמדו משניות לעילוי נשמתם, כמו שכתב רבי יעקב מליסא (בעל 'נתיבות המשפט') 'שילמדו עבורי משניות שנה תמימה, וכן ביארצייט לזכות נשמתו, ויהי שרכם כפול מן השמים'. גם בצוואת יסוד ושורש העבודה כתב "שנה ראשונה לאחר

² **הגרצ"פ** פראנק זצ"ל היה אומר, שאם האדם היה יודע איזה יסורים אלו, היה מבקש שיקחו את מיטת חוליו ויניחורו ליד הקבר, כדי שמי שייפטר ישליכוהו לקבר ולא ירבו עליו יסורים אלו. וכיוצא בזה אמר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל (כאיל תערוג ח"ג עניני ברית וכו' עמ' תלא) שבין המיתה לקבורה אדם עובר שבע דינים (כמבואר באבן שלמה להגרא"פ פ"א), ומה טוב לזרוז כמה שאפשר בין המיתה לקבורה כדי לחסוך מדינים קשים אלו, ומה טוב אם שייך תוך שש שעות. וכן כתב בצוואתו (אות ד) 'להשתדל שלא להשהות בין מיתה לקבורה, רק לזרוז שיהיה קבורה הכי סמוך למיתה'. וכן זכה לבסוף להיקבר בתוך שש שעות מעת פטירתו, כמעט שלא בדרך הטבע עקב גודל ההלוויה, שרבות אלפי ישראל הספיקו להגיע.

³ **מעין** מה שכתב ביוסף אומץ (עמ' 331) בכללות שכל התפילות והקדישים שעושים הבנים לאביהם, זה תיקון רק לעמי הארצות, אבל לימוד התורה שלהם מועיל שבעתיים מכל תפילה, ועל ידי כך מכניסים את המת לגן עדן.

פטירתי תשנו שני פרקי משניות בכל יום באיזה חבר דוקא ולא ביחיד, בשביל נשמתי פרק אחד אחר תפילת שחרית ופרק אחד אחר תפילת מנחה, (והוסיף בסימן ה' בכללות 'ותזהרו מאוד בלימוד פרק משניות אחר תפילת שחרית כל ימיכם'). וכן כתב רבי עקיבא איגר "אם אגוע... יודיעו אחר פטירתי בעיתונים עם ההערה שהריני מבקש את תלמידי וחבריי ללמוד במשך השנה הראשונה כל יום פרק אחד משניות לזכות את נשמתי, וכן ביום היארצייט בכל שנה ושנה".

גם הגרא"מ שך זצ"ל כתב בצוואתו "אני מבקש מכל אלו התלמידים היודעים שקיבלו תועלת ממני, הן בתורה והן ביראת ה' והן במידות, שיעשו חסד עמדי וילמדו בעד עילוי נשמתי אפילו משנה אחת או מחשבה אחת של מוסר, והיה זה שכרי". וכן כתב הגרי"א ויינטרוב "כידוע לאחר מאה ועשרים האדם (נקרא) עומד (כי אינו יכול להתקדם במצוות כמו שהרחבנו בויקרא כו, ג 'הליכה בתורה'), והחיים כאן בעולם הם שיכולים לעזור לו על ידי תורה וצדקה, אבקש ממני שקיבל תועלת רוחנית ממני, שישתדל ללמוד בשנה הראשונה לפחות משנה אחת ביום ובהבנה". ולאחר פטירת הגר"ש קסלר זצ"ל – הרב של קרית ספר, אמר רבו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, כי לאחר השבר הגדול הזה, באתי להציע דבר שיהיה טוב לעילוי נשמתי וטוב לכולם, שכל אחד יקבל על עצמו ללמוד בלי נדר משניות כל יום, פרק או לכל הפחות חצי פרק, אבל שיהיה בקביעות כל יום בלי נדר, והיא תועלת גדולה לאדם עצמו, וגם היא זכות לנפטר הגדול, עכת"ד. וכן כתב הגרא"ל זצ"ל עצמו בצוואתו 'אם תוכלו ללמוד פרק משניות...'

על האדם ללמוד בעצמו

אמנם אין לאדם להמתין שילמדו אחרים בשבילו, אלא ראוי לו ללמוד כבר בעבור עצמו, כי מלבד ממה ש'מצוה בו יותר מבשלוחו' ובודאי עדיף שיתקדש עצמו מלימוד המשניות, עוד כולא האי ואולי מנין שבאמת ילמדו בעבורו, וכפי שהביא ה'חפץ חיים' (תומת הדת, פרק 1 בהגהה) בספרו את המסופר על אדם אחד שלמד משניות בשקידה רבה, ושאלו אחד: בשביל מי אתה לומד היום, וכי יש לך איזה יארצייט היום? והשיב: בשביל עצמי אני לומד, כי למה לי שאחרים ילמדו בשבילי, טוב יותר שאלמד בעצמי, ו'אם אין אני לי – מי לי' (אבות א, יד), עכ"ד. כך גם כתב החפץ חיים בספרו שמירת הלשון (ח"ב פרשת וישב) "אם אין האדם בעצמו מזדרו בעודו בחייו ובעודו בכוחו, מי יכול להועיל לו... שהאדם לא יוכל לסמוך על בניו כי אם מעט מן המעט, והעיקר להכין לעצמו צידה לבית עולמו". וכן כתב בשמו תלמידו – המשגיח של ישיבת לומז'ה בפתח תקוה, הגר"א דושניצר (בחלת אליהו עמ' שצא) ש"כיון שבזמן הזה האדם אינו יודע מה יהיה עם בניו אחריו, אם יהיה לו לאחר פטירתו מהם, לכן לכל הפחות צריך שילמד על עצמו פרק משניות בכל יום בעודו בחיים, ויתחזק בזה". ואומרים העולם קל וחומר: אם כוסות רוח אינן מועילות למת (בזמנם כדי להציל את החולה מחוליו, היו מניחים עליו כוסות רוח כדי שישאבו מגופו את החולי, וכפי שאמרו פתגם 'זה מועיל לו כמו כוחות רוח למת' כלומר שאינו מועיל מאומה), ובכל זאת לאדם חי הן מועילות, להצילו מן המות. משניות שמועילות למת, כל שכן שיועילו לאדם חי.

וסיפר רבי יעקב הלפרין זצ"ל – מקורבו של ה'חזון איש' ותמך בו, על יהודי אחד בפולין בן שמונים וחמש שהיה אדם בריא, אבל יום אחד הוא קרא לשני בניו, ואומר להם: יש לי משהו לומר לכם, אני אדם מבוגר, ואני מתחיל לחשוב מה יהיה לאחר שאסתלק מן העולם, ושם בעולם הבא יש מושג של 'ברא מזכה אבא', לכן ברצוני שתתחייבו לי כעת ללמוד בעבורי בכל יום לפחות שלשה פרקים. הבן האחד ראה שהאבא מדבר כל כך ברצינות, לכן הוא הסכים מיד. אבל הבן השני אמר: איני מסכים רק בתנאי שתבוא אתי לאיזה מקום, האבא היה סקרן לאן רוצה בנו לקחתו. הוא אמר לאבא שיקח עמו נר ויבוא, האבא לקח נר ובא, והבן גם לקח נר, הוא לקח אותו למערה חשוכה, כשהגיעו לפתח המערה אמר האבא: מה אתה רוצה ממני, לאן אתה רוצה לקחת אותי? הבן אמר: אם אינך מסכים לבוא, אני לא יוכל להתחייב לך שום דבר. לא היתה ברירה והוא בא עמו, הבן הדליק לו ולאביו את הנר ונכנסו לתוך המערה יד ביד. **האבא** שואל: מה הנך רוצה? לאחר כמה זמן, כיבה הבן את הנר של אביו, האבא נבהל: הוי, חושך. הבן משיב: אבל אצלי יש אור. לאחר דקה, הבן מכבה גם את הנר שלו. ואז נהיה שם חושך אפילה נוראה, בלילה במערה. האבא שואל אותו: מה עשית לי, חושך אפילה, תדליק בבקשה מהר. הבן אמר לאבא: תדליק, גם לך יש נר. אבל האבא אומר: אין לי גפרורים, מה אעשה? תדליק אתה! וכו' וכו' לאחר כמה רגעים האבא מתחיל לרטון: אוי ווי, למה סמכתי על בני, הייתי צריך להביא גפרורים בעצמי. מיד כשאמר זאת האבא, הדליק הבן את שני הנרות ויצא מהמערה ואמר לאבא: סליחה אבא, רציתי שתגיד איך סמכתי על בני, ולא דאגתי על עצמי. דע לך, אתה אמנם בן שמונים וחמש, אל תסמוך עלינו בעת זקנה, ותתחיל אתה לדאוג לעצמך, כי אם אדם לא דואג לעצמו – מי ידאג לו? עד כאן המעשה. ויש לעיין אם על פי ההלכה מותר לצער את אביו לצורך אביו (ועיין מה שכתבנו בשמות כב, כב 'לצער אדם לשם שמים' בענין לקחת את אביו לרופא לצורך כשאביו מסרב ומצטער בכך), אבל את ה'מוסר השכל' ניתן ללמוד מכך, שלא ימתין האדם לבניו, אלא ידאג בעצמו לעילוי נשמתי.

הדברים מזכירים את מה שכתב רבי עקיבא איגר באגרת התעוררות (אגרת ספרים עמ' 1 אות א) "לידי ביתך ישכחוך, (רק) יום לשנה יזכרו את שמך", ולכן אין לו לסמוך על בניו שילמדו בשבילו. ומסופר על יהודי עשיר שהוצרך לנסוע למקום רחוק לצורך פגישה מסחרית שיכולה להניב רווחים גדולים, הוא נסע עם רכבו הפרטי לעבר המקום הקרוב ביותר שניתן להגיע אליו, ומשם עצר מונית שתקח אותו לעבר הפגישה המיוחלת, כשהגיע למקום קרוב ירד מהמונית ופנה לעבר מקום הפגישה, אך דא עקא, כשעבר בכביש הסואן הועף למרחוק על ידי נהג ששעט שם, אך הנהג המשיך בנסיעתו וברח מן המקום. העשיר נפל בחבטה עזה כשהוא פצוע אנוש,

וכך שכב בבית החולים במשך כמה חודשים, במקום זר ומנוכר שאף אחד לא מכירו, הרחק מביתו ואנשי מקומו, בני ביתו שהזעיקו את כוחות הבטחון עשו חיפושים ולא מצאו אלא את רכבו בצד הדרך עם כל המסמכים בתוכו, אך לא השאיר אחריו שום עקבות. בזמנם הקשר עם בתי החולים היה רופף, ובפרט שגם הם לא ידעו מיהו החולה שנמצא אצלם, ולכן בניו הסיקו שמסתמא הוא נפטר, ולכן ישבו עליו 'שבעה' והמשיכו את חייהם. **לאחר** חודשים רבים פקח העשיר את עיניו ולאט לאט התאושש, הוא ניסה לשחזר מה ארע עמו, ולאחר שבועות מספר כשהבין מיום ליום מה שארע עמו, כשהשתקם ויצא מבית החולים, הוא עדיין לא הודיע לבניו את אשר ארע ורצה לראות מה עשו בניו לבטוח עם כל העושר הרב שהשאיר להם, וכמה באמת הם דואגים לו, הוא הלך תחילה לבית הכנסת לראות איזה 'כוללים' הם הקימו לעילוי נשמתו, אך מה נתפלא לראות אחר חיפוש קצר איזה מודעה קטנה בלוח הנפטרים שהציבו בניו לעילוי נשמתו, כשחזר לביתו הוא לא רצה לתת להם שום דבר מכספו, הוא חילק בעצמו ממון רב לצדקה כדי להיות בטוח שכספו הולך לצדקה ולמוסדות התורה. לכן כמה טוב שאדם לא יסמוך וימתין שבניו ילמדו משניות עבורו אלא הוא ילמדם בעצמו. והקדוש ברוך הוא יעזור שנצל את הזמן ללימוד המשניות ונדע את כל התורה ונגדל ונפרח כראוי, וגם בנינו אחרינו ילמדו וישנו בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה ויצאו כולם עובדי ה' באמת.

תשובה: יש מעלה גדולה בלימוד המשניות תדיר, כי מלבד מה שמקדש את הנשמה, עוד מצילנו מן הפגעים, חזן בחייו וזמן לאחר מותו, ועל ידי כך יכול להצליח גם בכל תחומי התורה, ויש בזה גם סגולה לפרנסה וזלזול טוב.

חינת הצדיקים על ידי בניהם

שאלה: האם שייך שאדם ימות ויחשב עדיין כעודנו בחיים?

ב. בראשית מט, לג: "ויאסוף רגליו אל הביטח ויגוע ויאסף אל עמיו". פירש רש"י "ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רז"ל (תענית ה'): יעקב אבינו לא מת". ואלו דברי הגמרא שם (בתוספת פירש רש"י בסוגריים) אמר רבי יוחנן, יעקב אבינו לא מת (אלא חי הוא לעולם), אמר ליה וכי בכדי ספדו ספדיי וחנטו חנטיי וקברו קבריאי (וכי בחינם ספדוהו וחנטוהו וקברוהו כמוכר בפסוק), אמר ליה מקרא אני דורש (ומה שחנטוהו וכו' סבורים היו שמת, אבל זה לא היה אמת), שנאמר (ירמיה מו, כו) "ואתה אל תירא עבדי יעקב... כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים", מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים (כשהוא מקבץ את ישראל, מארץ שבים החיים הוא מקבץ, ולא את המתים שאינם בשבי), אף הוא בחיים (שיביאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו, ורק היה נדמה להם שמת אבל הוא חי), עד כאן. ובפשטות טעם הדבר שנחשב כחי משום שהניח זרע אשר חי בתורה ובמצוות, לכן אף הוא נחשב כחי וכמו שהרחבנו לעיל (באות שגיאה: מקור ההפניה לא נמצא).

תשובה: המניח אחריו בנים צדיקים נחשב כחי אפילו לאחר מיתתו.

מצב האיברים בשעת המיתה

שאלה: כיצד מוטל על האדם לשכב בשעה שנוטה להשיב את נשמתו ליוצרו?

ג. בראשית מט, לג: "ויאסוף רגליו אל הביטח ויגוע ויאסף אל עמיו". פירש רש"י "ויאסוף רגליו – הכניס רגליו". כתב החכמת אדם (שער השמחה כלל קנא, ט) ויזהרו יפה העומדים שם שלא יצא שום אבר ממנו חוץ למטה, כי כל אבר שיצא חוץ למטה בשעת מיתה אינו נכנס עמו לקבורה, ולכן כתיב ביעקב "ויאסוף רגליו אל המטה" ולכן יתקנו המטה בענין זה דהיינו שיעמידו כסאות סביב מטתו, בכדי שלא יוכל להוציא ידיו או רגליו לחוץ, ומכל מקום אם לא עשו כן והוציא אבר, אסור להחזירו, שהרי אסור ליגע בגוסס.

תשובה: צריך להיזהר בשעת הפטירה שכל האיברים יהיו בתוך המיטה ולא יצאו החוצה.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני הפרשה המחכימה: על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה – הזדמנות פעם בחיים' (במעלת אותו היום ושהכל הולך אחר ההתחלה), עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה' (כניל), 'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכה והנהגה לחתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב:40 דקות על הש"ס משניות, וניתן לשומעם בקול הלשון על פי שם 'הרב שילה בן דוד שליט"א – הפרק היומי במשניות', או בקו ישיר שמספרו: 0733,211,612 ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), אמרי שילה – משניות מבוארות (ביאורים ובידורים בשפה ברורה על מסכתות כלים, אהלות, נעים פרה וטהרות), בזאת תבחנו (630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שתשובותיהן במסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בחלב ותערובות יו"ד פז-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים ובידורים, בהירים ומאירים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המשנה המחכימה (על פרקי אבות), הפרשה המחכימה (שבעה חלקים שהם בראשית שמות ויקרא במדבר דברים א' ב' ג', חכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפסוקי התורה בצירוף עובדות והנהגות ומעשים מנסיונות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים ובידורים, ופולפולים בענייני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובענייני המועדים בחודש אלול ותשרי - ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים והושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (כניל בחודשי כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על הנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), שלום רב (שאלת שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשי רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) [אזל לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מעובד ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), תולדות אדם (בענייני גילאים ושנות האדם מקודם לידתו עד אחר פטירתו), תורת עשר המכות (סיכום והערות בענין עשר המכות בדרך הפרד"ס) לפרטים, הארות והערות בטלפון: 02-5864229. בדואר אלקטרוני: BH5864229@GMAIL.COM, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/47 רמות א' ירושלים.

נא לסייע לעלון בנדדים פלוס עבור 'שבט אחים – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

בנת יבנות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א

פרשת ויחי תשפ"ג פמ"ז פל"א 'ויאמר השבעה לי וישבע לו' בענין שבועת יוסף להביא את יעקב אבינו לקבורה באר", האם הוי בכלל נשבעין לקיים את המצוה

על כיבוד אב {ע"ש היטיב עכ"ל.

ד) אמנם לכאורה יש ראי' שבני נח נתחייבו בכיבוד אב מדברי הגמרא בסוף פ"ק דמגילה (ט"ז ע"ב) גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם שכל אותן השנים שהי' יעקב בבית עבר לא נענש שהרי עשרים ושתים שנים יוסף פירש מאביו כשם שפירש יעקב אבינו עשרים ושתים שנים מאביו, ואם אין חיוב לבני נח בכיבוד אב ואם למה נענש, ועי' בספר מרפסין איגרי עה"ת עמ' קפ"ט שעמד בזה, והביא שמרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל תי' בזה, שבהקדמה של רבינו נסים גאון לש"ס מבואר שיש חיוב לבני נח לקיים את כל המצות שהשכל מורה לעשותם, וכן כתב בחזקוני (בראשית פ"ז פכ"א) וכיבוד אב ואם היא מצוה שכלית, וכמו שכתב הגרעק"א (יו"ד סי' רמ"א סעי' ט') שגם עכו"ם בנימוסיהם מכבדים את ההורים ממילא יש בזה חיוב ע"ש.

ה) ועי' מש"כ הנצי"ב בהסכמה לאהבת חסד שיש חיוב לעכו"ם בגמילות חסדים משום שזהו מחיוב האדם וזהו קיומו של עולם (ומה שלא נזכר בז' מצות בני נח עי' בגמרא סנהדרין נ"ח שמצוות של קום ועשה לא קחשיב) וכן כיבוד אב אומות העולם מצווים עלי' בחובת האדם, מכל מקום בני ישראל יש להם ציווי בכיבוד אב מצד דיני התורה וצריכים ללכת בזה ע"פ חוקי התורה ולא לפי דעת האנושי, ונפק"מ בעכו"ם שבא על בת ישראל והוליד בן מן התורה חייב בכבוד אמו יותר מאביו ע"ש, ועי' מש"כ האגרות משה (יו"ד ח"ב סי' ק"ל) לפרש החיוב של בני נח בכיבוד אב וז"ל לכן נראה לענ"ד שהוא מענין איסור כפוי טובה שמצינו בדברי אגדה שהקפיד הקב"ה על אדם הראשון וכן על ישראל, וא"כ הוא דבר האסור השווה בין לישראל בין לבני נח אף שלא מצינו זה בלאוין בישראל ובז' מצות בני נח, משום דהוי כמו שלא נאמר איסור מפורש על מדות רעות וכו' ע"ש.

ו) והנה לפ"ז שחיוב בני נח בכיבוד אב זהו משום חובת האדם ומידות טובות ואינו משום ציווי מפורש הרי שיהי' בזה נפק"מ במקום שנראה שיהי' יותר תועלת בלא הכיבוד אב ליכא חיובא, ויתכן שזהו הכוונה בגמרא בקידושין שדמא בן נתינא קיבל שכר על כיבוד אב אע"פ שאינו מצווה, היינו דווקא בכה"ג שחכמים ישראל

א) בגמרא נדרים (ח.) אמר רב גידל אמר רב מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך, והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא, אלא הא קמ"ל שרי לי' לאיניש לזרוזי נפשי'. ועי' מה שהקשו האחרונים (הפנים יפות ועוד) מדוע הגמרא לא מוכיחה שנשבעין לקיים את המצוה משבועת יוסף, דהרי אחרי שיעקב אבינו צווה להביא אותו לקבורה באר"י כבר יש בזה חיוב משום כיבוד אב ואע"פ כן נשבע יוסף על זה, מוכח שנשבעין לקיים את המצוה, א"כ צ"ב מדוע הגמרא לא מוכיחה שנשבעין לקיים את המצוה משבועת יוסף, ובפנים יפות תי' שהחי' של הגמרא שנשבעין לקיים את המצוה הוא שאע"פ שמושבע ועומד מהר סיני אפ"ה נשבעין, ועל זה אין ראי' משבועת יוסף שהוי קודם מתן תורה ולא הי' בזה קבלה ושבועה אלא חיוב לחוד.

ב) ועי' במדרש רבה במדבר נשא פרשה ט' אות מ"ז שגם בהר סיני הי' שבועה וז"ל הנה דם הברית אשר כרת ד', ואין ברית בלא שבועה וכו' ומנין שבסיני לקחו שבועת האלה שכן כתיב אלא דברי הברית וגו' מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב, הקיש ברית חורב לברית ארץ מואב מה להלן באלה אף כאן באלה וכו' ע"ש, ועי' מש"כ החזו"א יו"ד ס"ב ס"ק כ"ז וז"ל ונראה דאע"ג דהשביע משה וכו' לשמור התורה, מכל מקום אין הדורות הבאים בשבועה ממש אלא ברית ומ"מ הוא כשבועה, אבל אין חייבין עליו משום שבועה דא"כ כל לא תעשה שאין בה מלקות ליתרי בי' משום שבועה ולילקי וכו' אלא נראה הא דהזכירו מושבע ועומד הוא לאו דווקא ע"ש.

ג) והנה בעיקר השאלה לכאורה יל"ע, דידוע מה שדנו האחרונים האם הי' לאבות דין ישראל או דין בני נח, ובז' מצות בני נח לא מוזכר חיוב כיבוד אב, ועי' בגמרא בסנהדרין (נ"ו ע"ב) עשר מצות נצטוו ישראל במרה, שבע שקיבלו בני נח והוסיפו עליהם וכו' וכיבוד אב ואם, ועי' בגמרא בקידושין (ל"א.) לגבי דמא בן נתינא שקיבל שכר על מצות כיבוד אב אע"פ שאינו מצווה ק"ו למי שמצווה ע"ש, ועי' מש"כ האור שמח (ממרים פ"ה הי"א) וז"ל ובן נח ודאי אינו מוזהר על כיבוד אב ואם כדאמר בנזיר (ס"א.) {שבהו"א הגמרא מפרשת שאין נזירות לעכו"ם, משום שאין נזירות אלא במי שמוזהר

למסור נפשם משום קידוש השם, אלא רק משום סברת מאי חזי דדמך סמיק טפי, ממילא רשאים למסור אחד מהם ע"ש, נמצא שיש נפק"מ באיסור לא תרצח בין ישראל לבני נח בצירוף הנ"ל שרק בישראל הדין שיהרגו כולם משא"כ בבני נח ודוק'.

בענין גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב

א והנה בעיקר הדין שהגמרא במגילה מוכיחה ממה שיעקב אבינו לא נענש על השנים שהי' בבית עבר שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, לכאורה צ"ב בזה הרי הכלל שכל מצווה שאינה יכולה לעשות ע"י אחרים דוחה ת"ת (מו"ק ט' ע"ב), ומצוה שיכולה לעשות ע"י אחרים אינה דוחה תלמוד תורה, א"כ מה הפי' בדינא שגדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם, הרי מצות כיבוד הוי כמו שאר מצות לגבי הדין שעוסק במצוה פטור מן המצוה, כמו שנפסק בשו"ע (יו"ד ר"מ סעי' י"ב) שאם התחיל לעסוק בכיבוד אב והגיע לידי מצוה עוברת פטור ממנה אע"פ שאינה יכולה לעשות ע"י אחרים, משום עוסק במצוה פטור מן המצוה, וא"כ לכאורה ה"ה בכיבוד אב לגבי ת"ת יהי' נפק"מ אם יכול לעשותה ע"י אחרים או לא.

ב ועי' מש"כ הפתחי תשובה (סי' ר"מ ס"ק ח') על הדין שגדול ת"ת יותר מכבוד אב ואם, וז"ל היינו דווקא אם צריך לילך חוץ לעיר (כמו סעי' כ"ה) אבל אם הוא בעיר צריך לשרת את האב ולחזור לתורתו כמש"כ בסי' רמ"ו סעי' י"ח לתלמוד תורה שקול כנגד כל המצות הי' לפניו עשי' מצוה ות"ת, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו עכ"ל, ולכאורה צ"ב מה החי' אם נמצא באותו עיר או לא הרי גם באותו עיר בזמן שמשמש את אביו בטל מדברי תורה, וקשה לחלק בין זמן מועט לזמן מרובה, ויש שפי' שהחי' הוא אם הוא נצרך לילך ללמוד בעיר אחרת מרב מסוים איך ללמוד את דרכי הלימוד בזה גדול ת"ת מכיבוד אב, משום שזהו נפק"מ בכל ידיעת התורה שלו, אבל באותה העיר אז כיבוד אב קודם ועדיין צ"ב בזה.

ג ויתכן לחלק באופן אחר, שבכה"ג שנמצא בעיר אז חייב בכיבוד אב משום שנחשב אינה יכולה לעשות ע"י אחרים, משום שיש בזה מניעת כיבוד ששולח אחרים במקומו בזמן שנמצא באותו עיר, אמנם כשנמצא בעיר אחרת אין בזה מניעת כיבוד כ"כ משום שהוא נמצא במקום אחר, והחידוש בזה שאינו חייב להיות בעיר בכה"ג שיש לו תועלת בלימוד בעיר אחרת ורשאי לילך לעיר אחרת אע"פ שמשום כך לא ישמש את אביו בעצמו ויל"ע בזה.

להערות ולתגובות:

ach0504104256@gmail.com

ביקשו ממנו אבנים לאפוד בשרים ריבוא שכר בזה ליכא חיובא לבן נח, משא"כ בישראל שיש ציווי מפורש בכל גוויי יש חיוב.

ז וקצת ראי' ודוגמא לזה, מדברי הנפש החיים (שער א' פכ"א) לגבי מה שקיימו האבות את כל התורה קודם שניתנה שהי' כדי לתקן העולמות, ולא שהיו מצויים בזה מן הדין וז"ל לא שהיו מצויים ועושים כך מצד הדין, דאם כן לא היו מעמידים ח"ו על דעתם והשגתם, אף שהשיגו שלפי ענין שרש נשמתם ההכרח להם לעבור ולשנות אף מקצת מאחת מכל מצוות ד', ולא הי' יעקב אבינו נושא ב' אחיות, ולא הי' עמרם נושא דודתו וכו' עכ"ל.

ח והנה לפ"ז ניחא השאלה מדוע הגמרא לא מוכיחה שנשבעין לקיים את המצוה משבועת יוסף, שמכיון שבני נח לא נצטוו בכיבוד אב, אז אע"פ שחייבים בזה מ"מ אין בזה ציווי מפורש, ובמקרה הצורך ותיקון העולם ליכא חיובא, א"כ פשוט שנשבעין על זה כדי שיהי' חיוב גמור, ואין מזה ראי' שנשבעין לקיים את המצוה שמחויבים בסיני שזהו חיוב גמור בכל מצב, ולכן הגמרא מוכיחה שנשבעין לקיים את המצוה דווקא מהפסוק נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך, ולא משבועת יוסף שנשבע להביא את יעקב אבינו לקבורה באר"י.

ט ושמעתי מהגאון ר' איסר יהודה מלין שליט"א, לחדש שיתכן שגם בז' מצות בני נח גופא, אע"פ שהי' בזה ציווי של ז' מצות בני נח מ"מ אין זה בגדר חיוב ומצוה כמו דיני ומצות התורה שנצטוו ישראל שזהו משום מעלת וקדושת ישראל, אלא שנצטוו בזה מפני תיקון העולם, ות"י בזה את השאלה בדברי הספרי על הפסוק הופיע מהר פארן (דברים פל"ג פ"ב) שבתחילה הלך הקב"ה אצל בני עשו ובני ישמעאל שיקבלו את התורה ושאלו מה כתיב בה לא תרצח לא תגנוב ולא רצו לקבל את התורה, וצ"ב שהרי הם כבר מצויים בזה משום ז' מצוות בני נח, אמנם לפ"ז ניחא שהם לא רצו שיהי' להם ציווי של לא תרצח ולא תגנוב שאז בכל גוויי אין שום היתר, משא"כ בז' מצוות בני נח הוי רק משום תיקון העולם ויתכן שיהי' מקומות שיהי' היתר בזה משום תיקון העולם.

י ויתכן שיש קצת ראי' לזה מדברי המנחת חינוך (מצו' רצ"ו ס"ק כ"ח) שכתב שמכיון שלבני נח אין חיוב לקידוש השם, וגם בעבודה זרה אינם חייבים למסור נפשם, ורק בשפיכות דמים יש להם דין יהרג ואל יעבור משום מאי חזי, ממילא בכה"ג של סיעה של בני אדם שאמרו להם גויים תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג את כולכם, שהדין הוא יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת, ונחלקו ר"י ור"ל מה הדין בייחוד להם אחד האם יהרגו כולם, זהו רק בישראל שיש חיוב מסירות נפש בג' עבירות, משא"כ בגויים שאינם חייבים

בין אדם לחבירו אמשה

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

גליון מספר 17

מצוות ללמד זכות על ישראל

טבת תשפ"ג

תאכל מפירותיו, ואם הצצת וירדת ונהנית ואכלת מפירותיו - סופו של האיש להיכרת מן העולם!

ובספר ראשית חכמה (שער הקדושה פי"ד) האריך הרבה בעוון זה, והביא מעשה מהילקוט, על ר' אבהו ורשב"ל שעלו לקסרין, ואמר ר' אבהו לרשב"ל מה אנחנו באים אל מחוזם של מחרפים ומגדפים, ירד רשב"ל מחמורו ואסף חול ונתן בפיו של רבי אבהו, שאלו רבי אבהו מדוע עושה כך, אמר לו **אין הקדוש ברוך הוא רוצה במי שאומר דלטוריא על ישראל** דכתיב 'אל תראוני שאני שחרחרתי' וכתוב 'אל תלשן עבד אל אדוניו ע"כ'. ובילקוט (רמז סב) אמר הקב"ה למשה רבינו, 'יש בך כח ללמד סנגוריא על ישראל - בזכותך הם נגאלים'.

ובגמ' פסחים (פ"ז:.) אר"י משום רשב"י מאי דכתיב "אל תלשן עבד אל אדוניו". וכתוב "דור אביו יקלל ואת אמו לא יברך" משום דאביו יקלל ואת אמו לא יברך אל תלשן, אלא אפילו דור שאת אביו יקלל ואמו לא יברך, **אל תלשן עבד אל אדוניו** [זה הקב"ה] מנלן מהושע. ופירש"י שנתפס על שהלשין על ישראל ואע"פ שחטאו.

באיזה זכות זכה אברהם אבינו ?

איתא בחז"ל (בר"ר מט, ט) על הפסוק (תהילים מה) "אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלקים שמן ששון מחבירך". א"ל הקב"ה לאברהם **'אהבת צדק - אהבת לצדק את בריותי** (כשהתפלל על אנשי סדום) **ותשנא רשע - מאנת לחייבן**, על כן משחך אלקים שמן ששון מחבירך, מנח ועד אצלך יי דורות **ומכולם לא דיברתי עם אחד מהם אלא עמך**. [ופירש רש"י (בראשית יח כג) שאברהם נכנס לדבר קשות (לקב"ה) ולפיוס ולתפילה. וחזינן שנהג כך אף על רשעים כמו סדום. ויש ללמוד ק"י האיך צריך לצדק את ישראל].

ולסיכום הדברים נביא מה שכתב ביסוד ושורש העבודה (ש"א פ"ח) **'הגמרא והזהר מלאים על כל גדותם במעלת עבודה זו, שרצון הבורא יתברך שילמדו סנגוריא בתמידות על בניו עם קדוש, אף בשעה שאין עושין רצונו של מקום'**.

* * *

עד כאן נתבאר חומרת העוון ללמד חובה על ישראל, ועתה נבאר את גודל חשיבות הענין ללמד זכות על ישראל.

הנה אף שמסברא נראה לכאורה שאין ענין לספר לפני הקב"ה את מעלתם של ישראל, כי הרי הכל גלוי וידוע לפניו ואין דבר נעלם ממנו, וא"כ מה יתן ומה יוסיף במה שאדם יספר לפניו את מעלתם של ישראל ?

שאלה: לכבוד הגליון החשוב אשר בזכותו אנו מצליחים להתחזק ב"בין אדם לחבירו למעשה".

ברצוני להציג בפניכם שאלה: ראיתי באיזה ספר שכותב שאפילו הצדיק הגדול שבדור, אם יאמר דברים רעים על עם ישראל, עונשו גדול וחמור מאד, וברצוני לשאול האם זה נכון, כי לכאורה מסתבר שבאופן שאינו עובר בדיבורו על איסור לשוה"ר או על החיוב לדון לזכות, לא מצאנו שיש איסור לדבר 'דברים רעים על ישראל'.

אמנם שמעתי על הרבה מצדיקי הדורות שהיו מלצי זכות על ישראל, אבל נראה לי שזה רק מנהג חסידים, ואני מבקש האם יש לכם מקורות, אם ישנו איסור ללמד חובה על עם ישראל.

תשובה: כתב רבינו החפץ חיים (שמירת הלשון שער התבונה פ"ז) **'צריך להזהר עד מאוד מללמד חובה על כלל ישראל, כי החטא גדול עד מאוד'**, וכתב פרק שלם בגודל החיוב להזהר בכך, ושכרו של המלמד זכות.

והביא מחז"ל על ישעיה הנביא שאמר "אוי לי כי נדמיתי כי איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב", ואף שלא כיון לבזות את ישראל, רק לומר שאינו כדאי לראות פני השכינה לא מצד מעשיו ולא מצד מעשה העם, ואמרו חז"ל **רצון פה שאמר דלטוריא על בני, וסוף היה שמת בסיבת דבר זה**.

והביא מהזוהר הקדוש (ע"פ התרגום) 'אמר רבי עקיבא **אע"ג שיהיה צדיק גדול מכל העולם ויאמר רע לפני הקב"ה או לשוה"ר על ישראל ענשו גדול מכולם**, שלא נמצא צדיק כאלהו בכל הדור, ומפני שאמר דלטוריא על ישראל דכתיב קנא קנאתי ... כי עזבו ברייתך וגו', **באותה שעה הרע הרבה לפניו**, בוא וראה מה כתוב בו, 'ויבט והנה מראשותיו עגת רצפים' מהו רצפים- אמר הקב"ה כזה ראוי להאכיל למי שאומר לשוה"ר על בני'.

אמר ר' יצחק לא זו אליהו משם עד שנשבע לפני הקב"ה **להורות זכותו של ישראל תמיד**, וכל מי שעושה זכות - הוא מקדים ואומר לקב"ה כך וכך עשה פלוני וכו'. וכתב ע"ז 'מכל זה נוכל ללמוד גודל הזהירות **שצריך כל אדם להזהר בנפשו מללמד חובה על ישראל**, ואדרבה ירגיל עצמו לעורר רחמים ולהזכיר זכותו'.

וכן אמרו חז"ל על משה רבינו שאמר "תרבות אנשים חטאים" ונענש שיצא ממנו שבואל בן גרשום. ובתנא דבי אליהו (פ"ז), בני ישראל משולים ככרם שנאמר "כי כרם ה' צבאות בית ישראל" מכאן היה ר' אלעזר הגדול אומר **בית ישראל שהם כרמו של הקב"ה אל תציץ בו (להביט בו לרעה)**, ואם הצצת בו אל תרד לתוכו, ואם ירדת לתוכו אל תהנה ממנו, ואם נהנת ממנו אל

בין אדם לחבירו

אמשה

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

מה זוכה המלמד זכות לפני הקב"ה

ואיתא בילקוט (רמז תתק"ט) כל המלמד זכות על ישראל **הקב"ה מרוממו בעולם**, דכתיב "ולכן יחכה ה' לחנכם ולכן ירום לרחמכם" (ישעיה ל).

ובחרדים (פס"ו סל"ח) כתב שהמלמד זכות על ישראל לפני הקב"ה, **נעשה מרכבה להאור של היכל הקדושה** שנקרא 'היכל הזכות' ששם מזכירים זכותן של ישראל. והשמירת הלשון (שם) כתב **שעבור זה יהיה אהוב וחביב לפני הקב"ה**.

את מי הקב"ה יותר אוהב

במסילת ישרים (פ"ט) הביא את המעלה הגדולה ללמד זכות על ישראל, וביאר בזה **כי אין הקב"ה אוהב אלא למי שאוהב את ישראל, וכל מה שאדם מגדיל אהבתו לישראל - גם הקב"ה מגדיל עליו**, ואלה הם הרועים האמיתיים של ישראל שהקב"ה חפץ בהם הרבה שמוסרים עצמם על צאנו ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובותם בכל הדרכים... הא למה זה דומה לאב שאינו אוהב שום אדם יותר ממי שהוא רואה שהוא אוהב את בניו אהבה נאמנת, והוא דבר שהטבע יעיד עליו.

האיך לקיים את זה למעשה ?

אהבת ישראל - כמה שיש לאדם יותר אהבה לכל אחד מישראל, כך יותר קל ללמד עליהם זכות, וכמ"כ בראשית חכמה (שער עגוה פ"ד) **'האוהב את חברו לעולם ידון אותו לכף זכות ומכסה על פשעיו**, אבל אם שונא אותו לעולם ידון אותו לכף חובה'.

לב טוב - כתב המהר"ל (נתיבות עולם נתיב לב טוב) שכדי לקיים את המצווה לדון לכף זכות, צריך שיהיה לו 'לב טוב', דמכיון שהוא חפץ ורוצה בטובת חברו, לכן אף אם רואה בחבירו דבר שנראה רע, הוא דן אותו לזכות.

לפרט בפני הקב"ה את המעלות שרואה

כאשר יתבונן אדם במעלות שרואה בעם ישראל, וכגון שרואה אנשים (ובפרט צעירים) לומדים אף בזמנים שלא כולם לומדים (וכגון בשבתות ובבין הזמנים), או אנשים המגיעים לתפילה מוקדם, וכן הקמים לוותיקין, וכן כמה צדקה נותנים עם ישראל, או אנשים המתנהגים מאד בדרך ארץ וכו' וכו'. והוא אומר דבר זה לפני הקב"ה, ומשבח בפניו את האנשים שעושים כן, אף שלפעמים ודאי קשה להם להתנהג כך זכותו בזה גדולה ועצומה.

לע"נ האשה החשובה מרת **אסתר ברכה** ע"ה אשת דודי היקר שיבדלח"ט הגאון רבי אשר אליהו רוזנפלד שליט"א. נלב"ע כ"ב טבת תשפ"ב.

להצטרפות לקבלת העלונים מידי חודש במייל:

T089113355@gmail.com

להנצחות וכן להערות: 08-9113355 מותר ומצווה להפיץ ולצלם

אולם האמת אינה כן, וכמו שמצינו במדרש תנחומא (שופטים ד) "ושפטו את העם משפט צדק", אר"י בן רבי שלום **שיהיו מטיין ומלמדים עליהם זכות לפני הקב"ה**. ממי אתה למד מגדעון בן יואש שבימיו היו ישראל בצרה, והיה הקב"ה מבקש אדם שילמד עליהם זכות ולא היה מוצא, שהיה הדור דל במצוות ובמעשים, כין שנמצא זכות בגדעון שלימד עליהם זכות, מיד נגלה אליו המלאך, שנאמר ויבא מלאך ה' וגו', ויאמר "לך בכחך זה", בכח זכות שלימדת על בני, הוי "ושפטו את העם משפט צדק" שיהיו מלמדים זכות על הדור. וכן במסילת ישרים (פ"ט) הביא את החז"ל הזה, וכתב ללמוד מכאן שהמצווה מוטלת על כל חסיד ללמד **סגוריא על הדור כולו**.

וכן מצינו ביומא (ע"ז). לענין גבריאל בעת שעמד חוץ לפרגוד ועורר זכות על ישראל, השיב הקב"ה **'מי הוא זה שמלמד זכות על בני'**, והכניסוהו לפרגוד עבור זה.

וכן מצינו בתנא דבי אליהו (פ"ט) שכתב לעורר לפני הקב"ה זכות על ישראל, ואמר 'רבונו של עולם ראה נא בענינו וריבה ריבנו ויעלה עלבנינו לפניך... וזכור כמה... יש בהם בישראל שאין להם פרנסה ועוסקים בתורה בכל יום תמיד... וזכור כמה נערים יש בישראל שעוסקים בתורה בכל יום תמיד, וזכור כמה זקנים יש בישראל שמשכימים ומעריבים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומחמדין ומצפין לישועתך בכל יום תמיד'... עיי"ש עוד אריכות גדולה.

וכתב ע"ז הח"ח 'ומזה **יכול ללמוד כל אדם איך צריך לעורר רחמים לפני הקב"ה על ישראל** בדברים אלו וכו', כי גם היום ישנן זכויות אלו וכו', למי שידע בזמניו את מצב הדל של ישראל, ואף על פי כן יש ברוך ה' הרבה לומדי תורה ומקיימי מצוות והרבה מחזיקי תורה וגומלי חסד ועושי צדקה בכל עבר ופינה'.

מדוע הקב"ה רוצה שנלמד זכות על ישראל ?

אלא שצריך עדיין לבאר הטעם בזה, מדוע באמת הקב"ה רוצה שנלמד זכות על עם ישראל, כיון שהוא כבר יודע את הכל.

וכתב הפלא יועץ (ערך סגוריא) 'ידוע שהקב"ה חפץ שילמדו סגוריא על ישראל על הכלל ועל הפרט, **והטעם בזה כי כל אשר ידבר האיש עושה רושם ומעורר פמליא של מעלה**, אם מעורר קטגוריא מעורר המקטרגים, **ואם מדבר סגוריא מעורר סגוריים ודבריו עושים פירות**... וביותר צריך להיזהר כשאדם נתון בצרה, ללמד עליו סגוריא, ושלא להזכיר עוונותיו'.

וביסוד ושורש העבודה (ש"א פ"ח) כתב 'כמו שאב הרואה שבנו אינו הולך בדרך טובה, רצונו שילמדו עליו בני אדם תמיד סגוריא וידונו אותו לכף זכות, ואם ישמע אדם שילמד עליו חובה, דבר זה הוא על אפו ועל חמתו, **כל שכן בהבורא ית"ש שהוא טוב ומטיב, שרצונו שילמדו על בניו סגוריא ולדון אותם בתמידות לכף זכות**, ושכרו שידונו אותו מהשמים לזכות'.

תורה דיליה

קווים לדמותו ופרקי תורה ודעת

של פאר עולם הישיבות בליטא

תלמיד מובהק ל'ברכת שמואל' ומעתיק שמועתו

מנחיל התורה על אדמת אמדיקה

הגאון הגדול רבי אליהו חזן זצללה"ה

ראש ישיבת תורה ודעת

מחבר ספרי דברי אליהו

נלב"ע י"ב טבת התשמ"ב

הרה"ג ישי לסר

זכתה אדמת אמריקה לקלוט גדולים וטובים מבחירי עולם הישיבות פליטי השואה, כאשר הם משתקעים בה ומקימים בה ישיבות מפוארות, ומעבירים את התורה שקיבלו מראשי הישיבות של הדור הקודם. אחד מדמויות ההוד הללו הוא הגאון רבי אליהו שמחה חזן זצ"ל, ראש ישיבת תורה ודעת. רבי אל"ה - חניך ישיבות טלז, מיר, ובעיקר קמניץ, היה נחשב כאריה דבי עילאי - עילוי נפלא שבני הישיבות מתאווים לדבר עמו בלימוד, ורבותיו משתעשעים בו. ניצל מן המלחמה והגיע לקנדה ולאחר מכן לארה"ב, שם הקדיש את חייו להעמדת תלמידים בדרך הקדושה המסורה לו מרבו המובהק מרן הברכת שמואל, כאשר הוא נחשב לבר סמכא בבירור והסברת שמועותיו וחיידושו העמוקים של רבו. את כל כוחותיו העילויים ואת מרחבי ידיעת התורה דיליה, כבש וצמצם לכדי מה שיועיל ויגדל את תלמידיו. בכך ראה את ייעודו כפי שמלמל לאחר שהתעורר מעלפון בזמן מחלתו: "איך ויל נאר אז מיינא תלמידים זאלען שטייגען" (-רצוני הוא רק שתלמידי יתעלו בלימודם).

במאמרנו ליקטנו אודותיו פניני חיים והדרכות בלימוד, מתוך הספר 'גאון התורה' שיצא אודותיו ע"י בני המשפחה, תשו"ח להם.

אליבא דרבי שמעון

רבי אליהו שמחה הלוי חזן נולד בשנת תרס"ד בעיירה בריינסק שנודעה לימים כעירו שבה כיהן הגר"ש שקאפ, כרב וראש ישיבה, כשלש שנים אחר לידת ר' אליהו.

מעט לאחר הגיעו למצוות נכנס ללמוד בישיבה אצל הגר"ש, ונודע כנער מופלא בכשרונותיו ואהבת הלימוד.

הטעלזאים

בגיל ט"ו החליט לגלות למקום תורה ושם את פעמיו אל ישיבת טעלז. דודו ר' אלטר ווסר מתאר במאמר את הרוח ששררה בבתי המדרש בבריינסק ביחס לישיבת טעלז: "לפעמים היינו מתקבצים בכנופיא אחת ומשוחחים בינינו

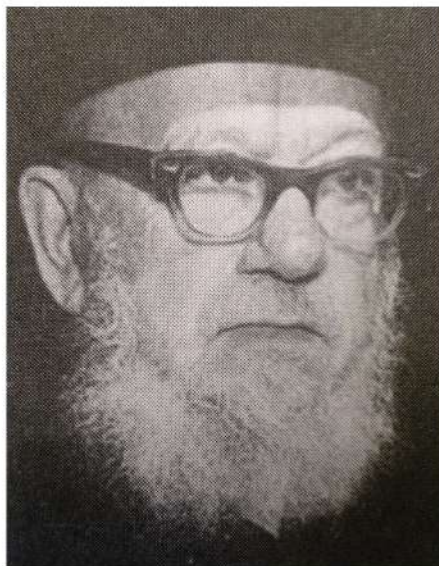
מילים אלו שהיו מהלכות בכל העולם התורני בלויית כבוד והערצה מיוחדת, הגיעו גם לתוך כותלי 'בית המדרש השלישי' בעיר בריינסק ונעשו לחלומם הכי יפה של התורניים הצעירים הנמצאים שם. מתוך געגועים וכיסופים היינו תמיד מדברים אודותן, אודות תפארתה המהוללה ואודות דרך הלמוד המיוחד שלה..."

בנסיונות התקופה

תיאור אודות נסיונותיהם הקשים של בני ישיבה דאז בכלל, והבחור אליהו בפרט, נמצא בפנקסו של אחד מתלמידיו כפי שכתב מפיו:

דרכם של אותם נערים שהשילו מאחוריהם כל הוויית העולם, ובחרו בדרך התורה והדבקות, היתה להישאר בישיבה לתקופות ארוכות,

בנעימות מיוחדת, הנושא היותר אהוב וקרוב ללבנו ולרוחנו, היתה הישיבה הטלזאית. שתי

רבנו בשמחת תלמיד

את ידי העוסקים במלאכה, וטענו שהספר לא יהיה מובן דיו ללומדים. אולם היה זה ר' אליהו חזן שהמריץ אותם להוציא את הספר לאור, באומרו, שאם יהיה דבר מוקשה, הוא יבאר זאת כפי שזוכר ששמע מרבו. וסיים רבי אברהם ארלנגר: זכורני כאשר למדתי פרק כיצד הרגל והיה שם שטיקל 'ברכת שמואל' שהתקשיתי זמן רב בהבנתו. ובהיות שידעתי שרבי אלי' חזן הבטיח שיסייע בעד מי שיתקשה בהבנת הספר, סרתי אליו וביקשתי שיבאר לי דברותיו באותה סוגיא עמומה, ואכן הוא ביאר לי את דברי הברכת שמואל בטוב טעם ודעת, ואף הדפסתי זאת בספרי ברכת אברהם בשמו (ראה ברכת אברהם ב"ק מהדו' תנינא עמ' ז).

'אתם כולכם צודקים'

סיפור נפלא וחשוב שח' ר' אליהו להגר"ח"ש לייבוביץ נכד הגר"ב"ד. פעם לאחר שהסתיים שיעורו של הגר"ב"ד, סערו הרוחות בבית המדרש בין האריות שבחבורה. נוכח ההמולה, ניגש רב"ב לעבר החבורה, ושאל על מה סוערות הרוחות. עניתי לו שאנחנו מתווכחים למה התכווין הראש ישיבה בשיעור שהתקיים זה עתה. רב"ב התעניין איך כל אחד הבין, וסיים באומרו: 'אתם כולכם צודקים, התכוונתי לכל דבריכם אלו'. והוסיף ואמר שרבו הגר"ח אמר שמעודו התקנא בהקצוה"ח שלכל אחד יש את ההבנה שלו בדברי הקצות, ולכל אחד ה'קצות'

מתחמם כנגד אורו של הסבא.

בכבשנו של רבי ברוך בער

התחנה העיקרית בין הישיבות, אליהן הגיע ר' אליה, היתה זו שטבעה בו את חותמה העיקרי, הלא היא ישיבת קמניץ. בשנת תרפ"א הגיע ללמוד אצל הגאון רבי ברוך בער זצ"ל, וחסה תחת צילו כשש שנים, עד שנעשה לתלמידו המובהק. גם בקרב גדולי התלמידים ובני משפחתו של הגר"ב"ד נודע רבי אליהו כפוסק אחרון בהבנת עומק תורת רבו הגדול.

הגר"ב"ד קירב אותו מאד והתבטא עליו "א גיוואלדיגער עילוי". הוא גם אחז ממנו כמי שקלט את דרך לימודו באומרו "רבי אלי' חזן ארויס פון מיר אפרטיגער" - יצא ממני מושלם.

כל מן דין סמוכו לנא

בין כל שוחרי תורת הגר"ב"ד היה ידוע כי רבי אליהו הוא הבר סמכא בביאור כוונת הברכת שמואל, והיה מחזה נפרץ לראות ראשי ישיבות ובני תורה באים לישיבת תורה ודעת כדי לברר אצל רבי אליהו את עומק תורת הגר"ב"ד.

שח הגר"א ארלנגר זצ"ל בעל הברכת אברהם, את אשר שמע מהגר"ח"ש לייבוביץ, שבזמנו התלבטו בני המשפחה איך וכיצד להוציא את הספר 'ברכת שמואל' שנודע בדבריו העמוקים, ובפרט שהיו כאלו שריפו והחלישו

לעתים אף כולל ימי החגים. קשיי הדרך, ונדודי המרחקים, כמו גם הדלות שלא איפשרה נסיעתם, הביאה אותם לכך.

וכך, לכל הפחות עם הגיעם לביתם לאחר עמל כה מפרך, היה מצופה שהם יתקבלו בפנים אוהדות, לצד החמלה. אולם לא כך היתה מנת חלקו של ר' אליהו.

עם הגיעו לעיירה והוא 'ישיבה בוחער' צעיר, נתקל בקבלת פנים קשה: הסנדלר שהיה עסוק אותה עת בתיקון סנדל עור, הפסיק את עבודתו ופנה לעברו: "אליה, מה יהא עם כשרונותיך, וכי לא חבל שתכלה אותם על כמה דפי גמרא... והוריק יאלצו לפרנס אותך..." גם רבים מחבריו שהעריצוהו על כשרונותיו, לגלגו על לכתו לישיבה לארץ לא זרועה...

כמו כן היו שבאו לפתותו. הצעות מגוונות בהן יוכל 'להתקדם' במגוון תחומים בעיירה הוצעו לו. אך כל זה נשכח ממנו בהגיעו הביתה, קבלת הפנים החמה שזכה לה מאמו היה בה כדי למחוק לאלתר את כל אותם יסורי נפש שעבר בטרם נכנס לביתו. במשך התקופה ששהה בעיירתו, הקדיש את שעותיו הפנויות להגות בתורה בבית המדרש המקומי. ומנגד, ממשיכים בני העיירה בשידוליהם... והספיקות החלו להתדפק על קירות לבו.

לכו נרננה לה!

לימים סיפר כיצד גמלה ההחלטה בלבו לשוב לישיבה. היה זה בעת תפילת השבת, והוא פוסע לאיטו בין ספסלי בית הכנסת, כשעיניו מביטות ביושבים. הוא הביט ארוכות באותם עמלי יזע שיושבים במערב, כשהעבודה ניכרת עליהם אף ביום המנוחה. מנגד בקיר המזרח ראה את עמלי התורה, אלו שכל שעותיהם מוקדשות להתעלות בתורה ותפילה ויר"ש, ופניהם קורנות מאושר. אז החליט לעצמו בנחישות: "אליה, אלו עמלים ואלו עמלים. מהי שאיפתך? וכך מתוך ההחלטה האיתנה החל לומר בהתרגשות רבה "לכו נרננה לה" נריעה לצור ישענו" - אכן ראוי אני לרנן ולהודות לה' על החלטתי ועל הזכות להיות 'בן ישיבה'.

לאחר מספר שנים בטעלו, הגיע לישיבה בפוניבז'. ולאחר מכן המשיך במסעיו ועשה מספר חודשים בישיבת סלבודקה כשהוא

שלו. והוסיף הגר"ד שאכן גם רבו הגר"ח זכה שלכל אחד יש את הרבי חיים' שלו.

והוסיף רבי אליהו ואמר לרבי חיים שלמה, שגם בעל הברכת שמואל זכה שלכל אחד יש את הרבי ברוך בער' שלו. כי דבריו אכן נאמרו בצורה שהיה ניתן להבין בכמה אנפי. ויעיד על כך מה שנודע שהגר"ד עבר פעם על כתבי תלמיד שכתב את שיעוריו, ואמר לאותו תלמיד: לא צריכים לכתוב יותר מדי מפורט עד הסוף, כי צריך שיעמלו על הבנת הדברים (א"ה: כלומר שלאחר שיעמלו יעמוד כל אחד על ההבנה האישית שלו בדברים).

מכריכה לכריכה

רבי משה דוד באקשט שאף הוא למד אצל הגר"ד, היה מרגלא בפומיה זכרונות מלימודיו בישיבה, ותיאר כיצד ר' אליהו חזן היה נוטל עמו לפני כל תחילת זמן את המסכת עם המפרשים, והיה מסתגר עמהם שבועיים ימים ברציפות בעזרת הנשים של אחד מבתי הכנסת בעיר, והיה לומד אותם מכריכה לכריכה, ולא היה מראה פניו לרבים כל אותה העת. ומשסיים את הכנתו למסכת מכריכה לכריכה, היה יוצא ובא בין הבחורים ו'מדבר בלימוד' עם בני הישיבה, בכל מקום שנדרש לבאר.

שתי שנים וארבע

פעם שאל אותו תלמיד כמה שנים למד בצילו של רבי ברוך בער. ענהו רבי אליהו: שתי שנים וארבע שנים... לפליאת התלמיד הסביר: אני הגעתי לכתחילה ללמוד בישיבת קמניץ למשך שנתיים. כאשר הגיעה העת להפרד מהגר"ד, אמר לי: "אני מסרתי את עצמי כולי למען התלמידים, למרות רצוני ללמוד את כל התורה כולה בעיון, בבלי ירושלמי ספרא ספרי מכילתא, ושמתי עיקר עיוני בסדר נשים ונזיקין, וכל זאת למענכם, האם אתה רוצה כבר ללכת כעבור שנתיים?!", בשומעי את הדברים החלטתי על אתר להישאר, וכך נותרתי בישיבה עוד ארבע שנים. לכן שש השנים מתחלקות לשנתיים ולארבע.

בעל השמועה עומד כנגדו

שח תלמידו רבי אהרן גרשונוביץ: דרכו של רבינו ר' אליהו היתה לשבת בזמן שתלמידים שאלוהו שאלות בסדר, ואירע פעם שתוך כדי דיבור בלימוד נעמד. שאל אותו אחד הר"מים האם הוא כ"כ מחשיב את הבחור השואל עד שנעמד מפניו, ענה: אמרתי תירוץ ששמעתי מהר"ב' הברכת שמואל, והרגשתי את מו"ר עומד לנגד עיני, ולכבודו עמדתי.

דער גרעסטער

לאחר שנים בקמניץ, המשיך את דרכו למתיבתא רבתא דמיר. עד מהרה נתבצר לו מקום כאריה בין האריות. תלמידים מאותה התקופה העידו שהיה נחשב העילוי הגדול ביותר. רבי דוד פוברסקי אמר: "דער גרעסטער אין דער מיר איז געווען רבי אלי" (הגדול ביותר במיר היה ר' אליהו).

תלמידי התקופה סיפרו כי היה משתרך תור של בחורים הממתינים לשוחח עם ר' אליהו בלימוד.

בעיר הפליטה - וילנא

בשנת תרצ"ו בא בבית הנישואין עם מרת חנה בת רבי יוחנן מירסקי רב העיר זאבלודוב. ערב החתונה נפל חמוי למשכב, ורבי אליהו קיבל על עצמו את עול הרבנות לצד חמיו. כאשר כבשו הרוסים את העיר בשנת תרצ"ט, הצטרף אל רבי אליעזר יהודה פינקל וישיבת מיר במסעם לוילנא העצמאית. רעייתו ובתו נשארו בעיר (מפני שסעדה את אביה החולה), ועלו על המוקד עם רבבות אלפי ישראל הי"ד.

שיעור יומי מהרב מבריסק

בוילנא שהה עם שאר פליטי בני הישיבות, כאשר הוא ממשיך להתעלות בתורה. כשנודע שמרן הגרי"ז שוהה אף הוא בוילנא התרכזו סביבו האריות שבחבורה ושמעו ממנו שיעור יומי. אחד מהם היה ר' אליהו ששנה שלימה שמע שיעור מהגרי"ז.

שתיקה רועמת

לימים, אמר בשיעור דבר חידוש מהבריסקער רב, והוסיף שיש לו קושי בדבריו. לאחר השיעור שאלוהו היכן נדפסו הדברים, ואמר שזה לא נדפס, רק שמע את זה מהגרי"ז בוילנא בתקופת המלחמה, בשיעורו שהיה משתתף בו. שאלוהו התלמידים מדוע לא הציע את קושייתו לפני הרב מבריסק. הסתכל עליהם ר' אליהו בעיניים גדולות ותמהות, ואמר בתנועת ידו ובנעימות קול כאומר - מה אתם מבינים בדברים כאלה - "בריסקער רב פרעגען (וכי מקשים לרב מבריסק)!! גאר נישט אזוי פשוט!"

ומספרים שאף שבכל משך התקופה לא שאל כלום, מ"מ קלט אותו הגרי"ז ואמר שהוא מבין השיעור היטב.

טעם גן עדן

אודות התקופה התבטא לימים: הרגשנו טעם גן עדן בעת אמירת השיעור. וכל זאת למרות המלחמה האיזמה המתחוללת בעולם. סיפר על כך רבי רפאל סולובייצ'יק: "באותה תקופה של המלחמה לא ידע רבי אליהו מה עלה בגורל בני משפחתו (אשתו ובתו נותרו מאחור, ולבסוף נספו עקה"ש, וכן הוריו), ורבי רפאל שאל אותו כיצד הוא מצליח להתרכז כל כך בלימוד. נענה רבי אליהו ואמר: אדרבה, אם במצב נורא כזה של מלחמה יש לי האפשרות לטעום טעם גן עדן בעולם הזה, איך אוכל לוותר על כך?"

אינו מחשיב עצמו

שח הגרמ"ד סולובייצ'יק זצ"ל, שלמרות גדלותו והתמדתו המופלאה של ר' אלי' לצד מעמדו הרם, התהלך מעודו בענווה ובפשטות יתירה, ומעולם לא החשיב והבליט את עצמו. ותיאר שמאז שזכה להכירו עוד בוילנא, ואח"כ כאשר ביקר באה"ק, היה נפגש עמו רבות, והיה מתפעל תמיד איך שלמרות היותו גאון ועילוי נדיר, כלפי חוץ לא היה ניכר עליו כלל גדלותו, באשר לא עשה עסק מעצמו כלל וכלל, ומעולם לא הבליט את עצמו, והיה מתהלך ומשוחח בענוותנותו עם אנשים בנעימות יתירה כאחד האדם, וכל אחד באשר

הוא הרגיש נעים במחיצתו. והוסיף הגרמ"ד כי דמותו הזכירה לו את דמותו של הגרא"ז מלצר זצ"ל בעל האבן האזל, אשר כידוע למרות גאונותו המפורסמת, התאפיין בענווה כאשר התהלך תמיד כאחד האדם מבלי להבליט את עצמו.

אל יבשת אמריקה

ברגע האחרון שהיה ניתן, השיג אשרת יציאה, ובשנת תש"א עזב את וילנא בדרך ליפן, ומשם הגיע לקובה, ובחודש מנחם אב באותה שנה הגיע עם קבוצת רבנים קטנה לעיר מונטריאול שבקנדה. בירחון 'הפרדס' מאותם ימים התפרסמה מודעת 'ברוכים הבאים' בה נכתב "הגאון האמיתי מוהר"ר ר' אליהו חזן אורח גדול בקנדה". עם הגיעו מונה לחבר ועד הרבנים והחל למסור שיעורים בישיבת 'מרכז התורה' המקומית, ועד מהרה יצאו לשיעוריו מוניטין, אשר משך פליטים מבני הישיבות להתחמם לאורו. כמו"כ כיהן כרב 'קהילת חברת ש"ס', והטיף טל של תחיה על העצמות היבשות. באותם ימים הוא נישא שוב לרעייתו הצדקנית מרת פערל מחניכות הסמינר 'לידינגה' לפליטות בשוודיה.

'לא היתה לו שייכות'

כאשר הציגו לפני מרן הגרא"ל את חתנו של ר' אליהו, התבטא ואמר: ר' אלי' חזן לא שייך לאמריקה כלל וכלל, הוא שייך לר' ברוך בער. אולי הוא היה גר באמריקה, אבל האמת היא שלא היתה לו כלל שייכות לאמריקה.

וראוי לציין שלמרות השנים הרבות שהתגורר באמריקה, מעולם לא דיבר באנגלית, וגם כאשר בני משפחתו פנו אליו באנגלית, היה משיב להם באדיש.

תורה ודעת

בשנת תש"ו הוזמן לכהן פאר כר"מ בישיבת תורה ודעת, לצידם של רבי ראובן גרוזובסקי ורבי יעקב קמנצקי.

תלמידו ר"י ליפשיץ מתאר בזכרונותיו: רבינו אליהו בא בפעם הראשונה בשנת תש"ו לתורה ודעת בלבוש רבני מלא מסורת כמו שמתאים לרב במונטריאול וכמו שהיה עטור כשהיה מרא

דאתרא בזאבלודוב בפולין. אולם כאשר חזר אחרי סוכות תש"ז לישיבה, הוא הופיע ללא אצטלא דרבנן. התלמידים התפלאו ובקשו לדעת על מה ולמה השינוי. הסביר להם, שכיון שהמגידי שיעורים האחרים לא היו לבושים בחלוקא דרבנן, על כן לא רצה בשום אופן להתנשא עליהם.

"בגדי עבודה"

וכך במשך שנים לבש חליפה קצרה. כאשר הסתלק רבי גדליה שארר ונפלה כל אחריות הישיבה עליו, ביקשו ממנו שמפני כבוד הישיבה יסכים ללבוש פראק, והוא נעתר לבקשה. כיון שלא התגורר בסמיכות לישיבה, היה מתפלל בשבתות ב'מתבתא רבנו חיים ברלין', ולשם היה מגיע עם חליפה קצרה. תמה באזניו אחד המקורבים, מדוע בשבתות הוא חוזר ולבוש את המלבוש הקצר. השיב לו רבי אליה: דע לך שהלבוש הקצר זהו לבושי. אלא שהכריחו אותי ללבוש פראק לכבוד הישיבה, אם כן זה נחשב 'בגדי עבודה', ובשבת לא לובשים בגדי עבודה!

ובלבד שימסרנו יפה יפה

על אף גאונותו העצומה היה מוסר עצמו למען תלמידיו.

וכך דרש אחד הספדנים: איתא ברש"י פרשת יתרו דמשה רבינו לא היה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם, ומבארים דלכאורה צ"ע איזה עסקים היו לו למשה רבינו, אלא הכוונה לא פנה לצרכי הרוחניות של עצמו אלא מסר עצמו כולו לצרכי העם. וכך היה רבינו דהרי לפי גודל גאונותו היה יכול בנקל לומר שיעור במסכת הנלמדת בישיבה ובעת ובעונה אחת לקבוע את עיקר לימודו בענינים אחרים. אולם לא כן נהג רבינו, תמיד שם את עיקר לימודו במסכת הנלמדת בישיבה שבה אמר את שיעוריו, והיה מונח תמיד בסוגיא לכל פרטיה ופרטי פרטיה, וכל זה לתועלת התלמידים כדי להבהיר

מקום מנוחתו בבית העלמין העתיק בחברון

ולהסביר להם ביתר ביאור את הסוגיא. ואף שהיה מחדש עצום שלא פסק מלערוך מערכות של חידו"ת אשר העלם על הכתב בספרו דברי אליהו ובירחונים וקבצים שונים, אולם בשיעוריו בישיבה על הדף שמר עצמו שלא להראות כוחו

וגבורתו וצמצם עצמו ללמד הסוגיא על בוריה בדקדוק הפשט וביסודות הנצרכים לביאור הסוגיא.

פשט צורה ולבש צורה

לאמירת השיעור שלו היה טעם מיוחד, כי הכל היה פתוח לפניו במוחו והיה שופע כמעין המתגבר. אבל היה מתאפק ומדקדק לדבר רק מה שהיה חשוב שיהיה לתועלת לבחורים והיה משיב לכל אחד בסבר פנים יפות, והכל באווירה נינוחה. יוצא מהכלל היה בכל יום ראשון בשבוע, שלאחר שבבוקר מסר את השיעור על הדף, היה מוסר אחה"צ מחידושו על הסוגיא, ואז פשט צורתו הרגילה בשעת השיעור, ולבש צורה חדשה של גיבור אדיר במלחמתה של תורה, וברוב עוז ותעצומות עקר הרים וטחנן זה בזה בסברא ישרה ועמוקה ובחריפות נפלאה, והכל במהירות הזק, ואז הראה קצת מעוצם גדלותו בתורה, והיו צריכים להתאמץ טובא להבין דבריו... (תלמידו הרי"צ ברוידא)

פירכא?

אודות מידת האמת שפיעמה בו. סיפר הגר"י ליפשיץ כאשר למדנו מסכת מכות בקיץ תשי"ב, אמר רבינו בשיעור את דבריו המפורסמים של רבי נפתלי טרופ על 'כאשר זמם ולא כאשר עשה', לאחר השיעור ניגשתי אליו ושאלתי אותו קושיא על דברי ר' נפתלי. הוא חשב כמה דקות ולבסוף אמר: זו פירכא על רבי נפתלי! למחרת הוא קרא לי ויישב בפניי את דברי רבי נפתלי עד שלא נשאר בדבריו שום פקפוק ולאחר מכן העלה את הענין בשיעור עם שאלתי ותשובתו.

קושיית רעק"א

פעם בעת השיעור אמר ג' אופנים כיצד ליישב קושייתו של הגרעק"א בסוגיא. לאחר השיעור שאלוהו, א"כ מה הפשט האמיתי? נענה לו רבי אליהו ואמר: "אם הגרעק"א היה נוכח כאן עמנו, אזי כל התירוצים היו לבטח נופלים. אבל אנחנו הרי מוכרחים להמשיך, ולאחר קושייתו בלתי ניתן להמשיך, מוכרחים אנו לנסות ליישב את הדברים לפי הבנתנו, בכדי שנוכל להמשיך בסוגיא".

מנהגו בשיעור היומי שהיה אומר דברים רק מגדולי האחרונים כמו הפני יהושע, רעק"א, הפלאה וכדומה. התלמידים שידעו שהוא בקי היטב בשיעורי ראשי הישיבות, הפצירו בו שיאמר בשיעור אף מחידושיהם. אולם נענה ואמר להם: דעו לכם שכאשר למדתי עם רבי ברוך בער חברותא במשך שנתיים, למדנו פני יהושע כסדר, ולא חסרנו אפילו פנ"י אחד על הסוגיא. האמינו לי שיש לי חידושים על כל מסכתא בכדי ספר שלם, אבל אני מונע עצמי מלומר אותם כיון שרצוני שתדעו את יסודות הסוגיא. (תלמידו רבי משה ברסליוער)

ואלה דברי אליהו

מלבד הרבצת התורה בשיעורים, שלח ידו בכתיבה בהוצאת ספריו "דברי אליהו". עוד קודם לכן, בצעירותו שלח פעמים רבות חידו"ת לקבצים ומאספים תורניים. החל משנת תשכ"ה החל להדפיס את ספריו. הגאון רבי אליעזר סילבר כתב הסכמה, בה הפליג בשבח הכתבים: "מצאתי בספר עמקות פלאית שמתאימה לגדולים שבגדולי ישראל, כזה ספר לא ראיתי כבר במשך שנים". רבי אליהו הדפיס את ההסכמה רק בחלק קטן מעותקי הספר, וזאת מחמת ענותנותו הגדולה (ומצד שני, שלא להדפיס בכלל, היה בדבר פגיעה בנותן ההסכמה).

בהקדמה לחלק ב' כותב שלא היה בדעתו כלל להדפיס את חידושיו, וציין שלא פילל שהכרך הראשון "יטיל סער בין תופשי התורה ויהי למופת בעולם הלומדים", ומשום "ותהי מחשבתו לתפוש רק מקום צנוע בפנינת אוצרנו, ומשאת נפשי היתה לתת קיום ושארית לפרי רוחי לבל יהי לטרף ללוע הזמן כאשר יקרה לרוב כתבי היד..."

כאשר הוציא לאור חתנו הגר"י סלמון את הספר דברי אליהו עמ"ס פסחים וקידושי, הציג את הספר החדש בפני הגר"מ פיינשטיין. כאשר עיין בו שתק ועצם עיניו, הרהר כמה דקות ואז אמר "דאס איז תורה" (-זה תורה), וחזר על כך שוב ושוב.

מופלא שבערכין

בשנת תשט"ו הצטרף למערכת האינציקלופדיה התלמודית, ועד לפטירתו סידר וערך 120 ערכים גדולים, מאות ד' עד לאות ת'. ביניהם כתב וסידר ערכים גדולים כמו "יאוש ושינוי רשות", "כאן נמצא כאן היה", "כל דפריש מרובא פריש", "כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני", "לאו שאין בו מעשה", ועוד.

בענותו הטיפוסית הפציר בפני ראשי המכון לבל יזכירו את שמו בראש הכרך כאחד מעורכי האינציקלופדיה, וכי מעדיף הוא להשאר בעילום שם. אולם כאשר שמע זאת המנהל רבי יהושע הוטנר, נענה ואמר לו שקשה לו לקבל את בקשתו, היות ושמו הטוב מפורסם בעולם כאחד מגאוני התורה המובהקים שבדור, וודאי פרסום שמו יוסיף רבות למוניטין וקידומו של המכון בעולם...

באהבתה ישגה

סיפורים רבים נמסרו על שקיעותו העצומה בלימוד, עד שבאהבתה תשגה תמיד. וכגון כאשר פעם אחת במהלך השיעור הבחין בחוסר ריכוז אצל הבחורים אשר הביטו אל עבר החלון. ושאל מה ארע. ענו לו התלמידים שמשותלתת שריפה גדולה במבנה ציבורי ידוע הצמוד לשיבה. רבי אליהו השיב בפליאה שלא ידוע לו כלל שקיים מבנה כזה בסמוך לשיבה, וזאת למרות שעבר שם מדי יום במשך עשרים שנה...

זאת נחמתי

תלמידו רבי שלום קמנצקי מראשי ישיבת פילדלפיה סיפר: "זכורני כי בשנה ששיכל את בנו יחידו הבחור בן ציון חיים, שכידוע לכל כמה היה בשברון לב גדול, אבל אנו התלמידים ראינו שכאשר רק התחיל באמירת השיעור, לא הורגש מאומה וראינו לפנינו ממש אדם אחר מכפי שהיה קודם תחילת השיעור".

מצב רוח

"הוא היה תמיד במצב רוח שמח" מספר תלמידו רבי יעקב פליישמן, ומוסיף "למדנו אצלו מה זה 'וגילו ברעדה', השמחה בלטה אצלו מחד גיסא, וכובד הראש מאידך גיסא". בחופה שנערכה מיד לאחר מלחה"ע, הנוכחים ביקשו לעמעם במעט את האור ולהחשיך בכדי שיהיה המעמד יותר מיוחד עם תאורה רכה. אמר להם רבי אליהו שראוי להדליק את האור, באומרו: מספיק היה חושך במלחמה, עכשיו צריך שיהיה רק אור.

בתי בראי ובתי גואי

כאשר ישב פעם 'שבעה' הגיע לנחמו ידידו רבי אשר כצמן זצ"ל. באותה עת העניק רבי אליהו הצצה נדירה לסגור לבו וכך אמר לו: "אני חייב לשפוך את הכאב באזני ידיד נאמן. אנשים חושבים מה חסר לי... אני צוחק ומשמח תמיד את כולם. ברור שאני מתנהג כך, כי אני לא אוהב דמעות... תורה אפשר לקנות רק בשמחה! זאת למדתי מהרב'ה שלי רבי ברוך בער. אבל בעומק הלב מונח ה'קול נהי איך שודדנו". ואז מנה את כל קרוביו שנספו בשואה או מתו על פניו. "אני חייב לשפוך בפניכם את כל דמעותיי החנוקות" סיים.

ויעל אליהו

ביום חמישי י"ב טבת תשמ"ב רבי אליהו יושב ולומד ליד השולחן, לפתע לבו הטהור נדם והוא עלה בסערה השמימיה. אחד התלמידים תיאר: "יום אחד לפני כן, ביום רביעי, עוד ניצב בהיכל הישיבה ומסר שיעור כללי. הוא פתח בדברי התוס' בכתובות דף ה: בגדר נטילת נשמה... ועל השולחן נותר שב שמעתתא פתוח... שב שמעתתא מיותם, שממתין... עד שיבוא אליהו".

עשרות פרקים על הדפים
הנלמדים בימים אלו בדף היומי:
פתח וחרטה, הפרת בעל ואב, עינוי נפש, בינו לביתה, ועוד

הופיע שוב! כל נדרי

קבלת והתרת נדרים ומנהגים

מהדורה
חדשה
תשפ"ג
מאות הוספות
ותיקונים

הלכות נדרים ומנהגים קבלתם, התרתם והפרתם

- נדרי התרת והפרת נדרים, אופני ההתרה ודיני המתירים והנודר, הנדרים שאפשר להתירם, הפרת בעל ואב.
- נדרי תענית, צדקה ומעשר כספים.
- שאלה על הפרשת תרו"מ ועל קבלת שבת.
- מנהגי מקום, מנהגי אבות ואשה שנשאת, שינוי מנהגים.
- אמירה ומחשבה לקיים מצוה, לשונות מצויים של נדר ושבועה, נדר באמירת 'מי שברך', ועוד.
- דיני ומנהגי התרת נדרים בערב ראש השנה, נוסח התרת נדרים, אופן ההתרה, כפני מי מתירים, מסירת מודעא לביטול נדרים, ועוד.
- תקנת אמירת כל נדרי, דיני ומנהגי אמירתו, התרת נדרים לשעבר וביטול להבא, ועוד.

בהערות
מובאים מקורות הדינים,
בשילוב מו"מ ובירורי הלכה

ההלכות
ערוכות בצורה מעשית,
תמציתית ושווה לכל נפש.

השבוע
בדוכני המכירות של
י. בלוי בבתי הכנסת

להשיג בחנויות
הספרים
ובטל' 02-5710965

כולל פסקים מעשיים מפוסקי דורינו זצוק"ל ויבלח"ט

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה!?

בצוף הוצאה לאור, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת

יח"צ

פרסום

הפצה

הדפסה

עיצוב נריכות

עימוד

עריכה

הקלדה

נתן פלדמן • 054-8401840 • 02-6504055 • www.tzufbooks.co.il • zuf@zuf.co.il